

Berahalar

Tora okumadan önce:

Barehu Et A-do-nay AMevorah.

Mübarek Tanrımız'ın Mübarek olduğunu ilan
edin.

בְּרַכּוֹ אֶת יְהוָה הַמְּבָרֵךְ.

[Halk:] Baruh A-do-nay AMevorah Leolam
Vaed.

[Halk:] Mübarek Tanrımız ebediyen
Mübarektir.

בְּרוּךְ יְהוָה הַמְּבָרֵךְ לְעוֹלָם וָעֶד.

Baruh Ata A-do-nay, E-loenu Meleh AOlam,
Aşer Bahar Banu MiKol AAmim, VeNatan
Lanu Et Torato. Baruh Ata A-do-nay, Noten
ATora.

Tüm halklar arasından bizi seçen ve bize Torası'nu
veren Evrenin Kralı, Sen, Tanrımız; Mübareksin.
Tora'yı veren Sen, Tanrımız; Mübareksin.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים, וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ
אַתָּה יְהוָה, נוֹתֵן הַתּוֹרָה. (קהל - אָמֵן)

Tora okuduktan sonra:

Baruh Ata A-do-nay, E-loenu Meleh AOlam,
Aşer Natan Lanu Torato, Torat Emet,
VeHaye Olam Nata Betohenu. Baruh Ata A-
do-nay, Noten ATora.

Bize Torası'nu – Gerçek Yasayı – veren ve içimize
ebedi yaşamı diken Evrenin Kralı, Sen, Tanrımız;
Mübareksin. Tora'yı veren Sen, Tanrımız;
Mübareksin.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ תּוֹרָתוֹ תּוֹרַת
אֱמֶת, וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכָנוּ. בְּרוּךְ
אַתָּה יְהוָה, נוֹתֵן הַתּוֹרָה. (קהל - אָמֵן)

פרשת ויקרא אֶל־מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלָיו מֵאֵל מוֹעֵד לְאֹמֶר:

konuşmanın yalnızca Moşe tarafından duyulabildiğini belirtirler (Raşi). Ses, sanki bir borunun içindeymiş gibi, doğrudan Moşe'nin kulaklarına gelmiş, başka kimse tarafından duyulmamıştır (Meam Loez). Fakat akla hemen bir soru gelmektedir: Bu Ses'in zaten halk tarafından duyulmaması gerektiğine göre, Tanrı'nın bu denli güçlü bir ses kullanmasına ne gerek vardır? Bu önemli bir ders vermektedir: Her ne kadar bizler emirleri sadece Moşe'nin ağzından öğrenmiş olsak bile, Tanrı'nın Sesi'nin gerçekte tüm insanların duyabilmelerine yetecek kadar güçlü olduğunu aklımızda tutmamız gerekir. Halkın bu sesi yine de duymamış olması, doğrudan halkın eksikliğinden ileri gelir. Ses oradadır; onu duymamak ise, duymayanların sorunudur. Buna bağlı olarak, her Yahudi, Tora'nın 613 emrinin kendisine doğrudan Tanrı tarafından söylendiğini düşünmekle yükümlüdür. Aynı sebepten dolayı, gelecekte doğacak olan tüm Yahudi ruhları, On Emir verilirken Sinay dağında bulunmuştur. Bedeni olmayan bir ruhun emirleri yerine getirmek gibi bir yükümlülüğü yoktur. Buna rağmen Tanrı, Tora'nın yalnızca Mısır'dan çıkan nesil değil, tüm nesiller için geçerli olduğunu vurgulamak istemiştir (Rabi Moşe Feinstein).

İfade “Tanrı ‘Moşe’ [ismine] seslendi” şeklinde de anlaşılabilir. Moşe'nin, kendi ailesi tarafından verilmiş başka isimleri de vardı. Fakat Tora boyunca ondan sadece “Moşe” ismi ile söz edilmektedir. Bu, Paro'nun, onu kurtaran ve büyüten kızı Bitya'nın kendisine vermiş olduğu isimdir. Tanrı burada, Moşe'nin tüm isimlerinden, özellikle Bitya'nın vermiş olduğu ismi tercih ettiğini vurgularcasına o isme seslenmektedir. Midraş'a göre Tanrı, Paro'nun kızına hitaben şöyle demiştir: “Moşe senin çocuğun değildi; ama sen ona kendi çocuğunmuş gibi davrandın. Bu yüzden ben de seni kendi kızım olarak kabul edeceğim”. Nitekim Bitya ismi, “Tanrı'nın Kızı” (Bat-Ya) anlamına gelir. Bu da, bir kişinin, bir çocuğu evlat edinmesi halinde, Tanrı'nın, o kişiyi bu çocuğun öz ebeveyniymiş gibi kabul ettiğini öğretir. Bunu vurgularcasına, Tanrı özellikle Bitya'nın koymuş olduğu ismi tercih etmektedir (Meam Loez).

❧ Vayikra sözcüğündeki küçük Alef harfi ❧

Vayikra kelimesi, anlamı “çağırma” olan Kara kökünden türemiştir. Ancak bu sözcük, söz konusu “çağırma”nın, özellikle Moşe ile konuşmaya bir başlangıç oluşturma amacıyla olduğunu da belirtmektedir. Tanrı'nın, Yahudi olmayan peygamber Bilam ile olan teması (Bamidbar 23:16) sırasında Vayikar sözcüğü kullanılmıştır. Bu sözcük, Vayikra'dan bir Alef harfi eksik olarak yazılır. Vayikar kelimesi iki farklı anlam taşımaktadır. Bunlardan ilki “raslantı”, diğeri de “manevi kirlilik”tir (Şemuel I 20:26). Buradan da, Tanrı'nın Bilam ile olan temasının, Moşe ile olduğu gibi, doğrudan amaçlayarak ve büyük bir sevgiyle olmadığı, sadece gerekli olduğu için gerçekleştiği görülmektedir.

Bu pasukta Moşe'nin çağrılışında kullanılan Vayikra kelimesinin sonunda yer alan Alef harfi, Sefer-Toralar'da diğer harflere göre daha küçük yazılır. Bu şekliyle, sözcük, Tanrı'nın Bilam'la olan temasında kullandığı Vayikar kelimesine benzemektedir. Hahamlarımız bu kullanım şekline bazı dersler çıkarmışlardır:

Tanrı'dan dinlediği Tora'yı harf harf yazıya geçiren kişi olan Moşe, büyük alçakgönüllülüğü sebebiyle, Tanrı'nın kendisiyle temasını, Bilam'la olan temasla bir tutmak amacıyla Vayikar sözcüğünü kullanmak istemiştir. Ancak Tanrı, Moşe'ye yönelik sevgisini ifade edercesine, bu sözcüğün Alef harfi ile yazılmasını emredince, Moşe buna itaat etmek zorunda kalmıştır. Yine de alçakgönüllülüğü sebebiyle, bu Alef'i diğer harflere göre daha ufak yazarak iki sözcüğü birbirine benzer tutmak istemiştir (Baal Aturim).

Alef harfinin küçük yazılışı, bu harfin başka bir sözcük gibi algılanabileceğini gösterir. Kelime olarak Alef, “eğitmek” anlamına gelir. Bu da, insanın kendisini sürekli olarak mütevazı olma yönünde eğitmesi gerektiğini göstermektedir. Tüm peygamberlerin en büyüğü ve gelmiş geçmiş en alçakgönüllü insan olan Moşe Rabenu, bu dersi en iyi şekilde kavrayabilen kişi olmuştur (Pşisha'lı Rabi Bunam). Aynı zaman da normalde Mişkan'a istediği zaman girebileceğinin bilincinde olan Moşe'nin önce çağrılmayı beklemesi de, Moşe'nin alçakgönüllülüğünün bir başka ifadesidir (Meam Loez).

Vayikra

1

[1. Büyükbaş Ola-korbanları]

¹ Tanrı Moşe'ye Buluşma Çadırı'ndan seslendi ve ona hitaben [şöyle] dedi:

🌀 Torat Koanim 🌀

Vayikra kitabı genel olarak *Koenler* ve *Leviler*'e ait görevleri içerdiğinden, aynı zamanda “*Torat Koanim* – *Koenler Yasası*” olarak da adlandırılır. Bu kitapla ilgili *Alaha Midraşları*'nı içeren kitaba da bu nedenle *Torat Koanim* adı verilmiştir. Bu kitapta tüm *korban*ların kuralları ve *Mişkan*'daki işlemler ele alınmaktadır. Şemot kitabı sürgün ve kurtuluş üzerineydi ve Tanrı'nın Onuru'nun *Mişkan*'ı doldurmasıyla tamamlanmıştı. Vayikra kitabı bunun devamı olarak *korbanlar* ve *Mişkan*'daki kuralları içermektedir. Bu sayede *korbanlar* günah durumunda, Bene-Yisrael'in yapacakları *Tşuva* ile birlikte onarım sağlayacak ve böylece günahlar *Şehina*'nın halkı terk etmesine neden olmadan silinecektir.

Kitap aynı zamanda Tanrı ibadeti için *Mişkan*'a gelen *Koenler*'in kutsal konumda olmalarını, Kutsal Mekan ve onunla ilgili her türlü “kutsal” şeyin, *tumadan* uzak tutulmasını emretmektedir.

Vayikra kitabının büyük bölümü *korbanlar*, kimlerin ne tür *korban* getireceği, bunu nerede gerçekleştireceği üzerine kuruludur. Diğer mitsvalar da bunun bir devamı niteliğindedir. Başta gönüllü olarak getirilen *korbanlar* değinildikten sonra, onlara bağlı olarak kan ve içyağı yemek yasaklanmakta (3:17), sonra da günah durumunda getirilen *korbanlar* açıklanmaktadır (4:1-5:26). Yine bu konunun bir devamı olarak yasak olan ve olmayan yiyecek türleri açıklanmaktadır (11:1-47), zira yasak yiyecekler de insan ruhunu *tame* yapma özelliğine sahiptir ve bunları yiyen ya da bazılarını dokunan kişilerin, kutsal olan her türlü şeye dokunması ve Kutsal Mekan'a girmesi yasaktır. Ve eğer bu haliyle Kutsal Mekan'a girerse, yine bir *korban* getirmekle yükümlüdür (5:14).

Kitap aynı zamanda *Metsora*, doğum yapan kadın, bedensel salgılar gibi konuları da işlemektedir; zira bunlar da *korban* gerektiren konular olmanın yanında, birer *tuma* kaynağıdır. Bunun ardından yasak ilişkiler konusuna geçilmektedir; zira bu ilişkiler insanın ruhunu *tame* yapma özelliğine sahip olmanın dışında, *Şehina*'nın Bene-

Yisrael'den uzaklaşmasına ve sonunda halkın sürgüne çıkmasına yol açar. Dahası, bu günahları bilmeden işleyen kişi de *korban* getirmelidir. Sonrasında da *Şabat* ve bayramlar konuları aktarılmaktadır, ki bunlar, özel *korbanlar*ın getirilmesini gerektiren zamanlardır (Ramban).

1.

1. Moşe'ye ... seslendi – Pasuğun tam çevirisi şöyledir: “Moşe'ye seslendi; ve Tanrı ona Buluşma Çadırı'ndan konuştu. [Şöyle] Dedi:”. Çevirimiz, devrik yapı yerine düzenli cümle şeklinde yapılmıştır. İbranice sözcük sıralamasına göre “Buluşma Çadırı'ndan” ifadesi sonda olduğundan, bu hem “Buluşma Çadırı'ndan konuştu” hem de “Buluşma Çadırı'ndan seslenerek konuştu” şeklinde anlaşılabilir.

Şemot kitabının en sonunda, Moşe'nin Buluşma Çadırı'na çöken bulut sebebiyle içeri giremediği yazılı olduğu için (Şemot 40:35), ona bağlı olarak, bu kitap, aslında diğerinin bir devamı olduğunu gösterircesine, Tanrı'nın Moşe'yi çağırması ile başlamaktadır (İbn Ezra; Raşbam; Ramban). Dolayısıyla bu, Moşe'nin *Mişkan*'ı kurmayı tamamladığı gün gerçekleşmiştir (Sforno). Moşe şöyle düşünmüştür: “Sinay dağının kutsiyeti geçici bir süre için olmasına karşın, Tanrı'nın izni olmadan dağa çıkmak kesinlikle yasaktı. Kutsiyeti ebedi olacak şekilde yapılmış olan *Mişkan* söz konusu olduğunda, bu yasak fazlasıyla geçerli olmalıdır. Bu yüzden çağırılmadığım sürece girmemeliyim”. Tanrı, Moşe'nin tereddütünü gördüğü için ona seslenmiştir (Meam Loetz).

Diğer yandan Hahamlarımız, bunun sadece bir kerelik olmadığını, Tanrı'nın, her konuşmasından (*Vaydaber*), her sözünden (*Vayomer*) ve verdiği her emirden (*Tsiva*) önce, Moşe'ye “Moşe! Moşe!” şeklinde iki kez seslendiğini belirtirler (*Torat Koanim*; Raşi).

Doğrudan konuşmak yerine önce isimle seslenmek, bir sevgi ifadesidir. Pasuktan anlaşıldığı üzere, Tanrı'nın Sesi sadece ve özellikle Moşe'ye ulaşmaktadır. Hahamlarımız, Tanrı'nın Moşe'yle son derece güçlü bir sesle konuştuğunu, ancak bu

ב דָּבָר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי־יִקְרִיב מִכֶּם קָרְבָן לַיהוָה מִן־הַבְּהֵמָה מִן־הַבֶּקָר וּמִן־הַצֹּאן תִּקְרִיבוּ אֶת־קָרְבָנְכֶם:

2. Genel Korban Kuralları.

Bu pasuk, hayvan *korban*larına genel bir giriş yapmaktadır ve Hahamlarımız bu pasuktan *Mizbeah*'a getirilmeye uygun olmayan hayvanlar hakkında birçok kural türetirler. Tora'nın anlatımı ise bu kurallarin ardından 8:1'den itibaren devam etmektedir.

Bet-Amikdash'ın henüz tekrar kurulamadığı günümüzde, Tora'nın *korban*lardan bahsettiği bu bölümleri okumanın ne gereği olduğu merak edilebilir. Fakat geleneksel bilgilerimize göre, bir kişi *korban* kurallarını okuyup tam olarak anlamaya gayret ettiği takdirde, Tanrı bunu, sanki *korban* pratikte sunulmuş gibi kabul eder (*Meam Loez*).

Konuş ... söyle – Otoriteler bu pasuktaki gereksiz görünen sözcük kullanımına dikkat çekerler. Rabi Samson Raphael Hirsch'e göre, bu bağlamda "konuşma", kısa ve öz ifadeyi, yani Tanrı'nın Sözü olan Yazılı Tora'yı belirtir. Öte yandan Yazılı Tora sadece Sözlü Tora'nın rehberliği ile tam olarak anlaşılabilir. "Söyle" sözcüğü de Tanrı'nın Moşe'ye, ilk başta öz olarak anlattığı konuları, sonra geniş bir şekilde izah ettiğini belirtmektedir.

Sizden bir adam... – Ramban'a göre pasuğun çevirisi şöyledir: "Sizden bir adam, çiftlik hayvanlarından Tanrı Adına *korban* getireceği zaman [şu kanuna göre davranmalıdır:] *Korbanınızı sığırdan ve davardan getirebilirsiniz*".

İbranice söz dizilimiyle pasuktaki sıralama şöyledir: "Bir adam getireceği zaman sizden *korban*...". Tüm otoriteler buradaki "sizden" sözcüğünün "aranızdan" anlamında olduğu ve "adam" sözcüğünün nitelediği konusunda hemfikir. Fakat Tora, özellikle bu farklı söz dizimini vererek önemli bazı mesajlar vermektedir. [1] "Getireceği zaman, sizden – Bir *korban* getirmeden önce bunun "sizden – kendinizden" olmasına dikkat edin. Sanki *korban* olarak kendinizi sunuyormuşsunuz gibi kendinizi, *Teşuva* ve günah itirafıyla tamamen Tanrı'ya adayın". Zira Tanrı,

hiçbir pişmanlık ya da teslimiyet belirtisi göstermeden *korban* yapan kişilerden hoşlanmaz. Ne de olsa, "Tanrı'nın [değer verdiği] *korbanlar*, pişman kalplerdir" (Teilim 51:19; Sforino). [2] "Sizden *korban*" – söz konusu *korban*, "sizden – size ait olandan" getirilmelidir. Çalıntı bir hayvan *korban* için geçerli değildir (*Talmud* – *Suka* 30a; bkz. s.a.). [3] "Sizden – burada bahsedilen *korbanı* getirmek, Tora'nın bir emri değil, kendi inisiya-tifinizle vermiş olduğunuz bir kararın sonucudur. Yani bu ilk bölümde özellikle gönüllü *korban*larla ilgili kurallar verilmektedir" (*Levuş Aora*; bkz. *Getireceği zaman* k.b.). [4] Pasuk genel bir ifadeyle "Tanrı Adına *korban*" ile başlamışken, "*korbanınızı*" sözcüğüyle *korbanın* bireyselliği vurgulanarak bitirilmiştir. Alternatif bir eğitsel açıklama: "Bir adam *korbanı sizden* getirirse – Tanrı Adına". Eğer söz konusu *korban* "sizden" ise – yani sizin Tanrı'ya yaklaşma konusundaki samimi çabanızı ifade etme amaçlıysa, o zaman gerçekten de "Tanrı Adına *korban*"dır. Öte yandan, bu *korbanı* rutin bir işlem olarak, hiçbir ruh olmadan getirdiğiniz takdirde, *korban* kişisel "*korbanınız*" olarak kalacak, bunun ötesine geçemeyecektir (Şela; *Tanya*). [5] Yahudi olmayan bir kişi, *Bet-Amikdash*'a gönüllü bir *Ola-korbanı* getirdiği takdirde, bu *korban* kabul edilir (bkz. 22:5 açık.). Diğer *korban* türleri ise sadece Yahudiler'e özgü olduğundan kabul edilmez. Yahudi olmayan kişi putperest bile olsa, getirdiği *Ola-korbanı* kabul edilir; zira bu kişi hiçbir zaman Tanrı'ya yakın olmamış olmasına karşın, bu samimi davranışta bulunmaktadır. Fakat bir Yahudi, Tanrı'ya yakın bir ortamda yetişmiş olmasına karşın, Tora'nın temellerini alenen inkar ettiği ve putlara taptığı takdirde, *korbanı* kabul edilmez (*Yad* – *Maase Akorbanot* 10). Bunu vurgularcasına Tora, *korbanın* "sizden – getiren kişi Yahudi ise, Yahudilik'i kabullenen topluma ait birinden" demektir. Dolayısıyla Yahudilik'in temellerine aykırı bir yaşam süren kişinin *korbanı* kabul edilmez. Fakat bir kişi putperestlik ya da diğer temel konularda değil de, daha alt düzeyli günahlardan sorumluysa, *korbanı* kabul edilir; zira bu *korban* onun *Teşuva* yapmasını sağlayabilecektir (*Meam Loez*).

² “Bene-Yisrael’e konuş ve onlara [şunları] söyle: “Sizden bir adam Tanrı Adına *korban* getireceği zaman [şu kanuna göre davranmalıdır]: *Korbanınızı* çiftlik hayvanlarından – sığırdan veya davardan getirebilirsiniz.

Buluşma Çadırı’ndan – Yani *Mişkan*’dan. Moşe, *Şehina*’yı temsil eden bulut nedeniyle *Mişkan*’a giremediği için, Tanrı ona buradan seslenmektedir. Raşbam’a göre pasuğun çevirisi “*Tanrı Moşe’ye Buluşma Çadırı’ndan seslendi ve ona konuşarak [şöyle] dedi:*” şeklinde olmalıdır.

Fakat bu ilk günden sonra, Moşe *Mişkan*’ın, *Parohet* dışında kalan bölümüne, yani *Kodeş*’e doğrudan girebilecektir. Zira bundan sonra Tanrı’nın kendisiyle teması, *Kaporet*’in üzerinden, iki *Keruvim*’in arasından gerçekleşecektir (Sforno; bkz. Bamidbar 7:89). Burada da, Tanrı Moşe ile, çadırın içinde konuşmuştur (Ramban). Bu da, ne kadar güçlü olursa olsun, Tanrı’nın Sesi’nin çadırın dışında duyulmadığını, çadırın girişine ulaştığı anda kesildiğini gösterir (Raşi). Zira pasuk Tanrı’nın özellikle “*ona*” yani Moşe’ye konuştuğunu vurgulamaktadır. Başka bir deyişle ses, sadece Moşe’ye yöneliktir (bkz. *Moşe’ye ... seslendi* k.b.). Öyle ki, Moşe ile Aaron’un çadırın içinde birlikte bulundukları zamanlarda bile Tanrı seslendiğinde, bunu sadece Moşe duyar, Aaron ise hiçbir şey duymazdı. Moşe daha sonra duyduklarını ona aktarırdı (*Meam Loetz*).

Bu, Tanrı’nın, O’ndan doğrudan mesaj alabilecek düzeyde olma yükümlülüğünün sadece Moşe’ye değil, tüm halka ait olduğunu, halkın beynine yerleştirmek istediği andır. Tanrı, Bene-Yisrael’in başlılarıyla inşa edilen ve *Şehina*’nın barınacağı kutsal bir mekan olarak yapılan *Mişkan*’dan ilk kez insanlarla temas kuracaktır. Dolayısıyla şimdi, yüksek bir kutsiyet düzeyini korumaları konusundaki sorumluluklarının farkında olmalarının sağlanması gerekmektedir. Bu nedenle pasuk, söz konusu temasın doğrudan Buluşma Çadırı’ndan gerçekleştiğini özellikle vurgulamaktadır (*Beer Yitshak*).

Seslendi ... ona hitaben – Tam çeviriyle “*Seslendi ... ona konuştu...*”. Tora’nın genelinde Tanrı’nın Moşe’ye “konuştuğu” ya da ona bir şeyleri “söylediği” belirtilmekteyken, burada konuşmadan önce seslenmeye yer verilmektedir. Tora bu yolla bize bir ders öğretir: Bir kişi, arkadaşıyla konuşmadan önce onun dikkatini tam olarak çektiğinden emin olmalıdır (*Talmud – Yoma 4b*).

Düzgün davranış, Tora’dan önce gelir. Bir kişinin

Tora otoritesi olması yeterli değildir. Bu kişi başkalarına karşı düzgün davranmakla da yükümlüdür. Eğer bir Tora otoritesi bunu yapmazsa, Tora’nın ve Tanrı’nın İsmi’nin küçük düşmesine yol açar. Çünkü insanlar böyle bir kişiyi Tora’nın temsilcisi olarak görür. Bu nedenle, bir kişi Tora konusunda otorite olmasa bile, başka insanlar onu Tora ile bağdaştırıyorsa, bu kişi her adımına, diğer insanlarla olan ilişkilerine son derece dikkat etmelidir. Bu sayede, en üst düzeyde bir mitsva olan “*Kıduş Aşem – Tanrı’nın İsmi’nin Kutsanması*” mitsvasını yerine getirmeye nail olacaktır (*Meam Loetz*).

Dedi – İbranice Lemor. Tam çeviriyle “*söyleyerek*” ya da “*söylemek için*”. Bu sözcük genellikle, Moşe’nin, Tanrı’dan aldığı bir emri halka da aktarması gerektiğini ifade eder (Raşi; İbn Ezra). *Talmud* da buradan paralel bir sonuç çıkarmaktadır: A, B’ye bir şey anlattığında, B’nin bunu üçüncü bir kişiye anlatması, A ona bunu yapmasını ya da yapabileceğini açıkça söylemediği sürece yasaktır (*Yoma 4b*). Zira Tanrı sadece bir şeyin aktarılmasını istediği zaman Lemor sözcüğünü eklemektedir. Bu da sözcük eklenmediği sürece Moşe’nin halka hiçbir şeyi aktarmaya yetkisi olmadığını göstermektedir.

Diğer yandan bu “genel” durumdur. Zira bu pasuğa bakıldığında ise **Lemor** sözcüğünün bu anlam doğrultusunda makul olmadığı görülmektedir. Çünkü bir sonraki pasukta, Tanrı Moşe’ye, bahsettiği emirleri halka aktarmasını açık bir şekilde zaten söylemektedir (*Malbim*). Dolayısıyla buradaki **Lemor** sözcüğü başka bir aktarımı ifade ediyor olmalıdır. Nitekim Raşi, Tanrı’nın Moşe’ye “Git ve halka gönüllerini okşayan sözler söyle” dediğini belirtir. Buna göre Moşe, halka, Tanrı’nın kendisiyle, sadece halkın uğruna konuştuğunu bildirecektir. Moşe’nin akıl almaz peygamberlik düzeyi sadece halk için kendisine bahsedilmiştir ve onlar bunu hak ettikleri sürece var olmuştur. Bunun bir kanıtı, Erets-Yisrael’e gönderilen casusların günahının ardından (bkz. Bamidbar 13:1-14:38), o neslin ölüp yerini bir sonraki nesle bırakmasına kadar geçen 38 yıl boyunca, Tanrı’nın Moşe ile hiç temas kurmamasıdır (bkz. Devarim 2:17 açık.).

noktası, *Mizbeah*'ta *korban* kanıyla yapılan işlemlerdir. Günahkar kişi, davranışı yüzünden aslında kendi kanının böyle dökülmesi gerektiğini düşünmelidir. Benzer şekilde, *korban* olarak getirdiği hayvana yapılan her şeyi aslında kendisinin hak ettiğine yoğunlaşmalıdır. Zira her kısım, Tora'da belirlenen dört idam şekline denk gelir. Bu işlemlerden ilki, hayvanın alınıp itilerek yere yatırılmasıdır – bu “*Sekila – Taşlama*” yöntemiyle gerçekleştirilen idamı andırır. Daha sonra hayvan boğazlanır, bu şekilde hem gırtlığı kesilir (“*Ereg – Kılıçla Öldürme*”) hem de artık nefes alması engellenmiş olur (“*Henek – Boğma*”). Son olarak *korban* ya tümüyle ya da kısmen *Mizbeah*'ta yakılır – bu da “*Serefa – Yakma*” yöntemiyle gerçekleştirilen idama denk gelir (bkz. *Ekler – Yahudilik'te İdam Cezası*). *Korban*ı getiren kişi işte tüm bunları hak ettiğini düşünmeli ve *Teşuva* duygularını depreştirmelidir. Zira *korban* olarak getirilen hayvan, tıpkı Avraam'ın Yitshak'ı *korban* etmek üzere olduğu sırada, Tanrı'nın duruma el koyup, “oğlunun yerine” (Bereşit 22:13) istediği koç gibi, *korbanı* getiren kişinin yerini almaktadır. Bu, Tanrı'nın insanlara yönelik özel şefkatinin en önemli örneklerinden biridir. Görüldüğü gibi, *korban* konusu, her yönüyle insanın yararınadır. Yine de bilinmesi gereken şey, *korban* konusunun, insan aklının ötesinde gizemlere sahip olduğudur. Yapılan tüm açıklamalar, gösterilen tüm sebepler sadece konuyu biraz daha anlaşılır hale getirme amaçlıdır. Fakat gerçek sebep, sadece Tanrı tarafından bilinen bir sırdır (Ramban; Rabenu Behaye).

Yine de kolayca anlaşılabilir bazı nedenler verilebilir. Bunun belki en kuvvetlisi, yukarıda belirtildiği üzere, *korbanın*, kişinin hayvana yapılanlar üzerine yoğunlaşarak bunları kendisinin hak ettiğini düşünmesi, kalbinin kırılması ve sonuçta *Teşuva* yapmasıdır. Belki de en basiti, ama oldukça mantıklı olan bir başka neden de, *Bet-Amikdaş*'taki kutsal görevle ilgilenen personelin – yani *Koenler*'in – ve ailelerinin geçimlerinin sağlanmasıdır. *Koenler*'in tüm vakti bu görevlerle geçtiği için, başka bir işten para kazanmaları söz konusu değildi. Dolayısıyla getirilen her *korban*, *Koenler*'e verilen gizli bir *Tsedaka*'dır (*Toledot Yitshak*). Bir başka neden, basitçe, günahkar kişinin yüklü miktarda para harcamasıdır. Bu şekilde kişi, günah işlemenin maddi açıdan da oldukça pahalı olduğunu görecektir ve gelecekte günaha kaçmacaktır.

Rambam (*More Anevochim* 3:46) *korban* olarak kabul edilen hayvanların başka ulusların kutsal saydığı hayvanlar olduğuna dikkati çeker. Örneğin kuzu, Mısırlılar için kutsaldı; Mısır'dan çıkıldığı gece *Pesah-korbanı* olarak özellikle kuzunun kesilmesinin nedenlerinden biri de budur (krş. Şemot 12:3-11 açık.). Şeytan (*Satan*) ve cinlere tapınanlar, keçi ve özellikle oğlağı kutsal sayarlar; zira cinlerin bu hayvanların görüntüsüyle vücuda geldiklerine inanırlar. Hindular için de sığır, günümüzde bile, tamamen dokunulmaz olan kutsal bir hayvandır. Tanrı, *korban* olarak özellikle bu hayvanların getirilmesini isteyerek, tüm bu inançların ne kadar boş ve anlamsız olduğunu vurgulamayı, bir yandan da bu yöndeki inançları geçersiz kırmayı amaçlamıştır.

Bazıları, *korban* kavramının o döneme ait yaygın tapınma şekli olmasının, Yahudilik'i etkilediği şeklinde görüşler öne sürerler. Onlara göre, Tanrı alışıldık bir tapınma şeklini öngörerek Yahudiler için kolaylık sağlamıştır. Fakat bu görüş tamamen dayanaksızdır. Zira Tora'da *korban* konusunu ilk olarak Mısır'dan çıkan nesilde görmekte değiliz. Herhangi bir yaygın tapınma yöntemi olmadan önce bile, ilk insan Adam'ın, oğlu Evel'in ve dünyadaki insan nüfusunun temelini oluşturan yetmiş ulusun henüz varolmadığı dönemde yaşayan Noah'ın da bizzat birer *Mizbeah* inşa edip, *korban* yaptıklarını görmekteyiz. Dolayısıyla Tora'nın böyle bir yöntemi “başkalarından kopyaladığını” söylemek yersizdir. Diğer yandan söz konusu iddianın tersi elbette doğrudur. Dünyada o dönemde yaygın tapınma şeklinin “*korban* yapmak” olmasının temelinde, ilk insan Adam'dan başlayarak tüm nesiller boyunca “normal” ibadet şeklinin bu olması vardır. Başka bir deyişle Yahudilik'in putperest ulusların tapınma şekillerinden etkilendiğini söylemeden önce, bu ulusların söz konusu ibadet şeklini nereden öğrendiklerine yoğunlaşmak gerekir. Bu ulusların sonradan *korban* konusunu çarpıtarak, kendi ilahlarına bir tür rüşvet haline getirmiş olmaları onların sorunudur. *Korban* konusunu mantık yoluyla anlamak olanaksızdır. Bunun Tanrı'ya bir tür rüşvet olduğunu düşünmek bile son derece yersizdir; zira tüm evren zaten Tanrı'ya aittir. Tanrı'nın *korban*lardan bir tür yarar sağladığını düşünmek de aynı şekilde yersizdir.

Son olarak cevap bekleyen bir soru daha vardır:

Adam – Genellikle Tora *korban* getiren bir insandan “İş – Kişi” olarak bahsetmesine rağmen, bu cümlede “**Adam** – Adam” sözcüğünü kullanarak, ilk insan Adam’a gönderme yapmaktadır. Adam dünyada tek başınaydı ve her şey ona aitti. Dolayısıyla yaptığı bir *korbanın* çalıntı bir hayvandan getirilmiş olması olanaksızdı. Tora, bu göndermeyle, tıpkı Adam gibi, *korban* getiren herhangi bir kişinin de çalıntı hayvan kullanmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Tanrı’ya haksız yoldan elde edilmiş herhangi bir şeyle ibadet edilemez (Raşi).

Bu kullanımın bir başka sebebi daha vardır: Bir kişi, sadece evli olduğu takdirde “Adam” olarak tanımlanabilir (bkz. Bereşit 5:2 açık.). Dolayısıyla, sadece evli bir kişi, Tanrı’nın kabul edeceği bir *korban* getirebilir. Bekar yaşamayı tercih eden bir erkek, her türlü berekettten yoksundur. Evlenmeyi reddeden bir erkek, yaratılma amacını inkar etmiş gibidir. Bu nedenle kişi, elinden geldiği kadarıyla en kısa zamanda, kendisine uygun bir eş bulmalı, çeyiz gibi konulara takılmadan, hayatını, ortak ideallere sahip biriyle birleştirmelidir. Para için evlenen bir kişi hiçbir şeyde başarılı olamayacaktır (Zoar; Şulhan Aruh – Even Aezer; Meam Loetz).

Tanrı Adına korban – Tam çeviriyle “Tanrı’ya” ya da “Aşem’e”. Bu tam çeviri, Tanrı’nın bu *korban*a ihtiyacı olduğu ya da *korbanın* O’na bir yarar sağladığı gibi son derece hatalı bir sonuca yol açabilir. Zira *korban*, “Tanrı’ya” ya da “Tanrı için” değil, aksine “getiren için” bir yarar sağlar. Bu nedenle çevirimiz boyunca “**Tanrı Adına**” ifadesini kullanmayı uygun gördük. Nitekim *Targum Onkelos* da, benzer bir endişe nedeniyle, “*Tanrı’nın Huzurunda*” çevirisini kullanmaktadır. Her ne kadar Türkçe’de “Tanrı Adına” ifadesi “Tanrı’yı temsilen” şeklinde yanlış anlaşılabilse de, okuyucu diğer olası anlamı, “Tanrı’nın İsmi’nin Onuru’na” şeklindeki anlamı göz önünde bulundurmalıdır.

Tanrı’nın burada kullanılan İsmi, Dört Harfli İsim **A-do-nay**’dır. Tora’nın başından sonuna kadar, *korban* konusunun geçtiği her yerde, Tanrı’nın Yargı Niteliği’ni yansıtan **E-lo-im** değil, Merhamet Niteliği’ni yansıtan **A-do-nay** kullanılmıştır (*Torat Koanim*). Eski dönemlerdeki putperestler, hayvan sunularının kendi kana susamış tanrıların öfkelerini yatıştırmak için sunulduğuna inanırlardı. Ancak bu, Yahudilik’le

hiç ilgisi olmayan bir inanıştır. Tora bizlere, *korbanların* Tanrı’ya yaklaşma konusunda birer araç olduğunu öğretir. Nitekim **Korban** sözcüğü “**Karov** – Yakın” kökünden gelir (Hirsch). *Korbanın* temel amacı, insanı günahından arındırmak ve *Teşuva* yaptığını fiziksel bir hareketle ifade etmesini sağlamaktır. **Korban** sözcüğü tüm bu kavramları bir arada içerdiğinden, çeviri boyunca bu sözcüğü çevirmeden bırakmayı tercih ettik.

❧ **Korban Kavramı** ❧

Korban konusunun tümüyle insanların yararına olduğu açıktır. İnsanoğlu, Tanrı’nın yarattığı canlılar arasında en seçkin olanıdır ve dünya, insan ırkı için yaratılmıştır. İdealde insanların da tıpkı melekler gibi günahattan tamamen uzak durabilmelerini beklerdik. Fakat meleklerden farklı olarak, insanların fiziksel yönleri vardır ve bu fiziksellik, onları dünyanın maddi zevklerine doğru sürekli olarak çeker. Tora, insanın bu fiziksel yanlarını yok saymaz ve kutsiyet için fiziksellikten tamamen uzak kalınmasını, bir dağın tepesine çıkılıp münzevi bir hayat sürülmesini istemez. Aksine, Tora’daki tüm kurallara bakıldığında, insanın bir yandan bu fiziksel dünyanın bir parçası olmayı sürdürerek, diğer yandan da bunu kontrollü bir şekilde yaparak nasıl kutsiyete ulaşabileceği yönünde etkili bir rehberlik edildiğini görürüz. Yine de, insan mükemmel olmadığı için, zayıflığı sonucunda hataya düşüp günah işlemeye açıktır. İşte insanı hayvanlardan ayırıp meleklerin düzeyine yaklaştıran şey, bu düşkün durumundan sıyrılıp, kendi zayıflığını ve hatasını kabullenerek, davranışıyla isyan ettiği Büyük ve Yüce Efendi’nin önünde teslim olmakla tekrar düzeyini yükseltebilme yeteneğidir. İnsan günah işlese bile, kendi küçüklüğünü ve Tanrı’nın Ululuğu’nu düşünüp, bedeni ve canı ile işlediği hatayı telafi edebilir.

İnsanın tüm davranışları, üç öğeden oluşur: [1] Düşünce/tasarı, [2] sözle ifade/konuşma ve [3] icraat. Dolayısıyla bir günahta bu üç öğe mevcut olabilir. Buna bağlı olarak Tora, günah işlemiş bir insanı, bu günahına karşılık bir *korban* getirmekle yükümlü kılar. Bu *korbanın* başına [icraatı simgeleyen] elini dayar, günahını ağızıyla itiraf eder [konuşma] ve son olarak *korbanın* [düşünce ve dürtüleri simgeleyen] “iç” organlarını *Mizbeah*’ta yakar. Böylece günahın üç kısmını affettirmiş olur. Tüm bu işlemlerin merkez

ג אֶס-עֲלֶה קֶרְבְּנוֹ מִן-הַבָּקָר זָכָר תָּמִים יִקְרִיבוּנוּ

אֶל-פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יִקְרִיב אֹתוֹ לְרֹצְנוֹ לִפְנֵי יְהוָה:

amaçlıdır. Çiftlik hayvanları kendi hallerinde, saldırgan olmayan uysal hayvanlardır. İnsanların tümü bu özelliklere sahip olsa, dünyada barışın olması işten değildir. Tanrı da bu yüzden kutsal ibadet için özellikle bu hayvanları seçmiştir; zira *korban*ların temelinde dünyaya barış getirmek vardır (Rabenu Behaye).

...**hayvanlarından; sığırdan veya davardan** – Sözlü Tora'ya göre, çiftlik hayvanı olsa bile, dört çeşit hayvan, *korban* olarak sunulmaya uygun değildir. Bunlar, [1] insanlarla aktif ya da pasif olarak ilişkiye girmiş (*Rovea VeNirba*), [2] bir ilah olarak tapınılmış (*Neevad*), [3] putperest ibadette kullanılmak amacıyla belirli bir işaretle ayrılmış; örneğin bu ibadet için tıraş edilmiş (*Muktse*) veya [4] bir insana saldırarak onu öldürdüğü sadece bir tanığın ya da kendi sahibinin ifadesi ile belirlenmiş olan bir hayvandır (*Nogeah* – zira iki geçerli tanık olsa hayvan öldürülürdü; Şemot 21:28).

Tora'nın stili açısından, grup belirten bir sözcük ismin –den halinde kullanıldığı zaman, belirli bir kategorinin kural dışında olduğu anlaşılır. Örneğin “sığırdan” denmesi, “sığırdan bazıları; ama hepsi değil” anlamına gelir. Yine böyle sözcüklerden oluşan bir dizide bir “ve/veya” bağlacının kullanılması, başka bir kategoriye kural dışında bırakır. Dolayısıyla bahsedilen dört gruptaki hayvanın *korban* olarak getirilmeye uygun olmadığına, pasuktaki sözcüklerin kullanımında gönderme yapılmaktadır: “Çiftlik hayvanlarından (1) – sığırdan (2) veya (3) davardan (4)” (*Talmud* – *Temura* 28b; Raşi).

Burada bahsedilen kategorilerin dışında beşinci bir kategori de, ölümüne neden olacak bir iç ya da dış fiziksel yara almış olan, yani “**Terefa** – Yırtılmış” hayvanlardır. Bu sınıfın da kuralın dışında olduğuna dair ima, sıradaki pasukta geçen “sığırdan” sözcüğündedir (*Talmud* – *Menahot* 5b; Raşi; ayrıca bkz. p. 10 ačk.).

Bir hayvanın *korban* olarak getirilebilmesi için, putperestlik ya da insanlarla ilişki amaçlarıyla kullanılmamış olduğunu kesinleştirmeye gerek yoktur. Hayvan hakkında hiçbir şey bilinmediği

takdirde, bu hayvan Yahudi olmayan birinden de satın alınabilir ve *korban* olarak getirilebilir. Diğer yandan eğer hayvanın yasak olduğuna dair tek bir tanık varsa bile, eğer sahibi bunu inkar etmiyorsa, hayvan *korban* için geçersizdir; iki tanığa gerek yoktur. Eğer hayvan bir insanı öldürmüştü, onu etini yeme amacıyla kesmek bile yasaktır. Böyle bir hayvandan hiçbir şekilde yarar sağlanamaz (Şemot 21:28; *Meam Loetz*).

Getirebilirsiniz – Pasuk “bir adam getireceği zaman” şeklinde başlamışken, çoğul olarak “getirebilirsiniz” diye bitmektedir. Bu da iki ya da daha fazla kişinin, gönüllü olarak bir *Ola-korban*ında ortak olabileceğini ima etmektedir (Raşi). Bunun adı “ortaklık”tır ve toplumsal ortak *Ola-korban*ından (bkz. *Korbanınızı* k.b.) farklıdır; zira o *korban*, *Bet-Din*'in inisiyatifi ile getirilir. Bu ise bireylerin gönüllü olarak ortaklaşa getirdikleri bir *korbandır* (Ramban).

İnsanlar çeşitli nedenlerle *korban* getirmek isteyebilir. Bazılarının amacı, sadece diğerlerine hava atmaktır. Amacı iyi bir Yahudi gibi görünmektir; fakat gerçekte kalbinde hiç de samimi değildir. Durum böyle olduğu zamanlarda, *korban*ın dumanı kişiyi ele verirdi. Samimiyetle getirilen *korban*ların dumanı kusursuz dik bir sütun şeklinde yükselirken, art niyetli kişinin *korban*ının dumanı dağılırdı. Bu durumda görevli *Koen*, ilahiler söyleyen *Levi*'yi susturur, bu kişi de boynu bükük şekilde orayı terk ederdi (*Midraş* – *Yalkut Reuveni*; *Meam Loetz*).

3. Korbanı – Bu da getirilen hayvanın çalıntı olmaması gerektiğine dair başka bir ipucudur. Hayvan o kişinin “kendi *korbanı*” olmalıdır (*Talmud* – *Bava Kama* 66b).

Ola-korbanı ise – “Eğer getiren kişi bu hayvanı ‘Ola-korbanı olarak bağışlıyorum’ diyerek bağışlamışsa” (Raşbam). Bu, Tora'da ismi geçen ilk *korban* cinsidir. Bkz. Bereşit 8:20 ve 4:4.

Gönüllü *Ola-korbanı*, [1] Tora'nın, cezasını açıklamadığı bir günahı bilinçli olarak işleyen, [2] “yap” şeklindeki bir emri ihmal eden, [3] *Şaloş Regalim* bayramlarında Yeruşalayim'e

³ “Eğer [kişinin] *korbanı*, sığırdan [seçilmiş] bir *Ola-korbanı* ise, kusursuz bir erkek getirmelidir. Onu, kendi isteğiyle Buluşma Çadırı’nın girişi civarına, Tanrı’nın Huzuru’na getirir.

Bir hayvanın hayatının, insanlar uğruna sonlandırılmasını haklı çıkarabilecek ne gibi bir sebep olabilir? Öncelikle bir konunun bilinmesi gerekir. Tanrı bu dünyayı insanlar için yaratmış ve insanların sorumluluğuna vermiştir. Tora insanlardan bu üstünlüğü, sorumlu bir şekilde kullanmalarını bekler. Örneğin ilk insan Adam, Eden bahçesine yerleştirildiğinde, ona burasıyla ilgili iki emir verilmiştir: “İşlemek ve korumak” (Bereşit 2:15). Başka bir deyişle, insanoglu bu dünyayı geliştirmek ve bir yandan da korumakla yükümlüdür. Dünyayı geliştirirken, burayı yok etmek, üzerinde hakimiyet kurduğu hayvanları keyfi olarak kullanmak gibi bir serbestisi yoktur. Fakat kullanma sebebi keyfi değil, bir gereklilik ise, o zaman insan doğa üzerinde hakimdir. Bu nedenle hayvanları, işlerinde yardımcı olarak ya da başlı başına yiyecek olarak kullanabilir. Yine de Tora, insanın, bunları yaparken bile, hayvanlara karşı sorumlu olduğunu sürekli aklında tutmasını sağlayan kurallarla doludur. Örneğin harmanda kullanılan bir hayvanın yemek yemesini engelleyecek bir ağızlık takmak yasaktır (Devarim 25:4). Benzer şekilde, *Şehita* kuralları, kesimin, hayvanın neredeyse hiç acı çekmeden ölmesini sağlayacak detaylarla yüküldür.

İnsanların hayvanlardan yararlanması fiziksel olarak mümkün olduğuna göre, bunun manevi alanlar için de geçerli olmaması için hiçbir sebep yoktur. Tora’daki mitsvaların en temel noktalarından biri, fiziksel bir şeyi kutsiyetle donatmak, maneviyatla bezemektir. *Korban* ibadeti de bunun en bariz örneğidir. *Bet-Amikdaş*’ta gerçekleştirilen *korbanlar* arasında tamamen yakılan tek *korban* türü, *Ola-korbanıdır* – ki onun da derileri *Koenler*’e ait olurdu. Bunun dışındaki *korbanların* etleri, gerek *korban* sahibi, gerekse de işlemleri gerçekleştiren *Koenler* tarafından yenirdi. Gerçekte *Koenler*’in yiyeceklerinin hatırı sayılır bir bölümü, *korbanlardan* kendilerine ayrılan paylardır. Dolayısıyla hayvanın “keyfi” olarak kullanılması söz konusu değildir. Özellikle de Tora’nın açıklamadığı sırlar doğrultusunda insanın manevi olarak yücelmesi ve yaşamının kurtulması gibi amaçlara hizmet ettiği sürece, hayvanların *korban* olarak kullanılması, ham-

burger ya da ayakkabı üretimi için kullanılmasından çok daha olumlu olsa gerektir.

Getireceği zaman – Ya da “*getirirse*”. Anlam “getirmek istediğinde” şeklindedir. Bu bölüm boyunca insanların kendi isteklerine bağlı, yani gönüllü olarak getirdikleri *Ola-korbanlarıyla* ilgili kurallar verilmektedir (Raşi; *Sifte Hahamim*). Yine de bu kuralların çoğu, zorunlu *Ola-korbanları* için de geçerlidir.

Korbanınızı – Pasuk basitçe “Sizden bir adam Tanrı Adına *korban* getirmek isterse, çiftlik hayvanlarından – sığırdan veya davardan getirsin” diyebilirdi. Fakat Tora, gereksiz görünen bir “*korbanınızı*” sözcüğüne yer vermektedir. Bu da bir konuyu öğretmektedir: Buradaki ikinci çoğul şahıs iyelik eki ile, getirilen *korbanın*, “*korbanınız* – hepinizin *korbanı*” olabileceği – yani tüm toplumun gönüllü olarak ortak bir *Ola-korbanı* getirebileceği mesajı verilmektedir. Bahsedilen, **Kayits Amizbeah** adı verilen *korbandır* (Raşi).

Hatat ve *Aşam-korbanı* olarak bağışlandıktan sonra, bedenlerinde, *korban* olarak *Mizbeah*’a getirilmelerine engel teşkil edecek bir kusur oluşan hayvanlar satılır ve elde edilen para *Bet-Amikdaş*’ın kasasına yerleştirilir. Bu fazlalık fonlar, *Mizbeah*’ta yapılacak *korban* kalmadığı ve *Mizbeah* boşta durduğu zaman yapılmak üzere *Ola-korbanları* satın alınmasında kullanılır. Bu toplumsal *korban* zorunlu olmadığı için, getirilmesi gönüllüdür ve tıpkı yemek sonunda yenen bir tatlı gibi, tüm zorunlu *korbanlardan* sonra gerçekleştirildiği için “*Kayits Amizbeah* – *Mizbeah*’ın Tatlısı” olarak adlandırılır (*Talmud* – *Suka* 56a, Raşi o.a.).

Çiftlik hayvanlarından... – Ve yabani hayvanlardan değil (Sforno; krş. *Talmud* – *Zevahim* 34a). *Torat Koanim*’de bunun Tanrı’nın şefkatini gösterdiği belirtilir. Zira Tanrı, Kendi Onuru için insanların çok daha büyük çabalar gösterip yabani hayvanlar yakalamalarını şart koşabilirken, bunu yapmamış ve *korban* olarak el altındaki çiftlik hayvanlarını belirlemiştir (*Daat Zekenim*). Tora’nın özellikle bu hayvanları seçmesi, saflık özelliğini ön plana çıkarma

דִּוְסַמָּךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֵלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו:

4

hayvan için “bu hayvan, sahibi her kimse, onun adına getirilmektedir” niyetiyle gerçekleştirir. Benzer şekilde A'nın *korbanı*, herhangi bir kutsiyet amacına bağışlanmamış olan bir başka hayvanla karışmışsa, *korban* getirmek isteyen başka birine – B'ye başvurarak ona “bu hayvanlardan hangisi kutsal değilse onu *Ola-korbanı* olarak satın al” der ve Koen aynı şekilde isimsiz olarak her hayvanın işlemini “sahibi adına” gerçekleştirir. Bu örneklerden dolayı Tora “böyle bir karışıklık olsa bile, *korbanı getirir*” demektedir. Diğer yandan eğer geçerli bir *Ola-korbanı*, *korban* olarak getirilmeye elverişli olmayan, ya da başka bir *korban* türü olarak bağışlanmış olan bir hayvanla karışmışsa, bu şekilde davranılamaz; zira burada sadece *Ola-korbanı* olarak bağışlanmış ya da olmaya elverişli hayvanlar ele alınmaktadır [pasuk bu nedenle özellikle “*Onu ... getirmelidir*” demektedir] (Raşi).

Kendi isteğiyle – Tora bir yandan “*kendi isteğiyle*” diyerek *korban* getirmenin bir zorunluluk olmadığını söylerken, diğer yandan pasuğun sonunda “*onu ... getirir*” diyerek bunun bir mecburiyet olduğunu ima etmektedir. Bu nasıl olabilir? Normalde kimse *korban* getirmeye zorlanamaz. Fakat eğer bir kişinin *korban* getirmesi gerekiyorsa ve o bunu yapmayı istemiyorsa, *Bet-Din* o kişiyi, “tamam; *korban* getirmek istiyorum” deyinceye kadar zorlar (*Talmud – Arahin* 21a; Raşi). İstemeyen bir kişiyi “istiyorum” diyene kadar zorlamak biraz garip görünebilir. Rambam bunu şöyle açıklar: Bir Yahudi'nin ruhu daima Tora'nın kendisinden beklediği şeyi yerine getirmeye eğilimlidir. Fakat insan, dış etkenler ve özellikle *Yetser Ara*'nın etkisiyle bu temel içgüdüsunü bastırmaya başlar. Dolayısıyla *Bet-Din*'in bir kişiyi bir mitsva yapmaya zorlaması, gerçekte mevcut, ama bastırılmış olan bu isteği tekrar baskın hale getirmeyi amaçlamaktadır. Bu açıdan, bir mitsva söz konusu olduğunda *Bet-Din*'in zorlaması sonucu “istiyorum” diyen bir kişi, temelde yalan söylememekte, aksine, gerçek benliğini ortaya çıkardığı için, önceki yanlışını düzeltmektedir (*Yad – İlhot Girusin* 2:20).

Alternatif olarak “*kabul göreceği şekilde*”, “*kabul görmesi amacıyla*” (krş. 19:5).

Buluşma Çadırı'nın girişi civarına – *Korban* sahibi, bir Koen'e gelip “git benim için bir hayvan seç ve *korban* yap” diyemez; zira bu Tanrı Adına getirilen *korban*a yönelik uygun bir davranış değildir (*Daat Zekenim*). Bunun yerine *korban* sahibi hayvanı bizzat satın almalı, *Bet-Amikdaş*'ın avlusuna (*Azara*) getirene kadar da hayvana bizzat eşlik etmelidir (*Torat Koanim*; Raşi).

4. Elini [burada] ... dayar – Önceki pasukta hayvanın “*Buluşma Çadırı'nın girişi civarına*” getirildiği söylendikten sonra “*Tanrı'nın Huzuruna*” ifadesi gereksiz görünmektedir; zira ikisi aynı yerdir. Raşi bu son ifadenin, şimdiki pasuğa ait olduğunu belirtir. Başka bir deyişle hayvanın başına elleri dayama işlemi (*Semihah*) özellikle “*Tanrı'nın Huzurunda*” yani sadece *Mişkan* ya da *Bet-Amikdaş*'ta yapılmalıdır. Fakat başka yerde gerçekleştirilen *korban*larda, elin dayanması işlemi şart değildir.

Bet-Amikdaş'ın inşasına kadar çeşitli dönemlerde, *Mişkan* dışında da *korban* yapılabilen bazı *mizbeahlar* olmuştur. Bu *mizbeahlar* genel olarak “*Bama – Yüksek Yer; Platform*” olarak bilinirler. *Mişkan* inşa edilmeden önce *bamalarda* *korban* getirmekte bir sakınca yoktu. Fakat *Mişkan* inşa edildikten sonra, çölde geçen 39 yıl boyunca, *Mişkan*'ın avlusundaki bakır *Mizbeah* dışında hiçbir yerde *korban* getirilemezdi. *Erets-Yisrael*'e girildikten sonraki 14 yıllık süre boyunca *Mişkan*, Gilgal adlı yerde kuruluydu ve ülkenin fethedildiği bu süre zarfında herkesin kolayca gidip gelememesi nedeniyle *bamalarda* *korban* getirmeye izin vardı. Fakat ülke tam olarak ele geçirilip *Mişkan* Şilo'ya taşındığında *bamalar* tekrar yasaklandı. 369 yıl süren bu dönemin bitiminde, *Mişkan* 57 yıl boyunca önce Nov sonra da Givon'da yer aldı. Bu süre zarfında *bamalara* tekrar izin verildi. Sonunda *Bet-Amikdaş*'ın inşasıyla, *bamalar* ebediyen yasaklandı ve *Bet-Amikdaş* yıkıldıktan sonra bile tekrar *bamalarda* *korban* getirme izni çıkmadı (bkz. *Perek* 17). Bu pasuk, *bamalarda* *korban* getirmenin yasak olmadığı dönemlerde, buralarda yapılan *korban*larda, hayvanın başına el dayama işleminin yapılmasına gerek olmadığını söylemektedir (*Talmud – Zevahim* 119b).

⁴ Elini [burada] *Ola-korbanının* başına dayar. [Bununla, *korban*] Ona onarım sağlamak üzere [Tanrı tarafından] kabul edilecektir.

gelerek “Tanrı’nın Huzurunda görünme” mitsvasını yerine getiren (bkz. Şemot 34:20 açık.), ya da [4] günah işleme konulu düşüncelere kapılmış kişiler tarafından getirilir. Benzer şekilde, Tanrı’ya yaklaşmak isteyen her birey de bu *korbanı* getirebilir.

Ola-korbanı, Tora’nın 613 mitvasından biridir. *Mitsvat Ase* No. 48 (*Sefer Ahimuh*). Tora *korban*larla ilgili bölümde önceliği *Ola-korbanı*na vermiştir. Bu da bu *korbanın* günahkar düşünceleri affettirmesiyle ilgilidir. Düşünceyle işlenen günahlara örnek olarak, günahla ilgili tasarılar ya da yasak fanteziler verilebilir. İnsanın tüm bilinçli hareketleri, önceden düşünceyi gerektirir. Dolayısıyla bir günah işlendiyse, düşünce ondan önce gelmiş demektir. Bu nedenle düşünce ile işlenen günahların ilacı olan *Ola-korbanı*, diğer *korban* türlerinden önce verilmektedir. Diğer yandan, bu *korban* için getirilebilecek hayvanlarda önce zenginlerin getirdiği büyükbaş, sonra orta hallilerin getirdiği küçükbaş hayvanlar, en sonda da fakirlerin getirdiği kuşlardan bahsedilmektedir. Bu sıralama da düşünce günahlarıyla bağlantılıdır. Zengin bir kişinin düşüncesiyle işlediği günahlar, diğerlerine göre daha ciddidir; zira statüsü sebebiyle bu kişi kendisini diğerlerinden üstün görme eğilimindedir. Bu yüzden en “pahalı” hayvanı getirir. Diğerleri de derecelerine göre daha ucuz hayvanlar getirirler. Böylece herkes düşüncesele günahlarının derecesine göre *korban* getirmiş olur (Rabenu Behaye).

“*Ala – Yükselmek*” kökünden gelen *Ola* sözcüğünün birçok olası anlamı vardır: [1] Raşi ve Radak’a göre bu tipteki *korban*, *Mizbeah* üzerinde “tümüyle” yakıldığı ve dumanları “yükseldiği” için bu şekilde adlandırılır. [2] Ramban, İbn Ezra ve Rabenu Behaye ise *korbanı* bu ismin verilmesini, onun getirilme nedeni olan günahla bağdaştırırlar. Belirtildiği gibi, sebeplerden bir tanesi günahkar düşüncelerdir. Bu düşünceler insanın aklına bir anda gelebildiği [deyimsele] olarak, vücudun en üst bölümündeki beyne bir anda “yükselebildiği” için, bunu onaran *korban* da bu isimle anılmaktadır. [3] Rabi Samson Raphael Hirsch, Tora’da belirtilen her *korbanın*

isinin, getiriliş amacına gönderme yaptığına dikkat çeker. Örneğin *Hatat-korbanı* hata sonucu işlenen günahları (*Het*) affettirme amacıyla getirilir. Benzer şekilde *Ola-korbanı* da, getiren kişinin manevi düzeyini “yükseltme” amacını taşıdığı için bu isimle adlandırılır. [4] *Midraş Tanhuma* (Tsav 1) ise *Ola-korbanının*, isteğe bağlı olarak getirildiği ve *Mizbeah*’ta tümüyle yakıldığı [dolayısıyla getiren kişi bu hayvandan hiç pay almadığı] için, diğer *korban*lara göre daha “yüksek” bir statüye sahip olduğunu ve isminin de bundan kaynaklandığını belirtir. Bu farklı anlamlar sebebiyle, çeviri boyunca bu *korbanın* [ve buna bağlı olarak her *korban* çeşidinin] ismini İbranice şekliyle bırakmayı tercih ettik.

Kusursuz – “*Kusursuz bir erkek*” ifadesiyle, “erkekliği kusursuz” değil, “herhangi bir kusuru olmayan ve erkek olan” anlamı kastedilmektedir (krş. Raşi). Bir hayvanın *korban* olarak getirilmesini engelleyen kusurlar 22:18-25’te açıklanmaktadır. Bir *korbanın* her yönden sağlıklı olması gerekliliği, Tanrı’ya yaklaşmayı amaçlayan bir Yahudi’nin, bunu, hiçbir şeyi atlamadan, tüm yetenek ve becerilerini kullanarak yapması gerektiğini simgeler. Buna karşılık, Tora, sıkıntılar ve hatta ölümün bile, acı veren işlerini etkisiz kılan türde bir yaşam vadetmektedir (Hirsch).

Erkek – *Ola-korbanı* sadece erkek hayvanlardan getirilebilir. Buradaki kullanım dişi hayvanları kuralın dışında bırakmaktadır. p. 10’da bir kez daha “erkek” vurgusu yapılmaktadır. Oradaki vurgunun amacı da, her iki cinsiyetin işaretlerine sahip (*Androginos*) veya cinsiyet işaretleri belirsiz (*Tumtum*) olan hayvanları kuralın dışında bırakmaktır (*Talmud – Behorot* 41b; Raşi).

Getirmelidir ... getirir – “Getirme” fiili, pasukta gereksiz görünen bir tekrarla ikinci kez kullanılmaktadır. Bu kullanım, farklı kişilerin getirdikleri *Ola-korban*ları birbirine karıştırsa bile, bu hayvanların yine de *korban* olarak sunulabileceğini belirtir. Örneğin, A’nın *Ola-korbanı* B’ninkiyle karıştırsa ve hangi hayvanın kime ait olduğu tespit edilemiyorsa, işlemi gerçekleştiren *Koen* yine de bu hayvanları kullanır ve işlemi her

ה וְשָׁחַט אֶת־בֶּן הַבָּקָר

לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיבוּ בְנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת־הַדָּם
עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב אֲשֶׁר־פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

kesim işleminin normalde tek kişi tarafından yapılmasıdır ve kesim işlemi de bir *Koen* tarafından yapılır (İbn Ezra). Sonraki bazı işlemlerdeki (p. 7-8) çoğul çekimlerin sebebi ise, o görevlerin birden çok kişi tarafından yerine getirilmesidir (*Daat Zekenim*).

*Korban*larda dört işlem vardır: [1] “*Şehita* – Kesim”. Bu, kutsal amaçla değil, sadece yemek amacıyla kesilen hayvanların kesim şekliyle aynıdır. Bir hayvanın etinin *Kaşer* olabilmesi için kesim sırasında gereken şartların hepsi, *korban* olarak getirilen hayvanların kesiminde de geçerlidir. [2] “*Kabala* – Alış”. Kanının doğrudan hayvanın boynundan bir çanağa (bkz. Şemot 27:3 açık.) alınması (bkz. 17:11 açık.). [3] “*Olah* – Götürüş”. Kanın çanak içinde *Mizbeah*’ın uygun yerine götürülmesi. [4] “*Zerika* – Fırlatış”. *Mizbeah*’ta kan işlemlerinin yapılması. Bu işlemin şekli ve adedi, *korban*ın türüne göre farklılık gösterir.

Aaron’un oğulları; Koenler – Bu ifadeden kasıt, “Aaron’un soyundan gelen ve Koenlik vasfına sahip olan erkekler” şeklindedir. Çeviri boyunca da “Aaron’un oğulları” ifadesi, “Aaron’un soyundan gelen erkekler” anlamındadır.

Koenler’in evlilik konusunda bazı kısıtlamaları vardır (bkz. 21:7). Bir *Koen* bu yasağa karşı gelip, böyle bir birliktelikten oğlu olduğu takdirde, *Koenlik* özelliği bu oğluna geçmez. Böyle bir oğul *Halal* olarak adlandırılır ve Aaron’un soyundan gelen bir erkek olmasına karşın, *Koenler*’e özgü görevleri yapamaz. Dolayısıyla Tora boyunca “Aaron’un oğulları” ifadesi *Koenler*’i belirtmesine karşın, pasukta ayrıca “*Koenler*” vurgusu yapılarak, bir *Halal* bu kuralın dışına çıkarılmaktadır (*Torat Koanim*; Raşi). Diğer yandan bu durumda, sadece “*Koenler*” denmesi yeterli olurdu. “Aaron’un oğulları” ifadesine gerek yok gibi görünmektedir [ne de olsa tüm *Koenler* Aaron’un soyundan gelen erkeklerdir]. Ancak bazı *Koenler*,

Halal olmamalarına karşın, bedensel kusurları nedeniyle yine de kutsal ibadete uygun değildirler (bkz. 21:18). Bu nedenle Tora onları da kuralın dışına çıkarmak için “Aaron’un oğulları” – Aaron’la aynı kategoride olanlar – demektedir: “Aaron bedensel kusura sahip değildi. Bu nedenle *Mizbeah* işlemlerini de sadece onun gibi bedensel kusuru olmayan oğulları gerçekleştirebilir” (krş. *Talmud* – *Zevahim* 13a).

Koenler kanı [alıp] getirirler – Pasuk sadece “getirmek”ten bahsetmektedir. Fakat bu, kanın bir çanağa alınmasını da bünyesinde barındırmaktadır (*Talmud* – *Zevahim* 4a). Zira kanın alınması, kesimi takip eden ilk prosedürdür. Kesimin bir *Koen* tarafından yapılması zorunluluğu olmadığı için, bu, *Koenler* tarafından gerçekleştirilen ilk işlemdir (*Torat Koanim*; Raşi).

Bu kanı – Yine gereksiz görünen bir kullanım vardır; çünkü bu sözcükler olmasaydı da pasuğun anlamı değişmezdi. Fakat “kan” sözcüğünün ikinci kullanımı, belirli bir duruma işaret etmektedir. Eğer *Ola-korban*ının kanı bir başka *Ola-korban*ı, ya da başka türde bir *korban*ın kanı ile karışmışsa bile, bu, *Mizbeah*’ta kanla ilgili işlemlerin yapılmasını engellemez (Raşi). Fakat “bu” kan denmesi, anlamda daralmaya yol açmaktadır. Dolayısıyla bu serbesti sadece, söz konusu kanın, *Mizbeah*’taki kullanım şekilleri aynı olan *korban*ların kanlarıyla karıştığı durumlar için geçerlidir. Fakat eğer kan, *korban* edilmeye uygun olmayan bir hayvanın (p. 2 açık.) kanıyla karışmışsa, işlem yapılmaz. Yine; eğer kan, *Mışkan*’ın içindeki ayıraca (*Parohet*) ya da altın kaplamalı tütsü *Mizbeah*’na serpmeyi gerektiren bir kanla karışmışsa, işlem yapılmaz. Ve yine; eğer kan, dıştaki *Mizbeah*’ın duvarlarının üst kısmına sürülmeyi gerektiren bir *korban*ın kanıyla karışmışsa, işlem yine yapılmaz. Zira *Ola-korban*ının kanı *Mizbeah* duvarının alt yarısına çarpılır (Raşi; *Mizrahi*, *Sifte Hahamim*; bkz. Şemot 27:5 açık.).

⁵ “Genç boğayı Tanrı’nın Huzuru’nda keser. Aaron’un oğulları – Koenler – kanı [alıp] getirirler ve bu kanı Buluşma Çadırı’nın girişi civarındaki *Mizbeah*’ın tüm duvarlarına çarparlar.

El dayama işlemi şöyle yapılır: *Korbanlık* hayvan *Mizbeah*’ın kuzeyinde, yüzü batıya dönük şekilde tutulur. *Korban* sahibi doğuda durarak iki elini hayvanın iki boynuzu arasına yerleştirir ve tüm gücünü kollarına verir. Elleri ile hayvanın başı arasında engelleyici hiçbir şey olmaması gerekir. *Korban* sahibi, bu pozisyondayken, *korbanı* getirmesine neden olan günahını ya da eksikliğini itiraf eder (*Talmud – Yoma* 36a; *Yad – Maase Akorbanot* 3:13-15).

“*Yado – Elini*” kelimesi tekil olmasına karşın, el aynı zamanda kuvvet ifade ettiğinden, tüm gücün verilmesi gerekir. Bu da her iki elle bastırılarak mümkündür (*Talmud – Menahot* 93a). Nitekim daha ileride Aaron’un iki elini bastırıldığını görmekteyiz (16:21). Tora’nın buna rağmen burada tekil olarak “*elini*” demesinin amacı, bu işlemi sadece *korban* sahibinin bizzat yapabileceğini vurgulamaktır. Prensip olarak “*Şeluho Şel Adam, Kemoto – İnsanın elçisi, kendisi gibidir*”. Fakat Tora bu prensibin el dayama işlemi için geçerli olmadığını vurgulamak için özellikle “*elini*” demiştir: “kendi elini ve bir başkasınınkini değil”. Zira “ellerini” demiş olsaydı, “kendi elini veya ‘onun eli gibi’ olan bir elçinin elini” anlamı çıkabilirdi (a.k. 93b; Ramban).

Ola-korbanının başına – Burada bir kez daha gereksiz görünen bir söz kullanımı vardır. Bu bölümde *Ola-korbanı*ndan bahsedildiği açık olduğuna göre, pasuk sadece “*başına*” dese yeterli olurdu. Fakat Tora el dayama kuralının, burada belirtilen *Ola-korbanı*yla sınırlı olmadığını, “*Ola-korbanı*” niteliğini taşıyan her *korban* için geçerli olduğunu belirtme amacındadır. Bu da iki farklı *Ola-korbanı* türünün daha el dayamayı gerektirdiğini öğretir: [1] Zorunlu olarak getirilen *Ola-korbanları* [zira burada, gönüllü getirilenlerden bahsedilmektedir] ve [2] küçükbaş hayvanlarla yapılan *Ola-korbanları* [çünkü ilgili bölümde (p. 10-13) el dayama detayına yer verilmemiştir]. Diğer yandan, kullanılan sözcük sadece *Ola* değil, *A-Ola*’dır. İbranice’de başa gelen bir E harfi (bu sözcükteki A sesi),

İngilizce’deki ‘the’ sözcüğü gibi, belirtme ve özelleştirme sağlar. Başka bir deyişle burada da bir belirtme ve özelleştirme, dolayısıyla anlamda daralma vardır. Bu da, *Ola-korbanı* olmasına karşın, bir tür *korbanda* el dayama işleminin yapılmadığı anlamına gelir. Nitekim kuşlarla yapılan *Ola-korbanı*nda el dayama işlemi yapılmaz (Raşi; *Mizrahi*; *Sifte Hahamim*).

Ona af sağlamak üzere – *Ola-korbanı*, özellikle iki konuda onarım sağlar: [1] “Yap” şeklindeki bir emrin ihlali. [2] “Yapma” şeklinde olup, ihlali durumunda “yap” şeklindeki bir emre dönüşen emirlerin ihlali. Örneğin bazı *korbanların* etlerinin yenmesi için belirli bir müddet vardır. “Yapma” şeklindeki emir, bu müddetin geçilmemesi üzerinedir. Fakat eğer et bu süre zarfında bitirilemediyse, bu emir otomatik olarak “yap” şeklindeki bir emre dönüşür: Yenmeyen et yakılmalıdır. Dolayısıyla, normalde “yapma” şeklindeki bir emrin ihlali kırbaç cezasını gerektirmesine karşın, eğer bu emir belirli şartlar altında “yap” şeklindeki bir emre dönüşüyorsa, ihlalinin cezası kırbaç değildir; onun yerine *Ola-korbanı* getirilir (*Talmud – Makot* 15a, Raşi o.a.).

5. Genç boğayı – İbranice *Ben Bakar*. Tam çeviriyle “*sığır oğlu*”. Buradan, *Ola-korbanı* olarak getirilebilecek hayvanın genç olması gerektiği öğrenilmektedir. Yaşlı ya da hasta bir hayvan getirmek uygun değildir (krş. Malahi 1:8; *Daat Zekenim*). Uygun hayvan, 2 yaşında olmalıdır. “*Egel – Buzağı*” 1, “*Par – Boğa*” ise 3 yaşındaki bir hayvanı belirtir (Rabenu Behaye).

Tanrı’nın Huzuru’nda – *Mışkan*’ın ya da *Bet-Amikdaş*’ın avlusunda (Raşi), *Mizbeah*’ın kuzeyinde (p. 11).

Keser – Kim getirdiyse o kesebilir. Başka bir deyişle, hayvanın kesilmesi işleminin *Koenler* tarafından yapılması şart değildir. *Şehita* kurallarını biliyorsa *korbanın* sahibi, yoksa onu temsil eden bir *Şohet* de yapabilir. Fakat kanın alınmasından sonraki işlemler *Koenler* tarafından yapılmalıdır (*Talmud – Yoma* 27a; Raşi). Bir görtüşe göre ise buradaki tekil çekimin sebebi,

וְהַפִּשִּׁיט אֶת־הָעֹלָה

וְנָתַח אֶתָּה לְנִתְחִיָּהּ: וְנָתַנּוּ בְנֵי אֶהֱרָן הַכֹּהֵן אֶשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ

וְעִרְכּוֹ עֲצִים עַל־הָאֵשׁ:

Parçalarına böler – “Parçalara” değil “parçaları-na böler”. Başka bir deyişle, parçalama işlemi, “hayvanın belirli parçaları”na – yani organlarına (*Targum Onkelos*) / organ gruplarına – gelene kadardır. Söz konusu organlar ayrıca daha küçük parçalara ayrılmaz (*Talmud – Hulin* 11a; Raşi). Hayvanın nasıl ve hangi parçalara ayrılacağına dair belirli bir prosedür ve sıralama vardır. Buna göre beden temel on parçaya ayrılır (*Mişna – Tamid* 4:2-3).

7. [Bundan önce] – İşlem sıralamasına göre, önce ateş yakılıp odunlar dizilir (burası), sonra hayvanın derisi yüzülür ve bedeni parçalarına ayrılır (ö.p.), iç organları ve bacakları yıkanır (p. 9) ve sonra parçalar odunların üzerine dizilir (s.p.) ve hepsi bir arada *Mizbeah*’ta tütürülür (p. 9; Ramban).

Koen Aaron’un oğulları – Aaron’un *Koen* olduğu zaten herkes tarafından bilindiği için, buradaki *Koen* vurgusu gereksiz görünmektedir. Ancak Hahamlarımız bu kullanımın bir mesaj içerdiğini öğretirler: Aaron, ibadet sırasında “*Koen*” olmanın tüm gerekliliklerini yerine getirmelidir. Söylenmek istenen şudur: Bir *Koen Gadol*, “*Koen Gadol*” gibi davranmadığı, örneğin özel giysilerini giymediği, hatta kendi özel giysilerini giymesi gerekirken sadece normal bir *Koen*’in giysilerini giydiği zaman, yaptığı ibadet geçersizdir (*Talmud – Zevahim* 18a; Raşi). Sıradaki pasukta da “*Aaron’un oğulları – Koenler*” vurgusu yapılarak, benzer bir kuralın normal *Koenler* için de geçerli olduğu ima edilmektedir. Normal bir *Koen*, ibadet sırasında kendi özel giysilerini giymezse, ya da sadece *Koen Gadol*’a ait olan sekiz giysiyi giyerse, yaptığı ibadet geçersizdir (a.k.).

Ateş yakarlar – Gerçekte gökten gelen [yani gökten bir kere gelmiş olan (9:24; *Sifte Hahamim*)] mucizevi bir ateş sürekli olarak *Mizbeah*’ın üzerinde yanıyor olmasına karşın, *Koenler* yine de ateşi yakmalıdırlar

(*Talmud – Yoma* 21b; Raşi). Var olan ateşi tekrar yakma sembolü, insanın dünyevi yükümlülüklerini göz ardı etmemesi gerektiğini gösterir. İşin doğrusu – mitsvalar da dahil olmak üzere – bu dünyada yaptığımız hiçbir şey, Tanrı için gerekli değildir. Kısacası, Tanrı mitsvaları – bize olan sonsuz yararları dışında – bizlerin “şükran borcu” şeklindeki bir yükün altında ezilmemesi için de bahşetmiştir. Bu şekilde insanlar, Tanrı’nın kendilerine her an bahsettiği sonsuz iyilikler için, O’nun emirlerini yerine getirmekle kendilerinden bir tür karşılık verebildiklerini düşünebileceklerdir. Bu örnekte olduğu gibi, Tanrı’nın, insanların yaptığı hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Fakat buna rağmen insan Tanrı’nın emrindedir ve gerekli görünmese bile, kendisine verilen yükümlülükleri yerine getirmeme lüksüne sahip değildir. Ayrıca kişi mucizeler beklememeli, daima kendi insani çabasını göstermelidir.

Tanrı’nın gökten verdiği ateş, *Mişkan*’daki *Mizbeah*’tan hiç ayrılmamış, Kral Şelomo’nun inşa ettiği I. *Bet-Amikdas*’taki taş *Mizbeah*’a sıçramış ve putperest kral Menaşe’nin gelip *Mizbeah*’ı yıkmasına kadar aralıksız olarak orada kalmıştır (*Mizrahi*).

Gökten gelen ateşle ilgili beş mucize gerçekleşmiştir: [1] Ateş *Mizbeah*’ın üzerinde bir aslan şeklinde dururdu. [2] Güneş kadar parlaktı. [3] Normal bir ateşten farklı olarak bir kütleye sahipti. [4] Islak ya da kuru her şeyi yakıp tükettirdi. [5] Hiç duman üretmezdi (*Meam Loetz*).

Pasukta “*yakarlar*” şeklinde çevirdiğimiz sözcük **Venatenu**, birçok yerde “*yerleştirirler*” anlamında kullanılır. Fakat buradaki anlamı “*yakarlar*” şeklindedir. Aaron’un iki oğlu Nadav ve Aviu, bu sözcüğü “*yerleştirirler*” şeklinde yorumladıkları [ve bu yorumu öğretmenleri Moşe’ye doğrultmadıkları] için, dışarıdan içeriye “*yabancı bir ateş*” getirmişler ve bunu yaşamlarıyla ödemişlerdir (10:1). Bu da Tora’nın, ancak Moşe Rabenu tarafından öğretilen şekliyle tam

⁶ “*Ola-korbanının* derisini yüzer ve onu parçalarına böler.

⁷ [Bundan önce] *Koen* Aaron’un oğulları *Mizbeah* üzerinde ateş yakarlar ve ateşin üzerine odunlar dizerler.

Buluşma Çadırı’nın girişi civarındaki Mizbeah’ın – Yani *Mişkan*’da avluda bulunan bakır *Mizbeah*, ya da *Bet-Amikdaş*’taki büyük taş *Mizbeah*’ın. İçeride bulunan ve tütsü yakmakta kullanılan Altın *Mizbeah*’ta bu *korbanın* kanıyla ilgili işlem yapılmaz (İbn Ezra; Raşbam). Bu ifade aynı zamanda “*Mizbeah*, Buluşma Çadırı’nın girişi civarında olduğu zaman” anlamını da vermektedir. Bu da *Mişkan*’ın tam olarak kurulu olduğu zamandır. Fakat halk çölde yola çıkmışsa ve *Mişkan* kurulu değilse bu işlemlerin hiçbirini gerçekleştirilemez (Raşi).

Tüm duvarlarına – İbranice *Saviv*. Bu sözcüğün tam çevirisi “*çevresi boyunca*” olsa da, bu, kanın *Mizbeah*’ın duvarlarını tamamen çevirecek bir çizgi halinde sürülmesi gerektiği anlamına gelmez. Zira pasuğun devamında kanın duvara “*çarpılması*” gerektiği belirtilmektedir. Söz konusu işlem, *Koen*’in *Mizbeah*’ın önünde durup, kaptaki kanı, *Mizbeah* duvarının alt yarısına gelecek şekilde önce kuzeydoğu, sonra da güneybatı köşesine boca etmesiyle yapılır. Böylece kan tüm duvarlara ulaşmış olacaktır (*Talmud – Zevahim* 53b; Raşi; bkz. Şemot 29:17 açk.). *Mizbeah*’ın genel yapısı ile ilgili bilgi için bkz. Şemot Perek 27.

6. Ola-korbanının – Tora bir kez daha, cümlelerin gerektirmediği bir sözcük kullanmaktadır. Zira bu paragrafta *Ola-korbanından* bahsedildiği açıktır ve sadece “*derisini yüzer...*” denmesi yeterli olacaktır. Fakat Tora “*Ola-korbanının*” vurgusunu bir kez daha yaparak, bu pasukta tarif edilen işlemlerin de [sadece, bu paragrafta açıklanan gönüllü *Ola-korbanları* için değil,] her türlü *Ola-korbanı* için gerekli olduğunu belirtmektedir (*Torat Koanim*; Raşi; *Mizrahi*; *Sifte Hahamim*).

Derisini yüzer ... parçalarına böler – Bir *Koen Gadol* ya da *Bet-Din*, kasten işlendiği takdirde *Karet* cezasını gerektiren bir yasak hakkında halka hatalı rehberlik ettiği takdirde, bunun onarımı için bir boğa getirir (4:2-12; 4:13-21). Ayrıca bir *Bet-Din*’in hatalı bir talimatı tüm halkın bilmeden putperest bir ibadete karışmasına yol açmışsa, bunun onarımı için bir teke getirilir

(Bamidbar 15:24). Her iki durumda da boğa ve teke, kamp dışındaki, *Mizbeah*’taki küllerin döküldüğü özel bir yerde (“*Bet-Adeşen – Kül Dökme Yeri*”), derisi, eti ve iç organlarıyla birlikte tamamen yakılır. Bunlar “*Parim Anisrafim Usirim Anisrafim* – [Bütünüyle] Yakılan Boğalar ve [Bütünüyle] Yakılan Tekeler” terimiyle adlandırılır. *Ola-korbanlarında* ise, her ne kadar “tümüyle” *Mizbeah*’ta yakıldığı söylene de, derisi “kutsal” statüsünde olmadığından yakılmaz ve o gün görev yapan *Koenler* arasında paylaştırılır. Pasuk, *Ola-korbanının*, tamamen yakılan boğa ve tekelerden farklı olduğunu vurgulamak için derinin yüzüldüğünü özellikle belirtmektedir (*Daat Zekenim*).

Bundan önceki son işlem *Koenler*’in kanı getirip duvara çarpmalarıdır. Burada ise pasuk tekrar tekil fiil çekimine dönmektedir. Bu da, deri yüzme ve hayvanı organlarına bölme işleminin tekrar *korban* sahibi [ya da genellikle onu temsil eden biri] tarafından gerçekleştirilebileceğini gösterir. Başka bir deyişle söz konusu işlemler, *Koenler*’in yapmasını gerektiren şeyler değildir. Bu pasuktaki işlemlerin *Koenler* tarafından yapılması şart olmamasına karşın, sıradaki pasukta tanımlanan ateş yakma ve odun dizme işlerinin *Koenler* tarafından yapılması gerektiğinden, bu gereklilik orada “*Aaron’un oğulları*” ifadesiyle tekrar vurgulanmaktadır. Daha sonra (p. 9) tekrar tekil çekimle iç organ ve bacakları “*yıkamalıdır*” diyerek, Tora bunun da *Koen* olmayan biri tarafından gerçekleştirilebileceğini söylemekte ve ardından yine “*Koen*” öznesini kullanarak *Mizbeah*’ta tüttürme görevinin bir *Koen*’e ait olduğunu bildirmektedir (Ramban).

İbn Ezra’ya göre ise deri yüzme, bedeni organlara bölme, iç organlar ve bacakları yıkama işlemleri de bir *Koen* ya da ona eşlik eden bir *Levi* tarafından gerçekleştirilir. *Koenler*’in özellikle vurgulandığı işlemlerde ise, amaç bunları bir *Levi*’nin bile yapamayacağını öğretmektir.

Sıralamadan da anlaşıldığı üzere, hayvanın derisi tamamen yüzülmeden önce parçalama işlemine başlanmaz (*Torat Koanim*; Ramban).

וְעָרְכוּ בְנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַנִּתְחִים

אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־הַפֶּדֶר עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר

עַל־הַמִּזְבֵּחַ: ט וְקִרְבַּן וְכִרְעִיו יִרְחֹץ בַּמִּים וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל

הַמִּזְבֵּחַ עָלָה אִשָּׁה רִיח־נִיחֹחַ לַיהוָה: ס

9. [Öncelik] – Hiçbir parça yakılmadan önce (Ramban). Bkz. p. 7 açk.

İç organları – Bağırsakları (*Lekah Tov*; krş. *More Anevohim* 3:46).

Yıkamalıdır – Ya da “suda ovmalıdır” (bkz. *Mişna* – *Tamid* 4:2; *Yad* – *Maase Akorbanot* 6:4; *Hizkuni*). Bu parçalar *Mizbeah*’a, yani sembolik olarak “Tanrı’nın Sofrası”na (*Malahi* 1:7) getirildiği için, saygı ifadesi olarak yıkanmalıdır. Fakat, artıkları kamp [ya da Yeruslayim duvarları] dışında yakılan diğer bazı *korbanlar* için böyle bir gereklilik yoktur (*Daat Zekenim*).

Koen ... tüttürür – Ateşin üzerindeki odunları dizdikten sonra bile, görevli *Koenler*, tamamen yanıp kül oluncaya dek *korban*a nezaret etmekle yükümlüdürler (Ramban).

İbranice **Veiktir**. Bazıları bu sözcüğü “*yakar*” şeklinde çevirirler. Ancak bu çeviri, anlam kaybına yol açmaktadır. Çünkü Tora boyunca “*yakmak*” fiili her zaman belirli bir şeyden kurtulmak, kalanları yok etmek için kullanılır ve tam İbranice karşılığı **Vesaraf**’tır. Buradaki anlam ise, yakılan şeyin dumanla birlikte yukarıya yükselmesi şeklindedir. Bu da Radak ve İbn Ezra’nın açıklamaları doğrultusundadır. Çevirimizi bu anlama yaklaştırmak için “tüttürmek; duman salmasını sağlamak” şeklinde yaptık. *Korban* yandıkça, bir anlamda, saldıgı dumanla birlikte Tanrı katına çıkmaktadır; ki bu da *korbanın* temel fikri olan, “kişinin Tanrı’ya ulaşması” ile bağdaşmaktadır. *Targum Onkelos*’un çevirisi “*yükseltecektir*” şeklindedir. Bu da hayvanın parçalarının fiziksellikten sıyrılıp manevi düzleme yükseltilmesini ifade etmektedir (*Nefeş Ager*). Rabenu Behaye ise **Veiktir** sözcüğünü, İbranice ile aynı dil ailesinden olan Aramca’daki “**Kitra** – Bağ” kökü ile açıklar ve bu sözcüğün, *korban* sahibi ile Tanrı arasında güçlü bir bağın yaratılışını belirttiğini yazar.

Memnuniyetle kabul edilen – İbranice **Reah Nihoah**. Tam çeviriyle “hoş koku”; “*memnuniyet veren koku*”. Bkz. Bereşit 8:21 açk. Alternatif olarak “Tanrı’yı memnun etme isteği yönünde bir işaret olarak algılanan” (Bereşit 8:21, Hirsch, *Aktav Veakabala* o.a.); veya “aşağıya [manevi enerji] inmesini sağlayan” (*Sefer Abahir* 109; *Rekanati*, *Tetsave* 15a; Bereşit 8:21, Rabenu Behaye o.a.; *Avodat Akodeş* 1:6). **Nihoah** sözcüğü aynı zamanda “**Naha** – *Sükumet ve Rahatlık*” köküyle bağlı olabilir ve ifade böylece “teskin edici koku” anlamında da olabilir.

Her durumda bu deyimın en basit anlamı “*kabul edilmeye uygun korban*” şeklindedir (*Yehezkel* 20:41, *Targum Yonatan* o.ç.). Tanrı bir emir vermiş ve emri yerine getirilmiştir (Raşi). Tanrı için önemli olan konu, açıklamış olduğu talimatların aynen yerine getirilmiş olmasıdır. Bu tema, Peygamber Şemuel’in, Kral Şaul’a yönelik sert azarlamasında da yer bulmuştur: “*Tanrı’nın Olan korbanları ve Şelamim-korbanları için Arzusu, Tanrı’ya itaat edilmesi [konusundaki Arzusu] kadar mıdır ki?*” dedi. [‘Bil ki; O’nun Arzusu] Kaliteli korbandan [çok,] itaat; koçların içyağmdan [çok, söz] dinleme [konusundadır]!’” (*Şemuel* I 15:22).

Bu ifade, hem büyükbaş (burası), hem küçükbaş (p. 13) hayvanlarla, hem kuşlarla (p. 17), hem de unla (2:2) yapılan *korbanlar* için aynı şekilde kullanılmaktadır. Bu *korbanlar*, getirenin ekonomik durumunu yansıtmaktadır. Başka bir deyişle zenginler büyükbaş *korban* getirirken, çok az parası olan fakirler kuş, hatta sadece unla bu *korbanları* getirir. Fakat hepsinin Tanrı Önünde memnuniyetle kabul edildiğinin söylenmesi, önemli bir prensibi öğretir: “[Kendi ekonomik güç ya da bireysel yetenekleri doğrultusunda] Bazıları çok, bazıları az yapar. Tanrı için önemli olan, yapılan şeyin samimi olarak Tanrı Adına yapılmasıdır” (*Talmud* – *Menahot* 110a).

Yakılan-korban – İbranice **İşe**. Bu “**Eş** – Ateş” sözcüğüyle bağlantılıdır ve *Mizbeah*’ta ateş içinde

⁸ Aaron'un oğulları – Koenler – parçaları, kelleyi ve yağlı karın zarını Mizbeah'taki ateşin üzerindeki odunların üstüne dizerler. ⁹ Fakat [öncelikle] iç organları ve bacakları suda yıkamalıdır. Koen [bu şekilde, hayvana ait parçaların] tümünü Mizbeah'ta tütürür. [Böylece bu,] Tanrı'nın Önünde memnuniyetle kabul edilen bir yakılan-korban – bir Ola-korbanı [olacaktır].

olarak anlaşılabilceğine dair başka bir örnektir. Zira Bene-Yisrael'in en üst düzeyindeki kişilerinden olan Nadav ve Avihu bile, Tora'nın tek sözcüğünü "kendilerince" yorumlamanın sonucunu pahalya ödediğine göre, biz basit kişiler için bunun çok daha tehlikeli olacağı açıktır (Saadya Gaon; Rabenu Behaye). Dolayısıyla burada bir kez daha, elinizdeki bu çalışmanın "sadece bir çeviri" olduğunu vurgulamakta yarar vardır. Elden geldiğince Yahudi kaynakları ile bire bir gitmeye çalışılmasına karşın, bu kitap da hatalara karşı tamamen korunmalı değildir; dolayısıyla sadece genel fikirler verme ve konuları en basit düzeyinde açıklama amacının ötesini taşımamaktadır. Bu açıdan okuyucu, elindeki kitaptan kesin sonuçlar çıkarmadan önce, kitabın sadece bir başlangıç noktası olduğunu akılda tutmalıdır.

Ateşin üzerine odunlar dizerler – Dolayısıyla mitsva, odunların dizilmesinden önce ateş yakmak şeklindedir (*Talmud Yeruşalmi* – Yoma 2:1).

8. Kelleyi – Tora "derisini yüzer ve onu parçalarına ayırır" (p. 6) demekle, söz konusu "parçalar"ın, derinin yüzüldüğü kısma ait olduğunu ima etmektedir. Hayvanın kellesi ise bedenden en başta ayrılmıştır ve bu yüzden deri yüzmeye aşamasında bedene bağlı değildir. Tora bu nedenle onu ayrıca saymaktadır (*Talmud* – Hulin 27a; Raşi).

Yağlı karın zarını – İbranice *Peder*. Ramban bunun "*Parad* – Ayırmak" köküyle bağlantılı olduğunu ve bağırsakları mideden ayıran zar olduğunu belirtir. Başkaları ise *Pader* ya da *Peder* sözcüğünün genel olarak iç yağları ifade ettiği görüşündedirler (Raşbam; İbn Ezra; Radak, *Şeraşim*; *Septuaginta*). Bir görüşe göre *Pader*, göğüs kafesindeki bazı organları, yani akciğerleri, soluk borusunu ve onlara bağlı olan diğer her şeyi (Saadya Gaon), bir başkasına göre bunlara ek olarak kalp ve karaciğeri de içerir (İbn Canah; bkz. *Mişna* – *Tamid* 4:3; *Yad* – *Maase Akorbanot* 6:7).

Bu yağlı parça, hayvanın parçaları Mizbeah'ın üzerine dizildiği sırada, boğazlandığı noktayı

örtecek şekilde hayvanın boynuna yerleştirilir. Bu da, Tanrı'ya yönelik saygının bir ifadesidir (*Talmud* – Hulin 27b; *Talmud* – Yoma 26a; Raşi).

Mizbeah'taki ateşin – Önceki pasukta ateşin Mizbeah'ın üzerinde olduğu zaten belirtilmiştir. Burada ise başka bir kural öğretme amacı vardır: Odunlar Mizbeah'ın üzerindeki yerlerinde kalmalıdır. *Bet-Amikdaş*'taki Mizbeah'ın üst yüzeyinin merkezinde ateşin yandığı ve odunların dizildiği kare şeklindeki bir bölge vardı. Bunun çevresinde, Koenler'in yürüyebildiği bir yol bulunuyordu (bkz. *Şemot* 27:8 açık.). İşte odunlar tümüyle "Mizbeah'ın üzerinde" olmalı, bu yola taşmamalıdır (*Talmud* – *Zevahim* 62b; Raşi; *Sifte Hahamim*). *Mişkan*'daki Mizbeah'ta bu bölge daha küçüktü ve bu yüzden kesilen odunların boyu 1 *ama* (48-60cm.) kadardı (*Sifte Hahamim*).

Ateşin üzerindeki odunların – Odunların ateşin üzerinde olmaları açıktır; zira p. 8'de ateş yakılması zaten emredilmiştir. Fakat buradaki "ateş" sözcüğü, odunları tanımlamak için kullanılmaktadır. Mizbeah'ta sadece kor haline gelmesi mümkün olan türde ağaç kütükleri kullanılırdı. Üzüm ve zeytin dalları buna uygun değildir; zira iyi yanmaz ve çok duman salıverir (*Talmud* – *Tamid* 29b; *Meam Loez*).

Dizerler – Burada büyükbaş hayvanla yapılan *Ola-korban*ından bahsedilmektedir. Böyle bir hayvan için birden çok *Koen* gerekli olduğundan burada çoğul çekim vardır. Küçükbaş hayvandan bahsedildiği zaman ise tekil çekim vardır (p. 12); zira o hayvan küçüktür ve tek kişi bu işlem için yeterlidir (İbn Ezra; *Daat Zekenim*).

Organlar Mizbeah'ın üzerine dizilmeden önce, Mizbeah'ın tepesine çıkan rampaya getirilir ve tuzlanır, sonra da rampaya yerleştirilir. Butlardan hayvanın "*Gid Anase* – *Siyatik Sinini*" özenle çıkarılır (bkz. *Bereşit* 32:33) ve Mizbeah'ın merkezindeki ateşe atılır. Sonra hayvanın tüm parçaları Mizbeah'ın tepesine çıkarılır ve itinalı bir şekilde ateşin üzerine dizilir (*Yad* – *Maase Akorbanot* 6; *Meam Loez*).

י ואם-מן-הצאן

10

קרבנו מן-הכשבים אן מן-העזים לעלה זכר תמים יקריבנו:

יא ושחט אתו על ירך המזבח צפנה לפני יהוה וזרקו בני אהרן

11

הכהנים את-דמו על-המזבח סביב: יב ונתח אתו לנתחיו

12

ואת-ראשו ואת-פדרו וערך הכהן אתם על-העצים אשר

על-האש אשר על-המזבח: יג והקרב והכרעים ירחץ במים

13

והקליב הכהן את-הכל והקטיר המזבחה עלה הוא אשה ריח

ניחח ליהוה: פ שני יד ואם מן-העוף עלה קרבנו ליהוה

14

והקריב מן-התורים או מן-בני היונה את-קרבנו:

olduğunu gösterir. Buna karşın, Tora burada yeni bir *peraşaya* (alt bölüm) başlamaktadır. Bu da, Tanrı'nın Moşe'ye emirleri aktarırken, onun söylenenleri iyice özümseyebilmesi için ara verdiğini öğretmektedir. Tora'yı, [olabilecek en mükemmel öğretmen olan] Tanrı'dan öğrenen [olabilecek en iyi öğrenci] Moşe Rabenu bile, konuları özümsemek için ara verip düşünmek, tekrarlamak gereği duyduğuna göre, biz alelade insanların da elbette öğrenim sırasında bu fasılaya ihtiyacı vardır (Raşi).

Davardan... – Önce de belirtildiği üzere (p. 2 açık.), Tora'nın stili gereği grup belirten bir sözcük, ismin –den halinde kullanıldığı zaman, belirli bir kesimin kural dışında olduğu anlaşılır. Bu pasukta üç sözcük ismin –den halinde kullanılmıştır: “*davardan ... koyundan ya da keçiden*”. Dolayısıyla üç sınıftaki hayvan bu kuralın dışındadır; yani *Ola-korbanı* olarak getirilmeye uygun değildir. Bunlar, yaşlı, hasta ve kirli [=kötü kokan ve terli] hayvanlardır (Talmud – Behorot 41a; Raşi).

Koyundan ya da keçiden – Yani “*koyun cinsinden ya da keçi cinsinden*”. Fakat getirilen hayvan koyun ya da keçi olamaz; zira erkek ve bir yaşında olmalıdır. Başka bir deyişle erkek bir kuzu ya da oğlak getirilir.

Mizbeah'ın kuzey yanında – Burası, Mizbeah'ın rampasının bulunduğu güney tarafın tam aksi yönüdür (Talmud – Zevahim 62b).

Kuzey yanında, Tanrı'nın Huzuru'nda – Kuzey yanda kesme zorunluluğu sadece “*Tanrı'nın Huzuru'nda*”, yani Bet-Amikdaş'ta gerçekleştirilen *korbanlar* için geçerlidir. *Bamalarda* yapılan *korbanlar* için bu gereklilik yoktur (bkz. p. 3 açık.; Talmud – Zevahim 112b; Raşi).

13. Koen hepsini Mizbeah'a getirip – Mizbeah'a sadece Koenler ayak basabilir.

14-17. Kuşlarla Yapılan Ola-korbanları.

14. Kuşlardan – Sığır ve davardan farklı olarak, kuşlarla getirilen *Ola-korbanı*nda “*kusursuz*” ve “*erkek*” şartı yoktur. Bu da, kumru veya güvercin yavrusu olan her kuşun getirilebileceği anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle, 22:19'da açıklanan “*korbanı geçersiz kılan kusurlar*”dan birine sahip bir kuş bile *korban* olarak getirilebilir (Gur Arye). Yine de “*kuşlardan*” ifadesi, söz konusu kuşlar içinde de, *korban* olmaya uygun olmayanlar olduğunu ima etmektedir. Nitekim, söz konusu türlerden bir kuş, eğer bir organı eksikse, *korban* olarak getirilemez (Talmud – Kiduşin 24b; Raşi).

Kumrulardan – Sadece yetişkinler (Talmud – Hulîn 22b; Raşi). Güvercinlerin özellikle yavru-larının uygun olduğu söylenmesine karşın, kumrular için böyle bir sınırlama verilmemiştir. Diğer yandan, ikisinin yan yana verilmesi, tıpkı güvercinlerin sadece belirli bir yaş grubunun kabul edilebilir olması gibi, kumruların da sadece

[2. Küçükbaş Ola-korbanları]

¹⁰ “Ve eğer [kişinin] *korbanı* davardan – *Ola-korbanı* olarak koyundan ya da keçiden [seçilmiş] ise – [aynı şekilde] kusursuz bir erkek getirmelidir. ¹¹ Onu *Mizbeah*’ın kuzey yanında, Tanrı’nın Huzuru’nda keser. Aaron’un oğulları – *Koenler* – [*korbanın*] kanını *Mizbeah*’ın tüm duvarlarına çarparlar.

¹² “Onu parçalarına böler; kellesi ve yağlı karın zarı ile birlikte, *Koen* onları *Mizbeah*’taki ateşin üzerindeki odunların üstüne dizer. ¹³ Fakat [öncelikle] iç organları ve bacakları suda yıkamalıdır. Sonra *Koen* hepsini *Mizbeah*’a getirip tüttürür. [Böylece] Bu, bir *Ola-korbanı* – Tanrı’nın Önünde memnuniyetle kabul edilen bir yakılan-*korban* [olacaktır].

[3. Kuşlarla Yapılan Ola-korbanları]

¹⁴ “Ve eğer [kişinin] Tanrı Adına *korbanı*, kuşlardan [seçilmiş] bir *Ola-korbanı* ise, bu *korbanı* kumrulardan ya da güvercin yavrularından getirebilir.

tamamen yakılan *korban* parçalarını – bu örnekte tüm parçaları – ifade eder. Diğer yandan, bu parçaların yakılacağı zaten söylenmiş olduğuna göre, bu terim başka bir şey öğretme amacıyla olmalıdır. Bu şey de niyetittir. Buna göre, hayvanı kesen kişi, o sırada, söz konusu hayvanın basitçe odun ateşinde kızartılmayacağını, aksine ateş içinde kül olana kadar yanacağını düşünmelidir (Raşi; *Talmud* – *Zevahim* 46b, Raşi o.a.; Ramban).

Ramban’a göre pasuğun sonu şu şekildedir: “[Böylece bu,] Tanrı’nın Önünde memnuniyetle kabul edilen bir ateşlik *Ola-korbanı* olacaktır.” Başka bir deyişle, Ramban’a göre *İşe* (“ateşlik”) sözcüğü, çevirdiğimiz şekilde başlı başına bir isim değil, “*Ola-korbanı*”nı niteleyen bir sıfattır. Çevirimiz ise İbn Ezra’ya göredir.

Ola-korbanı – Paragrafın *Ola-korbanı*ndan bahsettiği zaten bilindiğine göre bu da gereksiz görünen bir kullanımdır. Buradaki kullanımın amacı, *korban* getirme yükümlüğünün tam olarak yerine getirilebilmesi için, *Koen*’in, *korban* parçalarını “*Ola-korbanı* olması” niyetiyle yakması gerektiğini vurgulamaktır (*Torat Koanım*; Raşi).

Genel olarak bir *korbanın* geçerli olması için, *Koen*’in altı konuda niyet tutması gerekir: [1] ***Leşem Zevah***: *Korban Adma*. Kestiği *korbanın* cinsi. *Ola-korbanı* ise, bunu *Ola-korbanı* niyetiyle yapmalıdır; başka cinsi düşünürse *korban* geçersizdir. [2] ***Leşem Zoveah***: *Getiren Adma*. *Korbanı*, getiren kişinin adına yaptığını düşünmelidir. Başka birini aklından geçirmemelidir. [3] ***Leşem Aşem***: *Tanrı Adma*. *Korbanın* Tanrı Adına

yapıldığını düşünmelidir. [4] ***Leşem İşim***: *Ateş Adma*. *Korbanın*, *Mizbeah* üzerinde yakılmak üzere gerçekleştirildiğini düşünmelidir. [5] ***Leşem Reah***: *Koku Adma*. *Korbanın*, *Mizbeah*’ta güzel koku çıkarmak üzere yakılacağını düşünmelidir. Parçaları önce başka bir yerde ateşten geçirip sonra *Mizbeah*’ta yakmak düşünülemez. Zira ateş görmüş bir et, ikinci kez yakıldığında aynı kokuyu vermez. [6] ***Leşem Nihoah***: *Memnuniyet Adma*. Tüm bu işlemlerin, Tanrı’nın emrini yerine getirme ve O’na tam bağlılığı ifade etme amaçlı olduğuna yoğunlaşmalıdır (Raşi; *Meam Loez*).

10-13. Küçükbaş Ola-korbanları

Bu bölüm küçükbaş hayvanlarla yapılan *Ola-korbanı*ndan bahsetmektedir ve buradaki kurallar da, sığırla yapılan *Ola-korbanı*ninkilerle aynıdır. Bu nedenle daha az detay içermekte, örneğin el dayama gerekliliği ve bunun sağladığı aften bahsedilmemektedir. Buna karşın, ilk paragrafta yer almayan bazı detaylar verilmektedir. Örneğin kesimin “*Mizbeah*’ın kuzey yanında, Tanrı’nın Huzuru’nda” yapılması gerektiği söylenmektedir. Bu da, sığırdan kısaca “Tanrı’nın Huzuru’nda” olarak belirtilen yerin, “*Mizbeah*’ın kuzey yanı” olduğunu öğretmektedir. Yine, söz konusu *Mizbeah*’ın, “*Buluşma Çadırı*’nın girişi civarında” olan *Mizbeah* olduğu, deri yüzme gerekliliği gibi detaylar tekrarlanmamaktadır; zira bunlara daha önce yer verilmiştir (p. 6). Kısacası, sığır ve davarla ilgili bölümler birbirini tamamlamaktadır (Ramban).

10. Ve eğer... – Bölümün “ve” bağlacıyla başlaması, bir önceki konunun doğrudan devamı

טו וְהִקְרִיבֹו

הַכֹּהֵן אֶל-הַמִּזְבֵּחַ וּמָלַךְ אֶת-רֹאשׁוֹ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ וְנִמְצָה דָמוֹ

עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ: טז וְהִסִּיר אֶת-מִרְאָתוֹ בְּנִצָּתָהּ וְהִשְׁלִיךְ אֹתָהּ אֶצְלֵ

הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶמָה אֶל-מָקוֹם הַדָּשׁ:

tırnakla omurgayı koparmasının ardından, kuşun gırtlığı bir bıçakla kesilir (Mevaser Abavli'de Saadya Gaon; Rabi Yeuda Ehasid; bkz. s.a.). [Hatat-korbanları dışında] Bu yöntemle öldürülen kuşların yenmesi yasaktır.

Kuşla yapılan *korban*ların normal Şehita ile değil de enseden tırnak batırma şeklindeki *Melika* yöntemiyle öldürülmeleri, onları getiren fakir kişinin haline gönderme yapmaktadır. Fakir kişi hep boynu bükük olduğu için, etraftakiler onun ensesini yüzünden daha çok görürler (Meam Loez).

[Fakat öncelik] – Raşi; Torat Koanim; Talmud – Zevahim 64b. Genel bir kural olarak, *korban*larda her şeyden önce kanla ilgili işlem yapılır. Çünkü kan, candır (Bereşit 9:4 açık.) ve tüm *korban*larda af sağlayan şey kandır. Bu tamamlanmadan önce organlar *Mizbeah*'ta yakılamaz. Dolayısıyla pasukta kuşun başının yakılmasına öncelik verilmesine karşın, gerçek sıralama terstir (Ramban). Pasuğun yine de bu sıralamayı kullanmasının amacı, *Melika* ve tüttürme işlemlerini yan yana vermektir. Tüttürme iki aşamada gerçekleşmektedir. Önce burada baş yakılmakta, daha sonra da (p. 17) bedenin kursak dışında kalan bölümü tüttürülmektedir. Bu da *Melika* işleminde başın bedenden ayrılması gerektiğini gösterir. *Melika* sırasında tırnak boynun belirli bir bölümünü kestikten sonra, kalan kısım bir bıçakla tamamen kesilir (Raşi; Mizrahi; Sifte Hahamim).

Kanı Mizbeah'ın duvarına sıkılmalıdır – Kuşun bedeni, boyundaki kesik yerinden *Mizbeah*'ın güneydoğu köşesinin üst yarısına sıkıca bastırılarak tüm kanı çıkarılır ve duvardan aşağıya akması sağlanır (Yad – Maase Akorbanot 6:20; Talmud – Zevahim 65a). Sığır ve davar *korban*larında kan bir çanağa alınarak *Mizbeah*'a getirilir. Kuşların kanı ise çanağa alınacak kadar çok değildir ve bu yapılacak olsa, *Mizbeah*'a uygulanacak kan çok az olacaktır. *Melika*'nın doğrudan *Mizbeah*'ta yapılmasının bir nedeni de

budur. Bu sayede baş ayrıldıktan hemen sonra kan *Mizbeah*'a uygulanacak ve kayıp asgari olacaktır (Daat Zekenim).

Bu da fakir kişinin durumuna gönderme yapmaktadır. Çok fakir olduğu için bir deri bir kemik olan, aç çocuklarını gördükçe daha da morali bozulan fakirin de, tıpkı bu kuş gibi, çok kanı yoktur. Bu nedenle, getirdiği *korban*, Tanrı'nın gözünde en değerli olan *korban*dır. Zira bir fakir *korban* getirebilmek için, bazı durumlarda kendi yiyeceğinden feragat etmeyi bile tercih etmiş olabilir. Bu durumda getirdiği *korban*ın dışında, kendi vücudundan eksilen kan ve yağı da Tanrı'ya sunmuş, yani iki *korban* birden getirmiş gibidir (Meam Loez).

16. Kursağını – Raşi; Saadya Gaon; İbn Canah. İbranice *Mura*. Alternatif olarak “bağırsaklarını; iç organlarını” (Ramban; Hirsch).

Sığır ve davarlar, yiyeceklerini sadece sahiplerinin elinden yerler. Bu nedenle onlarla yapılan *korban*larda iç organlar yıkandıktan sonra *Mizbeah*'ta yakılır. Fakat kuşlar özgürce uçup, kimin olduğuna bakmadan, uygun her türlü yiyeceği yedikleri için, kursakları çıkarılıp atılmaktadır. Zira “çalıntı” yiyecek içeren bu organın *Mizbeah*'ta sunulması doğru değildir (Raşi). Bu da biz insanlar için önemli bir ders teşkil etmektedir. Çalıntı olan herhangi bir şey, onu elinde tutan kişilerin Tanrı'ya yaklaşması konusunda önemli bir engeldir (Rabenu Behaye).

Akla bir soru gelebilir: Çalıntı yiyeceği kullanmak istemiyorsak, o zaman kuşun tümünü kullanmamamız gerekmez mi? Ne de olsa yediği çalıntı yiyecekten tüm bedeni yarar sağlamıştır! Burada, Tora'nın – bu peraşanın sonlarında değinilen – başka bir kanunu devreye girmektedir: Bir kişi bir malı çaldıysa ve *Teşuva* yapmak istiyorsa, çaldığı malı asıl sahibine geri vermekle yükümlüdür (bkz. 5:23 açık.). Fakat bu, çalıntı mal, hala çalıntı olduğu sıradaki şekli koruduğu

¹⁵ Koen onu Mizbeah'a getirir. Başını [tırnağıyla derinden] çentikler ve Mizbeah'ta tüttürür. [Fakat öncelikle kuşun] Kanı Mizbeah'ın duvarına sıkılmalıdır.

¹⁶ “[Kuşun] Kursağına [bitişik] tüyleriyle birlikte çıkarır ve onu Mizbeah'ın yanın[daki rampa]nın doğusuna, kül yerine fırlatır.

belirli bir yaş grubunun kabul edilebilir olduğunu göstermektedir. Kumrular için “kumru yavruları” denmediğine göre, bu sınıf, özellikle yetişkinler olmalıdır (Mizrahi; Sifte Hahamim).

Tanrı, kumruların özellikle yetişkinlerini istemiştir; zira bu tür, eşine çok sadıktır. Bir kumru bir kez çiftleştikten sonra, eşini kaybederse bile, hayatı boyunca başka biriyle çiftleşmez [ve sadece yetişkin kumrular çiftleşir]. Bu da Bene-Yisrael için bir işarettir. Yisrael Ulusu, Tanrı'ya sonuna kadar bağlıdır ve başka hiçbir inanca bağlanmayı kabul etmez (Ramban).

İbranice **Tor**. Bu, güvercinin daha küçük boylu bir türü olan *Streptopelia turtur*dur (krş. Saadya Gaon). Boynundaki çizgilerle, bu kuş oldukça güzel görünümlüdür. Başkalarına göre ise bu yabancı bir kuş türüdür (Rablag). Bkz. Bereşit 15:9.

Güvercin yavrularından – Sadece gençler (*Talmud* – *Hulin* 22b; Raşi). Bahsedilen, *Columba domestica* cinsi evcil güvercinlerdir (bkz. *Talmud* – *Hulin* 62a). Güvercinlerin bir özelliği, fanatizme varan kıskançlıklarıdır. Bu nedenle en basit şeyde eşlerini terk edip başkalarına bağlanırlar. Bu nedenle Tanrı güvercinlerin yetişkinlerini istememiş, henüz çiftleşmemiş olan yavrularını tercih etmiştir. Zira güvercinler küçükken, büyüdüğü yuvasına karşı, diğer kuşlara göre daha büyük bir sevgi besler. Hahamlarımız da, insanlar yumurta ya da yavru almak üzere yuvalarına dokunduğu takdirde çoğu kuş türünün yuvasını terk edip buraya dönmek istemediğini; güvercinin ise hiçbir durumda yuvasını terk etmeye yanaşmadığını öğretirler (*Midraş* – *Şir Aşirim Raba* 1:15). Yisrael de benzer şekilde, Yaratıcısı'nı ve Torası'nı hiçbir zaman terk etmez (Ramban).

Kumrulardan ya da güvercin yavrularından – Tora insanların elinin altında olan iki kuş türü belirlemiştir (krş. p. 2 açk., *Çiftlik hayvanlarından* k.b.). Tanrı tavuk ve horozları ise istememiştir; zira bunlar kendi içlerinde sürekli eş değiştirirler (Ramban).

Burada da ismin –den hali kullanılarak, belirtilen gruptaki bazı kuşlar kural dışında bırakılmıştır. Hem güvercinler hem de kumrular, yetişkin çağa eriştiklerinde boyun tüyleri sarımsı bir renk alır. Bu sarılaşma sürecinin başlangıcındaki güvercinler ve kumrular *korban* olarak getirilmeye uygun değildir. Çünkü kumrular için bu henüz erken bir dönemi işaretlerken, güvercinler için bir yetişkinlik belirtisi teşkil eder (Raşi).

15. Onu Mizbeah 'a getirir – Önceki pasukta geçen “*kumrulardan ya da güvercin yavrularından*” şeklindeki çoğul kullanım, *korban* olarak en az iki kuş getirilmesi gerektiği gibi bir sonuç verebilirdi. Fakat Tora burada tekil olarak “*onu getirir*” diyerek, tek bir kuşun bile getirilebileceğini öğretmektedir.

Mizbeah 'a – Kuşlarla ilgili işlemlerin tümü Mizbeah'ın tepesinde, güneydoğu köşesinde gerçekleştirilir. (*Talmud* – *Zevahim* 64b).

[Tırnağıyla derinden] Çentikler – İbranice **Umalak**. Bu, **Melika** adı verilen işlemdir. Mizbeah sadece Koenler'in ayak basabildiği bir yer olduğu için, pasuğun başındaki “*Koen*” sözcüğü gerekli değildir. Zira kuşu Mizbeah'a ancak bir Koen'in getirebileceği açıktır. Pasukta özellikle “*Koen*” vurgusunun yapılması, **Melika** işleminin “doğrudan, görevli Koen tarafından” yani hiçbir alet kullanılmadan, Koen'in kendi vücuduyla gerçekleştirildiğine işaret etmektir (*Talmud* – *Zevahim* 65a; Raşi; Mizrahi).

Koenler el baş parmaklarındaki tırnakları bu işlem için uzun tutarlardı. Kuşlarla yapılan *Ola-korban*larında Koen kuşu elinde tutar ve bu tırnağı kuşun ensesine batırarak (krş. 5:8), yemek ve soluk borularıyla birlikte omurgayı keser (5:8'deki bir *Hatat-korbanı* olduğu için orada borulardan sadece biri kesilir). Fakat boyun etinin çoğunluğunu kesme konusunda dikkatli olmalıdır (*Talmud* – *Zevahim* 65b; *Talmud* – *Hulin* 21a; Raşi; *Yad* – *Maase Akorbanot* 6:23). Bazı otoritelere göre sadece yemek borusu ya da sadece soluk borusunun kesilmesi yeterlidir (İbn Canah). Üçüncü bir görüşe göre, Koen'in

וְשֵׁסַע אֶתוֹ בְּכֹנֶפֶיזָא לֹא יִבְדִּילֻ
וְהִקְטִיר אֶתוֹ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחַ עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ עָלָה
הוּא אִשָּׁה רֵיחַ נִיחַח לַיהוָה: ם
א וְנִפֶּשׁ כִּי־תִקְרִיב קֶרֶבֶן מִנְחָה לַיהוָה סֵלֶת יִהְיֶה קֶרְבָּנוֹ וַיִּצַק
עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבִנְחָה: 1

2.

1-10. **Minha-korbanları.** Bir *Minha*-korbanı en iyi kalite buğday unu, zeytinyağı ve günden [çoğunlukla ılık su da eklenerek] oluşturulur. Bu bölüm, gönüllü ve kişisel olarak getirilen *Minha-korbanı*nın beş farklı türünü konu etmektedir. Bu beş türün hepsi sadece belirtilen malzemeleri içermesine rağmen, farklı şekillerde pişirilip sunulur. İstisna olarak, bunların ilki bu malzemelerin sadece karıştırılmasıyla [yani pişirilmeden] oluşturulur. *Minha-korbanı*nın hazırlanılışında kullanılan malzemelerin basitliği ve buna bağlı olarak ucuzluğu, bu *korbanı*, hiçbir şey sunamayacak kadar ekonomik sıkıntı içinde olan kişiler için bir alternatif haline getirmiştir. Böyle bir kişi fakirliğine rağmen *korban* getirebilme konusunda çaba gösterdiği için, aşağıda da açıklandığı gibi (p. 1 ačk.), Tora bu kişinin davranışına özel bir değer vermektedir.

Rabi Samson Raphael Hirsch, *Minha* sözcüğünün anlamına dikkati çeker. Bu sözcük, statü olarak yüksek birine sunulan ve bu statünün kabul edildiğini ifade eden bir hediye için kullanılır (p.1 ačk.). İnsanın yeme alışkanlığının temeli olan buğday, bir anlamda bizim mevcudiyetimizi simgeler. Dolayısıyla, buğday unuyla getirilen *Minha-korbanı*, getiren kişinin, kendi yaşamının tamamen Tanrı'nın elinde olduğunu kabullenişini ifade eder. Onun yanında getirilen zeytinyağı refahı, günlük ise neşe ve memnuniyeti simgeler. Böylelikle kişi, getirdiği *korban* aracılığıyla, refah ve doyunluğun da yalnızca ve doğrudan Tanrı'dan geldiğini kabullendiğini göstermiş olur.

Bu bölümde kişisel ve gönüllü olarak getirilen *Minha* türleri ele alınmaktadır. Bunlar beş tanedir: [1] "**Minhat-Solet** – Kaliteli Un Minhası" (burası); [2, 3] "**Minhat-Maaf-Tanur** – Fırında Pirişilen *Minha*". Bu, "**Halot Matsot** – Matsa

Somunları" ya da "**Rekike Matsot** – Matsa Gevrekleri" olarak, iki şekilde gelebilir (p. 4). [4] "**Minha Al Amahavat** – Tava Üstünde *Minha*" (p. 5-6); ve [5] "**Minhat-Marhešet** – Tencerede Kızartılan *Minha*" (p. 7).

Bunların yanında kişisel ama zorunlu olarak getirilen dört *Minha* türü vardır: [1] "**Minhat-Hote** – Günahkarın *Minhası*". Bu, günah işlemiş olup, parası bir hayvan almaya yetmeyen fakir bir kişi tarafından getirilir (5:11). [2] "**Minhat-Sota** – Yoldan Çıkış [olduğundan kuşkuyla] *Kadın Minhası*" (Bamidbar 5:15). [3] "**Minhat-Himuh** – Atanma *Minhası*". Bir Koen'in, göreve atandığı gün getirdiği *Minha-korbanı* (6:13). [4] "**Minhat-Havitin** – Tava İş *Minha*". Koen Gadol'un her gün, ibadetin bir parçası olarak, yarısını sabah yarısını akşam getirdiği *Minha-korbanı* (6:15; bkz. 6:13 ačk.; krş. *Talmud* – Yoma 33a).

Son olarak, toplumsal ve zorunlu olarak getirilen üç *Minha* türü daha vardır: [1] *Pesah*'ın ikinci günü getirilen *Omer* (23:9 v.d.). Bu, buğday değil, arpa ile getirilirdi. [2] *Şavuot*'ta getirilen iki ekmek (=Şete Alehem; 23:17). Bu, diğer tüm *Minha* türlerinden farklı olarak *matsa* değil, *hamets* ekmek olarak gelirdi. [3] Her *Şabat* öncesinde yapıp *Şulhan*'ın üzerine yerleştirilen özel ekmekler (=Lehem Apanim; 24:5 v.d.; bkz. Şemot 25:30 ačk.).

1-3. **Minhat-Solet.** p. 1-3'te verilen *Minha-korbanı* türü, "**Minhat Solet** – Kaliteli Un *Minhası*" olarak adlandırılır. Önce de belirtildiği gibi, tüm *Minha-korbanları* kaliteli unla üretilir. Fakat bu ilk tür, ne yağda ne de fırında pişirilmeden, yani hala "un halinde iken" getirilen tek *Minha* türüdür (krş. *Mizrahi*; *Sifte Hahamim*). Dolayısıyla burada un ön planda olduğu için, özellikle bu tür, doğrudan "un" sözcüğü ile anılır. Ayrıca, bu ilk tür, tüm *Minha* türlerinin temeli olduğu için, eğer bir kişi genel bir ifadeyle "Ben bir *Minha-korbanı*

¹⁷ [Kuşun bedenini] Tüyleriyle [kalacak şekilde] yarar; ama [tamamen] ayırmasına gerek yoktur. Sonra Koen onu Mizbeah'ta, ateşin üzerindeki odunların üstünde tutturtur. [Böylece] Bu, bir *Ola-korbanı* [olacaktır] – Tanrı'nın Önünde memnuniyetle kabul edilen bir yakılan-korban.

[4. Minha Korbanı]

2

¹ “Bir kişi Tanrı Adına bir *Minha-korbanı* getireceği zaman, *korbanı* en kaliteli undan olmalıdır. Üzerine yağ döker, üstüne günlük koyar

takdirde doğrudur. Öte yandan, eğer malın şekli geri alınamayacak bir şekilde değişmişse, hırsız malın yeni sahibi olur ve bunun yerine malın ilk sahibine, çaldığı şeyin maddi değerini öder. Burada da bu kuralın bir sonucunu görmekteyiz. Kuşun yiyip çoktan sindirdiği yiyecekler, “geri alınamayacak şekilde değişikliğe uğramıştır”. Değişikliğe henüz uğramamış olan yiyecekler, henüz kursağında ve bağırsaklarında olanlardır. Dolayısıyla sadece bu bölümler *korban* olarak kullanılamaz. Sindirdikleri ise çalıntı sınıfından çıkmıştır ve kullanılabilir (*Meam Loez*).

•**Tüyleriyle birlikte** – İbn Ezra; Ramban; Radak, *Şeraşim*; Ramban; Mişna – *Zevahim* 6:5, Bartanura'lı Rabi Ovadya o.a. İbranice **Notsa**. Koen bir bıçak alıp, kabak oyar gibi, kuşun bedeninde, kursağı içine alan pencere benzeri bir delik açar ve bu bölümü derinin üzerindeki tüylerle birlikte çekip çıkarır (*Talmud – Zevahim* 65a).

Alternatif olarak “bağırsaklarıyla birlikte” (Raşi); “içindeki yiyecek artıklarıyla birlikte” (*Targum Onkelos*) ya da “taşlıkla birlikte” (Saadya Gaon; İbn Canah; krş. *Talmud – Zevahim* 65a). *Talmud*'da Aba Yose ben Hanan'ın görüşü, Koen'in deride sadece bir çizik yapıp, kursakla taşlığı birlikte çıkardığı, hiç et ya da tüy çıkarmadığı şeklindedir.

Yanın[daki rampan]ın doğusuna – Pasuk “Mizbeah'ın doğu yanına” değil, “Mizbeah'ın yanının doğusuna” demektedir. Mizbeah'ın hemen yanında, “doğusu” olan tek bir nesne vardır; o da rampadır (*Gur Arye*; krş. Raşi).

Kül yerine – Mizbeah'ın tepesindeki *korban* yakma yerinde biriken küllerden her sabah bir kürek dolusu alınır ve Mizbeah'a çıkmak için kullanılan rampanın doğusunda, yere yerleştirilir (bkz. 6:3). Benzer şekilde, içerdeki altın kaplı

tütsü Mizbeahı ve Menora'da biriken küller de aynı yere konur. Tüm bu küller, mucizevi bir şekilde toprak tarafından yutulurdu (*Talmud – Yoma* 21b; Raşi). Pasuğun “küllere” değil de “kül yerine” demesi buna gönderme yapmaktadır. Küller oraya koyulmakta, ama orada kalmamaktadır. Dolayısıyla orası sadece “kül yeri”dir (*Minhat Yeuda*).

17. Tüyleriyle [kalacak şekilde] – Tüy yandığında ortaya dayanılmaz bir koku çıkar. Buna karşın, kuşun tüyleri yolunmayacaktır. Bunun da önemli bir nedeni vardır. *Ola-korbanı* olarak ancak bir kuş getirebilen kişi, fakirdir. Kuşun tüyleri yolunduğu takdirde geriye sadece küçük bir et parçası kalacak, bu cılız görüntü, *korban* sahibi fakir kişiyi utandıracaktır (*Mizrahi*). Bu nedenle, Tora önemli bir mesaj vermektedir: O fakir kişinin zorlukla da olsa getirdiği küçük çaplı *korban* nedeniyle utanmasındansa, tüyün yanması sonucu salınan berbat kokuya katlanmak tercih edilmelidir (Raşi).

İbranice **Bihnafav**. Çeviri Raşi'ye göre yapılmıştır. Alternatif görüşler şöyledir: “Kanatlarından [tutup, ikiye] yarar” (*Targum Onkelos*); “kanatlarının birleştiği yerden [=sırt kısmından] yarar” (Saadya Gaon; Ramban).

Yarar – Koen çıplak elleriyle kuşu ve kanatlarını kavrar, daha sonra sırtı omurgası boyunca açılana dek, ters yönde bükür.

Ayırmasına gerek yoktur – Tam çeviriyle “[tamamen] ayırmaz”. Koen kuşun bedenini ikiye yarıdıktan sonra, vücudu ve deriyi tek parça halinde tutar (krş. Bereşit 15:10). Fakat bu şart değildir ve eğer kuş iki parçaya ayrıldıysa bile, *korban* geçerlidir ve bu haliyle odunların üstünde tuttürülebilir (*Torat Koanim*; *Yad – Maase Akorbanot* 6:22). *Targum Onkelos*'un çevirisi “ama [kanatlarını] koparmaz” şeklindedir.

וְהִבִּיֹאָה אֶל־בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים
וְקִמֹץ מִשֶּׁם מִלֹּא קִמְצוּ מִסִּלְתָּהּ וּמִשְׁמֶנָּה עַל כָּל־לִבְנֹתֶיהָ וְהִקְטִיר
הַכֹּהֵן אֶת־אֲזִכְרָתָהּ הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁה רִיחַ נִיחֹחַ לִיהוָה:

Yağ – Zeytinyağı. *Menora*’nın gerektirdiği en üst kalitede yağdan (Şemot 27:20) farklı olarak, *Minha-korbanı* için herhangi bir zeytinyağı kullanılabilir (p. 4 ačk.). Tüm *Minha-korbanları* için kullanılan yağ miktarı, 1 *log*dur (~300-420ml.; *Talmud* – *Menahot* 51, 88a; *Yad* – *Maase Akorbanot* 13:5; Ralbag). Bu yağ *Minha*’nın tümünün üzerine dökülecektir (Raşi).

Günlük – İbranice *Levona*. Bu, bir ağacın tüt-süde kullanılan granüle benzer reçinesidir. Bkz. Şemot 30:34 ačk. Bu maddeden, 1 *komets* (bkz. s.p. ačk.) kadar kullanılacaktır (*Torat Koanim*; *Yad* – *Maase Akorbanot* 13:4). Böylece bu *korban*, un, yağ ve günlükten ibarettir (Rabenu Behaye). Günlük, yağdan farklı olarak *Minha*’nın tümüne yayılmayacak, belirli bir yerinde yoğunlaşacak şekilde bir kısmına yerleştirilecektir (Raşi). Bunun bir nedeni, daha sonra günlüğün, *Mizbeah* üzerinde yakılmak üzere, *Minha*’nın üzerinden tekrar toplanacak olmasıdır (*Torat Koanim*; ayrıca bkz. s.p. ačk.).

Sonuç olarak *Minhat-Solet* şöyle yapılır: Kişi, en az bir *isaron* kaliteli un ve uygun yağ getirir. Yağı bir kaba döker, üzerine de unu yerleştirir. Sonra unun üzerine biraz daha yağ atıp birlikte yoğurur. Ardından bulamacı başka bir özel kaba yerleştirir ve üzerine yine yağ döker. Tüm bu işlem boyunca kullandığı yağ miktarı, her *isaron* un için bir *log*-dur. En sonda, kaptaki bulamacın üstünde bir noktaya günlüğü yerleştirir (*Yad* – *Maase Akorbanot* 13:5).

2. Onu ... Koenler’e getirir – Bir önceki pasuğun “*üstüne günlük koyar*” sözleriyle bitmesi ve burada söylendiği gibi her şeyin bir arada “*getirilmesi*”, günlüğün de, *korban* sahibi tarafından sağlanması gerektiğini öğretmektedir (*Talmud* – *Menahot* 21b, Raşi o.a.).

Koen Minha’yı alır ve *Mizbeah*’ın güneybatı köşesindeki bir rafa yerleştirir. Bu haliyle *Minha*, köşe çıkıntısının kenarına değer (*Meam Loetz*).

[Koen] ... bir *komets* dolusu kazır – *Komets*, elin, içteki üç parmağı dolusu kadarını ifade eden bir ölçüdür. *Koen*, sağ elinin işaret, orta ve yüzük parmaklarını bitiştirerek avuç içi üzerinde çukurlaştırır; baş ve serçe parmaklar açık bırakılır. Bu halde üç parmağını un-yag karışımına daldırarak alabildiği kadarını kazır. Üç parmağının da iki kenardan son noktasına kadar dolması ve kenarlardan tek bir un tanesinin bile dökülmemesi gerekir. Eğer fazlalık varsa, bunları baş ve serçe parmaklarla silip düzeltir (*Talmud* – *Menahot* 11a; Raşi; Radak, Şeraşim). Üç parmağın içinde kalan bu ölçüye *komets*, un-yag karışımından bir miktarı bu hareketle almaya da *kemitsa* adı verilir. Başkalarına göre *komets*, bir avuç dolusuna eşittir (*Yad* – *Maase Akorbanot* 13:13, bkz. *Kesef Mişne* o.a.; Ralbag). *Koen*’in, karışımın en az iki zeytin hacmi kadar (yaklaşık 100cc.) kazması gerekir (*Yad* a.y.). Kazıma işlemi, hayvan *korbanlarındaki* kesim işlemine denk sayılır (*Mişna* – *Menahot* 1:1, Rambam o.a.).

Pasuk burada tam çeviriyle “[*Koen, kendi*] *kometsi dolusu*”, daha ileride de “*kometsiyle*” demektedir (6:8). Dolayısıyla *komets* sabit bir ölçü değildir; kişinin el ölçülerine bağlıdır ve *Koen* bunu bir ölçek yardımıyla gerçekleştiremez (*Talmud* – *Menahot* 19b). Hahamlarımız, *kemitsanın*, tüm *korban* işlemlerinin en zorlarından birisi olduğunu açıklarlar (Rabenu Behaye).

Buraya kadarki işlemler (unun üzerine yağ dökülüp [burada açıkça belirtilmese de] birlikte yoğrulması ve *Koen*’e getirilmesi) *korban* sahibi tarafından gerçekleştirilmektedir. Böylelikle, “*Tora*’da şu ana kadar açıklanan işlemler” göz önüne alındığında (Ramban), *kemitsadan* itibaren, *Minha-korbanı* ile ilgili tüm işlemler sadece *Koen* tarafından gerçekleştirilebilir (Raşi). İleride, *korbanın* önce *Mizbeah*’a getirildiği (p. 8) *kemitsanın* ise bundan sonra gerçekleştirildiği (p. 9) belirtilmektedir. *Koen* olmayan birinin *Mizbeah*’a gelmesi mümkün olmadığından, *Mizbeah*’a getirme işlemi de bir *Koen* tarafından

² ve onu Aaron'un oğulları Koenler'e getirir. [Görevli Koen] Oradan, günlüğünün tümüne ek olarak, unundan ve yağından bir *komets* dolusu kazır. Koen bu hatıra porsiyonunu Tanrı'nın Önünde memnuniyetle kabul edilen bir yakılan-*korban* olarak *Mizbeah*'ta tüttürür.

getirmeyi üstleniyorum" derse, getirmesi gereken *Minha* türü, bu ilk türdür. Başka bir deyişle, eğer kişi sadece *Minha-korbanı* getireceğine dair bir vaatte bulunmuş, ama tür konusunda detay vermemişse, bunu getirir. Sonuç olarak, bir kişi farklı türde bir *Minha-korbanı* getirmek istiyorsa, vaadinde bunu detayıyla belirtmek durumundadır (Raşi; bkz. ö.a.).

1. Bir kişi – Tora'nın burada kullandığı sözcük tam olarak "*Nefeş – Can*"dır. Bu kullanım, gönüllü getirilen *korbanlar* içinde tek örnektir. *Minha-korbanı* çok ucuz bir *korban* türü olduğu için, normalde hayvan satın alacak kadar parası olmayan fakir kişiler tarafından getirilir (*Talmud – Menahot* 104b, Raşi o.a.). Fakat Tanrı, tüm ekonomik olumsuzluklara rağmen gönüllü olarak bir *korban* getirmeyi üstlenmiş olan fakir bir kişi ile ilgili olarak "Bu kişiyi, Bana sanki kendi *canını* sunuyormuş gibi değerlendireceğim" der (Raşi). Ayrıca, diğer tüm *korban* türlerinden farklı olarak, *Minha-korbanı*, aynı içeriğe sahip beş farklı şekilde getirilebilir. *Talmud* bunu bir misalle açıklar: Fakir bir vatandaş, çok sevdiği kralının onuruna bir ziyafet vermek ister. Kral bu kişinin fakir olduğunu bildiğinden, ona "lütfen bana aynı malzemeden beş farklı yiyecek hazırla" der. Bu sayede, hem vatandaş kralın özel bir isteğini yerine getirmenin verdiği tatmini yaşamış, hem de verdiği ziyafet "zengin ve çeşitli" olacaktır (*Talmud – Menahot* 104b).

Tora daha ileride (22:18), tüm gönüllü *korbanlar*ın ortaklaşa getirilebileceğini ima etmektedir. Fakat *korban* türlerinin tek tek açıklandığı bu bölümlerde, sadece *Minha-korbanı* için özellikle "*bir kişi/can*" terimi kullanılmaktadır. Bu da, *Minha-korbanlarının* ortaklaşa değil, daima bireysel olarak getirilebileceğini öğretmektedir (a.y.).

Minha-korbanı – Bazılarına göre, sözcük alçaklık ve düşük düzey ifade eden *Naha* kökünden gelir ve dolayısıyla "üstünlük ve egemenliğin tanındığını belirten türde hediye" anlamını taşır (Raşbam; Hirsch, *Aktav Veakabala*; krş. Bereşit 32:14 ve 43:11). Sözcük aynı zamanda "*Nihoah – Hoş; Memnuniyet Verici*" sözcüğüyle

de bağlantılı olabilir (bkz. 1:9). Ya da "*Naha – Dinlenme; Durgunluk*" köküyle bağlantılı olarak, "hareketsiz sunu" anlamını taşıyabilir; zira bu, genel olarak bitki ile yapılan bir *korbandır* (krş. Bereşit 4:3). *Bet-Amikdaş*'taki *Minha-korbanı* ise çoğunlukla kaliteli buğday unu ile [bazıları ise arpayla] gerçekleştirilirdi (s.a.).

Minha-korbanı, Tora'nın 613 emrinden biridir. *Mitsvat Ase* No. 49. Hayvanlarla getirilen *korbanlarda*, hayvanın başına gelenlerin, *korban* sahibi için önemli bir kendine gelme motivasyonu sağladığı belirtilmişti. Unla yapılan *Minha-korbanları* da, *Yetser Ara'yı* zayıflatma amacını taşır. Ne de olsa, kişi, sırf günahı nedeniyle, para ile satın almış olduğu ya da paraya çevirebileceği bir şeyin yakılıp yok edildiğini görmektedir ve bu, hayvanların öldürülmesi kadar büyük etki yaratmasa bile, her kuruşa ihtiyacı olan fakir kişi için büyük bir motivasyondur (*Sefer Ahimuh*).

En kaliteli undan – İbranice *Solet*. Söz konusu un, buğdaydan yapılmış olmalıdır (*Torat Koanim*; Raşi; krş. Şemot 29:2). Bu, her türlü kepekten arındırılmış, en iyi kalite unu ifade eder; zira Tanrı Adına getirilen bir şey, kendi türünün en kalitelisi olmalıdır (Saadya Gaon; İbn Ezra; *Talmud – Kiduşin* 69b; krş. 3:16). *Minha-korbanında* kullanılan *solet*, biraz kalın olarak öğütülmüş bir undur (*Talmud – Menahot* 66a, Raşi o.a., Şel Gerosot k.b.; Radak, Şeraşim; bkz. Mişna – *Pirke Avot* 5:18; krş. Meiri o.a.). Bu unun, tüm ince undan arındırılması için iyice elekten geçirilmesi [daha doğrusu elekte tutulması] gerekir (*Talmud – Menahot* 85a; *Yad – İsure Mizbeah* 6:12). Bu tanım, günümüz İbrancesi'ndeki *solet* sözcüğünün karşılığı olan "irmik" için de uygun görünmektedir.

Herhangi bir *Minha-korbanında* kullanılacak olan un miktarı, en az 1 *isaron*; yani 1/10 *efa*'dır (Raşi; *Yad – Maase Akorbanot* 13:5); ki bu, 43,2 yumurta ölçüsüne eşdeğerdir. Bunu, kitapta genel olarak kullandığımız ölçülere göre 2,2lt. olarak tanımlayabilirsek de, "*Betsa – Yumurta*" adlı ölçünün günümüzdeki karşılığı hakkında farklı görüşler olduğunu hatırla tutmakta yarar vardır.

ג וְהִנֹּחֲתָהּ

3

מִן־הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קִדְשִׁים מֵאֲשֵׁי יְהוָה: ס דּוֹכֵן
תִּקְרַב קִרְבֵּן מִנְחָה מֵאַפֶּה תִּנּוֹר סֵלֶת חֲלֹת מִצַּת בְּלִילֹת בִּשְׁמֶן
וּרְקִיקֵי מִצֹּת מִשְׁתִּים בִּשְׁמֶן: ס

4

olarak yoğururlar, üretimi hamur *hamets* olmadan tamamlarlardı (*Talmud – Pesahim* 36a). Hatta bir görüşe göre, ılık suyun kullanılmasının amacı ters bir psikolojik etki yaratmaktır. Zira ılık suyun hamurun *hamets* olmasını çabuklaştıracağını bilen Koenler, bunu engellemek için, kendilerini daha büyük bir şevk ve verimlilikle çalışmak zorunda hissedeceklerdir (*Likute Alahot, Zevah Toda, Menahot* s. 22a,b; *Talmud – Menahot* 53a, *Metsafe Etan* o.a., krş. Raşi o.a., *Minayin* k.b.).

Getireceksen – Ya da “getirdiğinde – getirmek istediğinde” (*Talmud – Menahot* 63a). Bir kişi “Fırında pişirilen türde bir *Minha* getirmeyi üstleniyorum” dediğinde, bu pasukta belirtilen iki farklı *matsa* türünden birini getirir (Raşi). Bu *korban*larda kullanılan un miktarı, yine bir *isaron*-dur (bkz. p. 1 açk.). Bu miktar ona bölünerek, on adet somun ya da on adet gevrek yapılır (Raşi; p. 6 açk.). Fakat bir kişi *Minha* getirmeyi üstlenmişse, unun bir bölümünü somun, kalanını da gevrek şeklinde getiremez. Zira pasuk “*bir Minha-korbanı*” demektedir; başka bir deyişle, getirilen hamur işleri tek tip olmalıdır (*Talmud – Menahot* 63a).

Yağla yoğurulmuş ... üzerine yağ sürülmüş – Eğer bir kişi, *Minha* olarak *matsa* somunu getirmeyi tercih ederse, yağ, doğrudan un ve suyla yoğrulur. Zaten somunun *hamets* olmamasına karşın yüksek ve şişkin olmasını sağlayan da, bu yağ bolluğudur. *Matsa* gevreği tercih edilmişse, yağın çoğunluğu, fırında pişirme işlemi tamamlandıktan sonra üstüne sürülmek üzere kenarda tutulur (*Yad – Maase Akorbanot* 13:8). Buna göre yağ, hamur pişirildikten sonra sürülmektedir. Bazı otoritelere göre ise yağın, harcın üzerine pişirme işleminden önce sürülme olasılığı da vardır (Ralbag).

Pasuk daha verimli bir kullanımla tek bir “yağ” sözcüğüne yer verebilirken, bu sözcük iki kez geçmektedir. *Menora*’da sadece zeytinden

çıkan ilk ve tertemiz damlalar kullanılabilir (bkz. Şemot 27:20 açk., *Ezilmiş* k.b.). *Minha* için ise, bu ilk aşamadan sonra çıkan yağlar da geçerlidir. İkinci “yağ” sözcüğü buna gönderme yapmaktadır (Raşi).

Matsa somunları – İbranice *Halot Matsot*. Bunlar şişkin ve bazılarına göre yuvarlak şekle sahip, ama *hamets* olmamış hamur işleridir (İbn Ezra).

Bu *Minha* şöyle gerçekleştirilir: *Korbanı* getiren kişi, unu yağa bular ve ılık suyla birlikte yoğurur. Ardından bulamacı on somuna ayırıp *Bet-Amikdaş*’taki fırında pişirir. Sonra tüm somunları küçük parçalara böler ve özel bir kaba yerleştirir, üzerlerine günlük koyar. Ayrıca yağ dökmez. Sonra kabı *Koen*’e getirir (*Yad – Maase Akorbanot* 13:8).

Matsa gevrekleri – İbranice *Rekike Matsot*. Bu *Minha* şöyle gerçekleştirilir: Un, ılık suyla yoğrulur; on parçaya ayrıldıktan sonra fırında pişirilir, sonra gevreklerin üzerine yağ sürülür (a.y.).

Hahamlarımız, gevreğin üzerine yağın sürülmesiyle ilgili olarak iki farklı görüş öne sürerler. Herkes, kullanılan zeytinyağı miktarının en az 1 *log* olması gerektiğinde hemfikirdir. Fakat bazılarına göre bu yağın birazı, *matsa* gevreği üzerine sürülüp emildikten sonra, biraz daha yağ sürülür ve emilmesi beklenir; böylece, *matsa* gevreği tüm yağı aşamalar haline emip doyana kadar tekrar tekrar yağ sürülür (*Yad – Maase Akorbanot* 13:9). Diğer bir görüşe göre ise, yağ *matsa* gevreklerinin üzerine özel bir şekil verilerek sürülür (krş. Şemot 29:2 ve 29:7 açk.), kalan yağ da, yiyeceklerinde kullanmak üzere *Koenler*’e bırakılır (*Talmud – Menahot* 75a).

Yağ sürme işleminin ardından, parçalar daha küçük parçalara bölünür ve üzerlerine günlük yerleştirilir ve *Koen*’e getirilir (krş. p. 6 açk.).

5-6. Tavada kızartılan Minha.

³ “Minha’dan kalan kısım, Tanrı’nın Yakılan-korbanları[nın tamamlanması]ndan [sonra], “en üst düzeyde kutsiyete sahip” [niteliğiyle] Aaron’un ve oğullarının [olacaktır].

[5. Fırında Pişirilen Minha]

⁴ “Eğer fırında pişirilmiş bir Minha-korbanı getireceksen, en kaliteli undan, ya yağla yoğrulmuş matsa somunları ya da üzerine yağ sürülmüş matsa gevrekleri [getirebilirsin].

yapılmalıdır. Fakat bu işlem henüz açıklanmamış olduğundan, bu noktada, Koenler’in görevi kemitsa ile başlıyor gibi görünmektedir (Mizrahi).

Unundan ve yağdan bir komets dolusu – Kometsin tümü, un ve yağdan oluşmalı; bu karışma günlük karışmamalıdır. Buna, “günlüğün tümüne ek olarak” ifadesinde de gönderme yapılmaktadır. Kometsin içine az da olsa günlük karıştığı takdirde, kalan günlük, “günlüğün tümü” olamaz. Bu nedenle günlük Minha’nın üzerine yayılmaz, sadece belirli bir noktaya yerleştirilir ve kemitsa diğer taraftan yapılır (Talmud – Sota 14b; Yad – Maase Akorbanot 13:12). Çıkarılan parça bir kaba yerleştirilir. Daha sonra günlük tümüyle geri toplanarak, bu kaba eklenir. Sonra bunlar hep birlikte Mizbeah’ta tuzlanır (p. 13) ve orada yapılır (Raşi; Meam Loez).

Hatıra porsiyonunu – İbn Ezra; Radak, Şeraşim. İbranice **Azkarata**. Bu korban, sahibi için Tanrı katında hep “onun iyi bir şey yaptığı” şeklinde bir hatıra ifade edeceği için, Mizbeah’ta tütürülen komets ve günlük, Minha-korbanının “hatıra porsiyonu” olarak adlandırılmaktadır (Raşi; krş. Raşbam). Alternatif olarak “yakılan porsiyonunu” (krş. Teilim 20:4, Saadya Gaon; İbn Canah).

3. Yakılan-korbanları[nın tamamlanması]ndan [sonra] – Köşeli parantez içindeki eklemeler, Raşi’nin açıklaması doğrultusunda yapılmıştır. Zira kalan kısmın, [ifadenin parantezle desteklenmemiş haliyle] “Tanrı’nın Yakılan-korbanları’ndan”, yani bunlara ait bir parça olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Ne de olsa kalan kısım Mizbeah’ta yakılmaz. Dolayısıyla kullanılan “ismin -den hali”, burada “zamansal sıralamayı” ifade ediyor olmalıdır. Buna göre, söz konusu kısım Aaron ve oğullarının olacaktır; fakat onlar bu hakka, ancak Mizbeah’ta gerekli bölümlerin yakılma işlemleri tamamlandıktan sonra sahip olurlar (Raşi; Mesiaħ İlemim).

“En üst düzeyde kutsiyete sahip” [niteliğiyle] –

Bu nitelikteki yiyecekler, sadece Mişkan ya da Bet-Amikdaş’ın avlusu içinde ve sadece saflık konumunu koruyan erkek Koenler tarafından yenilir.

Aaron’un ve oğullarının – Yani “önce Aaron’un, sonra oğullarının”. Önce Koen Gadol kendi payını istediği kadar alır; kalanı da diğer Koenler arasında eşit olarak paylaştırılır. Belirli bir günde Bet-Amikdaş’ta görev yapan Koenler, o gün içinde Tora’nın Koenler’e verilmesini emrettiği yiyecekleri eşit olarak paylaşırlar. Koen Gadol bu paylaşımın üstündedir. Dolayısıyla önce o, istediği kadar alır, kalanı da diğer Koenler arasında pay edilir (Raşi). Bazılarına göre, Koen Gadol, bunun yarısını alır, kalan yarısı da diğer Koenler arasında paylaşılır (Talmud – Avoda Zara Perek 1; Meam Loez). Başka otoritelere göre ise, Koen Gadol da diğer Koenler’le ortaktır ve onlardan biri gibi eşit pay alır (İbn Ezra).

4. Fırında Pişirilen Minha. Bu başlığın altında iki Minha türü vardır: Matsa somunları ya da matsa gevrekleri. Her ikisinin de “matsa” özelliğine sahip olmaları, yani hamets olmamaları gerekir. Bunlardan matsa somunu yüksek ve şişkin, matsa gevreği ise, günümüzde Pesah’ta kullanılan matsalara benzer şekilde yassıdır [ama deliksizdir].

Kalın un kullanıldığı için, daha kaliteli bir somun elde edilmesi amacıyla (Mişna – Menahot 5:8, Tiferet Yisrael o.a.) tüm Minha-korbanları ılık suyla yoğrulurdu (Talmud – Menahot 55a; Yad – Maase Akorbanot 12:21). Diğer yandan ılık su, hamurun hamets olmasını çabuklaştırma özelliğine sahiptir. Oysa hem bu pasukta “matsa” denmekte, hem de p. 11’de Minha-korbanlarının hamets olmaması gerektiği ifade edilmektedir. Bu nedenle Koenler hamurun bir an bile beklemesine meydan vermeyerek onu sürekli

ה ואם־מנחה על־המחבת 5
 קרבנך סלת בלולה בשמן מצה תהיה: ו פתות אתה פתים 6
 ויצקת עליה שמן מנחה הוא: ס שלישי ז ואם־מנחת 7
 מרחשת קרבנך סלת בשמן תעשה: ח והבאת את־המנחה אשר 8
 יעשה מאלה ליהוה והקריבה אל־הכהן והגישו אל־המזבח:
 ט והרים הכהן מן־המנחה את־אזכרתה והקטיר המזבח אשה 9
 ריח ניחח ליהוה:

7. Tencerede – Bu, bir tencereden çok, dar ve derin, uzun saplı bir kaptır (*Talmud – Menahot* 63a; Raşi; Saadya Gaon). Ladino’da *kaçarola* [İspanyolca *cacerola*] olarak bilinen kaba benzer. İbranice *Marhešet*. Hamur, derin yağ içinde kızardığı için yumuşak ve esnek kalır. Bu esneklik, parmakla bastırılıp bırakıldığında hamur işinin yaylanarak sürünmeye benzer bir hareketle hafifçe ileriye sıçramasını (İbranice *Roheş* kökü) sağladığından, bu kaba *Marhešet* adı verilmiştir (*Torat Koanim*; *Talmud – Menahot* 63a; Raşi). Bir görüşe göre ise neden, içindeki yağ sebebiyle, bastırıldığında fısıltıya (*Rehiša*) benzer bir ses çıkarmasıdır (İbn Ezra). Rambam, kızartma sırasında sertleşmemesi için, hamurun gevşek halde yoğrulduğunu ekler.

Yağ içinde en kaliteli unla – Bu ifade ilk olarak burada kullanılmış olsa da, fırında pişirilenler dışında, diğer Minha-korbanlarında uygulanan ilk aşama da budur. İlk olarak kabın içine yağ dökülür ve arkasından un, yağın üzerine atılır. Sonraki aşamada ise, yağ tekrar dökülür ve yoğrulduktan sonra son olarak, karışıma yağ tekrar eklenir (p. 5, Raşi o.a.; *Talmud – Menahot* 74b-75a).

Bu Minha türü, tıpkı tava üstünde kızartılan tür gibi yapılır; tek fark, kızartma işleminin yapıldığı kaptır (*Yad – Maase Akorbanot* 13:6-7).

8. Bunlardan [biriyle] – Açıklanan beş yöntemden biriyle (bkz. p. 1-10 a.çk.).

Minha’yı – Bu bölüm boyunca Minha’dan bahsedildiği açık olduğuna göre, bu fazla kullanım, Koen’in Minha’yı Mizbeah’a yaklaştırması

gerekliliğinin, sadece bu bölümde verilen gönüllü *Minhalar* için değil, yükümlülük gereği getirilen *Minhalar* için de geçerli olduğuna gönderme yapmaktadır (*Talmud – Menahot* 60a).

Bunlardan – Bir kişi gönüllü olarak *Minha* getirmek istiyorsa, sadece burada bahsedilen beş yöntemi ([1] pişirmeden getirmek, [2] fırında somun ya da [3] gevrek halde pişirmek, [4] tava-da ya da [5] tencerede kızartmak) kullanabilir. Bunların her biri buğdayla yapıldığından, gönüllü bir *Minha*, arpa ile getirilemez (a.k. 60b). Arpa sadece *Omer* olarak getirilir ve bu, gönüllü değil, mecburi [ve toplumsal] bir *Minha* türüdür.

Mizbeah’a yaklaştırır – Bu prosedür, bu bölümde anlatılan tüm *Minha-korbanları* için geçerlidir. *Minha* hazırlandıktan sonra, *Koen* kabı *Mişkan*’ın güneybatı köşesine götürür ve buraya değdirir.

Genel olarak her *Minha* için bu prosedür uygulanır. Bu konuda *Şavuot*’ta getirilen iki ekmek ve *Şulhan*’ın üzerine yerleştirilen özel ekmekler istisnadır. Bunlar *Mizbeah*’ın güneybatı köşesine getirilmez (*Mizrahi*; *Sifte Hahamim*).

9. Hatıra porsiyonunu – Yani *Minha*’dan alınan *komets* (Raşi); bkz. p. 2 a.çk.

Kaldırır – İbranice *Veerim*. Bu sözcük “*Teruma* – Yüksek Amaçlı Bağış” (bkz. *Şemot* 25:2 a.çk. ve 29:27 a.çk.; ayrıca 6:8) kelimesiyle bağlantılıdır. Sözcük, [söz konusu kısmın Tanrı’ya adanması ve böylelikle daha yüksek bir statüye ulaştırılması şeklindeki] simgesel anlamının dışında, *Koen*’in yaptığı *kemitsa* hareketini de tanımlamaktadır: *Minha* olarak getirilen hamur işi, küçük parçalar

[6. Tavada Kızartılan Minha]

⁵ “Eğer *korbanın*, tava üstünde [kızartılan türde] bir *Minha* ise, yağla yoğrulmuş en kaliteli unla [yapılmalı ve] *matsa* [özellikinde] olmalıdır. ⁶ “Onu küçük parçalara böl ve üzerine yağ dök. [Zira] Bu [da] bir *Minha*’dır.

[7. Tencerede Kızartılan Minha]

⁷ “Eğer *korbanın*, tencerede [kızartılan türde] bir *Minha* ise, yağ içinde en kaliteli unla yapılmalıdır. ⁸ “Bunlardan [biriyle] hazırlanacak olan *Minha*’yı Tanrı’ya getireceksin. [Kişi] Onu *Koen*’e sunar, [*Koen* de] onu *Mizbeah*’a yaklaştırır. ⁹ [Ardından] *Koen*, hatıra porsiyonunu *Minha*’dan kaldırır ve Tanrı’nın Önünde memnuniyetle kabul edilen bir yakılan-*korban* olarak *Mizbeah*’ta tütürür.

5. Korbanın – Bir kişi özellikle “Tavada kızartılan türde bir *Minha* (*Minhat-Mahavat*) getirmeyi üstleniyorum” dediğinde, bu *Minha*’yı getirmelidir (Raşi).

Tava üstünde – Bu, geniş ve sıg, çevresi boyunca kenarı olan bir tepsi gibidir. İbranice *Mahavat*. Krş. Yehezkel 4:3. “*Tava üstünde*” denmesi, bunun sığılığına gönderme yapmaktadır. Tencerede kızartılan *Minha*’da ise “*yağ içinde*” (p. 7) ve “*tencere içinde*” (7:9) denmekte, böylece oradaki kızartmanın derin yağ içinde yapıldığı ima edilmektedir (*Talmud – Menahot* 63a). İbn Ezra’ya göre bu, pişirme sırasında bir başka tava ile örtülen türde bir tavadır. Tavanın geniş ve sıg olması sayesinde, kızartma işlemi sırasında yağ yandığı için, hamurun yağla yumuşamasına fırsat olmayıp ortaya sert ve yassı hamur işleri çıkmaktadır (Raşi).

Bu *Minha* şöyle gerçekleştirilir: Önce bir kaba yağ dökülür ve üzerine un atılır. Unun üzerine biraz daha yağ dökülüp bulandıktan sonra, hep birlikte ılık suyla yoğrulur ve on parça halinde tavada kızartılır. Sonra bunlar daha küçük parçalara bölünür ve özel bir kaba koyulduktan sonra, kalan yağ, üzerine dökülür. En sonda da üstüne günlük yerleştirilerek *Koen*’e getirilir (*Yad – Maase Akorbanot* 13:6).

Yağla yoğrulmuş en kaliteli unla – Unun doğrudan yağla yoğrulmasının söylenmesi, yağın hamura en baştan itibaren katıldığını göstermektedir (Raşi). Bu, *Talmud*’da, Rabi Yeuda Anasi’nin, “hamur işinin, *piştikten sonra* yağa bulandığı” şeklindeki görüşüne katılmayan diğer Hahamlar’ın görüşüdür (*Menahot* 74b; *Mesiah İlemim*).

6. Onu küçük parçalara böl – Tüm *Minha* türlerinde, 1 *isaronluk* un, on eşit parça halinde hazırlanır (*Talmud – Menahot* 76a; *Yad – Maase Akorbanot* 13:10; Raşi). Daha sonra bu hamur işleri, her biri yaklaşık iri bir zeytin hacmine sahip olacak şekilde dörde bölünür (*Torat Koanim; Talmud – Menahot* 75a,b; *Yad – Maase Akorbanot* 13:10). Bazı otoritelere göre, bir zeytinden daha büyük olan parçalar, bir kez daha bölünmelidir (*Talmud – Menahot* 75b, Raşi o.a.; *Mişna – Menahot* 6:4, Rambam o.a.).

[Zira] Bu [da] bir Minha’dır – Tam çeviriyle “*bu bir Minha’dır*”. Fakat bu bariz bir bilgi olduğuna göre, belirli bir konuya işaret etmektedir. Pasukta belirtilen parçalara bölme ve yağ dökme işlemleri sadece tavada kızartılan *Minha*’ya özgü değildir. İstisnalar dışında bu işlemler diğer *Minhalar*’a da uygulanır (*Talmud – Menahot* 75a). Örneğin parçalara bölme işlemi, *kemitsanın* “pişirmeden sonra” gerçekleştirildiği *Minhalar*’ın tümünde yapılır. Zira *Koen*’in *kemitsayı* gerçekleştirebilmesi için, *Minha*’nın küçük parçalarının olması gerekmektedir (Raşi). Ve bu bölme işlemi doğrudan *kemitsayla* ilgili olduğu için, *kemitsanın* yapılmasını gerektirmeyen iki *Minha* türü – *Şavuot*’ta getirilen iki ekmek ile *Şulhan*’ın üzerine yerleştirilen *Lehem Apanim* – parçalara bölünmez (*Mizrahi; Sifte Hahamim*). Benzer şekilde, yağ dökme işlemi, fırın işleri haricindeki tüm *Minha* türleri için geçerlidir. Fırında pişirilen somun ya da gevrekler ise yağ dökmeyi gerektirmez (Raşi; *Gur Arye*). Dolayısıyla söz konusu ifade “diğer bazı *Minhalar* gibi, bu da bir *Minha* olduğundan, söz konusu işlemleri bu tür için de gerçekleştirmelisin” anlamındadır.

- י וְהִנּוֹתָרְתָּ מִן־הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ 10
- קֹדֶשִׁים מֵאֲשֵׁי יְהוָה: יֵא כָּל־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תִּקְרִיבוּ לַיהוָה לֹא 11
- תַּעֲשֶׂה חֶמֶץ כִּי כָל־שֹׂאֵר וְכָל־דְּבַשׁ לֹא־תִקְטְרוּ מִמֶּנּוּ אִשָּׁה 12
- לַיהוָה: יב קִרְבֵּן רֵאשִׁית תִּקְרִיבוּ אֹתָם לַיהוָה וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ 13
- לֹא־יֵעָלֶוּ לְרִיחַ נִיחֹחַ: יג וְכָל־קִרְבֵּן מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלֹחַ וְלֹא
- תִּשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ מֵעַל מִנְחָתְךָ עַל כָּל־קִרְבָּנְךָ תִּקְרִיב 14
- מֶלַח: 15

Bir *korbanın* amacı, günahlar için onarım sağlamaktır. Diğer yandan, *Yetser Ara* adlı yoldan çıkarma dürtüsü olmasaydı, insan günah işlemez, *korban* getirmesine de gerek olmazdı. Maya ve bal, *Yetser Ara'yı* simgeler. Genel olarak Tora, *Pesah* olsun, *korban* konusunda olsun, maya ve mayalanmayı dışlamıştır. *Yetser Ara'nın* en sık kullandığı yöntem, erteleme taktiğidir. Bir kişi, eline bir mitsva yapma fırsatı geçtiğinde bunu hemen kullanmalıdır. Fakat *Yetser Ara*, onu “nasılsa zaman var; bunu biraz sonra da yapabilirim” şeklinde düşünmeye iter. Bu şekilde insanı uyuşukluğa sokar ve mitsva fırsatını kaçırmasına neden olur. Maya da bunun gibidir. Eğer kişi, hamuru zamanında pişirmezse, kendisinin fark etmeyeceği kadar yavaş bir süreçle de olsa, bir anda hamur mayalanıp, geçersiz hale gelir. Benzer şekilde bal da, dünyevi zevklerin esiri olmayı simgeler. Bu nedenle Tanrı, insanı Kendi ibadetinden alıkoyma özelliğine sahip kavramları simgeleyen maya ve balı, *korbandan* dışlamıştır. Zira bu, “elinde böceklerle mikveye girmek” gibi bir şeydir (Rabenu Behaye; *Sefer Ahinuh*).

12. Onları ... getirecekseniz de... – Maya ve meyve-nektarının *Bet-Amikdash'a* birer “*korban*” sıfatıyla getirildiği durumlar vardır. Bunlar: *Şavuot'ta* getirilen, [a] yılın ilk buğdayının unundan ve mayalı olarak üretilen “*Şete Alehem – İki Ekmek*” (bkz. 23:17) ve [b] Erets-Yisrael'in mübarek kıldığı beş meyve türünün turfandaları olan *Bikurim'dir* (Devarim 26:1-11) – ki bunlar arasında bal-benzeri nektara sahip olan incir ve hurma da vardır (*Talmud – Menahot* 58a). Fakat “*Korban Reşit – İlk-Ürün-Korbanı*” olarak adlandırılan bu *korbanların* ikisi de *Mizbeah'ta* yakılmaz; sadece *Tenufa* (bkz. Şemot

29:24 açık.) adlı prosedür için *Bet-Amikdash'ın* avlusuna getirilir (Raşbam). İki Ekmek “*Yeni bir Minha*” (23:16; Bamidbar 28:26) olarak adlandırıldığı, *Bikurim* de “*Reşit – İlk*” sıfatıyla anıldığı (Şemot 23:18 ve 34:26) için *Korban Reşit* sınıfındadır (*Talmud – Menahot* 58a ve 84b; Raşbam).

“*Getirecekseniz*” şeklindeki çoğul kullanım, bu iki *korbanın* kişisel değil, toplumsal olduğunu vurgulamaktadır (*Talmud – Menahot* 58a).

Memnuniyetle kabul edilmek üzere – Yani bunlar *Mizbeah'ta* bir *korban* prosedürü olarak yakılmaz. Ama istendiği takdirde oradaki odunlar gibi, birer yakıt olarak bu ikisi kullanılabilir (*Talmud – Zevahim* 77a).

13. Minha-korbanını – Yani “*Minha'nın korban* olarak yakılan bölümünü”. Başka bir deyişle, tuz, sadece *Mizbeah'ta* yakılan *kometse* katılacaktır; *Minha'nın* tümüne değil (*Talmud – Menahot* 20a).

Tuzla tuzlamalısın – Tora'nın sadece “tuz koymalısın” ya da sadece “tuzlamalısın” demesi yeterli olurdu. Ne de olsa, tuzlamanın tuz ile yapıldığı açıktır. Fakat Tora burada, kullanılacak tuzun, en uygun boyutta olması gerektiğini vurgulamaktadır. Orta boy tanelere sahip tuz kullanılmalıdır; zira ince taneler, etin nemliliği içinde eriyip gidecek, büyük taneler ise etteki tüm kanı emecektir. Günümüzde de, etin kandan arındırılması için tuzlama yönteminin kullanılması, *korbanların* tuzlanmasını andırır. Bu yöntemde kullanılan tuz tanelerinin de ne çok ince ne de çok iri olması gerekir (Rabenu Behaye).

Tuzlama işlemi sırasında, yakılacak olan parçanın her iki tarafı tuzlanmalıdır. Parça

¹⁰ “*Minha*’dan kalan kısım, Tanrı’nın Yakılan-*korbanları*’nın tamamlan-ması]ndan [sonra], “en üst düzeyde kutsiyete sahip” [niteliğiyle] Aaron’un ve oğullarının [olacaktır].

¹¹ “Tanrı Adına getireceğiniz hiçbir *Minha*, *hamets* [hamurdan] yapılamaz; zira Tanrı Adına yakılan-*korban* olarak, hiçbir maya ve hiçbir bal tüttürülemez.

¹² [Her ne kadar] Onları Tanrı Adına ilk-ürün-*korbanı* olarak getirecekseniz de, [bunlar] memnuniyetle kabul edilmek üzere *Mizbeah*’a çikamazlar.

¹³ “Her *Minha-korbanını* tuzla tuzlamalısın. Tanrı’nın antlaşması[nın bir parçası olan] tuzu *Minhan*’ın üzerinden eksik etme. [Ayrıca diğer] Her türlü *korbanının* üzerine [de] tuz ekmelisin.

halindedir (p. 6) ve üzerinde günlük vardır. *Koen*, günlüğü kap içinde bir kenara iteler, *Mizbeah*’ın üzerindeki ateşte yakılmak üzere, üç parmağını kullanarak *Minha*’nın üzerinden bir *komets* dolusu hamur işi kazıyıp, bu parçayı olduğu yerden “kaldırır” (p. 2; *Talmud – Menahot* 61a; Raşi). Daha önce de belirtildiği üzere, *Mizbeah*’da *Minha*’dan alınan bu özel parça ile birlikte, kap-taki günlük de toplanıp tümüyle yakılır.

10. Aaron’un ve oğullarının – Bkz. p. 3 ačk. Bir görüşe göre, bunun anlamı “*Aaron’un ve onun soyundan gelenlerin*” şeklindedir. Başka bir deyişle bu, “*Koenler*’in” anlamındadır; zira çeşitli örneklerde, *Minha*’da *Koenler*’in pay aldığını görmekteyiz (7:9-10; İbn Ezra).

11. Tanrı Adına getireceğiniz hiçbir *Minha* – Tora sadece “Tanrı Adına getireceğiniz bir şey” demiş olsa, sadece *Minha*’dan ayrılıp yakılan *kometsin hamets* hamurdan yapılamayacağı sonucu çıkardı. Fakat Tora hem “*Minha*” diyerek, bunun *Minha*’yı oluşturan hamurun tümü için geçerli olduğunu belirtmekte, hem de özellikle “hiçbir” vurgusunu yaparak, yasağı tüm *Minhalar*’a yaymaktadır (*Talmud – Menahot* 57a).

Maya – İbranice *Seor*. Bkz. Şemot 12:19 ačk.

Bal – İbranice *Devaş*. Normal şartlarda “bal” anlamına gelse de, sıradaki pasuk, söz konusu balın, ilk-ürün-*korbanı* olarak getirilebileceğini söylemektedir. Dolayısıyla bunun [bir toprak ürünü olmayan] arı balı olmadığı açıktır. Dolayısıyla bu sözcüğün pasuktaki anlamı, meyvelerden çıkan bal-benzeri nektardır (bkz. Şemot 13:5 ačk.). Bir görüşe göre bu özellikle hurmayı ya da hurma özünü ifade eder (Raşbam; bkz. Devarim 8:8; krş. *Talmud – Menahot* 84a;

Talmud Yerusalmi – Bikurim 1:3). Yine de bu pasuktaki yasak, arı balını da kapsar (*Beer Basade*). Hatta bazıları bu pasukta doğrudan arı balından bahsedildiği görüşündedir (*Yad – İsure Amizbeah* 5:1, *Mişne Lameleh* o.a.; krş. *Mişna – Amahşirim* 6:4).

Tüttürülemez – Maya ve balın *Mizbeah*’ta *korban* prosedürü olarak yakılması, Tora’nın bir yasağıdır. *Mitsvat Lo Taase* No. 68 (*Sefer Ahimuh*).

Bu ifade, Tanrı ibadetinin hiçbir yerinde balın tüttürülemeyeceğini de vurgulamaktadır. Buna – normalde tütsü ustaları, balın güzel koku vereceğini söylemelerine karşın – tütsü de dahildir (*Torat Koanim*; Ramban; bkz. Şemot 30:35 ačk. *Pitum Aketoret* k.b.).

En yüzeysel anlamda, maya ve balın *Mizbeah*’ta yakılmasının men edilmesinin nedeni, tüm *korbanların* tuzlanması emredilmesi (p. 13) ve bu iki maddenin tuz tutmamasıdır (*Daat Zekenim*). Ramban ise farklı bir neden verir: Putperestlerin geleneği, yaptıkları her kurbanda maya kullanmak ve bal karıştırmaktı. Bu nedenle Tanrı, Kendisi’ne yönelik ibadette bunları dışlamıştır. *Korbanlara* tuz ekilmesinin nedeni de, yine putperestlerin kendi kurbanlarında tuzu hiç kullanmamalarıdır (*More Anevochim*). Çünkü putperestler “kızıl gezegen” olarak adlandırılan ve astrolojide kötülük ve şiddetin kaynağı olarak kabul edilen Mars’a olan bağlılıklarını o denli vurgulamak isterlerdi ki, kurbanlarından tek damla bile kanın gitmesini istemezlerdi. Oysa tuz, eti kandan arındırma özelliğine sahiptir. Tora ise, bunun tam aksini vurgulamak amacıyla *korbanlarda* tuzu şart koşturmuştur (Rabenu Behaye). Ramban’a göre ise tüm bunların temelinde, Tanrısal mistik sırlar vardır.

temin edilmesi gerektiği söylenmektedir. Dolayısıyla “ebedi bir antlaşma”dan ve bir harcamadan söz edildiğinde, bu, toplumsal kasadan yapılmalıdır. Burada da tuzla ilgili “bir antlaşma”dan söz edilmektedir; dolayısıyla tuz, *Bet-Amikdaş* kasasından tedarik edilir (*Talmud – Menahot* 21a, bkz. *Tosafot* o.a.).

☞ Masada Tuz.

Bet-Amikdaş var olduğu sürece, *Mizbeah*, günahların onarımını sağlardı. Günümüzde ise, bu işlev, yemek masası tarafından yerine getirilir. Kişi, yediklerinin *Kaşerut* kurallarına uygun oluşuna, yemeden önce ve yedikten sonra uygun duaları söylemeye özen gösterdiği, ağzına giren yemekler kadar ağzından çıkan sözlerle de hakim olabildiği sürece, günahları onarılır. Bu nedenle tıpkı *Mizbeah*’ın tuzsuz olamaması gibi, yemek masası da tuzsuz bırakılmamalıdır. Yemekten önce ekmeğe için söylenen *Amotsi* berahasında ekmeği tuza batırmamızın nedeni budur. Tıpkı *korban*ların tuzsuz olmaması gerektiği gibi, yemek masası da tuzdan yoksun olmamalıdır.

Devamlılığı ve korumayı simgeleyen tuz, bu açıdan Tora’ya denk kabul edilir. Buna *Mişna*’da da değinilmektedir: “Tora’nın yolu şudur: Ekmeğini tuzla ye...” (*Mişna – Pirke Avot* 6:4). Bu *Mişna*’nın doğrudan anlamı, Tora’ya layık olmak isteyen kişinin lüksten uzak durması gerektiği şeklindedir. Diğer yandan “tuz” Tora sözlerini de simgelediği için, *Mişna* farklı bir bakışla da değerlendirilebilir: Kişi, yemek masasında Tora sözleri (=“tuz”) söylemelidir. Bunun yapıldığı bir yemek masası, “*Tann’nun Huzurunda*” kabul edilir (krş. *Yehezkel* 41:22). Fakat yemek masasında bunun yerine dedikodular ve boş konuşmalarda bulunanlar, kutsiyette pay sahibi olamazlar.

Yemek masasında tuz bulundurma'nın bir başka amacı da, fakirleri hatırlamamız ve onlara sempati duymamızdır. Verimli *Sedom* ve *Amora* bölgesinin, kükürt ve tuza dönüşmesinin nedeni, fakirlere hiç acıamış olmalarıdır. Bu nedenle bir kişi yemek yerken bir fakir kapıyı çalarsa, hemen davet edilmeli ve ona ev sahibinin yediği yemek ikram edilmelidir. Bu şekilde kişi, Gelecek Dünya’da “Tanrı’nın Huzurundaki Masa”da yer almaya hak kazanacaktır (*Meam Loetz*).

Eksik etme – İbranice *Lo Taşbit*. Bunun anlamı,

“tuzun etkinliğini eksik etme” şeklindedir. *Korban*larda, bulunabildiği takdirde “*Yam Amelah – Tuz [=Lut] Gölü*” tuzu kullanılırdı, çünkü tuz yoğunluğunun çok yüksek olduğu bu su, özellikle söz konusu antlaşmayı simgelerdi. Üstelik “*Melah Sedomit – Sedom Tuzu*” olarak adlandırılan bu tuz çok etkilidir. Fakat bulunmadığı takdirde normal tuz da kullanılabilir; zira Tora açıkça “*her türlü korbanınla birlikte tuz getirmelisin*” diyerek, [ne tür tuz kullanılırsa kullanılsın] tuzlama işleminin *korban*ın ayrılmaz bir parçası olduğunu vurgulamaktadır (*Talmud – Menahot* 21a).

Tuzun süreklilik ve kalıcılığı simgelemesi, birlikte getirildiği *korban*ın da ebedi bir af antlaşması olduğunu vurgular. *Korbanlar* Tanrı için değil, getiren kişinin günahının onarımı amacıyla getirilir. Zira Tanrı için, yemek, içmek gibi kavramlar anlamsızdır. *Korban*ın tüm amacı, insanın günahını affettirme fırsatına sahip olması ve en önemlisi, onun bu işlemden sonra günahından – bir daha tekrarlamadığı sürece kalıcı olarak – arındığını bilmesidir. Böylece kişi, getirdiği *korban* sayesinde artık temizlendiğini bildiği için, bir daha günah işlemekten özenle sakınacaktır. Eğer affedildiğini bilmeseydi, günah üstüne günah işlemeye devam ederdi. Hahamlarımız’ın verdikleri örnek gibi: Bir kişi kirli elbise giydiği sürece, onun daha da kirlenmesine aldırılmaz. Fakat eğer tertemiz giysiler giyiyorsa, onu kirliletmek için elinden geleni yapar. Kral Şelomo “*Giysilerin her an beyaz olsun*” (*Koelet* 9:8) diyerek bunu ifade etmiştir (*Daat Zekenim*).

Her türlü korbanının üzerine [de] tuz ekmelisin – Burada bahsedilen *Minha*’dan başka, *Mizbeah*’ta *Ola-korbanı* olarak tümüyle yakılan sığır, davar ve kuşlar, ayrıca diğer hayvan *korban*larında yakılan tüm parçalar da tuzlanmalıdır (*Talmud – Menahot* 20a; Raşi). *Korban*ların tuzlanmaları Tora’nın 613 emrinden biridir. *Mitsvat Ase* No. 50. Bir *Koen* bir *korbanı* tuzlamadan tıttırürse, bu emri ihmal etmiş olur; fakat *korban* geçerlidir. Buna karşılık, eğer söz konusu *korban* bir *Minha* ise, geçerli değildir; zira bu pasuktaki “tuzu eksik etmeme” emri, özellikle *Minha* için söylenmektedir (*Sefer Ahimuh*).

bunun ardından *Mizbeah*'taki ateşin üzerinde yakılır (*Talmud* – *Menahot* 21a-b; *Yad* – *İsure Amizbeah* 5:11).

☞ **Tanrı'nın [Su ve ondaki] Tuz'la Olan Antlaşması.** Tanrı, Yaratılış'ın ikinci gününde, göksel sularla dünyevi suları birbirinden ayırmıştır (Bereşit 1:7). *Midraş*, dünyevi suların, Tanrı'ya, göksel sular gibi yakın olma isteklerini dile getiren bir protestoda bulunduklarını kaydeder. Alt suların bu ağlaması karşısında, Tanrı onları rahatlatmak için, onların *Bet-Amikdaş*'ta özel göreve sahip olacağını bildirir: *Mizbeah*'ta yakılacak olan *korban* parçalarının üzerine denizden elde edilen tuz ekilecek, ayrıca her *Sukot* bayramında *Mizbeah*'ın üzerinde kaynak suyunun dökülmesiyle gerçekleştirilecek özel bir uygulama yapılacaktır.

Bu anlatılanlar *Midraş*sal sembolizmle yüklü olsa da, akla yine de bir soru gelmektedir: Tanrı, dünyevi suların zedelenmiş duygularını yatıştırmak için neden “tuz”dan bahsetmektedir? *Mizbeah*'a her zaman doğrudan su dökülmesi daha uygun olmaz mıydı? Bu sorunun cevabı, tuzun sudan nasıl ayrıldığında yatmaktadır. Öncelikle su kaynatılır ve buharlaştırıldıktan sonra, elde tuz kalır. Bu işlemle dünyevi sular da “göklere yükselmektedir”. Fakat suyun hala “dünyada” kalan ve kalmaya mahkum bırakılan bir ögesi vardır: Tuz. Ancak Tanrı, bu pasukta ilan ettiği üzere, bu kalan tuzun bile Kendi hizmeti için kullanılacağı konusunda bir söz vermiştir. Bu, biz insanlar için de günlük hayatımız için bir ders teşkil etmektedir: Bir Yahudi, maneviyatı, sadece kutsal olduğu aşık olan kaynaklarda değil, en sıradan görünen şeylerde de bulabileceğinin bilincinde olmalıdır (Rabi Yaakov Kaminetsky).

Ramban tuzun iki zıt özelliği olduğunu hatırlatır: Tuz bir yandan zararlıdır; zira üzeri tuzla kaplı bir topraktan verim beklenemez. Tuz, yakıcı özelliğiyle doğal yaşamı yok edebilir (krş. *Devarim* 29:22). Diğer yandan tuz yararlıdır da; çünkü yiyeceklerin bozulmadan korunmalarını sağlar. Tuz Antlaşması, uygun şekilde ve içtenlikle yerine getirildiği sürece, *Mizbeah*'ta gerçekleştirilen ibadetin Yisrael'i koruyacağını öğretir. Fakat eğer bu ibadet ihmal edilirse, yıkım ve sürgün gelecektir.

Tuz, değişmeyen Mükemmel Tanrı'nın hiçbir zaman değişmeyecek olan antlaşmasını simgeler; çünkü tuz koruyucu özelliktedir ve değişimi engeller (Hirsch). Bu nedenle, örneğin *Koenler*'e verilmesi gereken paylar için de “*ebedi bir tuz antlaşması*” (*Bamidbar* 18:19) tabiri kullanılmaktadır. Benzer şekilde, Tanrı'nın David'in soyuyla yaptığı antlaşma da “*tuz antlaşması*” (*Divre Ayamim* II 13:5) olarak adlandırılmaktadır (Ramban).

Burada kullanılan sözcük “*Melah Berit* – *Tuz Antlaşması*”dır. *Berit* sözcüğü, akla hemen başka bir antlaşmayı, “*Berit Mila* – *Sünnet Antlaşması*”nı getirmektedir. Dünyanın en lezzetli yemeği bile tuzsuz olduğu zaman ağza konulmaz kadar tatsızdır. Benzer şekilde, bir kişi, tüm mitsvaları ye-rine getiriyorsa bile, eğer sünnet-sizse, yaptıklarının hiçbir değeri yoktur (*Meam Loetz*).

Tuzu ... eksik etme – *Koenler*'in hayvan ya da bitkiyle getirilen herhangi bir *korbanı* tuzsuz olarak sunmaları, Tora'nın bir yasağıdır. *Mitsvat Lo Taase* No. 69 (*Sefer Ahimuh*).

Minhalar'ın tuzlanması konusundaki gereklilik zaten bildirilmiştir. Pasuğun sonunda da her türlü *korbanın* tuzlanması emredildiğine göre, buradaki “tuzu eksik etmeme” isteği ne içindir (Rabenu Behaye)? Yukarıdaki açıklamalardan farklı bir görüşle İbn Ezra'ya göre anlam şu şekildedir: “Sizi bir antlaşmayla bağlayıp size yemin ettiriyorum: [Et özellikle tuz olduğu zaman lezzetlidir. Bu yüzden *korbanları*] Değersiz ve yenmeyecek halde sunmayın; çünkü bu saygısızca olacaktır. [Her ne kadar Tanrı için etin lezzetli olup olmadığı önemli değilse de, insan, Tanrı'ya yönelik davranışlarını, en az etten kemikten bir krala yönelik davranışları kadar üst düzeyde tutmakla yükümlüdür. Zira bu, insanın Tanrı'ya yönelik saygı duygusu hakkında bir gösterge sayılır]” (krş. *Malahi* 1:8).

*Korbanlar*la birlikte kullanılan tuz, *Bet-Amikdaş*'ın – yani toplumun – kasasındaki parayla alınmış olmalıdır. Yani *korban* sahibi tuzu kendi sağlamaz. Vayikra 24:8'de buna bir gönderme vardır. Orada *Şulhan*'ın üzerine yerleştirilen özel ekmeklerin (*Lehem Apanim*) “ebedi bir antlaşma gereği, Bene-Yisrael'den [=toplumsal paradan]”

יָד וְאֶם־תִּקְרִיב מִנְחָת בְּכוֹרִים לַיהוָה אָבִיב קִלְוִי	14
בָּאֵשׁ גֵּרֶשׁ כְּרָמֶל תִּקְרִיב אֶת מִנְחָת בְּכוֹרֶיךָ: מִזֵּ וְנָתַתָּ עָלֶיהָ שֶׁמֶן	15
וּשְׁמֵתָ עָלֶיהָ לְבִנָּה מִנְחָה הִוא: מִזֵּ וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־אֲזִכָּרָתָהּ	16
מִגֵּרֶשֶׁהּ וּמִשְׁמֹנָה עַל כָּל־לִבְנָתָהּ אִשָּׁה לַיהוָה: פ	
רַבִּיעִי א וְאֶם־יִנְבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ אִם מִן־הַבֶּקָר הִוא מִקְרִיב	1
אֶם־זָכָר אֶם־נִקְבָּה תָּמִים יִקְרִיבֵנוּ לִפְנֵי יְהוָה:	

[Kalın un halinde] Öğütülmüş – İbranice *Geres*. Bu bir tahıl değirmeninde gerçekleştirilir (*Talmud – Menahot* 66a, Raşi o.a., *Vegerusaot* k.b.). Alternatif olarak “kıruk/çatlak tahıl taneleri halinde” (Saadya Gaon; Radak, Şeraşim; İbn Canah). Bu, arpanın en kaliteli kullanım şeklidir ve buğdaydaki *Solet*’e denktir (bkz. p. 1 açk.).

Bu *korbanda*, bir *isaron* miktarında un alınır, tıpkı önceki *Minhalar*’da olduğu gibi, üzerine yağ dökülüp günlük yerleştirilir. Sonra *Koen*’e verilir ve *Koen*, bu karışımın bir *komets* kazıyarak *Mizbeah*’ta yakar. Kalan kısım ise *Koenler* arasında paylaşırlar (Raşi; Abravanel; *Meam Loez*).

Dolgun tanelerle – İbranice *Karmel*. Bu sözcük “*Kar Male – Dolu Yastık*” ifadesiyle açıklanır (*Talmud – Menahot* 66b). Zira başaklar olgun tanelerle dolu olduklarında, şişkin birer yastığı andırırlar (*Sefer Zikaron*). *Karmel* sözcüğü aynı zamanda “*Rah Umale – Taze ve Dolgun*” ifadesiyle de açıklanır (Radak, Şeraşim). Dolayısıyla her ne kadar ateşte kavruluyorsa da, arpa taneleri tamamen kurutulmaz, biraz yaşken, yani “tazelikleri korunarak” öğütülür (Raşi; *Leket Bahir*). Tahıl tanelerinin yaş ve dolgun halde getirilmesi konusundaki gereklilik, kullanılan malzemeyi, *Bet-Amikdaş*’ın bulunduğu Yeruslayim’e yakın bir tarladan tedarik etmeye özen gösterilmesi gerektiğini ima etmektedir (*Talmud – Menahot* 64b).

3.

☞ Şelamim-korbanı ☞

Şelamim türü *korbanlar*, birey veya grup halinde gönüllü olarak getirilir. *Şelamim-korbanı*, Tanrı’ya olan sevgiyi ifade edebilme, O’nun yaptığı iyilikler için minnettarlığı belirtme ve Tanrı’ya olan yakınlığı güçlendirme amacıyla getirilir. Sforno

şöyle demektedir: *Şelamim-korbanı*, kişinin, Tanrı’ya yaklaşıp, O’nun iyilik dolu Yolları’nı fark ettiğinde ve tüm iyiliklerin sürekli olarak O’ndan geldiğinin bilincine vardığında, Tanrı’yı onurlandırmak amacıyla getirdiği bir *korban* türüdür (*Kavanot Aтора*).

Şelamim-korbanının ismine yönelik farklı görüşler vardır. Bu terimin tekil hali *Şelem*’dir (*Amos* 5:22). *Torat Koanim*’den alıntı yapan Raşi’ye göre, sözcüğün kökü “*Şalom – Barış*”tır; zira bu *korbanın* dünya üzerindeki barışı artırıcı bir manevi etkisi vardır. *Korban Aaron* adlı kaynağa göre, daha spesifik olarak, bu *korban*, göksel dünyalarla maddi dünya arasında bir tür barışı sağlar. Bunun nedeni, bu *korbanın* tamamen gönüllü olarak ve hiçbir günahla bağlı olmaksızın getirilmesidir. Böylece, normalde ortak hiçbir yanı olmayan manevi ve maddi dünyalar, bu içten davranış sayesinde birleşir.

Diğer bir fikre göre ise, *Şelamim-korbanından* herkes pay aldığı – bir bölüm *Mizbeah*’ta yakıldığı, bazı bölümler işlemi yapan *Koenler*’e verildiği, gerisi de *korban* sahibine kaldığı – için, bu *korban* herkesin memnun olduğu bir barış ortamını simgeler. İki tipte – [a] dünyadaki ve [b] *korbanla* ilgili taraflar arasındaki – barışı ifade etmesi, bu sözcüğün çoğul (*Şelem – Şelamim*) niteliğini açıklamaktadır (*Gur Arye*).

Rambam ise kelimenin kökünün, “*Şelemut – Bütünlük*” olduğunu öne sürer. Zira bu *korban* günahın affı için değil, belirli bir Tanrı bilincine ulaşmış kişiler tarafından, kişisel bütünlüğün bir ifadesi olarak özgür iradeyle getirilir (ayrıca *Lekah Tov*; *Midraş Agadol*; *Aktav Veakabala*).

Başka görüşlere göre, sözcük “*dostluk; akrallık*” (*Torat Koanim*; Radak, Şeraşim; *Aktav Veakabala*),

[8. İlk-Tahıl Minhası]

¹⁴ “Tanrı Adına ilk-tahıl *Minhası*’nı getireceğin zaman, bu ilk-tahıl *Minhanı*’ı, olgun [arpa başaklarından toplanıp], ateşte kavrularak [kalın un halinde] öğütülmüş dolgun tanelerle getir.

¹⁵ “Üzerine yağ koy ve üstüne günlük yerleştir; [zira] bu [da] bir *Minha*’dır.

¹⁶ [Sonra görevli] *Koen*, [bu *Minha*’nın] hatıra porsiyonunu – [yani] günlüğünün tümüne ek olarak, kalın unundan ve yağından [biris miktarı] – tütürecektir.

3

[9. Büyükbaş Şelamim-korbanları]

¹ “Ve eğer [kişinin] *korbanı*, bir *Şelamim*-kesimi ise [şu kurallar geçerlidir:] Eğer sığırdan [seçilmiş bir hayvan] getiriyorsa, kusursuz bir erkek ya da dişiyi Tanrı’nın Huzuru’na getirir.

14-16. Omer. *Pesah*’ın ikinci gününde, “ilk-tahıl-*Minhası*” olarak yeni yılın ilk hasadı getirilir. Ancak, diğer toplumsal ve kişiye özel *Minha*-*korban*larından farklı olarak, getirilen ürün, buğday değil arpadır. *Omer* toplumsal bir *korbandır* ve o gerçekleştirilmeden önce, yeni yıla ait ürünleri yemek yasaktır (bkz. 23:10-14). Genel olarak diğer *Minhalar* gibi, mayalanmasına izin verilmeden getirilen *Omer* sunusu da *Mizbeah*’ta yakılır (*Talmud* – *Menahot* 67b).

14. İlk-tahıl – İbranice *Bikurim*. Bu sözcük genel olarak, Erets-Yisrael’e özgü yedi bitkiden (Devarim 8:8) yıl içinde alınan turfandaları ifade eder. Burada, bu bitkilerden arpa ile getirilen *Omer*’den bahsedilmektedir (*Talmud* – *Menahot* 68b ve 84a; *Yad* – *Temidim* 7:12; Raşi). Arpa, Erets-Yisrael’de yetişen tahıllar içinde en erken olgunlaşanıdır. Diğer tahıllar olgunlaşmaya henüz başladığı zaman, arpa olgunlaşmayı çoktan tamamlamış olur.

Getireceğin zaman – Tam çeviriyle “eğer ... getireceksen”. Fakat buradaki anlam, “getireceğin zaman” olmalıdır; zira her yıl *Omer*’in getirilmesi bir seçenek değil, zorunluluktur (Raşi; bkz. Şemot 20:22 açık.). İbn Ezra’ya göre ise, zorunlu olan, turfandaların (bkz. ö.a.) değil “ilk turfandaların” getirilmesidir (Şemot 23:19). Fakat bu zorunluluk yerine getirildikten sonra bir kişi, kendi isteği doğrultusunda başka turfandalar getirebilir. Bu görüş doğrultusunda pasuk, “eğer [ilk turfandaları sunduktan sonra, başka] turfandalar getireceksen” anlamındadır.

Ramban’a göre ise pasuğun anlamı daha basittir: Tora *Minha* türlerinden bahisle “tava üstünde kızartılan *Minha* getireceksen şöyle şöyle yap. Ve

eğer tencerede kızartılan türde *Minha* getireceksen şöyle şöyle yap” dedikten sonra, aynı dil kullanımına devam ederek, “ve eğer getirdiğin *Minha*, ilk-tahıl *Minhası* ise; şu şekilde yapmalısın” demektedir. Ramban bir alternatif daha sunar. Buradaki “eğer” sözcüğü, *Omer*’in getirilmesi değil, *Omer*’in getirilebileceği şartların oluşması konusunda kullanılmaktadır. *Omer*, Erets-Yisrael’de hakimiyet ve *Bet-Amikdas*’ın varlığına bağlı bir mitsvadır (23:10). Ve Erets-Yisrael’de hakimiyet şarta bağlanmıştır (bkz. Devarim 11:22-23). Dolayısıyla pasuk şöyle demektedir: “Eğer Tanrı seni Erets-Yisrael’e getirir, bu sayede toprağın ürününü toplayıp ilk-tahıl *Minhası*’nı getirirsen, şu şekilde davran”.

Torat Koanim’de kaydedilen bir görüş, buradaki “eğer” sözcüğünün verdiği bağıl anlamın, *Maşiah* döneminde *Bikurim* getirme mitsvasının yürürlükten kalkacağına işaret ettiği yönündedir.

Olgun [arpa başaklarından] – İbranice *Aviv*. Bu sözcük Şemot 9:31’de arpa başaklarını tanımlamaktadır. Bu da, *Omer*’in özellikle arpa başağından getirildiği şeklindeki bilgiye bir dayanak oluşturmaktadır (*Talmud* – *Menahot* 68b; Raşi). Diğer tüm *Minhalar* ise buğdaydandır.

Ya da “*olgunlaşır olgunlaşmaz*” (Rabi Arye Kaplan; Radak, Şeraşim; Hirsch). Bu, arpanın yenmeye uygun hale geldiği zamanı belirtmektedir (Saadya Gaon; İbn Canah).

Ateşte kavrularak – İbranice *Kaluy Baeş*. Dolgun ve yaş taneler, rahatça öğütülebilmesi için, ateş üzerinde delikli bir silindir içinde hafifçe kavrulur (*Targum Yonatan*; krş. *Talmud* – *Menahot* 66b; Raşi; *Yad* – *Temidim* 7:22).

ב וְסֶמֶךְ יָדוֹ

2

עַל־רֹאשׁ קֶרְבָּנוֹ וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּזְרָקוֹ בְּנִי אֹהֶל־

הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: ג וְהִקְרִיב מִזְבֵּחַ הַשְּׁלָמִים

3

אֲשֶׁה לַיהוָה אֶת־הַחֶלֶב הַמִּכֶּסֶה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֶלֶב אֲשֶׁר

עַל־הַקֶּרֶב: ד וְאֵת שְׁתֵּי הַכִּלִּית וְאֶת־הַחֶלֶב אֲשֶׁר עָלֵהֶן אֲשֶׁר

4

עַל־הַכֶּסֶלִים וְאֶת־הֵיתָרָתָם עַל־הַכֶּבֶד עַל־הַכִּלִּיּוֹת יִסְרְנָה:

Talmud – Hulin 49b; Raši; Yad – Maahalot Asurot 7:6; Şulhan Aruh – Yore Dea 64:14). Genel olarak *appendices epiploicae* olarak tanımlanan, peritoneal yağın buğday tanelerine benzer çıkıntılardır (İbr. *Hite Dekarkasta; Talmud – Hulin 49b*). Fakat bir görüşe göre bahsedilen, salkımlar halinde değil, tek parçalı bir yağdır ve özellikle ince bağırsaklar üzerindeki yağdan söz edilmektedir (Rabi Akiva, *Talmud – Hulin 49b*). Dalağın üzerindeki yağ da buna dahildir (*Talmud – Hulin 93a; Şulhan Aruh – Yore Dea 64:10*). Her durumda bu, söz konusu organlara “doğrudan bağlı” olan yağları kapsamaktadır (Ralbag).

4. İki böbreği – Hayvanı geçersiz kılan işaretlerden birine burada gönderme yapılmaktadır. Hayvanın iki böbreği olmalıdır. Tek ya da üç böbrekli bir hayvan geçersizdir (*Talmud – Behorot 39a*).

Üzerlerindeki ... içyağını – Bu özellikle, böbrekleri kaplayan yağlı kapsüldür (*Talmud – Hulin 93a; Şulhan Aruh – Yore Dea 64:12*).

Böğürlerin... – Raši; Radak, Şeraşim. İbranice **Kesalim**. Bahsedilen, beden boşluğundaki, arka bacakların üstünde her iki yanda yer alan yağlardır (*Talmud – Hulin 93a; Yad – Maahalot Asurot 7:6-7*). Bazıları *Kesalim*’i “iç organlar” şeklinde çevirirler (Saadya Gaon; krş. İbn Canah).

Üst kısmında – Böbreğin üzerindeki yağlar, hayvan ayakta durduğu zaman böğür hizasındadır ve böbrekler bu yağların altında kalır. Kalçaların hemen altında bulunan bu yağlar, böğrünün üst kısmında, beyaz renkte görülen kısımlardır. Bu nedenle “böğürlerin üst kısmında” olduğu söylenmektedir. Alt kısımda ise bu yağların üzeri kasa kaplıdır (Raši). Kurala göre, yenmesi yasak olan içyağı, görülen bölümdür (*Talmud – Hulin 93a*).

Karaciğer[den bir parça] ile birlikte [ona bitişik olan] zarı – Bkz. Şemot 29:13 açık.; Raši; Radak, Şeraşim; Aktav Veakabala. Tam çeviriyle “karaciğerin üzerindeki zarı”. Fakat söz konusu zar, karaciğerin düzlemsel olarak üzerinde değil, ona bitişiktir (*Sefer Zikaron*). Bu nedenle “Al – Üzerinde” sözcüğünün buradaki anlamı, “ile birlikte” şeklindedir. Yine de karaciğer tümüyle alınmayacaktır. Bu, daha ilerideki “**Min Akaved – Karaciğerden [bir parça]**” (9:10) ifadesinden bellidir.

İbranice **Yoteret**. Bu sözcük “**Yeter – Fazlalık**” kelimesine bağlıdır. Söz konusu zar, karaciğer üzerinde bir fazlalık oluşturduğu için bu isimle anılır (Raşbam). “Zar” çevirisi, *Targum*’un *hitsra* şeklindeki tercümesini takip etmektedir – ki bunun anlamı “zar”dır. Bahsedilen, sindirim organlarını solunum organlarından ayıran zardır (*Mizrahi; Sifte Hahamim*), ki buna alt tarafta en yakın olan organ, karaciğerdir. Bu nedenle Tora, **Yoteret**’ten bahsettiğinde daima karaciğere de yer verir.

Diğer yandan *hitsrayı* “karaciğer lobu” olarak çevirenler de vardır (*Aruh Aşalem*’de, Rav Ay Gaon’dan yapılan alıntı; krş. *Bet-Yosef – Yore Dea 41, Katav Behag* k.b.). Nitekim Rambam’ın görüşü de bu yöndedir (*Mişna – Zevahim*’in açıklamalarına giriş; bkz. Şemot 29:13 açık.; ayrıca Abravanel; *Sefer Aitur 2, Aseret Adiberot 44; Septuaginta*; krş. Ralbag). Burası genel olarak gevişgetirenlerde sağ böbreğin üzerinde bulunan, karaciğerin kuyruklu lobudur.

Böbreklerle beraber – Raši; İbn Ezra. Fakat **Yoteret**’i karaciğer lobu olarak tanımlayanlara göre, çeviri “Karaciğerin, böbreklerin yakınındaki lobunu da çıkarmalıdır” şeklindedir (Rabi Arye Kaplan).

² Elini *korbanının* başına dayar; onu Buluşma Çadırı'nın girişi civarında keser. [Sonra] Aaron'un oğulları – Koenler, kanı Mizbeah'ın tüm duvarlarına çarparlar.

³ “[Görevli,] *Şelamim*-kesiminden [şu bölümleri] Tanrı Adına bir yakılan-*korban* olarak getirir: İç organları örten içyağını ve iç organların üzerindeki tüm içyağını,

⁴ iki böbreği ve üzerlerindeki, böğürlerin üst kısmında kalan içyağını. Karaciğer[den bir parça] ile birlikte [ona bitişik olan] zarı da böbreklerle beraber çıkarmalıdır.

“ödeme (**Taşlum**) [yani yapılan bir vaadin (**Neder**) yerine getirilmesi]” (Raşbam; *Aktav Veakabala*; krş. 7:16 açk.) ya da “mükemmellik” (İbn Canah) anlamındadır.

1. Şelamim-kesimi – İbranice Zevah Şelamim. Bu *korbanın* “*Şelamim-kesimi*” olarak adlandırılması, hayvanın kesiminin “*Şelamim-korbanı*” niyetiyle yapılması gerektiğini gösterir (*Torat Koanim*). Fakat bu niyet, kesim sırasında tutulmıyorsa bile, *korban* geçerlidir (s.p., a.k. o.a.).

“**Zevah – Kesim**” sözcüğü, Tora'nın genelinde *Şelamim-korbanı* için kullanılır (bkz. Şemot 24:5). Raşi'ye göre ise, bu sözcük, Tora'da geçtiği yerin bağlamına göre, “*kutlama*” ya da “*ziyafet*” şeklinde de çevrilebilir (bkz. Bereşit 31:54, Raşi o.a.). Rabi Samson Raphael Hirsch, bu iki görüşü birleştirmektedir: **Zevah** sözcüğü özellikle *Şelamim* tarzı *korbanlara* uygundur. Çünkü, bir *Şelamim-korbanının* eti, tüm aile ve arkadaşlar davet edilerek hep birlikte bir ziyafet şeklinde yenir. Kutsal ortamda yapılan bu ziyafet sırasında hem Tanrı yüceltilir ve O'nun İylilikleri'nden bahsedilir, hem de katılımcılar güçlü bir barış ortamında bir araya gelmiş olurlar.

Getiriyorsa – Bu fiilin tekil kullanımı, gönülden bir başış (*Nedava*) şeklinde getirilen *Şelamim-korbanının* sadece kişisel [ya da grup] olarak getirilebildiğini göstermektedir. Toplumsal, yani tüm toplumun bir arada getirdiği bir *Şelamim-korbanı* yoktur (*Torat Koanim*).

Kusursuz bir erkek ya da dişi – Kusuru olmayan bir erkek ya da kusuru olmayan bir dişi. Ayrıca getirilen hayvan ya kesin erkek, ya da kesin dişi olmalıdır. Çift cinsiyetli ya da cinsiyeti belli olmayan bir hayvan, bu *korban* için uygun değildir (*Talmud – Behorot* 42a; krş. 1:3 açk.).

2. Başına dayar – Normalde bu hareket, günah itirafı amacıyla yapılır. Fakat *Şelamim-korbanı* günah affettirme amacıyla getirilmediği için, kişi bu dayama sırasında “**Viduy – Günah İtirafı**”nda

da bulunmaz. Bunun yerine, eliyle hayvanın başına tüm kuvvetini vererek bastırırken, Tanrı'yı yüceltecek sözler söyler (*Yad – Maase Akorbanot* 3:15).

Buluşma Çadırı'nın girişi civarında – “Kodeş Kadaşim – En Üst Düzeyde Kutsal” olan korbanlar, sadece Mizbeah'ın kuzey yanında kesilebilir. “**Kadaşim Kalim – Hafif Düzeyde Kutsal**” olanlar ise, avlunun herhangi bir yerinde kesilebilir. *Şelamim-korbanı* da bu ikinci tipte *korbanlar* dandır.

“**Giriş**” anlamındaki **Petah** sözcüğü, aynı zamanda “**açıklık**” manasını taşır. Hahamlarımız, burada özellikle bu sözcüğün kullanılmasının bir kuralı işaret ettiğini öğretirler: Hayvan kesimi, ancak *Mişkan* ya da *Bet-Amikdaş*'ın kapısı açık iken gerçekleştirilebilir. Kapı açılmadan önce yapılan *Şelamim-korbanı* geçersizdir (*Talmud – Zevahim* 55b).

3. İç organları örten içyağını – Bu özellikle, hayvanın iki midesini – *omasum* [İbr. Amesese] ve *reticulumu* [İbr. Bet Akosot] – örten içyağı tabakasıdır (*Talmud – Hulin* 93a; *Yad – Maahalot Asurot* 7:6; *Şulhan Aruh – Yore Dea* 64:8). Bazı otoriteler buna göbeğin [İbr. Keres] üzerindeki yağı da ekler (*Tosefta – Hulin* 9:3; *Agaot Maymoniot – Maahalot Asurot* 7:6; *Şulhan Aruh – Yore Dea* 64:9).

Buna özellikle dahil olmayan kısımlar ise, karın boşluğuna bağlı olan yağlarla (*Torat Koanim*) bağırsakların üzerindeki yağlardır (*Yad – Maahalot Asurot* 7:9; bkz. s.a.). Bkz. p. 17 açk.

İç organların üzerindeki tüm içyağını – Ramban'a göre, Şemot 29:13'te “*iç organları örten tüm içyağı*” olarak özetlenen bölüm, bu pasukta, bir önceki madde ve bu madde olarak ikiye ayrılmıştır (bkz. o.a.). Rabi Arye Kaplan'a göre bu ikinci maddenin çevirisi “*midelere bitişik olan diğer tüm içyağlar*” şeklindedir. Bu özellikle mide [İbr. Keva] üzerindeki içyağıdır (Rabi Yişmael,

- 5 ה וְהִקְטִירוּ אֹתוֹ בְּנֵי-אֶהֱרֹן הַמִּזְבֵּחַ עַל-הַעֹלָה אֲשֶׁר עַל-הָעֵצִים
 6 אֲשֶׁר עַל-הָאֵשׁ אִשָּׁה רֵיחַ נִיחַח לַיהוָה: פ וְאִם-מִן-הֶצֶאן
 קָרְבָנוֹ לְזֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה זָכָר אֹן נִקְבָּה תָמִים יִקְרִיבוּנוּ:
 7 וְאִם-כֶּשֶׁב הוּא-מִקְרִיב אֶת-קָרְבָנוֹ וְהִקְרִיב אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה:
 8 ה וְסִמָּךְ אֶת-יָדוֹ עַל-רֹאשׁ קָרְבָנוֹ וְשַׁחֲטָה אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד
 9 וְזָרְקוּ בְנֵי אֶהֱרֹן אֶת-דָּמֹו עַל-הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: ט וְהִקְרִיב מִזֶּבֶחַ
 הַשְּׁלָמִים אִשָּׁה לַיהוָה חֻלְבּוֹ הָאֵלִיָּה תְּמִימָה לְעֻמַּת הָעֵצָה יִסְרְנָה
 וְאֶת-הַחֻלְבֹּת הַמִּכְסָּה אֶת-הַקָּרֶב וְאֵת כָּל-הַחֻלְבֹּת אֲשֶׁר עַל-הַקָּרֶב:
 10 י וְאֵת שְׁתֵּי הַכֶּלִּית וְאֶת-הַחֻלְבֹּת אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל-הַכֶּסְלִים
 וְאֶת-הִיתְלָתָהּ עַל-הַכֶּבֶד עַל-הַכֶּלִּית יִסְרְנָה:

anlamıyla kullanılıyor olmalıdır; zira kuyrukta, *Helev* sınıfına giren iç yağı yoktur.

İki tür içyağı vardır. Bunlardan *Helev*'in yenmesi yasaktır (bkz. p. 17 ve 7:23). *Şuman* ise yenebilir. İkisi arasındaki fark, *Helev* kendi başına bir yağ kütesiyken, *Şuman*'ın etle iç içe bulunmasıdır. *Helev* etten kolayca ayrılabilir. *Helev* sınıfına giren yağların – *Mizbeah*'ta yakılanlar arasında olmasa bile – yenmesi yasaktır. Diğer yandan *Mizbeah*'ta yakılıyorsa bile, *Helev* sınıfında olmayan yağların yenmesine izin vardır. Kuyrukta *Helev* değil *Şuman* vardır; dolayısıyla kuyruktaki yağ yenebilir [Sözlü Torâ'nın otoritesini kabul etmeyen Tsaduki tarikatı, bu pasuğu "içyağını" (*Helev*'i) [yani] kuyruğun tümünü" şeklinde yorumlayarak, kuyrukyığını yemeyi de yasaklama yanlısına düşmüşlerdi]. Özetle bunları yazan Ramban'a göre, ifadenin anlamı şöyledir: "kuyruğun tümüyle birlikte, [mecburen] içyağını (*Helbo*) [da] çıkarır"; zira kuyruğun tümü böbreğe kadar çıkarıldığında, iç tarafta ona bağlı olan büyük bir *Helev* parçası da onunla birlikte çıkacaktır.

Alternatif olarak "yağlı kuyruğun tümünü" (İbn Ezra) ya da "içyağı ile birlikte kuyruğun tümünü" (Saadya Gaon). Bkz. Şemot 29:22. Fakat o pasuktaki çevirimizin dayandığı Raşi'ye göre, oradaki *Helev*, gerçek anlamıyla "içyağı" anlamındadır ve karın içindeki içyağını tanımlamaktadır.

Kuyrukyığı sadece koyun cinsi için makbuldür. Bunun ötesinde, Erets-Yisrael'e özgü koyunların kuyruğu, daha da makbuldür. Sığırdı ve keçi cinsi davardaki kuyruk, koyundaki kadar makbul olmadığından, orada bundan bahis yoktur. (p. 12, İbn Ezra o.a.).

Böbreğin karşısına gelen – Burada "böbrek" için kullanılan sözcük *Atse*, *Atsa* ya da *Etsa*'dır (Raşi). Bu sözcüğün tam anlamı "*muhakeme gücü*" ya da "*öneri*"dir. Sözcüğün burada böbreği tanımlamakta kullanılmasının nedeni, böbreğin, insanın fikirlerinin ve bazı dürtülerinin kaynağı olmasıdır ["*Böbrek*" sözcüğünün gerçek karşılığı olan *Kilya* da (p. 4) "*derin arzu*" ifade eden *Kala* kökünden gelir (p. 4, İbn Ezra o.a.)]. Başka bir deyişle, böbrekler, insana nasıl hareket edeceği konusunda "öneride bulunur". Bu prensibe, "*Bana [doğru yolda ilerlemem için] öneride bulunan (Yeatsami) Tanrı'yı mübarek kılayım; geceleri [yalnız olduğum ve düşüncelerimi bir kenara bıraktığım zaman] bile böbreklerim beni terbiye ediyor*" (Teilim 16:7) pasuğunda da değinilmektedir (*Talmud* – *Berachot* 61a, Raşi o.a.).

Bir görüşe göre bu sözcük kuyruksokumunu belirtmektedir (*Talmud* – *Hulin* 11a; Saadya Gaon; İbn Canah; Radak, Şeraşim; *Yad* – *Maase Akorbanot* 1:8; *Şuhlan Aruh* – *Yore Dea* 64:13, Rema o.a.). Bu genel olarak *os cruris* ya da *os caudae coccygis*ve isimli bölümdür.

⁵ “Aaron’un oğulları bunu *Mizbeah*’ta, ateşin üzerindeki odunların üstündeki *Ola-korbanının* ardından, Tanrı’nın Önünde memnuniyetle kabul edilen bir yakılan-*korban* olarak tüttürürler.

[10. Küçükbaş Şelamim-korbanları]

⁶ “Ve eğer [kişinin] Tanrı Adına *Şelamim*-kesimi olarak [getirmek istediği] *korbanı* davardan [seçilmiş] ise, kusursuz bir erkek ya da dişi getirebilir.

⁷ “Eğer *korbanını* koyun [cinsinden] getiriyorsa, onu Tanrı’nın Huzuru’na yaklaştırır.

⁸ Elini, *korbanının* başına dayar; onu Buluşma Çadırı’nın girişi civarında keser. [Sonra] Aaron’un oğulları, [hayvanın] kanını *Mizbeah*’ın tüm duvarlarına çarparlar.

⁹ “Bu *Şelamim*-kesiminden [şu bölümleri] Tanrı Adına yakılan-*korban* olarak getirir: En makbul kısmını, [yani] böbreğin karşısına gelen kuyruk yağının tümünü çıkarır. Ayrıca iç organları örten içyağını ve iç organların üzerindeki tüm içyağını,

¹⁰ iki böbreği ve üzerlerindeki, böğrün [iki yanının] üst kısmında kalan içyağını. Karaciğer üzerindeki zarı da böbreklerle birlikte çıkarmalıdır.

5. Ola-korbanının ardından – Ya da “[Orada önceden yakılmış olan] *Ola-korbanından* ayrı olarak” (Raşi); veya “*Ola-korbanı ile birlikte*” (krş. Rabi Arye Kaplan). Tam çeviriye “üstünde”; bkz. Şemot 29:25.

Her gün *Mizbeah*’ta gerçekleştirilen ilk *korban*, günlük “*Tamid* – Düzenli/Devamlı” *korbandır*. Bu, *Ola* türünde bir *korbandır* ve o tamamlanmadan önce başka *korban* yapılamaz. Dolayısıyla, o gün içinde yapılan tüm *korbanlar*, onun ardından [ve bir anlamda, onunla – ondan kalan küllerle – “birlikte”] yakılmış olur (Raşi; *Talmud* – *Pesahim* 58b).

Tanrı’nın Önünde... – Pasuk burada “*Tanrı’nın önünde memnuniyetle kabul edilen bir yakılan-korban*” demektedir. Bu pasukta “*yakılan-korban*” ifadesi vardır; ama p. 11’deki “[ateşin] yiyeceği” (bkz. o.a.) sözcüğü yoktur. p. 11’de “*yiyecek*” sözcüğü vardır; ama “*memnuniyetle kabul edilen*” ifadesi yoktur. Daha sonra (p. 16) “*memnuniyetle kabul edilen*” ifadesi vardır; ama “*Tanrı’nın Önünde*” ifadesi yoktur. Dolayısıyla üç pasuk birbirini tamamlamaktadır ve pasukta yer verilmemesine karşın, her söylenen özellik, diğer pasuklar için de geçerlidir (*Torat Koanim*).

6. Davardan – “*Tson* – *Davar*” sözcüğü hem koyunları hem de keçileri tanımlamasına karşın, *Şelamim-korbanı* söz konusu olduğunda, bu iki alt sınıftaki küçükbaş hayvanlar için farklı metotlar uygulanır. Zira koyun cinsinde yakılan kuyruk kısmı, keçide kullanılmamaktadır. Bu nedenle

önce koyun cinsi verilmekte, sonra da keçi cinsi için yapılacaklar ayrıca açıklanmaktadır (Raşi; krş. *Talmud* – *Pesahim* 96b). Bu, koyun ve keçilerin tek paragrafta açıklandığı *Ola-korbanından* farklıdır (bkz. 1:10-13; *Mizrahi*; *Sifte Hahamim*).

7. Koyun [cinsinden] – Koyun dişidir. Fakat önceki pasukta da belirtildiği üzere, *Şelamim-korbanı* olarak getirilen hayvan erkek ya da dişi olabilir. Bu nedenle özellikle koyun değil, koyun “cinsinden” bir hayvandan bahsedilmektedir. Aynı şey, p. 12’de keçiler için de doğrudur (İbn Ezra).

8. Buluşma Çadırı’nın girişi civarında – *Şelamim-korbanı*, *Bet-Amikdaş*’ın avlusunun herhangi bir yerinde kesilebilir.

Tüm duvarlarına çarparlar – Tıpkı *Ola-korbanında* olduğu gibi, burada da, bir kapta toplanmış olan kan tüm duvarlara gelecek şekilde, iki karşılıklı köşeye fırlatılır; bkz. 1:5 açık. Kanla yapılan işlemler, sadece *Hatat-korbanında* farklıdır. Orada kan kaptan parmakla alınıp *Mizbeah*’ın köşe çıkıntılarına sürülür (Raşi; bkz. 4:25, 4:30).

9. En makbul kısmını, [yani] ... kuyruk yağının tümünü – Raşi; *Targum Yonatan*; *Yad* – *Maahalot Asurot* 7:5; krş. Ramban). Bkz. Bereşit 4:4. İbranice *Helbo*, *Aalya Temima*. Tam çeviriyle “içyağını, kuyrukyağının tümünü”. *Helbo*’nun kökü olan *Helev* sözcüğü “içyağı” anlamına gelse de, deyimsele anlamda “en makbul kısım” anlamındadır. Burada da deyimsele

¹¹ *Koen* bunu *Mizbeah*'ta, Tanrı Adına bir yakılan-*korban* içeriği olarak tüttürür.

[11. Keçi Cinsinden Şelamim-korbanı]

¹² “Ve eğer *korbanı* keçi [cinsinden] ise, onu Tanrı'nın Huzuru'na getirir.

¹³ Elini [hayvanın] başına dayar; onu Buluşma Çadırı'nın girişi civarında keser. [Sonra] Aaron'un oğulları, [hayvanın] kanını *Mizbeah*'ın tüm duvarlarına çarparlar.

¹⁴ “Ondan [yani hayvandan], Tanrı Adına yakılmak üzere [şunları, kendi] *korbanı* [olarak] getirir: İç organları örten içyağını ve iç organların üzerindeki tüm içyağını,

¹⁵ iki böbreği ve üzerlerindeki, böğrün [iki yanının] üst kısmında kalan içyağını. Karaciğer üzerindeki zarı da böbreklerle birlikte çıkarmalıdır.

¹⁶ *Koen* onları *Mizbeah*'ta, memnuniyetle kabul edilen bir yakılan-*korban* içeriği olarak tüttürür. “[Belirtilen] En makbul kısımların tümü, Tanrı'ya aittir.

¹⁷ Yaşadığınız her yerde, [şu, tüm] nesilleriniz için ebedi bir kanundur: [*Mizbeah*'ta yakılmayı gerektiren] Her türlü içyağını, [ayrıca] hiçbir kanı yememelisiniz.”

11. Yakılan-korban içeriği – İbranice *Lehem İşe*. Tam çeviriyle “yakılan-korban ekmegi”. “Yakılan-korban olarak ateşin yediği [=yakıp tükettiği] kısım”dan bahsedilmektedir. Başka bir deyişle burada “ekmek” sözcüğünün kullanılması, yakılan bu kısmın, “ateşin yiyeceği” (Raşi; İbn Ezra) ya da “ateşin yakıtı” (Hirsch) olduğuna işaret eder.

Bazıları bu ifadenin Tanrı'nın önünde kabul gören bir şeyi belirttiği görüşündedir (Saadya Gaon). Burada “ekmek” [=yiyecek] sözcüğünün kullanılmasının bir nedeni, bu *korban*'ın bir bölümünün yenmesi de olabilir [fakat bu sadece *Şelamim-korban*ından bahsedilen bu bölüm için doğrudur. Bamidbar 28:2'da tamamen yakılan *Ola-korbanı* için kullanılan benzer ifade bu anlamda olamaz].

İfade “Tanrı için bir yiyecek; bir yakılan-korban” olarak anlaşılmalıdır; zira Tanrı'nın bir yiyeceğe ihtiyacı yoktur (*Mizrahi*; *Sifte Hahamim*). Tanrı bu konuda şöyle demiştir: “Size *korban* getirmenizi, yemeğe ihtiyacım olduğu için emretmedim. Fakat *korban*, Benim için bir memnuniyet kaynağıdır; çünkü yapılan her *korban*, verdiğim emrin itinayla yerine getirilişini simgeler” (krş. Teilim 50:13, Raşi o.a.). Daha ileride birkaç kez geçen “Tanrı'ya ait yiyecek / ekmek” ifadesi de, benzer şekilde, yiyecek olarak kullanılabilecekken, onun yerine Tanrı'nın emri üzerine *Mizbeah* üzerinde yakılan *korban* parçalarını ifade eder (krş. 21:6, 8, 17, 21 vs.).

16. [Belirtilen] En makbul kısımların tümü Tanrı'ya aittir – “Kural budur. Ve içyağı ile kan, *Mizbeah*'ta kutsal ibadet için kullanıldığından, yenmeleri yasaktır” (İbn Ezra). Fakat bu, *korban* olarak kesilmeyen bir hayvanın içyağı ve kanının yenmesine izin olduğu anlamına gelmez (bkz. s.a.). Nitekim kan yeme yasasının diğer bir nedeni daha vardır (bkz. Devarim 12:23).

İbranice'de “içyağı” anlamına gelen *Helev*'in *korban*'ın yakılan kısmına ait olduğu önceki pasuklarda açık olduğuna göre, burada, bu bölümün “Tanrı'ya ait” olduğunun söylenmesi gereksiz görünmektedir. Fakat bu ifade bir noktayı öğretme amaçlıdır: Söz konusu kısımların Tanrı'ya ait olması, sadece Tora'nın bunu açıkça belirttiği *korban*larla sınırlı değildir. Tora'nın bunu açıkça belirtmediği [örneğin *Pesah-korbanı* gibi] *korban*larda da, bu kısımlar Tanrı'ya aittir ve *Mizbeah*'ta yakılmalıdır. Pasuğun “tüm” vurgusunu özellikle yapmasının nedeni budur (*Torat Koanim*). Bu açıdan çeviri, “tüm [*korban türlerinde, belirtilen*] en makbul kısımlar, Tanrı'ya aittir” şeklinde de yapılabilir.

17. Yaşadığınız her yerde... – İbranice'de, pasuktaki ifadelerin sıralaması terstir: “Ebedi bir kanundur, tüm nesilleriniz için, yaşadığınız her yerde”. *Torat Koanim*'de bu pasuk şöyle açıklanmaktadır: “Ebedi bir kanundur” – Bet-Amikdaş zamanında bile. “Tüm nesilleriniz için” – Sonraki nesiller de dahil olmak üzere. “Yaşadığınız her yerde” – Hem Erets-Yisrael'de hem de

חַמִּישִׁי אֶו־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: גִּדְּבֵר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר נֶפֶשׁ כִּי־תִחַטָּא בְּשִׁגְגָה מִכָּל מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא
תַעֲשֶׂינָה וְעָשָׂה מֵאַחַת מֵהֵנָּה:

2. Kişi – İbranice *Nefeş*. Tam çeviriyle “can”; “ruh”; “öz benlik”; “nefis”. Düşünceler, insanın ruhunda yani öz benliğinde ortaya çıktığı için, bu *korban* tipini gerektiren, yani dikkatsizlik sonucu işlenen günahlar da da ruhla bağdaştırılmaktadır. Başka bir deyişle, *Hatat-korbanı*, kişinin ruhundaki pürüz için onarım sağılar (Ramban).

Daat Zekenim, bir günahın tüm yükünün özellikle ruha yüklendiğini, genel olarak İlahi cezanın da ölümden sonra doğrudan ruha verildiğini hatırlatır ve bunu bir örnekle açıklar: Saraydan bir kişi ile bir yabancı, krala karşı benzer suçlar işlerler. Kral onları yargılar ve yabancıyı serbest bırakırken, saraydaki yakınına sertçe cezalandırmaya karar verir. Yakını buna “ama biz bu suçta ortaktık!” diye tepki gösterince, kral, “Doğru; ama o bir yabancı” der. “Benim iyiliklerimi ve şefkatimi tanımıyor. Oysa sen, sarayda beni yakından tanımana karşın, yine de bu suçu işlemekten kendini alıkoymadın!” İnsan da bir günah işlediğinde, bu, ruhla bedenın ortaklığıyla gerçekleşir. Fakat beden, dünyevi bir varlıktır ve Tanrı’nın kutsiyetini tanımamıştır. Öte yandan ruh bu dünyaya Tanrı’nın yanibaşından gelmiştir ve bu yüzden onun suçu daha ağırdır. Bu yüzden ölümden sonra beden dünyada toprağa döner; ruh ise cezalandırılır. Günahın özellikle ruha bağlanması bir nedeni budur.

Çevirimiz, buradaki anlamın “ruh ve bedenın birleşimi – yani insan” şeklinde olduğunu belirten Rabenu Behaye’ye göre dir.

Tanrı’nın ... emirlerinden – *Hatat-korbanı* sadece Tanrı’nın vermiş olduğu bir yasağın çiğnenmesi halinde getirilebilir. Bir kralın ya da *Bet-Din*’in emrinin ihlali için getirilemez (*Torat Koanim*).

Yasak niteliğindeki – Tam çeviriyle “[emir gereği,] ‘yapılmayacak’ [olan]”. Dolayısıyla bu ifade, *Hatat-korbanı*nın, yalnızca yapılması yasak olan, yani “*Lo Taase – ‘Yapma’ Şeklindeki*” emirlerin kazara ihlali sonrasında getirildiğini belirtmektedir (bkz. s.a.).

Targum Onkelos’un çevirisi “yapmaya uygun olmayan” şeklindedir. Bu da, söz konusu hareketin bir insanın normalde yapmayacağı, insanlığa yakışmayan türde bir ihlal olduğunu ima etmektedir. Kuşkusuz, Tanrı’nın “yapma” dediği her türlü hareket bu sınıfa girer.

[**Belirli bazılarıyla ilgili**] – Onarım için *korban* gerektiren günahların kategorisi oldukça sınırlıdır: Kazara işlenmiş olan günahın, [a] kasıtlı olarak işlenmesi *Karet* (manevi yok oluş) cezasını gerektiren bir günah (*Talmud – Keritot* 2a; *Yad – Şegagot* 1:1) ve [b] Tora’nın “*Lo Taase – Yapma*” dediği bir emri olması; ayrıca [c] aktif bir hareketi gerektirmesi gerekir. *Hatat-korbanı*, ancak bu üç şartın üçüne de sahip bir mitsvanın “kazara” ihlali sonrasında onarım için getirilebilir (*Torat Koanim*; Raşi). Buna örnek olarak, kazara *Pesah*’ta *Hamets* bir yiyecek yemek, ya da *Şabat* günü Tora’nın yasakladığı bir *melahayı* yapmak verilebilir. Bunların ikisi de hem kasıtlı işlendiği takdirde *Karet*’i gerektirir (a), hem yasaktır (b), hem de kazara da olsa aktif bir hareketle yapılmıştır (c). Diğer yandan, örneğin, Tanrı’ya lanet etmek en büyük günahlardan biri olmasına karşın, sadece söz sarf etmek *Alaha*’ya göre “aktif bir hareket” olmadığından, bu kategoride değildir. Benzer şekilde, sünnet olmayan ya da [*Bet-Amikdaş* zamanında] *Pesah-korbanı* getirmeyen bir kişi de *Hatat-korbanı* getirmez; zira söz konusu günahlar birer *Lo Taase* emir değildir; yani “yapma” değil, “yap” şeklindedir ve dolayısıyla bunları yapmayan bir kişi bir yasağı delmiş olmaz, sadece yapması gereken bir şeyi ihmal etmiştir. Bu yüzden bu iki emir de, *Karet* cezasını gerektirmesine karşın, bu *korbanı* getirilmesine olanak tanıyan sınıfa girmez (*Torat Koanim*; Raşi; Raşbam).

Bamidbar 15:29’da, farkında olmadan putperestlik günahını işlemiş olan bir kişinin getirmesi gereken *Hatat-korbanı*ndan bahsedilirken, farkında olmadan günah işleyen kişiler için tek bir kanun olacağı söylenmektedir. *Torat Koanim*, putperestlik durumunda getirilen

[12. Koen Gadol'un Hatat-korbanı]

4

¹ Tanrı Moşe'ye konuşarak [şöyle] dedi: ² “Bene-Yisrael'e şunları söyle: “Bir kişi, kazayla, Tanrı'nın, yasak niteliğindeki tüm emirlerinden [belirli bazılarıyla ilgili] hata işler ve bunlardan birinden yaparsa [kanun şudur]:

4.

❧ Hatat-Korbanı ❧

Tora bu noktada, şimdiye kadar sayılan ve kişinin kendisini manen yüceltme amacıyla “gönüllü olarak” getirdiği *korban*lardan farklı olarak, işlenen günahlara onarım sağlamak amacıyla getirilmesi “zorunlu olan” *korban*ları işlemeye başlamaktadır.

Bu *korban*lar, kasıtlı olarak işlenen günahlar için onarım sağlamazlar. Hiçbir *korban* böylesine bir lekeyi temizleyebilecek güçte değildir. Bu onarım, ancak kişinin, Tanrı'nın İsteği'ne karşı koyma amaçlı hareketlerini değiştirmesi ve *Teşuva* yapmasıyla gerçekleşebilir. *Hatat-korbanı*, sadece “*Beşogeg – Kazara / Gayri İhtiyarı*”, yani dikkatsizlik sonucunda işlenen günahlar için onarım sağlar. Ramban'ın da işaret ettiği üzere, kasıtsız olarak işlenmiş olsa bile, bir günah ruh üzerinde mutlaka olumsuz bir etki bırakır. Ve bu olumsuz etki silinmediği sürece, ruhun Tanrı'ya kenetlenmesi mümkün değildir. Bu, tertemiz bir kıyafet giymişken, kazayla üzerine bir şişe yağ ya da mürrekkep döken birine benzer. Giysisini kirletmek istemediği açıktır; ama bu yine de giysinin lekelenmediği gerçeğini değiştirmez (*Meam Loez*). *Hatat-korbanı*, işte istenmeden de olsa ortaya çıkmış olan bu etkiyi silmeye yarar. Bu gereklilik, kişide, günaha yol açan bir eksikliğe işaret etmektedir. Ne de olsa günahı işleyen kişi, gerekli saygıyı ve özeni göstermiş olsa, günahı işlemeyecektir. Deneyimlerin öğrettiği gibi, insanlar, önem verdikleri şeylere karşı daha dikkatli ve özenli davranırlarken, kendilerine çok önemli görünmeyen durumlarda ise daha dikkatsizdirler. Örneğin, kazara *Şabat*'ı ihlal etmiş biri, eğer *Şabat*'a gerekli ilgiyi ve dikkati göstermiş olsa, o günün *Şabat* olduğunu “unutmayacak” kadar uyanık olurdu.

Günahın istemeden işlenmiş olmasına karşın Tora'nın onarım gerektirmesinin başka nedenleri de vardır: [1] “Göklerden, yapılacak bir iyiliğin, iyiliği hak etmiş bir kişi yoluyla gerçekleştirilmesi, verilecek bir cezanın da, cezalandırılmayı

hak eden bir kişi yoluyla verilmesi ayarlanır” prensibine göre, Tanrı bir kişiyi ödüllendirmek istediğinde, bunu ödülü hak eden bir başka kişi aracılığıyla yapar. Bu şekilde aracı kişi, yaptığı iyilikle daha fazla ödüle layık olacaktır. Aksi de doğrudur. Tanrı birine ceza verecekse, bunun günahkar bir kişinin aracılığıyla gerçekleşmesini sağlar. Bu şekilde ikinci kişinin hak edeceği ceza artacaktır. Bu prensip, kazara günah işleyen bir kişinin tertemiz olmadığını, bunun olasılıkla önceki bir başka günahına bağlı olduğunu öğretir. [2] Bazen insanlar “En iyisi hiç Tora öğrenmemek. Ne de olsa günah işlediğim zaman bunu bilmeden yaptığımı söyleyebilirim. Ama Tora öğrenirsem, günah işlediğim takdirde Tanrı beni yaptığımdan sorumlu tutacak” bahanesiyle Tora öğrenmekten kaçarlar. Bu nedenle Tora, bilmeden işlenen günahların da onarımı [yani o olmasa cezayı] gerektirdiğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla Tora bilgisi söz konusu olduğunda “bilmiyordum” bahanesi geçerli değildir. Aksine, Tora öğrenmek, bilmeden de olsa yapılan günahların miktarını azaltacaktır. [3] Bir başka amaç, insanı günah işleme alışkanlığından uzak tutmaktır. Bugün kasıtsız işlenen bir günah, yapılanın kabul edilmez olduğunu açıkça vurgulayan bu *korban* ritüeli olmadığı takdirde, yarın alışkanlık haline gelecek ve kasıtlı işlenmeye başlanacaktır. *Mişna*'da yazılı olduğu gibi “Günahın sonucu [başka bir] günahtır” (*Pirke Avot* 4:2). Bu nedenle kişi kasıtsız da olsa günah işlediği takdirde, kendini buruk hissetmelidir; zira bu yaptığıyla başka günahlar için kapı açmıştır (*Meam Loez*).

Bu, Tora'nın günah kavramı hakkındaki bakış açısına bir pencere açmaktadır. Bu bölüm sadece kasıtsız işlenen günahlar için onarım olduğundan bahsetmektedir. Kasıtlı işlenen günahlar için hiçbir “ritüel” işe yaramayacaktır. Bir kişinin kalbini en ince ayrıntısına kadar okuyan ve onun gerçekten *Teşuva* yaptığını tam olarak anlayabilen, sadece Tanrı'dır.

Bu paragraf dört çeşit *Hatat-korbanı*ı açıklarken, sonraki paragrafta iki farklı *Hatat-korbanı* türü daha verilmektedir.

גַּם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יִחַטֵּא לְאַשְׁמַת הָעַם וְהַקָּרִיב

עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא פֶּר בֶּן־בֶּקֶר תָּמִים לִיהֹה לְחַטָּאת:

çeviriyle “Meshedilmiş Koen” (bkz. Şemot 29:7, 30:30). “Mašiah – Meshedilmiş” sözcüğü aynı zamanda – daha doğrusu özellikle – krallar için kullanılır. Fakat burada, meshedilmiş olan Koen’den bahsedildiği açıkça belirtilmektedir. Diğer yandan bu ifadede özellikle “meshedilmiş” sözcüğünün kullanılması, bunun her Koen Gadol için geçerli olmadığına işaret etmektedir. Kralların ve Koen Gadollar’ın meshedilmesinde kullanılan özel mesh yağı, I. Bet-Amikdaş döneminde Kral Yoşiyau tarafından gizlenen kutsal emanetlerden biridir (bkz. Şemot 30:22-23 açk.). Bu nedenle, II. Bet-Amikdaş döneminde bu yağ elde bulunmadığından, bir Koen Gadol’un atanışı, göreve gelecek olan Koen’in, Koen Gadol’a özgü fazladan dört kıyafeti giymesiyle vurgulanırdı. Böylelikle, I. Bet-Amikdaş dönemindeki Koen Gadollar “Koen Amašiah – Meshedilmiş Koen” olarak anılırlarken, II. Bet-Amikdaş dönemindekiler ise, “Koen Merube Begadim – Fazladan Kıyafet Giyen Koen” olarak adlandırılırlardı. Pasuğumuzda, “Meshedilmiş Koen” denmesi, bu bölümde anlatılanların, II. Bet-Amikdaş dönemi Koen Gadolları için geçerli olmadığını, yani onların böyle bir durumda, burada bahsedilen korbanı getirmediklerini ima etmektedir. Bu Koen Gadollar, sadece halktan normal bir kişinin hata işlediği zaman getirdiği gibi (p. 27-35), kişisel olarak bir kuzu ya da keçi getirirdi (Talmud – Orayot 11b, Raši o.a.).

Halkı [da] suçlu duruma düşürürse – Koen Gadol, tüm halk için dua ederek Tanrı’nın affetmesini sağlayan kişi konumundadır. Dolayısıyla onun işleyeceği bir günah, tüm halkı doğrudan etkileyecek, onları Tanrı’nın Huzuru’nda etkili bir biçimde temsil edemeyecek ve suçlu duruma sokacaktır (Raši; İbn Ezra). Sforno ise bu ifadeyi “halkın suçu yüzünden” şeklinde açıklar. Buna göre, bu kadar büyük bir insan günah işlemişse, bunun nedeni, düşük manevi düzeye sahip olan halkın, onu da kendisine benzetmiş olmasıdır. İlk görüşü kaydeden İbn Ezra, bu görüşü de ikinci olasılık olarak sunmaktadır.

Mişna’da “Toplulun günah işlemesine neden olan kişi, toplulun günahından sorumlu tutulur” (Pirke Avot 5:18) denmektedir. Böyle bir günah kolayca affedilmez; çok üst düzeyde bir

Teşuva gerektirir. Buna bağlı olarak, Koen Gadol ile ilgili bu bölümde, “affedilecektir” şeklinde bir ifade yoktur. Oysa bundan sonra açıklanan, Hatat-korbanı gerektiren durumların her birinde bu ifade geçmektedir (p. 19, 26, 31, 35 vs.). Koen Gadol, kendi neslinin en büyük şahsiyetidir. Bu nedenle, günah işlediği takdirde, tüm halkın günah işlemesine neden olmuş gibi kabul edilir. Zira diğer insanlar, onun hatalı davrandığını gördüklerinde, “Bu kadar büyük biri bile günah işledikten sonra, bizim günah işlememiz normal” diye düşünüp, hiçbir Teşuva çabası göstermeyeceklerdir. Bu nedenle Koen Gadol için “affedilecektir” sözcüğü kullanılmamıştır; çünkü getirdiği korban her ne kadar günahı onarırsa da, başkalarının günahlarına neden olması nedeniyle tam bağışlanmayı sağlamayacaktır. Tam af için, çok fazla içten dua gerekecektir. Abravanel’e göre ise, Tora’nın sonra söylediği “affedilecektir / affedileceklerdir” sözcükleri, Koen Gadol’u da kapsar (Meam Loez).

İşlemiş olduğu – Koen Gadol, sadece bizzat hata işlemişse bu korbanı getirir. Ancak eğer kendisi değil de, sadece vermiş olduğu karar sonucunda bir başkası bilmeden günah işlemişse, Koen Gadol değil, günahı işleyen o kişi kendi özel Hatat-korbanını getirir. Bu normal Hatat-korbanı daha ileride (p. 25-32) tarif edilmektedir. Benzer şekilde, eğer Koen Gadol bu hatayı tüm halkla birlikte işlemişse, kişisel olarak bu korbanı getirmez, halkın toplu halde getirdiği korban onun için de onarım sağlar (Talmud – Orayot 7a).

Genç bir boğa – Koen Gadol, halkın en üst düzeyli kişisi olduğu için, korban olarak da, Mizbeah’a getirilen hayvan türleri içinde en büyüğü olan boğayı getirmesi öngörülmektedir (İbn Ezra).

İbranice **Par Ben Bakar**. Tora sadece “Par – Boğa” demiş olsaydı yaşlı bir boğanın getirileceği düşünülebilirdi. Sadece “Ben Bakar – Sığır Yavrusu” demiş olsaydı, küçük bir buzağıdan bahsedilmiş olurdu. Her ikisinin kullanılması, genç bir boğanın kullanılması gerektiğini gösterir. Bu, üç yaşını süren bir boğadır (Mişna – Para 1:1; Torat Koanım; Raši). Bir görüşe göre ise ikinci yaşını süren bir boğadan bahsedilmektedir (Yad – Maase Akorbanot 1:14).

³ “Eğer *Koen Gadol* [kazayla] hata işler ve [böylece] halkı [da] suçlu duruma düşürürse, işlemiş olduğu hatası nedeniyle, Tanrı Adına *Hatat-korbanı* olarak kusursuz genç bir boğa getirmelidir.

Hatat-korbanının, diğer her günahta getirilen *Hatat-korbanı* için bir model olduğunu açıklar (Normalde putperestlik günahının kasıtlı işlenmesi, geçerli tanıklar varsa ve uyarı yapılmışsa, idamdır. Fakat bunların sadece birinin bile eksik olması durumunda bu ceza verilemez. Tarih boyunca idam cezasının son derece nadiren uygulanmasının bir nedeni budur. Fakat bu, günahkar kişinin cezasız kalacağı anlamına gelmez. Kasıtlı işlediği halde, şartların yetersizliği nedeniyle idamla cezalandırılmayan kişinin cezası *Karet*'tir; yani ceza Tanrı'ya bırakılır). Böylece, tıpkı kasıtlı putperestliğin cezası *Karet* olduğu gibi, *Hatat-korbanı*ı gerektiren diğer günahların da bu özelliğe sahip olması gerekir.

Bunlardan birinden yaparsa – Biraz bozuk bir çeviri gibi görünse de, Tora'nın söylemek istediği, “bunlardan birini [tam olarak] yaparsa” değil, “bunların birinden [bir kısım bile olsa] yaparsa” şeklindedir. Tarif edilen durum için günahın sadece kısmen işlenmesi bile yeterlidir. Örneğin *Şabat* günü yazı yazmak, bir *Melaha*'dır; dolayısıyla burada tanımlanan türdeki günahlardan biridir. Fakat cezaya layık olmak için, en az iki harfin yazılmış olması gerekir (*Talmud* – *Şabat* 73a). Rabi Yeuda'ya göre, bu iki harfin anlamlı bir sözcük oluşturması da gerekir (a.k. 103a; *Meiri*). Dolayısıyla bir kişi uzun bir sözcük yazmaya niyetlenmiş, fakat bitirmeden önce durmuşsa, eğer yazmış olduğu kısım, en az iki harften oluşan anlamlı bir sözcük teşkil ediyorsa, günahı işlemiştir. Böylece, eğer bunu kazara yapmışsa, bir *Hatat-korbanı* getirmelidir. Örnek olarak, Şimon (Şin-Mem-Ayin-Vav-Nun) ismini yazarken sadece ilk iki harfi yazdıktan sonra dursa bile, *Hatat-korbanı* getirmekle yükümlü hale gelir; zira bu iki harf “*Şem* – *İsim*” anlamına gelen bir sözcük oluşturur (*Torat Koanim*; Raşi).

3-12. “Par Koen Amaşiah” – Meshedilmiş Koen'in boğası. Kutsal mesh yağıyla meshedilerek (*Talmud* – *Orayot* 11b), *Koen Gadol* mevkiine ulaşmış olan kişinin, halk içinde farklı ve özel bir rolü vardır; çünkü halkın maneviyatı konusunda sorumluluk taşıyan kişi kendisidir. Özellikle, *Yom Kipur*'da “*Kodeş Akodaşim* – Kutsallar Kutsalı”ndaki özel ibadeti gerçekleştiren

kişi olarak, *Koen Gadol*'un daima olabilecek en üst maneviyat düzeyinde yer alması beklenir. Bu nedenle, kazara bir günah işlemesi, tüm halkı ilgilendiren bir konudur. Nitekim, bir *Koen Gadol*'un kazara da olsa işlediği günahın ciddiyetinin bir göstergesi de, getirmesi gereken *Hatat-korbanının*, *Yom Kipur*'da yapılanla olan benzerliğidir (krş. *Perek* 16'daki boğa *korbanı*).

Hahamlarımız (*Talmud* – *Orayot* 7a), metodik öğrenim kuralları yoluyla, *Koen Gadol*'a özgü *Hatat-korbanının*, yalnızca çok özel durumlarda gerekli olduğunu ortaya koymuşlardır: Karmaşık kanuni konularda karar verme yetkisine sahip bir Tora bilgini olan *Koen Gadol*, belirli bir hareketin yapılmasında sakınca olmadığına karar vermiş, bunu kendisi aktif olarak yapmıştır. Fakat sonrasında, verdiği kararın hatalı olduğunu fark etmiş, ayrıca söz konusu hareketin *Karet* cezasını gerektiren türde bir ihlal de olduğunu görmüştür. İşte böyle bir durumda, kazara yaptığı bu ihlal nedeniyle, *Koen Gadol* bu bölümde tarif edilen *Hatat-korbanı* işlemlerini gerçekleştirmelidir (ayrıca bkz. p. 3 açık, *İşlemiş olduğu* k.b.).

Tora, *Hatat-korbanı* getirilmesi gereken durumları, *Koen Gadol*, *Sanedrin*, Kral ve normal halk şeklinde sıralamıştır. Bu, halk içindeki yetki ve düzey sıralamasını göstermektedir. *Koen Gadol*, kendi neslindeki en seçkin kişi ve Tanrı'nın bir temsilcisidir. Tüm Yisrael'in öğretmeni olduğundan, halk her şeyi ondan öğrenmekte, hareketlerini ona göre düzenlemektedir. Onun, hatası nedeniyle *korban* getirdiğini gördüğünde, halk da böyle bir durumda ne yapması gerektiğini öğrenmiş olmaktadır. Tanrı, Kendisi'ne yakın olan ve normalde hata etmemesi gereken bir kişinin bile günahını affediyorsa, bu, alelade insanlar için bir rahatlama kaynağıdır. Zira bu, samimi *Teşuva* halinde, Tanrı'nın mutlaka affedicisi olduğunu tam olarak kanıtlamaktadır. Ne de olsa, insan ne kadar üst düzeydeyse, işlediği hata da o kadar ciddidir. Ve bu durum bile affedili-yorsa, daha alt düzeydeki bir kişinin hatası da elbette affedilecektir (Rabenu Behaye).

3. Koen Gadol – *Targum Onkelos*; *Talmud* – *Orayot* 12b. İbranice **Koen Amaşiah**. Tam

ד וְהֵבִיא אֶת־הַפֶּ֫ר אֶל־פֶּ֫תַח אֹהֶ֫ל מוֹעֵ֫ד לִפְנֵי יְהוָֹה 4
 וְסָמַ֫ךְ אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁ הַפֶּ֫ר וְשָׁחַט אֶת־הַפֶּ֫ר לִפְנֵי יְהוָֹה: ה וְלָקַח 5
 הַכֹּהֵ֫ן הַמָּשִׁיחַ מִדָּם הַפֶּ֫ר וְהֵבִיא אֹתוֹ אֶל־אֹהֶ֫ל מוֹעֵ֫ד: ו וְטָבַ֫ל 6
 הַכֹּהֵ֫ן אֶת־אֶצְבָּעוֹ בְּדָם וְהָזָה מִן־הַדָּם שִׁבְעַ פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָֹה 7
 אֶת־פְּנֵי פֶ֫רֶךְ הַקֹּדֶ֫שׁ: ז וְנָתַן הַכֹּהֵ֫ן מִן־הַדָּם עַל־קַרְנוֹת מִזְבֵּ֫חַ 8
 קִטְרֶ֫ת הַסִּמִּים לִפְנֵי יְהוָֹה אֲשֶׁר בְּאֹהֶ֫ל מוֹעֵ֫ד וְאֵת | כָּל־דָּם הַפֶּ֫ר
 יִשְׁפֹךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבֵּ֫חַ הָעֹלָה אֲשֶׁר־פֶּ֫תַח אֹהֶ֫ל מוֹעֵ֫ד:
 ח וְאֶת־כָּל־חֵלֶב פֶּ֫ר הַחֹטָאֹת יָרִים מִמֶּ֫נּוּ אֶת־הַחֵלֶ֫ב הַמִּכְסֶ֫ה
 עַל־הַקָּרֵב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶ֫ב אֲשֶׁר עַל־הַקָּרֵב:

Meshedilmiş Koen'in olmadığı dönemde, Aron da olmayacaktır" öngörüsünde bulunmaktadır (Talmud Yerusalmi – Taanit 2:1).

Yedi kez – Koen Gadol bunu yaparken yediye kadar sayar. Her seferinde parmağını kana batırır ve fiskeyle serper (Meam Loetz). Yom Kipur'da gerçekleştirilen benzer işlemde ise, "bir artı yedi" sayımı yapılır (bkz. 16:14 açık.; Torat Koanim).

7. Tanrı'nın Huzuru'nda [bulunan] ... Mizbeah – İşlem sırasında, "Tanrı'nın Huzuru'nda", yani "Aron Aberit'e yakın konumda" olacak olan, tütsü Mizbeahı'dır. Koen Gadol bu sırada ikisi arasında durmamalıdır [zira bu durumda Koen Gadol "Tanrı'nın Huzuru'nda" olmuş olacaktır]. Bunun yerine Koen Gadol, işlemi tütsü Mizbeahı'nın girişe bakan tarafında durarak gerçekleştirir (Talmud – Yoma 58b).

[Kalan] – Zira kanın bir bölümü serpilmiştir (Talmud – Zevahim 25a; Raşi).

Korban Mizbeahı – İbranice **Mizbah Aola**. Tam çeviriyle "Ola-korbanı Mizbeahı". Sabah ve akşam düzenli olarak [ve Ola-korbanı şeklinde] yapılan Tamid-korbanı, istisnasız olarak her gün sunulan bir korban olduğu için, dış Mizbeah onun adıyla anılmaktadır.

Kaidesine – Koen Gadol, içeride bulunan altın tütsü Mizbeahı'ndaki kan işlemini gerçek-

leştirdikten sonra, kalan kanı avluya çıkarır ve bakır [Bet-Amikdash'ta taş] Mizbeah'ın kaidesine döker. Burada, kanın toprağa karışmasını sağlayan bir gider deliği vardır (bkz. Şemot 29:12 açık.). Bet-Amikdash'ta bu gider deliğinden çıkan bir kanalla, kanlar Kidron ırmağına karışırdı (Mişna – Yoma 5:6).

Pasuk "Buluşma Çadırı'nın girişi civarındaki" vurgusuyla, kanın, Çadır'ın girişine en yakın olan tarafa – yani Mizbeah'ın kaidesinin batı kenarına – dökülmesi gerektiğine işaret etmektedir. Burası, Kodeş'ten dışarı çıkıldığında ilk karşılaşılan kenardır (Talmud – Zevahim 51a).

8. Hatat-boğasının – Burada bir [a] boğanın [b] Hatat-korbanı olarak getirildiği zaten bilindiğine göre, her iki sözcük de gereksiz kullanılmış görünmektedir. Fakat Tora bu fazla kullanımla, [a] başka bir boğanın da aynı organlarının yakıldığına dair bir gönderme yapmaktadır. Bu, Yom Kipur'da getirilen boğadır. Perek 16'da bu korban tanımlanmakta, fakat orada böbrek ve zardan bahsedilmemektedir (Mizrahi). Dolayısıyla bu bağlantıyla, Yom Kipur'daki boğanın Mizbeah'ta yakılacak parçalarının, bu bölümdeki boğanın yakılan parçalarıyla aynı olduğu öğrenilmektedir. Ayrıca [b] Bamidbar 15:22-26'da, halkın, Sanedrin'in hatalı bir kararı sonucu farkında olmadan günah işlemesi durumunda, Hatat-korbanı olarak bir teke getirilmesi gerektiği söylenmekte, fakat söz konusu korbanda hayvanın hangi bölümlerinin yakılması gerektiği

⁴ Bu boğayı Buluşma Çadırı'nın girişi civarına, Tanrı'nın Huzuru'na getirir, elini boğanın başına dayar ve boğayı Tanrı'nın Huzuru'nda keser.

⁵ “*Koen Gadol* [bir kaba] boğanın kanından alır ve onu Buluşma Çadırı'na getirir.

⁶ *Koen* parmağını kana batırır ve kandan [bir miktarı] Tanrı'nın Huzuru'nda Kutsal'ın ayıracına doğru yedi kez [fiskeyle] serper.

⁷ *Koen* kandan [bir miktarı da], Buluşma Çadırı'nın içindeki, Tanrı'nın Huzuru'nda [bulunan] rayiha tütsüsü *Mizbeahı*'nın [köşe] çıkıntılarına sürer. Boğanın [kapta kalan] tüm kanını da, *korban Mizbeahı*'nın, Buluşma Çadırı'nın girişi civarındaki kaidesine döker.

⁸ “*Hatat*-boğasının tüm içyağını da ondan ayırmalıdır: İç organların üzerini örten içyağını ve iç organların üzerindeki tüm içyağını,

4. Tanrı'nın Huzuru'na – Bahsedilen yer, *Mizbeah*'ın kuzey tarafıdır (bkz. 1:5 açık; 1:10-13 açık; 6:18). Tora, burada ve sıradaki, halkın günah işlemesine neden olduğu takdirde *Sanedrin*'in getirmesi gereken *korbanda*, kesilecek olan boğanın özellikle *Mişkan*'a [ya da *Bet-Amikdaş*'ın merkez binasına] bakan tarafa getirilmesini söylemektedir. Bunun nedeni, toplu-mun en üst düzeyli kişilerinin, kazara günah işlemiş olduklarını saklamayıp, aksine bunu kabullenerek, günahlarına onarım sağlama çabasını göstermelerinin, bir onur kaynağı olmasıdır. Bu, çok sevdiği bir arkadaşının uygunsuz hareketine maruz kalan bir kralın durumuna benzer. Hatayı işleyen arkadaşın, mahcubiyetinin simgesi olarak getirdiği hediyeyi, kral herkese gururla gösterir (Rabenu Behaye). Zira bu, kralın kanunun sadece normal halkı değil, ayrıcalıklı görünen kişileri de aynı şekilde bağladığının bir göstergesidir.

5. [Bir kaba] – Krş. Şemot 24:6 (*Torat Koanim*).

Boğanın kanından – Kan doğrudan boğanın kesilmiş boynundan alınmalıdır. Yere dökülmüş kan toplanıp bir kaba alınırsa geçersizdir (*Talmud* – *Zevahim* 25a).

Buluşma Çadırı'na – Yani *Mişkan*'ın içine; *Bet-Amikdaş*'ta da *Ehal*'e. Bu *korbanın* istisnai durumu şimdi daha bariz bir şekilde görülmektedir. Diğer sıradan *korbanlarda* kanla gerçekleştirilen işlemler, özellikle avludaki dış *Mizbeah*'ın üzerinde yapılır; hatta kan, *Mişkan*'ın içine getirilirse, geçersiz hale gelir. Bu *korbanın* kan işlemleri ise *Kutsal*'ın içinde gerçekleştirilmektedir.

6. Koen parmağını kana batırır – Bunu herhan-

gi bir *Koen* değil, bizzat, *korbanı* getiren *Koen Gadol* yapar (İbn Ezra). Ayrıca buradan, kaptaki kanın sığ değil nispeten derin olması gerektiği görülmektedir; zira ancak bu şekilde içine parmak batırılabilir (Talmud – *Zevahim* 93b).

Kutsal'ın ayıracına doğru – Bahsedilen, *Kodeş* ile *Kodeş Akodaşim*'i birbirinden ayıran *Parohet*'tir (Raşbam). *Parohet*'in ardında *Aron Aberit* yer alır. Böylelikle kan, *Aron*'un yönünde, kutsiyetin en yoğun olduğu, iki taşıma sınığının arasına doğru serpilmektedir. Sırkılar *Kodeş Akodaşim*'in uzunluğuyla eşit uzunlukta oldukları için, *Parohet*'e değip, dışarı doğru iki hafif çıkıntı oluştururdu (ayrıca bkz. Şemot 26:34 açık.). *Koen Gadol* kanı bu iki çıkıntının arasına gelecek şekilde serpecektir. Kanın *Parohet*'e değmesine gerek yoktur; sadece o yönde serpilir. Değerse, bu bir ihlal değildir; işlem de geçerlidir (*Torat Koanim*; *Talmud* – *Yoma* 57a; Raşi).

“*Meshedilmiş Koen*” ile ilgili bu bölümde kanın “*Kutsal*'ın ayıracı yönünde” serpildiği söylenmektedir. Daha aşağıda, *Sanedrin*'in hatalı kararı durumunda getirilen boğa ile yapılan benzer işlemde ise, sadece “*ayıracı yönünde*” denmektedir. Başka bir deyişle, burada “*Kutsal*” ile *Meshedilmiş Koen*, özel bir şekilde bağdaştırılmıştır. Bu, “*Kutsal*”, yani *Parohet*'in ardındaki *Aron Aberit* ile, *Meshedilmiş Koen* (bkz. p. 3 açık.) arasında özel bir bağlantı olduğuna işaret etmektedir. Gerçekten de, *Aron Aberit*'in olduğu I. *Bet-Amikdaş* dönemi boyunca *Koen Gadollar* göreve *meshedilerek* atanırlardı. II. *Bet-Amikdaş*'ta ise ne *Aron Aberit* vardı ne de *mesh* yağı. Kısacası bu pasuk, bir anlamda “*Meshedilmiş Koen*'in olduğu dönemde *Aron* da olacaktır;

ט ואת שתי הכלית

ואת-החלב אשר עליהן אשר על-הכסלים ואת-היתרת

על-הכבד על-הכליות יסירנה: יכאשר יורם משור זבח השלמים 10

והקטירם הכהן על מזבח העלה: יא ואת-עור הפל 11

ואת-כל-בשרו על-ראשו ועל-כרעיו וקרבו ופרשו: יב והוציא 12

את-כל-הפך אל-מחויץ למחנה אל-מקום טהור אל-שפך הדשן

ושרף אתו על-עצים באש על-שפך הדשן ישרף: פ יג ואם 13

כל-עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו אחת

מכל-מצות יהוה אשר לא-תעשיתה ואשמו:

Saf bir yere – Normalde bir şehrin dışında, Tsaraat lekeleri nedeniyle tame hale gelmiş taşların atılması için özel bir yer ayrılmalıdır (Talmud – Sanedrin 71a; bkz. 14:40). Ayrıca, ölü-lerin gömüldüğü mezarlık da şehrin dışında tutulur. Her iki yer de tamedir. Dolayısıyla Tora, boğanın tamamının “kampın – yerleşik düzene geçildikten sonra şehrin – dışına” çıkarıldığında, bu tip tame yerlere değil, “saf bir yere” getirilmesi gerektiğini söyleme gereği duymuştur (Raşi).

Küllerin döküldüğü yere – “Mizbeah’ta yakılan korbanların küllerinin, buradan alınarak şehrin dışına çıkarılıp döküldüğü yere” (Raşi; bkz. 6:4). Tam çeviriyle “küllerin dökümüne”; yani “küllerin dökülmüş olduğu yere”.

Küllerin döküldüğü yerde – Tora, henüz bu pasukta, boğanın nerede yakılacağını belirttiğine göre, bu, gereksiz bir açıklamadır. Fakat Tora şöyle demektedir: “Boğanın tamamını kampın dışına, saf bir yere – küllerin dökülmüş olduğu yere (ö.a.) – çıkarır ve onu odunlar üzerinde ateşte yakar. [Orada küll yoksa bile, boğa] Küllerin [normalde] döküldüğü yerde yakılacaktır” (Talmud – Pesahim 75b; Raşi). Bu, söz konusu boğanın her şart altında bahsedilen yerde yakılması gerektiğini öğretmektedir.

13-21. “Par Eelem Davar” – Karanlıkta Kalan Konu İçin Getirilen Boğa – Koen Gadol’un korbanında olduğu gibi, bu da kural hatası sonucu getirilmesi gereken bir korbandır (bkz. p. 13 açık. [Belirli türdeki] k.b.).

13. Tüm Yisrael’in [özel] cemaati – İbranice **Kol Adat Yisrael**. İfade “Tüm Yisrael Cemaati” olarak da anlaşılabilse de halkın tümünün aynı hatayı yapması pek akla yakın değildir (Rabenu Behaye). Nitekim burada Tora, halktan değil, Yisrael’in içindeki belirli ve “tüm Yisrael” üzerinde söz sahibi olan özel bir topluluğu kastetmektedir. **Adat** sözcüğünün kökü olan “Eda – Cemaat” kelimesi, Bamidbar 35:24-25’te 23 yargıçtan oluşan Küçük Sanedrin’i ifade etmektedir. Dolayısıyla burada da aynı grubu ifade ettiği düşünülebilir. Fakat burada “Tüm Yisrael’in Cemaati” denerek, Yisrael’in yargı organları içinde en özel olanı – yani Bet-Amikdas’taki Lişkat Agazit adı verilen özel bir salonda toplanan ve halkın en üst düzeydeki 71 yargıcından oluşan Büyük Sanedrin’den bahsedilmektedir (Torat Koanim; Raşi; Mizrahi; Sifte Hahamim; Rabenu Behaye).

Radak (Şeraşim), **Eda** kelimesinin, “**Yaad** – Kesin Olarak Belirlenmiş Bir Amaç İçin Atamak/Bir Araya Getirmek” fiilinden türediğini belirtir. Dolayısıyla, söz konusu terim, kullanıldığı bağlama göre, tüm ulusu da ifade edebilir, Büyük Sanedrin’i de. Aktav Veakabala ise getirdiği açıklamada, **Eda** kelimesini, “**Adi** – Ziyet Eşyası” köküyle açıklar. Bu durumda sözcük, toplumun gururla taşıdığı bir mücevhere benzetilmesi mümkün olan Sanedrin için uygun olacaktır.

Sanedrin’in yanlış yönlendirmesi nedeniyle toplumun bilmeden günah işlemesi durumunda toplumsal bir Hatat-korbanı getirmek, Tora’nın

⁹ iki böbreği ve üzerlerindeki, böğrün [iki yanının] üst kısmında kalan içyağını. Karaciğer üzerindeki zarı da böbreklerle birlikte çıkarmalıdır – ¹⁰ tıpkı *Şelamim*- kesimi boğasından ayrıldığı şekilde. *Koen* onları *korban Mizbeahı* üzerinde tüttürür.

¹¹ “Boğanın derisini ve tüm bedenini ise, kellesi ve bacaklarıyla birlikte [alır; keza] iç organlarını ve [bağırsaklarındaki yemek] artıklarını da. ¹² Boğanın tamamını kampın dışına, saf bir yere – küllerin döküldüğü yere – çıkarır ve onu odunlar üzerinde ateşte yakar. [Boğa böylece] Küllerin döküldüğü yerde yakılacaktır.

[13. Toplumsal Hatat-korbanı]

¹³ “Ve eğer tüm Yisrael’in [özel] cemaati hataya düşer ve [belirli türdeki bir] konu [ile ilgili gerçek kural] toplumun gözlerinden saklı kalırsa – ve [sonuçta toplumun bireyleri] Tanrı’nın, yasak niteliğindeki tüm emirlerinden birini[n aksini] yaparlarsa, suçlu duruma düşerler.

açıklanmamaktadır (a.y.). Tora “*Hatat*” sözcüğünü burada fazladan kullanarak, oradaki tekenin de burada bahsedilen boğada olduğu gibi böbrek, içyağı ve zarının yakılması gerektiğine gönderme yapmaktadır (*Torat Koanim*; Raşi).

Tüm içyağını – *Hatat-korbanı*nın *Mizbeah*’a çıkarılıp yakılan tüm parçaları, *Şelamim-korbanı*ndakilerle tamamen aynıdır. Bu, p. 10’da da belirtilmektedir (bkz. o.a.). Bkz. 3:3-4.

Ondan ayırmalıdır – Ayırma işlemi “*ondan* – boğadan” yapılmalıdır. Başka bir deyişle bu işlem, boğa hala “tam bir boğa” iken gerçekleştirilmeli, belirtilen içyağı, boğa parçalanmadan önce ayrılmalıdır (*Talmud* – *Menahot* 77b; Raşi; *Mizrahi*; *Sifte Hahamim*).

10. Şelamim-kesimi boğasından ayrıldığı şekilde – Yani *Şelamim-korbanı*nda ayrılan parçaların aynısını ayrılacaktır (Raşi). Tora’nın burada bu cümleyi kullanması ilginçtir. Ne de olsa, verilen listeler karşılaştırıldığında, her iki *korbanda* ayrılan bölümlerin aynı olduğu kolayca görülecektir. Bunun, hem de yarım cümlelik bir ifadeyle, gereksiz yere vurgulanması, akla “neden?” sorusunu getirmektedir. Raşi’nin alıntı yaptığı *Talmud*’a göre amaç, *Şelamim-korbanı* ile *Hatat-korbanı* arasında sabit bir paralellik kurmak, bu şekilde *Hatat-korbanı* ile ilgili, *Şelamim-korbanı*ndan bilinen bazı mesajları vermektir: [1] Tıpkı *Şelamim-korbanı*nın tüm işlemlerinin “*Şelamim-korbanı* niyetiyle” yapılması gerektiği gibi (3:1 açık.), *Hatat-korbanı*nın tüm işlemleri de “*Hatat-korbanı* niyetiyle” yapılmalıdır. [2] Tıpkı *Şelamim-korbanı* gibi, *Hatat-korbanı* da, barış temasını taşır (bkz. *Perek* 3 açık.).

11. Boğanın derisini – Normal *korban*larda, hayvanın derisi yüzülür ve *Koenler*’e verilir. Ancak, kan işlemleri iç bölümde gerçekleştirilen bunun gibi *korbanlar*, tamamen yakılmak zorundadır. Diğer yandan, bu yakma işlemi *Mizbeah*’ta değil, kamp dışında gerçekleştirilir ve buna deri de dahildir (*Mişna* – *Zevahim* 8:2). Hayvan, *Mizbeah*’ta yakılmak üzere ayrılan bölümler hariç tamamen yakıldığından, derisi de yüzülmez.

Bedenini – Tam çeviriyle “*etini*”.

[Bağırsaklarındaki yemek] Artıklarıyla – Radak, *Şeraşim*. Bkz. *Şemot* 29:14. Bazılarına göre, yakma sırasında bu artıklar, bağırsakların içinde bırakılır (*Talmud* – *Yoma* 68a).

12. Kampın dışına – “*Kampın dışı*” ifadesi, bu pasuğun dışında p. 21 ve 6:4’te de geçmektedir. Bunların her ikisi de gereksizdir; zira o pasuklara biraz dikkatli bakıldığı takdirde, bu pasukta söylenene aynı şeyin yapılması gerektiği “*kampın dışı*” denmese bile kolayca anlaşılacaktır. Hahamlarımız, bu iki gereksiz kullanımın, bu pasuktaki gerekli kullanım ile birlikte “üç kampı” işaret ettiğini öğretirler. Buna göre yakma işlemi, üç kampın dışında gerçekleştirilecektir (*Talmud* – *Sanedrin* 42b). Çöldeki kamp düzeninde, bu, iç içe kümelenmiş olan üç kampın hepsinin dışı anlamına gelir: *Şehina*’nın kampı (*Mişkan*), onun çevresindeki Levi kampı ve en dıştaki Yisrael kampı. *Bet-Amikdaş* döneminde ise, “*Şehina* kampı” *Bet-Amikdaş* bölgesini, “Levi kampı” tüm Tapınak Dağı’nı, “Yisrael kampı” ise surlara kadar Yerusulayim şehrinin tamamını ifade eder. Dolayısıyla o dönemde hayvanın bedeni, Yerusulayim şehrinin dışında yakılır (Raşi; *Mizrahi*; *Sifte Hahamim*).

יד וְנוֹדָעָה הַחֲטָאת

14

אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ וְהִקְלִיבוּ הַקָּהָל פֶּרֶךְ בֶּן־בֶּקָר לְחֲטָאת וְהִבְיֵאוּ

15

אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד: טוֹ וְסִמְכוּ וְקָנִי הָעֵדָה אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ

16

הַפֶּרֶךְ לִפְנֵי יְהוָה וְשַׁחֲט אֶת־הַפֶּרֶךְ לִפְנֵי יְהוָה: טז וְהִבְיֵא הַכֹּהֵן

17

הַמָּשִׁיחַ מִדָּם הַפֶּרֶךְ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד: יז וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶצְבָּעוֹ מִן־הַדָּם

וְהִזָּה שְׂבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה אֶת־פְּנֵי הַפָּרֹכֶת:

14. Bilincine vardıklarında – Durumu fark ettikleri zaman (Ramban). Buradan öğrenildiği üzere, tam olarak hangi kuralın hatalı uygulandığının kesin olarak farkına varılmış olmalıdır. Eğer *Sanedrin* üyeleri hatalı bir rehberlikte bulunduklarını tahmin etmelerine rağmen bunun tam olarak ne olduğunu bilmiyorlar ya da hatırlamıyorlarsa, bu *korbanı* getirmekten muaftırlar. Ayrıca bu farkına varma konusu, kendilerinden olmalıdır; başkalarının kendilerine hatırlatmasıyla değil: “*bilincine [bizzat] vardıklarında*”. Önceki pasuk ve buradaki tüm şartlar yerine geldiği takdirde, hatayı yapan toplum bireyleri değil, toplum adına bu *korbanı* getirmekle *Sanedrin* yükümlü olur. Bunun anlamı *Sanedrin* adına, her kabile liderinin, kendi kabilesi için birer *korban* getirmesidir. Kasıtlı işlenmesi *Karet* cezasını gerektiren günahlarda, on iki kabile lideri, toplam on iki boğa getirir. Eğer söz konusu günah, putperestlikse, boğalara ek olarak, toplam on iki tane de teke getirilir (*Sefer Ahimuh*).

Koen Gadol’la ilgili bölümde bu farkına varıştan bahsedilmemektedir. Fakat yine de aynı kural onun için de geçerlidir. *Koen Gadol* da bu hatanın farkına vardığı takdirde *korban* getirir; eğer fark etmediyse *korban* getirmez. Bir görüşe göre ise, *Koen Gadol* her yıl, “ya böyle bir hataya düşmüşsem” düşüncesiyle bir *Hatat-korbanı* getirmelidir (İbn Ezra).

Koen Gadol’da da aynı kuralın geçerli olmasına karşın, orada “hatanın bilincine varmaktan” söz edilmemesinin olasılıkla basit bir nedeni vardır. *Koen Gadol* toplumun en üst düzey dini otoritesidir. Dolayısıyla bir hata işlese bile, kimse gelip ona bu hatayı bildirecek değildir. Herkes “bir bildiği vardır mutlaka” düşüncesinde olacaktır. Bu yüzden orada “[biri] bildirirse” (bkz. p. 23 açık.) denmemektedir. Sonuç olarak *Koen*

Gadol ancak kendisi fark ettiği takdirde bu *korbanı* getirir (İbn Ezra).

Burada, *Sanedrin*’in hatası sonucu toplumun çoğunluğunun hataya düşmesi durumunda getirilen *Hatat-korbanının*, *Koen Gadol*’un *Hatat-korbanı* ile tamamen aynı olduğu görülmektedir. Bu da düzey olarak *Koen Gadol*’un tüm halka denk olduğunu ima etmektedir (a.k.).

Toplum – Bu *korban* için gereken harcama, tüm bireylerden toplanan özel bir vergiden elde edilmelidir. Böylece *korban* gerçekten halka ait olacaktır (*Talmud – Orayot* 3b).

15. Cemaatin ileri gelenleri – *Sanedrin*’in en üst düzeydeki üç üyesi (*Torat Koanim*; *Talmud – Sanedrin* 2a, 13b; *Yad – Maase Akorbanot* 3:10; bkz. Şemot 3:16). Çoğul ifade, asgari çoğul olan “iki”yi ifade eder. Fakat bir *Bet-Din* [kesin karar üretebilmek için] çift sayıda kişiden oluşamaz. Bu yüzden, [burada karar olmamasına karşın, yine de temsili bir *Bet-Din* olduğundan] üçüncü bir kişi eklenir (*Talmud – Sanedrin* 13b). Bu kişiler, tüm halkı temsilen bunu yapacaktır; zaten tüm halkın elini *korbanın* başına dayamasını düşünmek yersizdir (İbn Ezra).

Ellerini – Her biri iki elini de hayvanın başına dayar (*Talmud Yerusalmi – Orayot* 1:8).

17. Ayıraca doğru – Yani *Parohet*’e doğru. Bu ayıraçtan, p. 6’da “*Kodeş’in ayıracı*” olarak bahsedilmektedir. Burada ise “*Kodeş*” sözcüğünün kullanılmadığı görülmektedir. Raşi, *Talmud*’daki şu örneği verir: Bir krala, en yüksek düzeydeki bakanları ihanet etseler bile, eğer halkın çoğunluğu halen kralı destekliyorsa, kralın hükümdarlığı sarsıntıya uğramayacaktır. Ancak halkın büyük bölümü krala karşı ayaklanırlarsa, o zaman hakimiyeti zarar görecektir (*Talmud – Zevahim* 41b). Burada da aynı durum

¹⁴ Hakkında hata işlemiş oldukları günahın bilincine vardıklarında, toplum, *Hatat-korbanı* olarak genç bir boğa getirmelidir. “Onu Buluşma Çadırı’nın önüne getirirler.

¹⁵ Cemaatin ileri gelenleri Tanrı’nın Huzuru’nda, ellerini boğanın başına dayarlar ve [yetkili biri] Tanrı’nın Huzuru’nda boğayı keser. ¹⁶ “*Koen Gadol* boğanın kanından [bir miktarı] Buluşma Çadırı’na getirir. ¹⁷ *Koen* parmağını daldırıp, kandan Tanrı’nın Huzuru’nda ayıraca doğru yedi kez [fiskeyle] serper.

613 emrinden biridir. *Mitsvat Ase* No. 51. Önce de belirttiği üzere, *korban* kavramının temelinde, insanın, sürekli bir şeyler arzulayan hayvansal benliğinin bastırılması ve buna karşılık insani zekasal benliğinin ön plana çıkarılması yatar. Büyük kişilerin bir konuda hata yapması, zekasal benlikteki bir zaafın göstergesidir. Bu nedenle, bu benliğin tekrar güçlendirilmesi gerekir. Bu amaçla, toplumun bu yönü en kuvvetli kişileri, bu yönün en kuvvetli şekilde hissedildiği yer olan *Bet-Amikdaş*’a gelirler ve bir *korban* yaparak hata işlemelerine neden olan hayvansal benliklerini zayıflatıp, zekasal benliklerini kuvvetlendirirler. Bunu yaptıktan sonra, söz konusu zaaf giderilmiş olacağından, gelecekte benzeri bir hataya düşme olasılıkları önemli ölçüde azalır. *Sefer Ahinuh*’a göre mitsvanın olası felsefi nedenlerinden biri budur.

Bu mitsva için gerekli şartlar şunlardır: [1] Söz konusu toplumsal günahın, 71 kişilik Büyük *Sanedrin*’in hatasından kaynaklanmış olması. [2] Hatalı karar verildiği sırada *Sanedrin*’in başkanının da orada mevcut olması. [3] Tüm üyelerin, bu kurulda yer almaya uygun düzeyde kişiler olmaları. [4] Hatayı yapan kurulun çoğunluğunun bu hatayı işlemesi. [5] Kurulun halka, açık ve kuşkuya yer olmayacak şekilde “evet filanca şekilde davranmakta sakınca yoktur” demiş olması. [6] Verdikleri hatalı karar sonucunda halkın tümünün ya da “çoğunluğunun” (bkz. s.a.) bilmeden hata işlemesi. [7] Hatayı işleyen kişilerin bunu, “*Sanedrin*’in burada hatalı karar verdiği açık; buna rağmen ben böyle davranacağım” diye değil, “*Sanedrin* bu kararı verdiğine göre, o zaman mutlaka doğrudur” şeklindeki samimi bir düşünceyle yapmış olması. [8] Bu davranışta bir mitsvaya kısmen aykırılık olması [Ama mitsvanın bütünüyle yok sayılmamış olması gerekir. Zira Tora açıkça, bir kuralın “gözden saklı kalması”ndan bahsetmektedir. Ve bir mitsvanın tümüyle gözden saklı kalması mümkün değildir] (*Sefer Ahinuh*).

[Belirli türdeki] – Bahsedilen tür, kasıtlı yapıldığı takdirde cezası *Karet* olan ve Tora’nın “*Lo Taase – Yapma*” dediği emirlerdir. Büyük *Sanedrin*’in bu sınıfa giren bir kanun konusunda hatalı bir şekilde “olur” vermesi sonucunda (*Talmud – Orayot* 8a), toplumun büyük bir çoğunluğu, gerçeği bilmediği için emri ihlal ederse, burada açıklanan *korban* getirilmelidir. Bu örnekte, *Sanedrin* üyelerinin de halkla birlikte aynı hatayı işleyip işlememesi, durumda bir değişiklik yaratmaz. Önemli olan, toplumun “çoğunluğunun” bu hatalı karar sonucunda Tora’nın emrini ihlal etmiş olmasıdır. Buradaki “çoğunluk” terimi, şu iki şeklin ikisini de kasteder: [a] Hatayı işleyen bireylerin nüfusu, toplam nüfusun çoğunluğu değilse bile, on iki kabileden yedisi bu hataya düşmüştür. Veya [b] hatayı işleyen kabile sayısı altıya ulaşmamış olsa bile, tüm halkın nüfusunun çoğunluğu hataya düşmüştür. Her iki durum da “çoğunluğu” ifade eder. Tıpkı *Koen Gadol*’ün getirdiği *Hatat-korbanı* gibi, bu örnekteki *Hatat-korbanının* da kan işlemleri, *Mişkan*’ın içinde gerçekleştirilir.

Toplumun gözlerinden – Toplum yaşamının ana hatlarını, *Alaha* haritası yoluyla belirleyen grup olarak, *Sanedrin*, peygamberler ve Hahamlar “*Toplumun Gözleri*”dir (krş. Yeşayau 29:10: “... gözlerinizi – peygamberleri – kapattı...”; Rabenu Behaye).

[Toplumun bireyleri] – Pasuğun en başındaki özne *Sanedrin*’i belirtmekteyken, yasağı ihlal edenler, toplum bireyleridir (Raşi). Burada açıklanan *korban* sadece bu durumda getirilir. Diğer yandan eğer hatalı bir şekilde kararlaştırılan bir *Alaha* sonucunda işlenen hata *Sanedrin*’in bazı üyeleri tarafından işlendiyse, bu özel *korban* uygulanmaz. Bu durumda, günahı işleyen *Sanedrin* üyelerinin her biri, halktan normal birinin benzer bir günahı bireysel olarak işlemesi durumunda getirmesi gereken *Hatat-korbanı* getirir (bkz. p. 27 v.d.; *Yad – Şegagot* 13:1; *Maskil Ledavid*).

יח ומן-הָהֶם יִתֵּן |

עַל-קֶרְנֵת הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בְּאֶהֱל מוֹעֵד וְאֵת
כָּל-הָהֶם יִשְׁפֹךְ אֶל-יִסּוֹד מִזְבֵּחַ הָעֹלָה אֲשֶׁר-פָּתַח אֶהֱל מוֹעֵד:

יט וְאֵת כָּל-חֶלְבוֹ יָרִים מִמֶּנּוּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ: כ וַעֲשֵׂה לַפָּר 19-20

כָּאֲשֶׁר עָשִׂה לַפָּר הַחֲטָאת כֵּן יַעֲשֶׂה-לּוֹ וְכִפֹּר עֲלֵהֶם הַכֹּהֵן

וְנִסְלַח לָהֶם: כא וְהוֹצִיא אֶת-הַפָּר אֶל-מַחוּץ לַמִּחֲנֶה וְשָׂרַף אֹתוֹ 21

כָּאֲשֶׁר שָׂרַף אֵת הַפָּר הָרִאשׁוֹן חֲטָאת הַקֹּהֵל הוּא: פ

21. **Kamp dışına çıkarır** – Üç kampın dışına (bkz. p. 12 açık.).

İlk boğayı – Bahsedilen, *Koen Gadol*'un getirdiği *Hatat-korbanı* boğasıdır. Burada “ilk” denmesi, eğer aynı gün içinde hem *Koen Gadol*'un *Hatat-korbanının*, hem de burada tarif edilen toplumsal *Hatat-korbanının* getirilmesi gerekiyorsa, önceliğin *Koen Gadol*'unkine ait olduğunu öğretmektedir (*Talmud – Orayot* 13a).

Yakar ... toplumun Hatat-korbanıdır – Burada açıklanan toplumsal *Hatat-korbanı*, yakılma konusunda tüm toplumsal *Hatat-korbanları* için bir model oluşturur. Başka bir deyişle tüm toplumsal *Hatat-korbanları*, tıpkı burada açıklananda olduğu gibi yakılır. Bu konudaki tek istisna, bayramlarda toplumsal *Hatat-korbanı* olarak getirilen tekelerdir (bkz. *Bamidbar* 28:22, 28:30 vs.). Bu *korbanlar* yakılmaz; zira bunlar belirli bir hatayı değil, genel olarak tüm hataları onarma amacındadır. Diğer *Hatat-korbanları* ise, belirli ve bilinen bir günahı onarmak için getirildiğinden, tamamen yakılırlar (*Torat Koanim*).

Bu [boğa] – Tüm toplumun *Hatat-korbanı* olarak bir boğanın seçilmesi hiç de tesadüf değildir. Ne de olsa, *Bene-Yisrael*'in toplumsal olarak ve hatalı bir niyetle işlediği ilk günah, Altın Buzağı günahıdır. Dahası, *Koen Gadol*'un getirdiği *Hatat-korbanı* da yine bir boğadır – ki bu, Altın Buzağı olayında [ilk *Koen Gadol* olan] Aaron'un bu olayda iyi niyetle de olsa öncülük ettiğini ve halkın onun ardından hata ettiğini akla getirmektedir (bkz. *Şemot* 32:38). Yine de, iki *korban* arasında

önemli bir nüans vardır. *Koen Gadol*'un *Hatat-korbanı* olarak getirdiği boğanın “*Tamim – Kusursuz*” olması gerektiği vurgulanmaktayken (p. 3), toplumsal *Hatat-korbanında* bu detaya yer verilmemiştir (p. 14). Bu da, Altın Buzağı olayı sırasında toplumun geneli ile Aaron arasındaki kesin farkı vurgulamaktadır. Zira Aaron, olay boyunca tüm hareket ve düşüncelerinde “*Tamim – Samimi*”ydi; tüm amacı Tanrı'nın Onuru'nu koruma adına halkı oyalamaktı (krş. *Şemot* 32:5). Oysa halkın en azından bir bölümü için bunu söylemek zordur. Zira bazıları gerçekten çaresizlik nedeniyle bir lider arayışı içinde olmasına karşın, halk içinde putperest niyetler taşıyan bir kesim de vardı (*Şemot* 32:8). Bunu ima edercesine, Tora burada, toplumsal *Hatat-korbanı* için “*Tamim – Kusursuz*” sözcüğünü kullanmamıştır (Rabenu Behaye).

22-26. “Seir Nasi” – Hükümdarın Getirdiği Teke – Bu bölümde açıklanan *Hatat-korbanı* yalnızca krala özeldir. Her ne kadar toplumun en üst düzeydeki yetkililerinden birini ele alıyorsa da, bu bölüm öncekilerden biraz farklıdır. Kralın işlediği hatanın, diğerlerinden farklı olarak, kanunun hatalı yorumlanmasıyla herhangi bir ilgisi yoktur. Kral, herhangi bir Yahudi'nin *Hatat-korbanı* getirmesini gerektiren hataların (p. 27 v.d.) ayrılarını işlediğinde bu *korbanı* getirecektir. Ne de olsa, Tora kanununu uygulama sorumluluğu söz konusu olduğunda, bir kralın alelade bir insandan farkı yoktur. Kralın normal halktan tek bir farkı vardır: Kral, gücün sembolü olarak bir teke getirirken (Hirsch), normal bir vatandaş ise bir keçi veya koyun getirir.

¹⁸ Sonra kandan [bir miktarı] Buluşma Çadırı'nda bulunan, Tanrı'nın Huzuru'ndaki *Mizbeah*'ın [köşe] çıkıntılarına sürer. [Kapta kalan] Tüm kanı da *korban Mizbeahı*'nın, Buluşma Çadırı'nın girişi civarındaki kaidesine döker.

¹⁹ “Tüm içyağını ondan ayırır ve *Mizbeah*'ta tütütür. ²⁰ Ve boğaya [*Koen Gadol*'un] *Hatat*-boğasına yaptığını yapar – ona böyle yapar. [Tüm bunlarla] *Koen* onlar için bağışlanma sağlayacak, onlar da affedileceklerdir. ²¹ “Sonra boğayı kamp dışına çıkarır ve onu, ilk boğayı yaktığı şekilde yakar. Bu [boğa, tüm] toplumun *Hatat*-korbanıdır.

geçerlidir: *Kodeş*'te, *Koen Gadol* tarafından işlenecek olan bir günah bile, burasının kutsiyetinde bir azalmaya neden olmaz. O tek bir kişidir. Fakat bu bölümde açıklandığı üzere, toplumun çoğunluğu günah işlediği takdirde, *Bet-Amikdaş*'ın kutsiyeti bundan zarar görür. Tüm Yisrael günah işlerse, Tanrı'nın Kutsal Varlığı [*Şehina*] *Bet-Amikdaş*'ı terk eder ve burası alelade bir yapıdan farksız olur. Gerçekten de her iki *Bet-Amikdaş* da bu durum nedeniyle yıkılmıştır.

Yedi kez – Bkz. p. 6 açk.

18. Buluşma Çadırı'nın girişi civarındaki kaidesine – Bkz. p. 7 açk.

19. Tüm içyağını – *Koen Gadol*'un getirdiği *korbandan* farklı olarak, Tora, *Mizbeah*'ta yakılması gereken tüm parçaları saymamaktadır; fakat burada da oradaki parçaların aynıları yakılır (bkz. s.a.). Sadece Tora burada fazla detaya girmemiştir. Bu, bir kralın sevdiği bir dostu tarafından kızdırılmasını andırır. Böyle bir durumda, kral o dostuna çok kızsı bile, onu çok fazla utandırmamak için bunu etrafa detaylarıyla anlatmaz, genel terimlerle geçirir. Tora da burada yanlış yönlendirilmiş halkın hatası ile ilgili bölümü kısa kesmektedir (*Talmud – Zevahim* 41b; Raşi).

20. [*Koen Gadol*'un] *Hatat*-boğasına yaptığını yapar – Yapılan işlemler, *Koen Gadol*'un getirdiği *korbanda* yapılanlarla tamamen aynıdır. Dolayısıyla, her ne kadar bir önceki pasuk sadece içyağlarından bahsetmişse de, bu *korbanda* da, böbrekler ve karaciğer üstündeki zar da *Mizbeah*'ta yakılır (*Torat Koanim*; Raşi).

Ona böyle yapar – Pasuğun önceki bölümü “*Hatat*-boğasına yaptığını yapar” dediğine göre bu ifade tamamen gereksiz görünmektedir. Fakat ilk

ifade *Mizbeah* üzerinde yakılan parçaların aynı olduğunu öğretirken, bu ikinci ifade, içerideki *Mizbeah*'ın köşe çıkıntıları üzerinde ve *Parohet*'e doğru yapılan kan işlemlerinin de aynı olduğunu kastetmektedir. Ancak önceki pasuklardan bu zaten açık olduğuna göre, bu sözcükler, söz konusu kan işlemlerinin vazgeçilmeyecek derecede önem taşıdığını vurgulamaktadır. Buna göre, belirtilen işlemlerden sadece biri bile eksik olursa, yapılan *korban* geçerli olmayacaktır. Bu vurguya ihtiyaç olmasının bir nedeni vardır: Kan işlemleri dışarıdaki *Mizbeah*'ta gerçekleştirilen *Ola* ve *Şelamim* *korban*larında, kan bir kaptan *Mizbeah*'ın karşılıklı iki köşesine çarpılır ve kan böylece tüm duvarlara erişmiş olur. Yine, kan işlemleri dışarıdaki *Mizbeah*'ta gerçekleştirilen *Hatat*-korbanı türlerinde, *Mizbeah*'ın dört köşesine de kan sürülür. Bu üç *korbanda* da eğer kan duvar ya da köşelerden sadece birine erişmişse bile, *korban* hala geçerlidir. Çünkü kanın uygulanmasıyla ilgili yönerge bu üç *korban* için tekrar edilmemiştir (*Talmud – Zevahim* 39a).

Şu anda konu edilen toplumsal *Hatat*-korbanında [ve önceki bölümde açıklanan *Koen Gadol*'un *Hatat*-korbanında] ön görülen kan işlemleri [yani içteki *Mizbeah*'ın dört köşesine kan sürülmesi ile *Parohet* yönünde kanın yedi kez fiskeyle serpilmesi] ise eksiksiz olarak yapılmalıdır ve bunlardan biri bile eksik olursa *korban* geçersizdir. Tora bu gerekliliği kesin olarak vurgulamak için buradaki tekrara yer vermiştir (*Torat Koanim*; *Talmud – Zevahim* 39a; Raşi).

Bağışlanma sağlayacak ... affedileceklerdir – Bu ifadelerin ikisi aynı anlamı taşır gibidir. Fakat yine de her biri, belirli bir durumu ifade etmektedir: “*Bağışlanma sağlayacak – Sanedrin* üyeleri ellerini dayama işlemini yapmadılarsa bile; *affedileceklerdir* – kalan kanı *Mizbeah*'ın kaidesine dökme işlemi yapılmasa bile” (*Talmud – Zevahim* 39b).

כב אֲשֶׁר נָשָׂא יֶחֱטֵא וְעָשָׂה אֶחָת מִכָּל-מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהָיו אֲשֶׁר 22
 לֹא-תַעֲשֶׂינָהּ בְּשִׁגְגָה וְאִשָּׁם: כג אֶן-הוֹדַע אֵלָיו חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא 23
 בָּהּ וְהִבִּיא אֶת-קָרְבָּנוֹ שְׁעִיר עִזִּים זָכָר תָּמִים:

hatanın kasıtlı bir günah değil, istemeden yapmış olduğu bir ihlal olduğunu göstermektedir (Raşbam). Zaten sadece böyle bir durumda *Hatat-korbanının* bir anlamı vardır. Alternatif olarak, burada krallara yönelik bir mesaj mevcuttur: “Bulunduğun konum nedeniyle hiçbir insandan korkmuyor ve çekinmiyor olabilirsin; fakat yine de Tanrı’dan hala çekinmekle yükümlüsün! Bu yüzden [Devarim 17:19’da da belirtildiği üzere] Tanrı’nın senden büyük olduğunu sürekli aklında tut; çünkü hem canın hem de krallığın O’nun elindedir” (Ramban).

23. Eğer günahın bilincine varırsa – “Hareketi yaptığı sırada bunun sakıncası olmadığını düşünürken, sonradan, yaptığının aslında yasak olduğunu öğrenirse” (Raşi). Eğer söz konusu hatayı işlediğini kesin olarak anlamışsa, burada açıklanan *korbanı* getirir. Fakat eğer bu konuda tam emin değilse, yani yaptığının günah olup olmadığını tam olarak bilmiyorsa, 5:17-19’da tarif edilen *Aşam-korbanı* getirir.

İbranice **O Oda Elav**. Bu ifadenin tam karşılığı “veya ona bilinir [=kendi fark eder ya da öğrenir]”, “kendisine bildirilir” (İbn Ezra’nın alıntı yaptığı Rabi Moşe Aken) ya da “veya [biri] ona bildirir” şeklindedir. Raşi’ye göre “O – Veya” sözcüğü, çeşitli yerlerde “eğer” manasını taşır; burası da böyle bir örnektir ve çevirimiz bu görüş doğrultusundadır. Diğer yandan, **O** kelimesinin normal anlamı olan “veya”nın burada da geçerli olduğu görüşünde olanlar da vardır. Buna göre pasuk, bir öncekiyle birlikte şu şekilde açıklanabilir: “Hükümdar ... ya suçlu duruma düşer, (23) ya da [biri] ona bildirir [ve burada tanımlanan işlemleri yaparak suçlu durumundan kurtulur]” (Raşbam). Alternatif olarak “[Eğer hükümdar, hata yaptığını kendisi keşfederse] Veya [biri] ona bildirirse...” (İbn Ezra).

Daat Zekenim, Behor Şor’dan şu alıntıyı yapar: Eğer hükümdar hata işlediğinden emin değilse, “*Aşam Taluy* – Olası Suç” adı verilen bir *korban*

getirir (bkz. 5:17-19 açık.). Fakat eğer yaptığının bir emir ihlali olduğunu kesin olarak öğrenmişse, o zaman burada anlatılan *Hatat-korbanı* getirmelidir. Dolayısıyla iki pasuk şu şekilde de anlaşılabilir: “*Hükümdar hataya düştüğü ve [sonradan] Tanrısı Aşem’in yasak niteliğindeki tüm emirlerinden biri [olup olmadığı konusunda şüpheye düştüğü bir hareketi] yaptığı zaman – [ki bunu] kazayla [yapmıştır] – suçlu duruma düşmüş [olma olasılığına karşı Aşam Taluy korbanı getirir]*, (23) veya [biri hata işlediğini] ona bildirirse [burada işlemleri tanımlanan *Hatat-korbanı* getirir]”.

Hükümdarın şüpheli bir durumda olduğunu ima eden ifade, “*Tanrısı Aşem’in ... emirlerinden biri*”dir. Hükümdar yaptığı hareketin gerçekten Tanrı’nın emirlerinden birine aykırı olup olmadığını bilmemektedir. Benzer bir ifade, normal bir vatandaşın hatasını ele alan bir sonraki bölümde de geçmektedir. Dolayısıyla şüphe durumunda normal bir vatandaş da *Aşam Taluy korbanı* getirir. Fakat bu ifade, bundan önceki [Koen Gadol’un ve Sanedrin’in kural hatası yapmış olma durumunun anlatıldığı] iki bölümde geçmemektedir. Dolayısıyla eğer bir Koen Gadol hata işlediği konusunda şüphedeyse veya Sanedrin’in kararı sonucunda toplumun çoğunluğunun hata işlediği konusunda kuşku söz konusuysa, *Aşam Taluy korbanı* getirmezler (*Daat Zekenim*).

Son olarak, bir başka alternatif çeviri de şöyledir: “*Hükümdar ... kazayla yaptığı zaman, suçlu duruma düşer [ve cezayı hak eder]*, (23) veya ... günahın bilincine varır ve [bu bölümde bahsedilen] korbanı getirir [ve böylece hata onarılmış, cezaya gerek kalmamış olur]” (Ramban).

Teke – Ramban’a göre bu tekenin ilk yaşını sürüyor olması gerekir (*Yad – Maase Akorbanot* 1:14, *Kesef Mişne* o.a.; *Talmud – Yoma* 65b, *Raşi* o.a.).

[14. Kralın Hatat-korbanı]

²² “Hükümdar hataya düştüğü ve Tanrısı Aşem’in, yasak niteliğindeki tüm emirlerinden birini[n aksini] kazayla yaptığı zaman, suçlu duruma düşer.

²³ Eğer hakkında hata etmiş olduğu günahın bilincine varırsa, *korbanını* getirmelidir: Bir teke – erkek ve kusursuz.

22. Hükümdar – Yani kral. Burada anlatılan konuya dahil olabilmesi için, bahsedilen kişinin, hatayı işlediği sırada “*hükümdar*” olması gerekmektedir. Fakat eğer bir kral, tahtını kaybettikten ya da devrettikten sonra burada bahsedilen türde bir hata işlerse, o zaman normal bir vatandaş gibi dişi bir davar getirir. Eskiden kral olması bu durumu değiştirmez (*Talmud* – *Orayot* 10a, 11a).

Bir önceki pasuk “*Bu, toplumun Hatat-korbanıdır*” sözleriyle sona ermiştir. Bu sözler aynı zamanda “*Bu, toplumun hatasıdır/günahıdır*” şeklinde de anlaşılabilir. Ve bu sözlerin hemen ardından “*Hükümdar ... suçlu duruma düşer*” denmektedir. Bu da, toplum liderlerinin, halk içinde yaygın olan suçlarda sorumluluk sahibi olduğuna dair bir imadır. Hahamlarımız buradan yola çıkarak, “[Yanışları] Ortadan kaldırma gücüne sahip olup bunu yapmayan kişi, tüm bu yanışlardan sorumlu tutulur” demişlerdir (Rabenu Behaye).

İbranice **Nasi**. Bu sözcük genelde “*lider*” olarak çevrilse de, burada bahsedilen kişi herhangi bir lider değildir. Örneğin kabile liderleri de *Nasi* olarak sıfatlandırılmalarına karşın, bu bölümde anlatılanlar onlar için geçerli değildir. Bu, şu şekilde öğrenilir: Tora’nın daha ileri bir bölümünde, kralın bizzat bir Tora kopyası yazıp sürekli yanında taşıması emredilmekte ve bunun amacının, “*Tanrısı Aşem’den gerektiği gibi çekinmeyi*” öğrenmesi olduğu ifade edilmektedir. Bu şekilde gurur adlı olumsuz duygunun esiri olmayı öğrenecek, tüm halktan üstün olmasına karşın, kendisinden üstün olan Tanrı’nın varlığını daima aklında tutacaktır (Devarim 17:18-20). Kral için “*Tanrısı Aşem*” denmesi, tüm halkın üstünde olan kraldan üstün olan tek varlığın Tanrı olduğunu öğretir. Aynı ifade – “*Tanrısı Aşem*” buradaki liderle ilgili olarak da kullanılmaktadır. Dolayısıyla burada bahsedilen “*lider*” de, kendisinden üstün tek varlığın Tanrı olduğu türde bir liderdir – yani kralın ta kendisi (*Talmud* – *Orayot* 11a). Daha alt düzeydeki hiçbir lider bu tanıma uymaz.

Hataya düştüğü ... zaman – Çevirimiz Ramban’a göredir. Bu bölümdeki diğer üç paragraf “*Veim* – Ve Eğer [x günah işlerse]” ifadesiyle başlamaktadır. Burada ise “*Aşer* – [Hataya Düşeceği] Zaman” sözcüğüne yer verilmektedir. Bu sözcük, bir hükümdar için günahın kaçınılmaz olduğunu ima etmektedir. Rabenu Behaye ve Sforno, güce ve maddiyata sahip olan kişilerin, özellikle gurur nedeniyle, günah işlemeye meyilli olduğunu kaydederler. Sforno buna ek olarak pasuğun sonundaki “*suçlu duruma düşer*” ifadesini de bu zaman bağlacına bağlar ve pasuğu “*Hükümdar hataya düştüğü, Tanrısı Aşem’in, yasak niteliğindeki tüm emirlerinden birini[n aksini] kazayla yaptığı ve [böylece] suçlu duruma düştüğü zaman*” şeklinde çevirir. Sondaki nüans, güç sahibi kişilerin, kendi günahlarının farkına varıp, onları kabullenmeleri ve kendiliklerinden *Teşuva* yapmalarının önemini vurgulamaktadır. Bu, onların günahı tekrarlamalarını engelleyecektir.

Torat Koanim’i kaynak alan Raşi, **Aşer** kelimesinin, “*bahtiyar*” anlamına gelen **Aşre** sözcüğüyle bağlantılı olduğunu belirtir. Buna göre pasuk bu sözcüğü kullanmakla şu imada bulunmaktadır: Kazayla ve bilinçsizce işlenen günahlar için hatalarından dönme yollarını arayan liderlere sahip bir nesle ne mutlu! (*Talmud* – *Orayot* 10b) Zira böyle bir lider, konumunun gücü sayesinde yaptığını gizleme yoluna gidebilirken bunu yapmamış, tevazuyla günahını onarmayı tercih etmiştir. Ve bilmeden işlediği günah için bile bunu yapıyorsa, bilerek işledikleri günahlar için de elbette samimi bir şekilde *Teşuva* yapacaktır.

Bir görüşe göre buradaki **Aşer** sözcüğü de, “*eğer*” anlamındadır (Rabenu Behaye; krş. Devarim 11:27). Alternatif olarak İbn Ezra’nın çevirisi şöyledir: “*Eğer hata işleyen kişi hükümdarsa...*”.

Tanrısı Aşem’in – Sadece kral için yapılan bu vurgu, burada bahsedilen kralın Tanrı korkusuna sahip bir kişi olduğunu, dolayısıyla işlediği

כֹּה וְסִמַּךְ יָדוֹ

24

עַל־רֹאשׁ הַשְּׁעִיר וְשַׁחַט אֹתוֹ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִשְׁחַט אֶת־הָעֵלָה לִפְנֵי

יְהוָה חֲטָאת הוּא: כֹּה וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּם הַחֲטָאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן 25

עַל־קֶרְנֵת מִזְבֵּחַ הָעֵלָה וְאֶת־דָּמּוֹ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יִסּוּד מִזְבֵּחַ הָעֵלָה:

כֹּה וְאֶת־כָּל־חֻלְבּוֹ יִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ כְּחֻלֵּב גִּבַּח הַשְּׁלָמִים וְכֹפֶר עָלָיו 26

הַכֹּהֵן מִחֲטָאתוֹ וְנִסְלַח לוֹ: פ שִׁשִּׁי כֹה וְאֶם־נִפְשׁ אַחַת תִּחֲטָא 27

בְּשִׁגְגָה מֵעַם הָאָרֶץ בְּעִשְׂתָּהּ אַחַת מִמִּצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר

לֹא־תַעֲשֶׂינָהּ וְאָשָׁם: כֹּה אִם הוֹדַע אֵלָיו חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְהִבִּיא 28

קָרְבָּנוֹ שְׁעִירַת עִזִּים תְּמִימָה נִקְבָּה עַל־חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא:

27. **Halktan bir kişi** – İbranice *Am Aarets*. Tam çeviriyle “ülkenin halkından bir can”. Bu ifade, *Koen Gadol* veya hükümdar olmayan herkesi kapsar (*Talmud – Orayot* 11a): Normal bir *Koen*, bir *Levi* ya da bir *Yisrael* (İbn Ezra).

“Bir kişi” ifadesi, bunun sadece bireysel olarak işlenmiş hatalar için geçerli olduğunu öğretir görünse de bu doğru değildir. Zira her durumda “halktan” denerek, toplumun tümünün bu konuya dahil olduğu öğretilmektedir. Öyle ki, sadece iki ya da üç kişi değil, çok fazla kişi aynı hatadan sorumluysa, hatta toplumun büyük çoğunluğu aynı hatayı yapmışsa; ve hatta bu nedenle halk adına *Sanedrin* bir boğa ile *Hatat-korbanı* getirmişse bile (p. 13-21), yine de burada bahsedilen *korban* getirilmelidir (*Torat Koanim*).

Halktan bir kişinin, kasıtlı işlenmesi *Karet* cezasını gerektiren türde bir günahı bilinçsizce işlemesi durumunda bir *Hatat-korbanı* getirmesi, Tora’nın 613 emrinden biridir. *Mitsvat Ase* No. 52. Daha önce de belirtildiği üzere, bu *korban*, Tora’nın “*Lo Taase – Yapma*” demiş olduğu [ve bir önceki pasukta belirtilen özellikteki] bir emrinin aktif bir hareketle ve bilinçsizce ihlali halinde getirilir (bkz. p. 2 açk.). Bu *korban* “*Hatat Kevua – Sabit Hatat-korbanı*” olarak adlandırılır. Bunun anlamı, söz konusu *korban* için hangi hayvanın getirileceğinin, Tora tarafından “sabitlenmiş” olduğudur. Başka bir deyişle, bazı *korban* türlerinden (“*Korban Ole Veyored – Yükselen ve İnen Korban*”; bkz. *Perek* 5) farklı olarak, getirilecek olan *korbanın* maddi değeri, getiren kişinin ekonomik gücüne bağlı olarak değişken değildir (*Sefer Ahinuh*).

Öte yandan *Hatat Kevua*, işlenen günaha ve işleyen kişiye göre farklı bir hayvan olarak gelebilir: Eğer hatayla işlenen günah putperestlik ise, bir yaşında dişi bir oğlak getirilir (bkz. *Bamidbar* 15:27). *Hatat Kevua* gerektiren diğer bir günah ise, burada belirtildiği şekilde, dişi bir oğlak ya da dişi bir kuzu getirilebilir. Eğer günahı işleyen kişi kral ise bir teke (4:23), *Koen Gadol* ise genç bir boğa getirir (4:3).

Birini ... yapmak suretiyle – Söz konusu *korbanı* getirme yükümlülüğü, kişinin hatayı tümüyle işlemesi durumunda geçerlidir. Eğer hata kısmen işlenmişse, örneğin bir kişi *Şabat* günü yapılması yasak olan [kamusal alanda bir nesne taşımak gibi] bir hareketi, bir başkasıyla ortak olarak [ve bilinçsizce] yapmışsa, bu *korbanı* getirmez (*Talmud – Şabat* 93a).

28. **Korbanını getirmelidir** – Herkes kendi hatası için kendi *korbanı* getirir. Hatası nedeniyle *Hatat-korbanı* getirmesi gereken bir kişi, bunu yapmadan önce ölürse, onun yerine bunu oğlu yapamaz (*Talmud – Keritot* 27b).

Keçi [cinsinden getirmek istiyorsa] – Zira koyun alternatifi de vardır (p. 32). Kasıtsız putperestlik hatası durumunda *Hatat-korbanı* olarak bir keçi getirilir (*Bamidbar* 15:27) Bu keçi, kasıtsız işlenen tüm günahlar için bir model teşkil eder [zira orada bu tip ihlaller için tek tip bir kanun olduğu söylenmektedir (*Bamidbar* 15:29)]. Dolayısıyla tıpkı oradaki keçi gibi, burada bahsedilen de ilk yaşını sürüyor olmalıdır (*Torat Koanim*).

²⁴ “Elini tekenin başına dayar ve onu Tanrı’nın Huzuru’nda, *Ola-korbanının* kesildiği yerde keser – bu bir *Hatat-korbanıdır*.

²⁵ “Koen, *Hatat-korbanının* kanından [bir miktarı işaret] parmağına alır ve *korban Mizbeahı’nın* [köşe] çıkıntılarına sürer. [Tekenin kapta kalan] Kanını da, *korban Mizbeahı’nın* kaidesine döker. ²⁶ “Tüm içyağını da, *Şelamim*-kesiminin içyağı gibi *Mizbeah’ta* tüttürür. [Tüm bunlarla] Koen, günahı için [hükümdara] bağışlanma sağlayacak ve [hükümdar] affedilecektir.

[15. Halktan Birinin Hatat-korbanı]

²⁷ “Halktan bir kişi, Tanrı’nın yasak niteliğindeki emirlerinden birini[n aksini] yapmak suretiyle kazayla hata işlerse, suçlu duruma düşer. ²⁸ Eğer işlemiş olduğu hatasının bilincine varırsa, işlemiş olduğu bu hatasına karşılık *korbanını* getirmelidir: Keçi [cinsinden getirmek istiyorsa] kusursuz ve dişi [olmalıdır].

24. *Ola-korbanının* kesildiği yerde – Yani *Mizbeah’ın* kuzey yanında (bkz. 1:11; *Talmud – Zevahim* 48a). *Korban* bu sırada kesen kişiye göre de kuzeyde olmalıdır. Kanı hayvanın boynundan bir kaba alan kişi de, kuzeyde durur (a.k. 48b). Dolayısıyla bu işlem de *Mizbeah’ın* kuzey yanında yapılır (a.k. 45a).

Bu bir *Hatat-korbanıdır* – Dolayısıyla ancak tüm işlemler boyunca bir *Hatat-korbanı* yapıldığına niyetlenildiği takdirde geçerlidir. Eğer bu niyet yoksa, *korban* geçersizdir (*Torat Koanim*; *Talmud – Zevahim* 10b; Raşi). Bu işlemler sırasında, yapılanların başka türde bir *korban* için yapılmakta olduğu düşünüldüğü takdirde bile, *korban* geçersiz olacaktır (*Devek Tov*; *Minhat Yeuda*; *Sifte Hahamim*).

25. *Hatat-korbanının* kanından – Sadece “hayvanın kanından”, hatta sadece “kandan” denmesi yeterli olurdu. Fakat Tora, “*Hatat-korbanı*” vurgusunu yaparak, kanın hayvanın boynundan alınması işlemi sırasında bile, bunu “*Hatat-korbanı* adına”, yani bu niyetle yapılması gerektiğini öğretmektedir (*Talmud – Zevahim* 8a).

Alır ve ... [köşe] çıkıntılarına sürer – *Ola-korbanı’nda* kan, bir kaptan *Mizbeah’ın* alt yarısına gelecek şekilde karşılıklı iki köşeye boca edilir (bkz. 1:5). *Hatat-korbanı’nda* ise Koen, kanı, *Mizbeah’ın* tepesindeki dört köşe çıkıntısına (bkz. Şemot 27:2) sürer. Hem kanın alınması, hem de sürme işlemi, sağ elle yapılır (*Talmud – Zevahim* 24a).

Korban Mizbeahı’nın – Koen *Gadol’un* getirdiği *Hatat-korbanı* ile toplumsal *Hatat-korbanı’ndaki* kan işlemleri içerideki tütsü *Mizbeahı* üzerinde gerçekleştirilirken, buradaki kan işlemleri, dışarıda yer alan *korban Mizbeahı’nda* yapılır (Raşbam).

[Kapta kalan] – Raşi.

Kaidesine – Koen, kapta kalan kanı, kaidenin güneybatı köşesindeki uca döker (*Talmud – Zevahim* 53a). Zira burası, kaidenin, *Mizbeah’ın* üzerinde tüm köşeleri dolaşp her birine kan süren Koen’in, *Mizbeah’ın* rampasından indiğinde, ilk karşılaştığı bölümüdür (*Talmud – Yoma* 59a).

26. *Şelamim*-kesiminin içyağı gibi – “*Şelamim-korbanı* olarak keçi cinsi getirildiği takdirde, ondan ayrılıp *Mizbeah’ta* yakılan tüm parçaların ayrılarını *Mizbeah’ta* tüttürür” (*Torat Koanim*; Raşi; bkz. 3:14-15). Zira burada bir teke kullanılmaktadır. Hatırlanacağı üzere, *Şelamim-korbanı* olarak koyun cinsi bir hayvan getirildiği zaman, keçiden farklı olarak kuyruk da yakılır (bkz. 3:9). Fakat keçiye kuyruk yakılmaz.

27-35. Bireysel *Hatat-korbanı* – Onarım gerektiren ihlaller türlerinde ve bu amaçla getirilen *Hatat-korbanı* işlemlerinde, basit bir Yahudi erkek veya kadın – hatta [Tora’nın bazı emirlerine uymakla yükümlü olan] Yahudi olmayan bir köle bile – kralla eş değerdedir. Kralla, halktan alelade biri arasındaki tek fark, kralın teke, normal birinin ise [dişi] keçi veya koyun getirmesidir.

- 29 כַּט וְסִמָּל אֶת־יָדָיו עַל רֹאשׁ הַחֹטְאָת וְשָׁחַט אֶת־הַחֹטְאָת בַּמָּקוֹם
30 הָעֶלְיָה: ז וּלְקַח הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעָיו וְנָתַן עַל־קֶרְנֹת מִזְבֵּחַ הָעֶלְיָה
31 וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ יִשְׁפֹךְ אֶל־יִסּוֹד הַמִּזְבֵּחַ: זא וְאֶת־כָּל־חֶלְבָהּ יִסִּיר
כַּאֲשֶׁר הוֹסֵר חֶלֶב מֵעַל־זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְהַקְטִיר הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחַ
לְרִיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה וּכְפָר עָלָיו הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לוֹ: פ
32 זב וְאִם־כֶּבֶשׂ יָבִיא קָרְבָּנוֹ לַחֹטְאָת נִקְבָה תְּמִימָה יְבִיאָנָה:
33 זג וְסִמָּל אֶת־יָדָיו עַל רֹאשׁ הַחֹטְאָת וְשָׁחַט אֹתָהּ לַחֹטְאָת בַּמָּקוֹם
34 אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת־הָעֶלְיָה: דו וּלְקַח הַכֹּהֵן מִדָּם הַחֹטְאָת בְּאֶצְבָּעָיו
וְנָתַן עַל־קֶרְנֹת מִזְבֵּחַ הָעֶלְיָה וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ יִשְׁפֹךְ אֶל־יִסּוֹד
35 הַמִּזְבֵּחַ: דה וְאֶת־כָּל־חֶלְבָהּ יִסִּיר כַּאֲשֶׁר יוֹסֵר חֶלְבֵּה־הַכֶּשֶׁב מִזֶּבַח
הַשְּׁלָמִים וְהַקְטִיר הַכֹּהֵן אֹתָם הַמִּזְבֵּחַ עַל אֲשֵׁי יְהוָה וּכְפָר עָלָיו
הַכֹּהֵן עַל־חֹטְאָתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא וְנִסְלַח לוֹ: פ
1 א וְנִפְשׁ כִּי־תַחֲטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אֱלֹהִים וְהוּא עוֹד אֵן רָאָה אֵן יָדַע
אִם־לֹא יָגִיד וְנִשָּׂא עוֹנוֹ:

gereği Mizbeah'ta yakılan parçaları ifade eder. Burada, bu *korbanın* yakılmayı gerektiren bölümlerinin, diğer *korbanların* Mizbeah'ta yakılmış olan parçalarının üzerinde yakılacağı söylenmektedir.

İşe'nin "Eş – Ateş" sözcüğüyle doğrudan bağlantısını göz önünde tutan Raşi'ye göre ise bunun anlamı farklıdır: "Koen bunları Mizbeah'ta Tanrı Adına [yakılmış olup sürekli] yanar haldeki odunların üzerinde tüttürür".

5.

1-14. "Korban Ole Veyored" – Değişken Korban. Bu bölüm bizlere, getirilen bir *korbanın* maddi değerinin, getiren kişinin ekonomik gücüne göre değişkenlik gösterebileceği türdeki yeni bir *Hatat-korbanı* türünü tanıtmaktadır. *Korbanın* değerinin bu değişebilen durumu, Hahamlarımız'ın, *korbana* verdiği isimle vurgulanmaktadır: "Korban Ole Veyored – [Maddi

değeri] Yükselen veya İnen Korban". Tora, bu *korbanın* getirilmesi için üç belirli özellik saymaktadır: Tanıklığı inkar etmek (p. 1), kutsal şeylere halel getirmek (p. 2-3) ve boş yere yemin etmek veya verilen yemini ihlal etmek.

Genel kural şöyledir: Kasıtlı işlenmesi halinde *Karet* cezasını gerektiren her günah, kazayla işlendiği takdirde *Hatat-korbanı* getirmeyi gerektirir. Yukarıda bahsedilen üç yasaktan, kutsal şeylere halel getirme günahı da bu genel kural tanımına uymaktadır. Diğer iki günah ise genel kurala istisnadır. İstisnanın doğası, ilgili yerlerde açıklanmaktadır.

1. Eğer bir kişi ... günah işlerse... – p. 1-4'te, burada bahsedilen *korbanı* gerektiren günahlar açıklanmaktadır.

[Kanun aşağıdaki gibidir] – Yani p. 5'ten itibaren açıklandığı gibidir.

Yemin çağrısını kabul etmişse – Tam çeviriyle

²⁹ “Elini *Hatat-korbanının* başına dayar ve *Hatat-korbanını*, *Ola-korbanının* [kesim] yerinde keser.

³⁰ “Koen, [oğlağın] kanından [bir miktarı işaret] parmağına alır ve *korban Mizbeahı’nın* [köşe] çıkıntılarına sürer. [Oğlağın kalan] Kanını da, *Mizbeah’ın* kaidesine döker.

³¹ Tüm içyağını da, içyağının *Şelamim*-kesiminin üzerinden ayrıldığı şekilde ayırır ve *Koen* [bunu] *Mizbeah’ta*, Tanrı’nın Önünde memnuniyetle kabul edilecek şekilde tüttürür. [Tüm bunlarla] *Koen* onun için bağışlanma sağlayacak ve [bu kişi] affedilecektir.

[16. Kuzu Alternatifi]

³² “Ve eğer [halktan bir kişi] *Hatat-korbanı* için *korbanını* koyun [cinsinden] getirirse, onu dişi ve kusursuz getirmelidir. ³³ Elini *Hatat-korbanının* başına dayar ve onu, *Ola-korbanının* kesildiği yerde *Hatat-korbanı* olarak keser.

³⁴ “Koen, *Hatat-korbanının* kanından [bir miktarı] parmağına alır ve *korban Mizbeahı’nın* [köşe] çıkıntılarına sürer. [Kuzunun kalan] Kanını da, *Mizbeah’ın* kaidesine döker.

³⁵ Tüm içyağını da, içyağının kuzu [ile yapılan] *Şelamim*-kesiminden ayrıldığı şekilde ayırır. *Koen* bunları *Mizbeah’ta*, Tanrı Adına [yapılan] yakılan-*korbanlarla* birlikte tüttürür. [Tüm bunlarla] *Koen*, işlemiş olduğu hatası konusunda onun için bağışlanma sağlayacak ve [bu kişi] affedilecektir.

[17. Korban Ole Veyored]

5

¹ “Eğer bir kişi [şu şekillerden herhangi biriyle] günah işlerse [kanun, aşağıdaki gibidir]: “[Eğer bir davada tanıklık etme konusundaki] Yemin çağrısını kabul etmişse ve [gerçekten bu konuda] tanıkla – görmüşse ya da biliyorsa; tanıklık etmediği takdirde günahını taşıyacaktı.

29. Ola-korbanının [kesim] yerinde – Yani *Mizbeah’ın* kuzey yanında (bkz. 1:11). Krş. p. 24. Sıradaki pasukta belirtilen, kanı parmağa alma işlemi de yine burada yapılır.

31. İçyağının Şelamim-kesiminin üzerinden ayrıldığı şekilde – *Şelamim-korbanı* olarak keçi cinsi getirildiği takdirde yapılan ayırma işleminin aynısı burada da yapılır. Zira buradaki *Hatat-korbanı* keçi cinsinden olduğu için, paralellik, yine keçi cinsinden getirilen *Şelamim-korbanı* ile kurulmalıdır (*Torat Koanım*; Raşi).

32. Korbanını... – Bir kişi *Hatat-korbanı* olarak bir hayvan seçmiş, ama bu hayvan kaybolunca, onun yerine başka bir hayvan belirlemişse ve sonradan, ilk hayvan bulunduğu takdirde, bu ikisinden istediğini *Hatat-korbanı* olarak getirir. Zira pasuk “*korbanını*” diyerek, kişinin *korbanla* ilgili karar verme konusunda tam hak sahibi olduğunu söylemektedir. Fakat ikisini birden getirmez; çünkü pasuk devamında “[tekil olarak] *onu* ...

getirmelidir” demektedir. Sadece “getirmelidir” diyebileceksen, “onu” şeklindeki tekil vurgu eklenerek, bir hata için tek *korbanın* getirildiği öğretilmektedir (*Talmud – Temura* 15a).

Koyun [cinsinden] – İbn Ezra. Pasuk sadece “*koyun*” deme amacında olsaydı, sonrasında “*dişi*” demeye gerek olmazdı.

33. Hatat-korbanı olarak keser – Kesim işlemi, bir *Hatat-korbanı* yapıldığı düşünce ve niyetiyle gerçekleştirilmelidir (*Talmud – Zevahim* 7b; Raşi).

35. Kuzu [ile yapılan]... – Burada koyun cinsinden getirilen bir *Hatat-korbanından* bahsedildiğine göre, bunun *Şelamim-korbanında* ki dengi olan koyun cinsindeki işlemden bahsedilmektedir. Keçi cinsinden farklı olarak, koyun getirildiğinde, kuyruk da ayrılıp yakılır (bkz. 3:9; Raşi; İbn Ezra; Raşbam).

Yakılan-korbanlarla birlikte – *Targum Onkelos*. İbranice *İşe*. Bkz. 1:9 açık. Bu sözcük, ibadet

küçük düşüren ve gereksiz yere kullanan o kötülere eyvahlar olsun!” denmektedir. Hahamlarımız’ın, kişinin ağızını vaatlere ve yeminlere alıştırmaması konusunda ciddi uyarıları vardır. Kişi, doğru bir şey için bile yemin etmekten köşe bucak kaçmalıdır. Yalan yere yemin etmek ise, son derece ciddidir. *Midraş*, böyle durumlarda Tanrı’nın “Size Beni yüceltmeniz ve methetmeniz için vermiş olduğum ağız, küfürler ve yalan yeminler için mi kullanıyorsunuz?!” dediğini söyler. Ağız, kendisinden iyi şeyler çıkması için verilmiştir. Ve insanın bunun aksini yapma konusundaki dürtüsüne karşı da, otuz iki dişten oluşan bir kale ve dudaklarla korunmuştur. İnsanı insan yapan, konuşma yeteneğidir. Ve insan bu yeteneği insana uygun şekilde kullanmakla yükümlüdür.

Tanıkça – Tanıklığına başvurulmuş konu hakkında istenen bilgiye gerçekten sahipse – ve davalılardan birinin akrabası değilse ya da tanık olmasını engelleyen başka bir konumda değilse.

Burada tekil kullanım olmasına karşın, gerçekte aynı konuyla ilgili iki tanıktan bahsedilmektedir. Zira bir davada tanıklığın geçerli olabilmesi için iki tane geçerli tanığın olması şarttır (krş. Devarim 19:15 açık.; *Talmud* – *Sanedrin* 30a) ve kimse ona “sen bizim için iki tanık gibisin” diyemez (*Talmud Yeruşalmi* – *Sanedrin* 3:9). Diğer yandan bir kişi bir olaya tek başına tanık olmuşsa, buna rağmen ifade vermekle yükümlüdür. Zira bu, davanın diğer tarafının, kendi haklılığı konusunda yemin etmeye zorlanabileceği bir ortam sağlar. Ancak bu sadece parasal davalar için geçerlidir. Eğer bir kişi, bir başkasının bir yasağı ihlal ettiği konusundaki tek tanıkça, tanıklığı o kişinin adının kötüye çıkmasından başka bir işe yaramayacağı için, gidip ifade vermesi yasaktır. Diğer yandan, bir davanın sonucunda herhangi bir yasağın çiğnenmesi olasıysa, ve ifadesi bunu engelleyecekse, gidip ifade vermekle yükümlüdür (*Meam Loetz*).

Görmüşse ya da biliyorsa – Olayı görmüşse, ya da *Bet-Din*’in kabul edeceği bir bilgiyi, yine “tanıklık” kavramına uygun sayılan bir şekilde edinmişse. *Talmud*’da iki örnek verilir: [1] A, B’ye bir miktar para verirken, C bunu görür. Ama C, A’nın bu parayı bir hediye olarak mı, borç olarak mı yoksa bir borcun geri ödenmesi olarak mı verdiğini bilmemektedir. Bu, görüşün olduğu, ama bilginin olmadığı türde bir tanıklıktır. [2] A, B’ye, C’nin huzurunda “sana filanca miktar para

borcum var” der. Bu da, görüşün olmadığı, ama bilginin olduğu türde bir tanıklıktır (*Talmud* – *Şevuot* 33b; Ramban). Pasuk “*tanıkça veya görmüşse veya biliyorsa*” şeklinde de anlaşılabilir. Buradan, görüş ve bilgi olmadığı zaman da tanıklığın mümkün olduğu sonucu çıkmaktadır. Bu nasıl olur? A ile B arasındaki bir olaya C ile D tanık olurlar ve bunu bir belgeye kaydedip altına imzalarını atarlar. C ile D’nin imzalarını tanıyan E olayı ne görmüş ne de biliyor olmasına karşın, tanıklık edebilir; zira teşhis ettiği imzalar, A ile B arasındaki olayı kanıtlar niteliktedir (Rabenu Behaye).

Ayrıca bu sözcüklerden, gözleri görmeyen (“görmüşse”) veya zeka özürlü olan (“biliyorsa”) kişilerin, tanık olamayacakları öğrenilmektedir (*Tosefta* – *Şevuot* 3).

Tanıklık etmediği takdirde – Kendisinden tanıklık etmesi istenmiş olmasına karşın, bunu bilmediği iddiasıyla yemin ederek tanıklıktan kaçtığı takdirde. Bu şekilde kişi, yalan yere yemin etmiş olmaktadır.

“Tanıklık etmek” teriminin kullanılması, sadece “tanıklık etme yetkisine sahip” kişilerin yeminle bağlanabileceğini öğretmektedir. Bu yetkide olmayan bir kişiden yemin talep etmek, o kişiyi bağlamayacaktır. Buna bir örnek, gününü kumar oyunlarıyla geçiren kişilerdir. Her ne kadar kumar oynamak Tora’nın açık bir yasağı değilse de, Hahamlarımız bunu bir hırsızlık türü olarak yasaklamışlardır ve bu yasak, kumar oynayan kişilerin tanık olmaya uygun olmaması için yeterlidir. Dolayısıyla bu kişiler, talep gelmesi halinde bile yemin etme yükümlülüğü taşımazlar; zira söyleyecekleri şeyler nasılsa kabul edilmeyecektir (*Talmud* – *Yoma* 74a).

İbranice *İm Lo Yagid*. Tam çeviriyle “eğer söylemezse/anlatmazsa”. Önüne geldiği fiile olumsuz anlam katan **Lo** sözcüğü, normal şartlarda Lamed-Alef harfleriyle yazılır. Burada ise Lamed-Vav-Alef şeklinde yazılmıştır. Bu, “**Lo** (Lamed-Alef) – *Hayır* (=olumsuzluk)” ve “**Lo** (Lamed-Vav) – *Ona*” sözcüklerinin iç içe geçmiş halidir. Bu bakışla anlam “eğer ona söylemezse” şeklindedir. Buradan bir kanun çıkmaktadır: Eğer yemin talebi, doğrudan dava taraflarından birinin değil de onun bir elçisi tarafından iletilmişse, tanığın yemin etme yükümlülüğü yoktur. Zira yükümlülük “ona – davada taraf olan kişiye” söylemek üzerinedir; başkasına değil (*Talmud* – *Şevuot* 35a).

“yemin sesini duyduysa”. Ya da “bir yeminle bağlanmuşsa” (Rabi Arye Kaplan). Bu deyimsel bir kullanımdır ve belirli bir durumu tanımlamaktadır (Ramban; bkz. s.a.). Burada açıklanan örnekte her ne kadar, başkasının yemin talebine cevap veren kişiden bahsediliyorsa da, talep olmadan yemin eden bir kişi de bu bölümdeki kanunlarla bağlıdır (*Talmud Yerusalmi – Şevuot* 5:1; *Torat Koanim*; *Talmud – Şevuot* 30a; *Yad – Şevuot* 1:12).

❧ “*Şevuat Aedut*” – Tanıklık Yemini. Eğer bir konuda parasal bir uyumsuzluk varsa ve taraflardan bir tanesi konu hakkında tanık olduğunu bildiği bir kişinin gelip tanıklık etmesini talep ederse, bu tanık, söz konusu çağrıya uymakla yükümlüdür. Eğer tanık, olaydan haberdar olduğunu inkar ederse, davanın taraflarından biri, tanığın buna dair yemin etmesini talep edebilir. Eğer tanık, kendisinden talep edilen yemini “Amen” diyerek [hatta bazı görüşlere göre sadece sessiz kalarak] kabul etmişse; fakat daha sonra pişman olarak, sırf tanıklık yapmamak için yalan söylediğini itiraf ederse, bu bölümde bahsedilen *korbanı* getirmekle yükümlüdür.

Mahkemeye davet edilen bir tanığın ifade vermesi, Tora’nın 613 emrinden biridir. *Mitsvat Ase* No. 53. Bir kişi, belirli bir davada yardımcı olacak bir bilgiye ya da tanıklığa sahipse, bunu mahkemede ifade vererek anlatmakla yükümlüdür. Yalnız bu yükümlülük, dava cinsine göre farklılık gösterir. Parasal bir anlaşmazlık söz konusu olduğunda, bir tanık, kendiliğinden mahkemeye gelip tanıklık yapmak zorunda değildir. Yükümlülüğü, ya davanın taraflarından biri, ya da doğrudan mahkeme heyeti tarafından ifade vermeye davet edildiği anda başlar. Bu andan itibaren ifade vermekten kaçamaz. Diğer yandan, Tora’nın yasaklarını konu alan, özellikle de idam gerektiren davalarda ise, bir tanık, mahkeme kendisini davet etmeden bile önce, bizzat ifade vermeye gitmekle yükümlüdür. Örneğin bir cinayete ya da birinin birine bedensel zarar verdiğine tanık olan bir kişi, bir yandan kötülük kavramının silinmesine katkıda bulunmak, bir yandan da insanları yasaklardan uzaklaştırmak amacıyla, kendiliğinden mahkemeye gidip ifade vermelidir. *Bet-Din*’de tanıklık vermiş ve mahkeme tarafından gerektiği şekilde sınanmış olan bir kişi, sözünden dönemez ve mahkeme huzurunda vermiş olduğu ifadeden tek kelimeyi bile iptal edemez. Sonradan yanlış hatırladığını, hata ettiğini vs.

söylese, hatta sözlerine gerekçe gösterse bile, yine de ilk verdiği ifadeye aykırı herhangi bir ifade kabul edilmez (*Sefer Ahimuh*). Tanıklıkla ilgili temel kural bu olsa da, kimin geçerli tanık olabileceği, tanıklık kavramı, belgeler ve imzalar gibi konulardaki kurallar uzun ve detaylıdır.

Genel olarak Tora, sadece kazara ya da bilinçsiz olarak işlenen hatalar için *Hatat-korbanı* getirilmesini emreder. Bu konuda tanıklıktan kaçma amacıyla yalan yemin etme günahı bir istisnadır ve burada bahsedilen *korban*, sadece söz konusu tanık bilinçli olarak yalan söylediye getirilir (*Talmud – Şevuot* 31b). Diğer ihlallerden farklı olarak burada “*unutmuşsa*” gibi bir sözcüğün kullanılmaması, bunu göstermektedir. Fakat yalan söylememişse, gerçekten bir şey bilmiyorsa, ya da yemin ettiği sırada konuya tanık olduğunu gerçekten unutmuşsa, suçlu değildir ve *korban* getirmez (Ramban). Öte yandan, tanık, olayı bilmediği konusunda bilinçli bir yalan söylemişse, ama bu konuda yemin etmenin ciddi bir ihlal olduğunu bilmeyip bu yemini ettiyse, *korban* getirmelidir.

Yemin – İbranice **Ala**. Fakat bu sözcük, yerine getirilmemesi lanete yol açacak türdeki bir yemini ifade eder (bkz. Bereşit 24:41). Burada bu sözcüğün kullanılması, tanıklıktan kaçarak adaleti saptıran, üstelik bir de yalan yere yemin eden bir kişinin lanetleneneceğini öğretmektedir. Pasukta sadece, yalancının lanetleneneceğinin ima edilmesi bile, söz konusu günahın ne kadar ciddi olduğunu göstermektedir (İbn Ezra). Hahamlarımız, kurallara uygun bir yargı gerçekleştiren bir yargıcın, Tanrı’nın Yaratılış’taki ortağı olduğunu söylerler. Bunun bir sonucu olarak, ifade vermeyi reddeden bir tanık, Tanrı’nın yarattığı evrenin mahvına katılmış gibi sayıldığından, lanete layık olur.

Şu anda bulunulan bölümler boyunca, Tora, “kazara, bilmeden, kasıtsız” anlamına gelen *Şegaga* terimine ya da “unutkanlık” gibi etkenlere yer vermektedir. Yemin konusunda ise böyle bir şey görülmemektedir. Bu da, boş ya da yalan yere yemin etmenin ne kadar ciddi olduğunu gösteren bir işarettir. Zira yemin söz konusu olduğunda, kasıtsız yapılan bir ihlal bile, kasıtlıya denk şekilde değerlendirilir. İkisi arasında bir fark olmadığı için, Tora ayrıca söz konusu terimlere yer vermeye gerek görmemiştir (*Talmud – Keritot* 9a; *Daat Zekenim*). *Midraş*’ta “Tanrı’nın İsmi’ni

בִּאֵן נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגְעַל בְּכָל־דִּבְרֵי טָמֵא

2

אוֹ בְּנִבְלַת חַיָּה טָמְאָה אוֹ בְּנִבְלַת בְּהֵמָה טָמְאָה אוֹ בְּנִבְלַת שְׂרָץ

טָמֵא וְנִעְלָם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא וְאִשִּׁים: גִּאֵן כִּי יִגְעַל בְּטִמְאַת אָדָם

3

לְכֹל טִמְאַתּוֹ אֲשֶׁר יִטְמֵא בָּהּ וְנִעְלָם מִמֶּנּוּ וְהוּא יִדַּע וְאִשִּׁים:

[b] bir yiyeceğin “kutsal” olduğunu unutarak *tame* konumundayken onu yemiştir. Her iki unutkanlık halinde de *korban* getirilir. Bu ve sıradaki pasuklarda “unutma” fiilinin iki kez geçmesi bu iki farklı unutmayı işaret etmektedir. Bu, *Talmud*’da Rabi Yişmael’in görüşüdür. Rabi Akiva’nın görüşüne göre ise, *korban* sadece *tame* durumu unutulduğu takdirde getirilir; kutsiyet konularının unutulması halinde ise getirilmez (Raşi). Ancak *Alaha* Rabi Yişmael’e göredir (*Talmud* – *Sevuot* 14b; *Yad* – *Şegagot* 11:1).

Tame haliyle suçlu duruma düştüğünde – Bir insanın *tame* konumunda olması suç değildir. İnsan bazı durumlarda [örneğin bir bedensel salgı durumunda] *tame* olmaktan kaçamaz, [ölüyle ilgilenmek gibi] bazı durumlarda ise *tame* olmakla yükümlüdür. Yasak olan, *tame* konumundayken *Bet-Amikdaş*’a girmek veya “kutsal” yiyecekleri yemektir. Her ne kadar pasukta *Bet-Amikdaş*’a girmek ya da “kutsal” yiyecekleri yemekten söz edilmiyor olsa da, pasuk “suçlu duruma düşme” ifadesini kullandığı ve *tame* olmak tek başına bir suç olmadığı için, burada “*Tumaya* bağlı” bir suçtan bahsedildiği anlaşılmaktadır – ki bu, bahsedilen ihlallerden başkası değildir. Unutkanlık nedeniyle bu yasakların kazara delinmiş olması durumunda, bu bölümde bahsedilen *korban* getirilir (*Yad* – *Şegagot* 10:5; Raşi; *Mizrahi*; *Sifte Hahamim*; Ramban).

3. İnsana bağlı bir Tuma kaynağına – [1] Bir ölüyle (bkz. *Bamidbar* 19:13), [2] bedensel akıntısı olan biriyle (*Zav/Zava*; bkz. 15:2 ve 15:25), [3] *Nida* halindeki bir kadınla (bkz. 15:19-23) ya da böyle bir kadınla birlikte olmuş biriyle (*Boel Nida*; 15:24) temas ederek ya da, [4] doğasında *Kaşer*, ama *Şehita* kurallarına göre kesilmemiş olan bir kuşu (*Nevelat Of Taor*; bkz. 22:8 açık.) yiyerek *tame* konumuna girmiş bir kişiden

bahsedilmektedir. *Torat Koanim*’in analizi, bu *tuma* kaynaklarının her birine, bu pasukta gönderme yapıldığını ortaya koymaktadır (Raşi; *Meam Loez*).

Suçlu duruma düştüğünü – *Tame* haliyle *Bet-Amikdaş*’a girerek ya da “kutsal” bir yiyeceği yiyerek (Raşi).

Öğrendiğinde – *The Artscroll Chumash* – *Stone Edition*; krş. Rabi Arye Kaplan; krş. İbn Ezra; Raşbam; krş. *Talmud* – *Sevuot* 4b.

Alternatif olarak “[*Tame olduğunu bir ara*] bilmesine rağmen [sonradan bunu] unutup [bu halde bir ihlalde bulunarak] suçlu duruma düştüğünde”. *Korban*, sadece *tuma* durumu bir ara biliniyor iken, sonradan unutkanlık nedeniyle hatanın işlenmesi halinde getirilir. Fakat kişi, *tame* olduğunu hiçbir aşamada fark etmemişse, hatayı işleyip sonradan bunun bilincine varsa bile *korban* getirmez (*Gur Arye*).

² “Veya bir kişi, her türlü *tame* şeye – ister *kaşer* olmayan bir yabani hayvanın leşine, ister *kaşer* olmayan bir evcil hayvanın leşine, isterse de *kaşer* olmayan bir küçük çaplı hayvanın leşine – dokunup, [daha sonra] bunu unutarak, *tame* haliyle suçlu duruma düştüğünde; ³ veya [bir kişi] insana bağlı bir *tuma* kaynağına dokunup – [ki bu, insanın] *tame* konumuna geçmesine neden olan her türlü *tuma* kaynağı [olabilir – bunu] unutarak [hatayı işledikten sonra,] suçlu duruma düştüğünü öğrendiğinde [de aynı durum geçerlidir].

Rabenu Behaye, *Lo* sözcüğündeki [sayısal değeri 6 olan] fazla Vav harfinin, Yaratılış'ın altı gününe denk geldiğini belirtir. Zira bir davada haklının haksızın belirlenmesine yardımcı olacak tanıklığı esirgeyen kişi, her günah gibi bunu da alışkanlık haline getirip, sonunda Tanrı'nın dünyayı altı günde yarattığı gerçeğini bile inkar edecek duruma gelebilir. Dolayısıyla Tora bu fazladan harfle, bu günahın ne kadar ciddi olduğunu vurgulamaktadır.

Günahını taşıyacaktır – Zira her ne kadar Tora burada sözcükten tasarruf ettiyse de, ima açıktır: Bir tanık, gördüklerini rapor etmekle yükümlüdür ve bunu yapmadığı takdirde Tanrı'dan bir cezaya layık olur (İbn Ezra). Bu, sadece Tanrı katındadır. Fakat insani bir mahkeme bu günahı cezalandıramaz (*Talmud – Bava Kama* 56a).

Kullanılan İbranice sözcük *Avon*'dur. Şu ana kadarki bölümlerde, bu sözcük kullanılmamış, onun yerine daha az ciddiyete sahip “*Het – Hata*” ve “*Aşam – Suç*” terimlerine yer verilmiştir. Fakat burada özellikle birisine para kaybettirmek söz konusu olduğu için “*Avon – Günah*” sözcüğü kullanılmaktadır. Zira bu, oldukça ciddi bir günahtır. Hahamlarımız, “Arkadaşının parasına, kendininki kadar değer vermelisin” (*Mişna – Pirke Avot* 2:17) demişlerdir. Bu, başkasının maddi varlığı konusunda son derece hassas olmamız gerektiğini öğretir (*Meam Loetz*).

2-3. “Tumat Mikdaş Vekadaşav” – Bet-Amikdaş Ve Kutsal Elemanlarının Kutsiyetinin İhlali – *Tame* konumundaki bir kişinin, bu haliyle *Bet-Amikdaş*'a girmesi ve “kutsal” nitelikli yiyeceklerden yemesi yasaktır. Bunun kasıtlı olarak yapılması *Karet* (bkz. 7:20) cezasını gerektirir (bkz. Bamidbar 19:20; bkz. 22:3 açık.; 15:31). Tora burada, *tame* olduğunu bilmesine karşın, ya bir süre sonra bunu ya da *Bet-Amikdaş*'ın veya bir

yiyeceğin “kutsal” olduğunu unutan, bu unutkanlık haliyle *Bet-Amikdaş*'a giren veya yiyeceklerden yiyen ve sonradan, yaptığına farkına varan bir kişiden bahsetmektedir (*Talmud – Şevuot* 6b-7b; Raşi; Raşbam).

2. Kaşer olmayan – İbranice *Tame*. Her ne kadar genel anlamı “*manevi açıdan saf olmayan*” şeklinde olsa da, bu sözcüğün buradaki anlamı, “*kaşer olmayan*” şeklindedir (İbn Ezra). Pasukta “*tame*” şeklinde bırakılan sözcük ise “*manevi açıdan saf olmayan*” anlamındadır.

İbn Ezra'ya göre ise burada özellikle dört hayvandan bahsedilmektedir. Bunlar, *kaşer* hayvanlara özgü iki işaretten sadece birine sahip olanlardır (bkz. 11:4-7). Nitekim Tora bunların etinin yenmemesi ve leşlerine dokunulmaması konusunda açık bir uyarıda bulunmaktadır (11:8).

Evcil hayvanın – At, eşek gibi. Bunlar Tora'da teker teker açıklanmamış, onun yerine “*Kaşer olmayan evcil hayvan*” başlığı altında toplanmıştır (İbn Ezra).

Küçük çaplı hayvanın – İbranice *Şerets*. Bu genel olarak, böcekleri ya da sürüngenleri tanımlayan bir terimdir (bkz. 11:29-30; bkz. Şemot 1:7).

Leşine – 11:24-43'te *Kaşer* olmayan hayvanlardan bahsedilmekte ve bunların leşlerinin birer *tuma* kaynağı olduğu söylenmektedir. Bu pasuk, bu tip hayvanların leşine dokunup *tame* olan bir kişiyi ele almaktadır.

Bunu unutarak – [1] Ya *tame* olduğunu unutarak *Bet-Amikdaş*'a girmiş veya “kutsal” bir yiyeceği yemiştir. [2] Ya da *tame* olduğunu bilmesine karşın, [a] bir an için *Bet-Amikdaş*'ın kutsiyetini unutarak buraya bu halde girmiştir veya

4 דֹּאן נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטָּא בְּשִׁפְתָּיִם לְהִרְעֹ | אֵן לְהִיטִיב לְכָל אֲשֶׁר
 יִבְטָא הָאָדָם בְּשִׁבְעָה וְנִעְלָם מִמֶּנּוּ וְהוּא־יִדַּע וְאִשֶּׁם לְאַחַת
 5 מֵאֵלֶּה: הַ וְהִיא כִּי־אִשֶּׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה וְהַתּוֹדָה אֲשֶׁר חָטָא
 עָלֶיהָ:

hatayla, bu yemeği “yiyeceğine” dair yemin ettiğini düşünerek yeminine aykırı davranmışsa (*Yad – Şevuot* 3:6-8). Böylelikle, her iki durumda da yemin anında kişi tam bilinçli olmasına karşın, ilk örnekte ceza konusundaki bilgisizlik, ikincisinde de yeminin niteliği konusundaki unutkanlık, işlenen günahı “hata” sınıfına sokmaktadır.

Unuttuğunda – Bunun bir anlamı, “Bu ihlalin böylesi bir cezayı gerektirdiğini bilmediği bir durumda” şeklinde de olabilir (*Talmud – Şevuot* 26a; *Yad – Şevuot* 3:7).

[Yeminini ihlal ettiğinde] – Raşi; *Yad – Şevuot* 3:8. Zira sadece yemin ettiğini unutmak suç değildir. Yemini ihlal edene kadar, unutkanlığın bir zararı yoktur. Ama yemin ihlal edildiği anda, burada belirtilen *korbanı* getirmekle yükümlü olunur (*Mizrahi; Sifte Hahamim; Ramban*).

Suçlu duruma düşmüştür – Bu üç suçtan birini işleyen kişi, “*Korban Ole Veyored – Yükselen ve İnen Korban*” getirmekle yükümlüdür. Diğer yandan bir kişi parasal bir anlaşmazlıkta tarafsız ve borcu olduğunu inkar edip yalan yere yemin ederse, sonra pişman olduğunda bu *korbanı* değil, normal *Aşam-korbanı* getirir (Raşi; bkz. p. 20-26).

5. Bunlardan birinden – Pasuğun devamında belirtilen itiraf gerekliliği, özellikle bu üç durumdan biri söz konusu olduğunda geçerlidir. Fakat eğer ihlal edilen, yasak niteliğindeki bir mitsva ise (bkz. *Perek* 4), o zaman özellikle *Koen*’in önünde itiraf etme gerekliliği yoktur. Fakat bu farkın dışında her iki durumda da *Hatat-korbanı* olarak aynı işlemler yapılır (İbn Ezra). Genel olarak, yasak ihlalleri durumunda da itirafta bulunulur; ama bu, *Hatat-korbanı* sürecinin bir parçası değil, *Teşuva*’nın bir aşamasıdır (krş. *Bamidbar* 5:7).

İtirafıta bulunmalıdır – *Korbanı* getirilmesinden sıradaki pasukta bahsediliyor olmasına karşın, günah itirafı daima *korban* olarak getirilen hayvanın başına eller dayanarak yapılır. Dolayısıyla

itiraf işlemi, hayvan, *Mişkan* ya da *Bet-Amikdaş* avlusuna getirildikten sonra yapılacaktır. Elin hayvanın başına dayanması işlemi *Hatat-korbanı*nın bir parçasıdır ve *Perek* 4 boyunca söylenmiştir. Fakat orada itiraftan bahsedilmemiştir.

İtiraftan özellikle burada söz edilmesinin mantıklı bir yanı vardır. Önceki bölümlerde *Hatat-korbanı*ndan bahsedilirken, oradaki tüm ihlaller, kasıtsız yapılan türdeydi. Burada ise, yalan yere yemin etme örneği vardır ve bu kasıtlı yapılmış bir ihlaldir (a.k.). Diğer yandan, oradaki ihlallerin sonrasında da itiraf gerektiği, buradan türetilir: Buradaki bölümde bahsedilen yeminler, kasıtlı olarak yapıldıkları halde bile *Karet* cezasını hak etmemelerine karşın, itiraf gerektiriyorlarsa, kasıtlı yapıldıkları takdirde *Karet* cezasını gerektiren [ama itiraftan bahsedilmeyen] diğer örnekler de, elbette itirafı gerektireceklerdir (*Sifri Zuta; Ramban*). Sonuç olarak tüm *Hatat-korbanı*larında el dayama ve itiraf birlikte yapılır. İleride bunun en bariz örneği görülmektedir (bkz. 16:21; *Ramban*).

Bu da bir *Hatat*-(hata)-*korbanı* olmasına karşın, sanki suçun derecesinin daha yüksek olduğu ima ediliyormuşçasına, bu *korbanı*, *Aşam*-(suç)-*korbanı* olarak anılır. Rabi Samson Raphael Hirsch, bu *korbanı*ın neden ek bir isme sahip olduğunu sorgular. *Ramban*’ın açıkladığı gibi, *Aşam* kelimesi “*Şemama – Issızlık/Yıkım*” sözcüğüyle akrabadır. Bu bakışla, *Aşam* ismi, kişinin, davranış sebebiyle, gelecekteki mevcudiyetini tehlikeye attığını vurgulamaktadır. Bu bölümde bahsedilen üç günah özellikle ciddidir; zira ya bilinçli olarak ya da önceden bir bilginin varlığına rağmen işlenmiştir.

Bu ifadenin alternatif anlamı şöyledir: “Bunlardan birinden [dolayı] suçlu duruma düştiyse [ama bunu unutmuşsa ve dolayısıyla günah işlediğinden tam emin değilse; ardından iyice düşünüp] söz konusu hatayı işlediğinden kesin olarak emin olduysa...” (*Rabenu Behaye*).

⁴ “Veya bir kişi, kötülük ya da iyilik edeceğine dair dudaklarıyla telaffuz etme suretiyle yemin edip – [ki bu,] insanın yeminde telaffuz edeceği her şey [olabilir] – unuttuğunda [ve bunun sonucunda yeminini ihlal ettiğinde, yine aynıdır doğrudur]. “Bunlardan biri söz konusu ise, [kişi, durumun] bilincine vardığında, suçlu duruma düşmüştür.

⁵ Bunlardan birinden [dolayı] suçlu duruma düştüğünde, hakkında hata ettiği [günahla ilgili olarak] itirafta bulunmalıdır.

4. “Şevuat Bituy” – Telaffuzla Yapılan Yemin.

Bu pasukta, bir şeyi yapacağına ya da yapmayacağına, veya bir olayın meydana geldiğine ya da gelmediğine dair yalan yemin eden bir kişi ele alınmaktadır. Bir başkasını dolandırma amacıyla yemin eden bir kişinin durumu ise daha sonra ele alınacaktır (p. 20-26).

Dudaklarıyla telaffuz etme suretiyle – Bir yeminin geçerli sayılabilmesi için, ağızdan çıkarılması gerekir; sadece akıldan geçirmek yeterli değildir (*Torat Koanim*; *Talmud* – *Şevuot* 26b; Raşi).

Kötülük ya da iyilik edeceğine dair – [1] “Kendisine kötülük edeceğine dair” (*Talmud* – *Şevuot* 19b, 25a; Raşi). Bir kişi, bir başkasına zarar vereceğine dair ettiği yeminini yerine getirmediği takdirde *korban* getirmez. Dahası, böyle bir yeminin zaten hükmü yoktur. Zira insan, yasak bir şeyi yapacağına dair yemin edemez; bu yersiz ve boş bir yemindir (krş. Şemot 20:7 açık.). Diğer yandan, bir kişi, örneğin “yemeyeceğim” diye [yani “kendisine” bir şekilde “kötülük” edeceğine dair] yemin ettiyse [zira kişinin kendine sınırlama getirmeye hakkı vardır] ve buna rağmen yediyse, burada bahsedilen *korbanı* getirmekle yükümlüdür. [2] Buna karşılık, “iyilik etme” konusundaki yemin, sadece kişinin kendisine değil, başkasına yönelik bir iyilikten bahsedildiğinde de bağlayıcıdır ve yerine getirilmediği takdirde buradaki *korbanı* gerektirir (*Mizrahi* ve *Sifte Hahamim*’in açıkladığı şekilde Raşi).

Genel kural şöyledir: Kişi Tora’nın emrettiği bir şeyi yapmaya ya da yapmamaya yemin ederse bu boş bir yemindir. Benzer şekilde Tora’nın yasakladığı bir şeyi yapmaya ya da yapmamaya yemin etmek de boştur. Bunların birini yapan kişi boş yere yemin etme şeklindeki ciddi yasağı ihlal etmiş olur (Şemot 20:7). Buna karşılık, bunu yapmışsa ve yeminini yerine getirmemişse, burada belirtilen duruma dahil değildir; zira zaten ettiği yemin, yemin değildir (krş. *Talmud* – *Şevuot* 26; *Meam Loetz*).

Alternatif olarak ifade “[cezaı hak eden birine] kötülük edeceğine [=söz konusu cezaı vereceğine]...” şeklinde de anlaşılabilir (İbn Ezra).

Yemin edip – Bu sözler, yemin konusunun “kötülük ya da iyilik etme” olmasının şart olmadığını göstermektedir. Her türlü yeminin ihlali bu *korbanı* gerektirir (*Talmud* – *Şevuot* 26a).

İnsanın yeminde telaffuz edeceği her şey – Dolayısıyla sadece [gelecekte] bir şeyi yapma ya da yapmama değil, [geçmişte] bir olayın meydana gelip gelmediği konusundaki yeminden de bahsedilmektedir (*Torat Koanim*; *Talmud* – *Şevuot* 26a; Raşi).

Hahamlarımız pasuğa farklı bir bakış yoluyla bir konuyu öğretirler. Pasukta “insanın yeminde” ifadesi geçmektedir. Yani “insan, yeminde” olmalıdır. Başka bir deyişle, burada bahsedilen kategoriye girmesi için, kişi, yalan bir yemini telaffuz ya da geçerli bir yemini ihlal ettiğinde, yaptığı davranışın tam bilincinde olmalıdır. Bir kişi yemin anında bu bilinç içinde değilse, kişisel olarak “yeminde mevcut olmadığı” kabul edilir (*Talmud* – *Şevuot* 26).

Bu durumda akla bir soru gelmektedir: Bir yandan, bu bölüm boyunca getirilen *korbanın*, sadece “bilinçsiz olarak” işlenen günahlar nedeniyle yapıldığı bilinmektedir. Diğer yandan, yemin ihlali söz konusu olunca, *korbanın* getirilebilmesi için, yemin anında kişinin “tam bilinçli” olması şartı vardır. Bu çelişki nasıl çözülebilir?

Bahsedilen yeminin, geçmişteki bir olayın meydana gelip gelmediği konusunda olduğu durumda, eğer bir kişi, “bilinçli olarak” yalan yere yemin etmişse, ama bunu yaparken yalan yere yemin etmenin cezasını bilmiyor idiyse, bunu fark ettiğinde *korban* getirir. Yeminin gelecekte bir şeyi yapıp yapmama konusunda olduğu durumda ise, bir kişi, “bilinçli olarak” yemin ettikten sonra, yeminini, tam olarak neye dair yemin ettiğini unutmaması nedeniyle ihlal ettiğini fark ettiği takdirde *korban* getirir. Örneğin buğday ekmeği yemeyeceğine dair yemin etmişse, ama o,

וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לִיהוָה עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא נֶקְבָּהּ 6
 מִן־הֶצֶאן כִּשְׁבָּה אוֹ־שְׁעִירַת עֲזִים לְחַטָּאת וְכֹפֶר עָלָיו הַכֹּהֵן 7
 מִחַטָּאתוֹ: ז וְאִם־לֹא תִגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שֶׁה וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ אֲשֶׁר 8
 חָטָא שְׁתֵּי תָרִים אוֹ־שְׁנֵי בְנֵי־יוֹנָה לִיהוָה אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד 9
 לְעֹלָה: ח וְהֵבִיא אֹתָם אֶל־הַכֹּהֵן וְהִקְרִיב אֶת־אֲשֶׁר לְחַטָּאת
 רֵאשׁוֹנָה וּמֶלֶק אֶת־רֵאשׁוֹ מִמּוֹל עֶרְפוֹ וְלֹא יִבְדִּיל: ט וְהָיָה מִדָּם
 הַחַטָּאת עַל־קִיר הַמִּזְבֵּחַ וְהַנֶּשֶׁאֶר בָּדָם יִמָּצֵה אֶל־יִסּוֹד הַמִּזְבֵּחַ
 חַטָּאת הוּא:

hayvanın bir bölümü Mizbeah üzerinde yakılır. Fakat eğer kuş getiriliyorsa, Mizbeah'ta sadece kan işlemleri yapılır; hayvan ise Koen'e aittir (p. 9 açık.). Dolayısıyla Hatat-korbanı olarak kuş getirildiğinde, ikinci bir kuş da Ola-korbanı olarak getirilir ve büyük bölümü (bkz. 1:14-17), dört ayaklı bir hayvanın Mizbeah'ta yakılan bölümlerine (Emurin) denk olarak, Mizbeah'ın üzerinde yakılır.

8. Önce Hatat-korbanı... – Kural böyledir: Eğer Ola ve Hatat-korbanları arka arkaya sunulacaksa, önce Hatat-korbanı sunulur af sağlanır. Bunun ardından Ola-korbanı getirilir. Bu, gücendirilen bir kraldan önce af dileyip, sonra kendisine hediye sunmaya benzer (Talmud – Zevahim 7b; Raşi).

[Başı bedenden] **Ayırmaz** – Melika işlemini (bkz. 1:15), Ola-korbanından farklı olarak yarım yapar (bkz. o.a.). Ola-korbanında hem yemek hem de nefes borusu turnakla kesilmelidir. Bu iki boru, terimsel olarak "**Simanim** – İşaretler" olarak adlandırılır. Başka bir deyişle, bir Şehita ya da Melika işleminin geçerli olması için bu "işaretlerin", kuralların içerdiği detaylara göre kesilmiş olması gerekir. Ola-korbanında her iki işaret de kesilmelidir. Hatat-korbanında ise, sadece bir işaret kesilir (Raşi; Raşbam; Hizkuni). İkisi de kesilirse, korban geçersizdir (Torat Koanim).

"**Hatat Aof** – Kuşla Yapılan Hatat-korbanı"nda başın bedenden ayrılmanması, Tora'nın 613 emrinden biridir. Mitsvat Lo Taase No. 70 (Sefer Ahimuh).

Melika işlemi bazı mesajlar içerir. Genel olarak kuş korbanları, ekonomik durumu iyi olmayanlar

tarafından getirilir. Bu kişilerin, para kazanmak için, işlerinden en ufak bir vakti bile kaybetmemeleri çok önemlidir. Normal Şehita'dan farklı olarak kuşlarda Melika işleminin yapılması buna gönderme yapmaktadır. Saniyeler olsa da, Şehita öncesinde bıçağın kontrol edilmesi gerekir. Tırnakla yapıldığı için, Melika bu açıdan Şehita'dan daha kısa sürer. Yine kuş elde tutulurken hemen baş parmağın tırnağını batırmak, kuşun gırtlığını kesmek için onu çevirmek için gereken saniyelerin harcanmasına gerek bırakmaz. Elbette bu detaylar, sadece birkaç saniyelik kazancı ifade eder. Fakat sembolik anlamı kuvvetlidir: Fakir kişinin ekmeğini kazana bileceği birkaç saniyeyi bile prosedürlerle harcamamak gerekir (a.k.).

9. Mizbeah'ın duvarına serper – Ola-korbanında bu serpme işlemi yoktur; sadece kuşun kanının sıkılarak akıtılması vardır. Hatat-korbanında ise Koen kuşu tutar ve onu sallayarak, boynundan çıkan kanı Mizbeah'ın duvarına serper (Talmud – Zevahim 64b; Raşi; Raşbam).

Kuşlarla yapılan korbanlar söz konusu olduğunda, Ola ve Hatat-korbanlarındaki kan işlemleri, dört ayaklı hayvanlarla yapılan korbanlardaki kan işlemlerinin tamamen tersidir. Hatat-korbanında kuşun kanı, doğrudan kuşun boynundan, Mizbeah'ın duvarının alt yarısına gelecek şekilde serpilir. Dört ayaklı hayvanların kanı ise, Koen tarafından parmakla, Mizbeah'ın üstteki köşe çıkıntılarına sürülür. Ola-korbanı konusunda kuşlarla diğer hayvanlar arasındaki fark, yukarıda Perek 1'de verilmektedir.

⁶ “İşlemiş olduğu hatası nedeniyle, Tanrı Adına *Aşam-korbanı* getirir: *Hatat-korbanı* olarak davardan dışı bir kuzu ya da oğlak. Böylece *Koen* onun adına, hatasından bağışlanma sağlayacaktır.

⁷ “Fakat eğer [maddi] gücü davar yavrusuna yeterli değilse, işlediği [hataya karşılık] *Aşam-korbanı* iki kumru ya da iki güvercin yavrusu [şeklinde] getirir. [Bunların] Biri *Hatat-korbanı*, diğeri de *Ola-korbanı* olarak [kullanılacaktır].

⁸ “Onları *Koen*’e getirir ve [Koen] önce *Hatat-korbanı* olarak [getirileni] *korban* eder: [Kuşun] Başını, ense kökünden [tırnağını derine batırarak] çentikler; ama [başı beden- den] ayırmaz. ⁹ Sonra *Hatat-korbanı*’nın kanından [bir miktarı] *Mizbeah*’ın duvarına serper ve kalan kanı *Mizbeah*’ın kaidesine doğru [bastırarak] sıkar. Bu bir *Hatat-korbanı*dır.

6. *Aşam-korbanı* getirir – Pasuğun devamından anlaşıldığı üzere bu bir *Hatat-korbanı* türüdür. *Aşam*-(suç)-*korbanı* olarak adlandırılmasının nedeni, *korbanı* getirilmesine bir suçun neden olmasıdır (Rabenu Behaye). “*Korban Ole Veyored* – Yükselen Ve İnen Korban” olarak tanımlanan *korban* budur.

Belirtilen üç durumda *Korban Ole Veyored* getirmek, Tora’nın 613 mitsvasından biridir. *Mitsvat Ase* No. 54 (*Sefer Ahinuh*).

7. [Maddi] Gücü ... yeterli değilse – Tam çeviri “eğer eli erişmezse”. Bu bir deyimdir. Zira el, insanın tüm faaliyetlerini simgeler ve buna özellikle kazanç dahildir (İbn Ezra).

Genel olarak *Hatat-korbanı* gerektiren ihlaller, kişinin yapılan günahattan bir zevk ya da yarar sağladığı türdedir. Örneğin, kazara da olsa *Şabat* gününü ihlal etmiş, *Yom Kipur*’da yemek yemiş, yasak bir cinsel ilişkiye girmiş, kan ya da yasak içyağı yemiş bir kişi, bu günahattan bir şekilde zevk almış ya da yarar sağlamıştır (Bu ihlaller, *Perek 4*’ün başında açıklanan kriterlere uyan örneklerdir). Bu nedenle, haklarında getirilen *Hatat-korbanı*ları da sabittir. Bu bölümde listelenen üç günahın ortak özelliği ise, işleyen kişilerin bundan bir zevk ya da yarar sağlamamasıdır. Dolayısıyla Tora, diğer ihlallere kıyasla, buradaki için daha hafif bir uygulama öngörmekte, kişinin ekonomik durumuna göre getirilecek olan *korbanı* maddi değerini azaltmaktadır (*Daat Zekenim*).

Ramban’a göre bu hafifletmenin nedeni başkadır: Yeminle ilgili örnekler *Karet* cezasını gerektirmemektedir. *Tame* halde *Bet-Amikdaş*’a girmek ya da “kutsal” yiyecekleri yemek ise, mitsva amaçlı bir hareketin hatalı sonucudur. Ne de olsa kişi *Bet-Amikdaş*’a öylesine değil, mitsva yapmak için gelir. Bu nedenle, bu örneklerde Tora kasıtsız

günah işlemiş kişiler için nispeten daha hafif bir bağışlanma prosedürü öngörmektedir.

Bir başka açıklamaya göre, bu hatalara düşmek, insanlar için oldukça kolay olduğundan, Tanrı, büyük Merhameti ile, bunun onarımını kolaylaştırmıştır. Zira insanlar, sözle işlenen günahları, icraatla işlediklerine göre daha kolay ve sık işlerler. Bu, yeminlerle ilgili ihlaller için doğrudur. *Bet-Amikdaş* ve “kutsal” yiyeceklerin kutsiyetlerinin ihlali de dikkatsizlik çukuruna çok kolay düşen insanı için sık bir günahattır. Bu yüzden Tora bu üç günah için nispeten daha hafif bir onarım imkanı tanımıştır. Fakat elbette akıllı bir insan, Tanrı’nın bizden uzaklaştırmak için yasakladığı konulardan, tüm bu onarım imkanlarına karşın kaçınmamız gerektiğini anlayacaktır. Tanrı insanlara açık bir şekilde belirli davranışlardan uzak durmayı emretmiştir. Bizlerin de bunları kesinlikle yapmaması gerekir. Ve eğer tüm dikkatimize karşın, yine de hataya düşersek, o zaman Tanrı bize bunu onarma imkanı tanımıştır. *Korban* bu onarımı sağlasa bile, kişi, aynı hataya bir daha düşmemek için çit niteliğinde önlemler almakla yükümlüdür. Kısacası, onarım imkanının varlığı, insanlara ihlaller konusunda gevşek davranma lüksünü tanımaz (*Sefer Ahinuh*).

Biri *Hatat-korbanı*, diğeri de *Ola-korbanı* – Ekonomik durumu kuvvetli olmayan bir kişinin, durumu iyi olan birinden farklı olarak, *Hatat-korbanı*’nın yanında bir de *Ola-korbanı* getirmesi gerekmektedir. İbn Ezra bununla ilgili olarak, Rav Yitshak’ın şu açıklamasını aktarır: Önce de belirtildiği üzere, *Ola-korbanı*, günahkar düşünceleri affettirmek için getirilir. Bu fakir kişi, ekonomik durumu nedeniyle, elinde olmadan Tanrı’nın adaletini aklında sürekli sorguluyor olabilir. Bu nedenle *Ola-korbanı* getirir.

İbn Ezra’nın kendi görüşü ise farklıdır: Ekonomik durumu iyi olan biri *Hatat-korbanı* getirdiğinde,

- י וְאֶת־הַשְּׂנִי יַעֲשֶׂה עֹלָה כַּמִּשְׁפֵּט וְכִפֹּר עָלָיו הַכֹּהֵן 10
- מִחֲטָאתָן אֲשֶׁר־חָטְאוּ וְנִסְלַח לוֹ: ס שְׁבִיעִי יֵאָמֵר לֹא תִשָּׂא 11
- יָדוֹ לְשֹׂתֵי תַרְיָם אֹל לְשֹׁנֵי בְנֵי־יוֹנָה וְהֵבִיא אֶת־קֶרְבָּנוֹ אֲשֶׁר חָטָא
- עֲשִׂירֶת הָאָפֶה סֵלֶת לְחֲטָאת לֹא־יֵשִׁים עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא־יִתֵּן 12
- עָלֶיהָ לְבִנְיָה כִּי חֲטָאת הוּא: יב וְהֵבִיאוּ אֶל־הַכֹּהֵן וְקִמֵּץ הַכֹּהֵן |
- מִמֶּנָּה מְלֹא קֶמֶצוֹ אֶת־אִזְכָּרְתָּהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ עַל אֲשֵׁי יְהוָה 13
- חֲטָאת הוּא: יג וְכִפֹּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל־חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא מֵאֲחַת
- מֵאלֶּה וְנִסְלַח לוֹ וְהִיתָה לְכֹהֵן כַּמִּנְחָה: ס

sek maddi değere sahip olan bir dişi kuzu ya da oğlak getirebileceği zamanı beklemek yerine, *korbanın* en kısa zamanda getirilmesi tercih edilmektedir” (*Torat Koanim*).

Üzerine yağ koymaz – *Hatat-korbanı* olarak getirilen *Minha*’nın üzerine yağ koymamak, Tora’nın 613 emrinden biridir. *Mitsvat Lo Taase* No. 72. Tora burada özel bir emir vermiştir; zira *Perek 2*’de görüldüğü üzere, diğer her *Minha* türünün üzerine zeytinyağı dökülür. Bu *korbanın* istisna olmasının nedeni, pasuğun sonunda açıklanmıştır: “Zira bu bir *Hatat-korbanıdır*”. İşlenen bir günahı affettirmek için getirilen *korbanı*, daha gösterişli hale getirmek yakışıksız kaçacağı için, normal *Minha-korban*larından farklı olarak, bu *korbanın* üzerine yağ ve günlük (s.a.) eklenmez (*Talmud – Menahot* 6a; Raşi). *Sefer Ahimuh*, yağın, kralları ve *Koen Gadollar*’ı meshetmek için kullanıldığını ve büyüklüğü simgelediğini ekler. Zira yağ, herhangi bir sıvıyla karıştırılması durumunda, hemen üste çıkar. Oysa kendini affettirmek isteyen bir kişi, bunu gösterişle değil, suçluluk hisleriyle ve tövbekar bir ruh haliyle gerçekleştirmelidir.

Üstüne günlük yerleştirmez – *Mitsvat Lo Taase* No. 73. Bunun nedeni de, yağ koyulmamasının olası nedenleriyle aynıdır. Her ikisi için alternatif olarak, Tora, en fakir kişilere olan şefkati nedeniyle, onları yağ ve günlük masrafından kurtarmak için bunların koyulmamasını emretmiş de olabilir (*Sefer Ahimuh*).

12. Bu bir *Hatat-korbanıdır* – Dolayısıyla

Kemitsa işlemi ve ayrılan bölümün *Mizbeah*’ta yakılması, bunun bir *Hatat-korbanı* olduğu bilin-ciyle, “*Hatat-korbanı* adına” gerçekleştirilmelidir. Aksi takdirde, *korban* geçersizdir (*Torat Koanim; Talmud – Menahot* 4a; Raşi; krş. 4:24 ačk.).

13. *Hatası üzerine* – Ekonomik durumu zayıf olan kişinin *korbanından* bahsedilen p. 6 ve p. 10’da, “*Mehatato – Hatasından*” denmişken, burada son derece fakir olan kişinin *korbanının* açıklandığı bu pasukta “*Al Hatato – Hatası Üzerine*” denmektedir. Hahamlarımız, iki farklı ekonomik düzeyin işlendiği konular arasındaki bu ince farklılığın, bir detaya açıklık getirdiğini öğretirler: Bir kişi durumu iyiirken hata işlemişse ve *korban* olarak dişi bir kuzu ya da oğlak için para ayırdıysa; sonradan fakirleştiği takdirde, ayırmış olduğu bu paranın hepsini değil, bir kısmını kullanarak iki kuş getirir. Benzer şekilde, hata işlediğinde durumu orta kararsa ve *korban* olarak iki kuş alacak kadar para ayırmışsa; sonradan iyice fakirleştiği takdirde, bu paranın bir kısmıyla burada bahsedilen un *korbanını* getirir. Başka bir deyişle, ekonomik durum zayıfladığı takdirde, “*hatasından*” – *Hatat-korbanı* için ayırmış olduğu parasından – sadece bir kısmı kullanacaktır. Buna karşılık, günahı çok zor ekonomik koşullar altındayken işlediyse ve sadece un için para ayırdıysa, sonradan zenginleştiği takdirde, “*hatasının üzere*” – yani *Hatat-korbanı* için ayırmış olduğu parasının *üzerine* – ekleme yaparak, orta karar konuma geldiyse iki kuş, iyice zengin olduysa dişi bir kuzu ya da oğlak getirmelidir (*Talmud – Keritot* 27b; Raşi).

¹⁰ “İkincisini de, kurala uygun şekilde *Ola-korbanı* yapar. Böylece *Koen* onun adına, işlemiş olduğu hatasından bağışlanma sağlayacak ve [bu kişi] affedilecektir.

[18. Un Alternatifi]

¹¹ “Ancak eğer [maddi] gücü iki kumruya ya da iki güvercin yavrusuna yetmi-yorsa, işlediği [hataya karşılık] *korbanını*, *Hatat-korbanı* olarak 1/10 *efa* en kaliteli un [şeklinde] getirir. Üzerine yağ koymaz ve üstüne günlük yerleştirmez; zira bu bir *Hatat-korbanı*dır.

¹² “Onu *Koen*’e getirir. *Koen* ondan bir *komets* dolusu [olan] hatıra porsiyonunu kazır ve *Mizbeah*’ta, Tanrı Adına [yapılan] yakılan-*korban*larla birlikte tütürür. Bu bir *Hatat-korbanı*dır.

¹³ “Böylece *Koen*, [kişinin] işlemiş olduğu hatası üzerine, bu seçeneklerden [uygun olan] birinden [yararlanarak] bağışlanm sağlayacak ve [bu kişi] affedilecektir. *Minha-korbanı*[nda olduğu] gibi, [yakılmayan kısım] *Koen*’e ait olacaktır.”

Mizbeah ’ın kaidesine doğru [bastırarak] sıkarak – Kuşun kanı *Mizbeah*’ın duvarına serpildikten sonra, *Koen*, kuşun kesilmiş olan boynunu kaidenin hemen üstünde duvara doğru bastırır ve sıkarak kanı kaideye doğru akıtır. Kan, kuşlarla yapılan *Hatat-korbanı*nda *Mizbeah*’a giden tek bölümdür. Kuşun eti ise, *Koen*ler tarafından yenir (*Talmud* – *Zevahim* 64b).

Bu bir *Hatat-korbanı*dır – Dolayısıyla tüm işlemler bu niyetle yapılmalıdır (Raşi; bkz. 4:24 açık.). Aynı zamanda bu, kanın sıkılmasının bu *korbanı*n ayrılmaz bir parçası olduğunu öğretmektedir. Başka bir deyişle, kuşun kanı kaideye doğru sıkılmadığı takdirde, *korban* geçersizdir (*Mişna* – *Meila* 8:2).

10. Kurala uygun şekilde – Bkz. 1:14-17.

Affedilecektir – Tanrı tarafından (Rabenu Behaye).

11-13. Un Alternatifi. Tanrı fakire acımış ve onun da günahlarını affettirebilmesi için çok ucuz bir *korban* türü belirlemiştir. Aynı *korbanı* zengin bir kişi getirdiği takdirde, bu onun hatasını affettirmeye yetmeyeceği gibi, bu kişi *Bet-Amikdaş*’ın avlusuna “kutsal” statüsüne yükselmemiş bir obje getirdiği için ek bir günah da işlemiş olur (*Talmud* – *Keritot* 28a). Zira bu, ancak doğru kişi tarafından getirildiği takdirde “kutsal” statüsünde olacaktır; oysa zengin kişiye uygun değildir.

Korbanların getirilişinde olduğu gibi, kişi *Tsedaka* verirken de, kendi maddi durumuna göre davran-

malıdır. Eğer zengin bir insan, normalde bir fakirin verdiği miktarda *Tsedaka* veriyorsa, yükümlülüğünü yerine getirmemiş sayılır (*Hafets Hayim*).

11. *Hatat-korbanı* olarak – Zaten *Hatat-korbanı*ndan bahsedilmekte olduğuna göre, bu gereksiz görünen ifade, *korban* için ayrılan paranın “*Hatat-korbanı* getirme adına”, yani bu niyetle ayrılması gerektiğini öğretmektedir (*Torat Koanin*).

1/10 *efa* – İbranice ***Asirit A-Efa***. Yaklaşık 2,2lt. (bkz. Şemot 29:40). İbn Ezra’ya göre, bu, bir kişinin bir günlük yiyeceğine denktir. Bu *korban*a “***Korban Ole Veyored*** – ***Yükselen ve İnen Korban***” adının verilmesinin nedeni, getirenin ekonomik durumuna göre, *korbanı*n maddi değerinin de yükselmesi ya da alçalmasıdır. Hahamlarımız’ın aktardığı üzere, durumu uygun olanların getirdiği dişi kuzu ya da oğlağın fiyatı en az iki *şekel* olmalıdır. Bu, p. 15’te çoğul olarak “*şekalim*” denmesinden anlaşılmaktadır [ve asgari çoğul, “iki”dir]. Ekonomik açıdan zorda olan bir kişi, bunun onda biri değerinde iki kuş, çok fakir olan kişi ise, onun da onda biri değerinde un getirir. Burada “***Asirit*** – ***Onda Bir***” sözcüğünün normalde yazılışına göre bir Yod harfi eksik olarak yazılması, bu onda birlik oranlara gönderme yapmaktadır [zira Yod harfinin sayısal karşılığı 10’dur] (Rabenu Behaye).

Getirir – Rabi Yeuda şöyle demiştir: “Mitsva, vaktinde yapıldığında değerlidir. Zira, bir fakirin ekonomik durumunun düzeleceği ve daha yük-

יד וידבר יהוה

אל-משה לאמר: מו נפש כִּי-תַמְעַל מַעַל וְחִטָּאָה בְּשַׁגָּה מִקֹּדֶשׁ

יהוה והביא את-אֲשָׁמוֹ לַיהוָה אֵיל תָּמִים מִן-הַצֹּאן בְּעֶרְכָּךְ

כֶּסֶף-שְׁקָלִים בְּשָׁקֶל-הַקֹּדֶשׁ לְאֲשָׁם:

Dolayısıyla bu, söz konusu ihlalin, en üst derecede gerçekleşmediğini göstermektedir. Öte yandan *Aşam* kelimesi, suç işleyen kimsenin doğrudan “suçlu” olduğunu, onun “ıssızlığını” (bkz. p. 5 açk.) ifade eder. Nitekim bu bölümde anlatılan günahlar da bu özelliklere sahiptir. Hırsızlık kasıtlıdır; *Bet-Amikdaş*’a ait şeylerden, bil

inçsiz olarak da olsa, kutsal kullanımlarının dışında yarar sağlamak da, Tanrı’nın Kutsiyeti’ne yönelik genel bir saygısızlığın göstergesi olması açısından, normalin ötesinde ciddiyete sahiptir.

Hatat-korbanı getirmeyi gerektirecek bir ihlalde bulunup bulunmadığından emin olmayan kişi de, bir *Aşam-korbanı* getirir (p. 17-18). Burada akla bir soru gelebilir: Bir kişi, *Hatat-korbanı* gerektiren günahlardan birini işlediğini kesin olarak bildiğinde *Hatat-korbanı* getirir. Fakat eğer bundan emin değilse, *Aşam-korbanı* getirmelidir. Bu biraz garip değil midir? *Hatat-korbanı*, *Aşam-korbanı*na göre daha hafif bir ciddiyeti ifade ettiğine göre, bir ihlalin yapıldığı kesin olarak bilindiğinde getirilen *korban*, bundan tam olarak emin olunmadığı zaman getirilen *korbandan* nasıl daha hafif olabilir?! Rabenu Yona cevap verir: Günah işlediğinden emin olmayan bir kişi, kendisini “büyük ihtimalle bir şey olmamıştır” düşüncesiyle avutmaya çalışacak, böylece normalde hissetmesi gereken ve günahın affının ayrılmaz bir parçası olan pişmanlık duygusunu yaşamayacaktır (*Talmud – Berahot* 2a o.a.). Bu nedenle, kuşku durumu, daha ciddi bir *korban* olarak *Aşam-korbanı* gerektirmektedir (Ramban; Rabenu Behaye).

Aşam-korbanı gerektiren diğer günahlar için bkz. 14:13-14, 19:20-21 ve Bamidbar 6:12.

15. Uygunsuz kullanımda bulunarak – İbranice *Timol Maal*. Burada kullanılan *Maal* kökü, “kutsal” statüsündeki nesnelerin kişisel amaçlarla kullanımını ifade eder. Bu davranışı tanımlayan genel terim de *Meila*’dır. Daha geniş anlamda bu kök, “değişiklik; normalin dışına çıkmak”

şeklinde anlamlara gelebilir (*Talmud – Meila* 18a; Raşi). Örneğin, kocasını aldatan bir kadından bahsedilirken de bu fiil kullanılmaktadır (Bamidbar 5:12). Zira bu kadın, evlilik hayatının normalinden ayrılmış ve felaket niteliğinde bir değişiklik yapmıştır.

Başka bir görüşe göre, bu sözcük “örtünme” ifade eder. Nitekim ceket, palto, manto gibi elbiseler de, aynı sözcükten türeyen *Meil* sözcüğüyle tanımlanır (İbn Ezra). Bu örnekte, kişi, “kutsal” statüsündeki bir nesneyi, kutsal amaçlar dışında kullanmakla, aleladeligi, yetkisiz olarak, “kutsal” etiketi taşıyan bir giysi ile örtmüş gibidir (*Peruş Al İbn Ezra*).

Bu örneklerle paralel olarak *Maal* kökü, ihaneti ve güveni istismar etmeyi belirtir. Kocasını aldatan bir kadının ona ihanet ettiği açıktır. Kutsal bir nesneyi kullanımının dışında kullanmak da, bu kutsal nesneyi bir anlamda emanet etmiş olan Tanrı’ya ihanettir; “emanete hıyanet”. Genel herhangi bir konuda, normalin dışına çıkmak da, “normale karşı” ihanet teması içerir. Son olarak, ilk insanlar Adam ve Hava, Tanrı’nın kendilerine yasaklamış oldukları meyveyi yemeden önce her türlü kötü düşünceden arınmış olmalarına karşın, meyveyi yedikten sonra kendilerini çıplak hissetmişler, o andan itibaren örtünme ihtiyacı duymuşlardır. Dolayısıyla insanın örtünmekte kullandığı entari vs.nin *Meil* olarak adlandırılması bir sürpriz değildir. Buna paralel olarak “*Beged – Giysi*” sözcüğünün, “*Boged – Hain*” sözcüğü ile aynı kökü taşıması da dikkat çekicidir (ayrıca bkz. 26:40).

Pasuk, “bir kişi”, tam çeviriyle “bir can” (*Nefes*) demekle, *Meila* yasağında herkesin eşit olduğunu, bir hükümdar ya da bir *Koen Gadol*’un da, normal bir vatandaşla aynı kısıtlamayla sınırlandırılmış olduğunu öğretmektedir (*Talmud – Meila* 18a).

Timol Maal şeklinde bir ikilemenin kullanılması, iki tür *Meila* yasağı olduğunu öğretir: [1] “Kutsal”

[19. Uygunsuz Kullanım Korbanı]

¹⁴ Tanrı Moşe'ye konuşarak [şöyle] dedi:

¹⁵ “Bir kişi, uygunsuz kullanımda bulunarak, Tanrı Adına Kutsal olan şeylerden [biriyle ilgili olarak] kazara hata işlerse, *Aşam-korbanı*ni getirmelidir: *Aşam-korbanı* olarak, davardan, kutsiyet [konularındaki] *şekel* standardına göre [en az iki] gümüş *şekellik* değere sahip kusursuz bir koç.

Bu seçeneklerden ... birinden – Yani burada verilen üç onarım *korbanı*ndan – dişi kuzu ya da oğlak, iki kuş veya un – birinden hangisi hatayı yapan kişiye hitap ediyorsa, onu kullanarak bağışlanma sağlayacaktır (Raşi). Tam çeviriyle “*bunlardan birinden*”. Tora, p. 4'te de benzer bir ifade kullanarak “*bunlardan biri*” demiştir; fakat orada bahsedilenler günah çeşitleri iken, burada *korban* seçeneklerinden söz edilmektedir (Sefer Azikaron).

Bu bölümde üç günah ve üç onarım *korbanı*ndan bahsedilmektedir. Okuyucu, farklı onarım *korban*larının varlığına bakıp, bunların her birini günahlardan biriyle bağdaştırarak, söz konusu günahlar arasında “şu şundan daha ciddi” gibi bir sonuca varma hatasına düşebilir. Başka bir deyişle *korban*lardaki farklılığın, hatayı işleyen kişinin ekonomik durumuyla değil, günahların dereceleriyle ilgili olduğunu düşünebilir ve şöyle diyebilir: “*Tame* konumundayken *Bet-Amikdaş*'ın kutsiyetini ihlal etmek veya 'kutsal' statüsündeki bir yiyeceği yemek, kasıtlı işleniş *Karet* cezasını gerektiren türde bir günah. Bu nedenle onarımı da dişi bir kuzu ya da oğlağı gerektiriyor. Buna karşılık, mahkemede tanıklık etmemek için yalan yere yemin etmek daha az ciddi; ne de olsa kasıtlı olarak yapılırsa bile *Karet* cezasını gerektirmiyor. Nitekim, karşılığında da sadece iki kuş getirilmesi gerekiyor. Diğer yandan ağızla telaffuz edilmiş bir yeminin ihlali, her ikisinden de daha az ciddi olsa gerek. Ne de olsa, sadece kasıtlı olarak yapıldığı takdirde *korban* gerektiriyor; üstelik sadece un getirmek yeterli.”

Tora okuyucunun böyle bir yanılgıya düşmesini engellemek amacıyla “*bunlardan birinden*” demektedir. Bunun anlamı “bahsedilen üç günahın üçü için de, üç onarım şeklinin her biri yeterlidir. Tek şart, *korbanı*ın, kişinin ekonomik gücü ile orantılı olandan seçilmesidir” şeklindedir (Mizrahi; Sifte Hahamim).

Alternatif olarak, burada da günah çeşitlerinden bahsedilmektedir. Buna göre pasuğun anlamı

şöyledir: “Böylece Koen, [kişinin] işlemiş olduğu, bunlardan [yani (1) ifade vermemek için yalan yemin etmek, (2) *Bet-Amikdaş*'ın kutsiyetini ihlal etmek ve (3) edilen bir yemini ihlal etmek günahlarından] biri olan hatası için bağışlanma sağlayacak...” (Raşbam).

[Yakılmayan kısım] Koen'e ait olacaktır – Bu un *korbanı*ndan kalan parçalar, 6:19'da anlatılan prosedüre uygun olarak, Koen tarafından yenir (Talmud – Zevahim 53a; Yad – Maase Akorbanot 7:1; Raşi; Hizkuni).

Hahamlarımız buradan farklı bir konuyu daha öğrenirler: Pasuk “Eğer Koen'e aitse; *Minha-korbanı* gibi olacaktır” şeklinde de anlaşılabilir (Beer Yitshak). Başka bir deyişle, eğer hatası nedeniyle *korban* olarak un getiren kişi bir Koen ise, normalde bir Koen'in gönüllü olarak getirdiği *Minha-korbanı* ile ne yapılırsa, bu *korban*a da aynı yapılabilecektir. Böyle bir *korban*, 6:16'da açıklandığı üzere, Koen tarafından yenmez; tamamen yakılır (Torat Koanim; Talmud – Menahot 73b; Raşi).

14-26. Aşam-korbanı. Tora burada yeni bir *korban* cinsinden bahsetmektedir. İlk bakışta, sözcük anlamları ele alındığında *Hatat*-(günah)-*korbanı* ile *Aşam*-(suç)-*korbanı* arasında pek fark yok gibi görünmektedir. Ne de olsa her iki *korban* da günahların onarılması amacıyla getirilmektedir. Ancak isimleri kadar, sunumlarındaki prosedür ve maliyetleri de, ikisinin farklı sınıfta *korban*lar olduğunu ortaya koymaktadır. Ramban, *Hatat* kelimesinin tam olarak günahı değil, “hatayı” ifade ettiğini açıklar. *Tanah*'ta keskin nişancılarla ilgili olarak “bir saç teline taş attıkları ve ıskalamadıkları (İbranice: *Lo Yahati*)” söylenmektedir (Şofetim 20:16). *Hatat* sözcüğü “ıskalamak” anlamındaki *Leahti* sözcüğüne bağlıdır. Başka bir deyişle, *Hatat-korbanı* getirmenin nedeni, kişinin, istemeden ve dikkatsizlik sonucunda günah işlemiş, bir anlamda “bir an için hedefini şaşırması” olmasıdır.

מִזֵּי וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא מִן־הַקֹּדֶשׁ

יִשְׁלֹם וְאֶת־חֲמִישְׁתּוֹ יוֹסֵף עָלָיו וְנָתַן אֹתוֹ לַכֹּהֵן וְהַכֹּהֵן יִכְפֹּר
עָלָיו בְּאֵיל הָאֲשֶׁם וְנִסְלַח לוֹ: פ

cezasından 500 kat daha büyük olduğunu öğrenmiştik (bkz. Şemot 20:6 açık.). Burada, bir kişinin, *Ekdeş'e* ait bir malı uygunsuz olarak kullanılması durumunda bunun 1536 katını ödemesi gerekebileceği görülmektedir. Eğer tek bir *peruta* için bile ceza olarak bu kadar veriliyorsa, bir kişinin *Tsedaka* olarak vereceği tek *perutanın* bile ödülünün ne kadar inanılmaz derecede yüksek katlara sahip olduğu anlaşılacaktır. Bu, *Tsedaka* mitsvasının ne kadar yüksek değere sahip olduğunu göstermektedir (*Midraş – Yalkut Şimoni; Zayit Raanan*). Fakat bu karşılaştırmadan hatalı bir sonuç çıkarılmamalıdır. Zira *Meila* söz konusu olduğunda bir *peruta* ile 100 *peruta* arasında fark yoktur. Her durumda, iki shekel değerinde bir koç getirilir. Buna bakıp da, kişi, *Tsedaka* için de aynısının geçerli olduğunu ve az ya da çok vermesinin ödülünde bir değişiklik yaratmayacağını düşünmemelidir. Zira *Tsedaka'nın* ödülü, verilen miktarla doğru orantılı olarak sürekli artacak, her bir *peruta* için büyük ödül alınacaktır (*Meam Loetz*).

Koç – İbranice Ayil. Bu sözcük “*El – Güçlü; Kahraman*” sözcüğüyle bağlantılıdır (bkz. Şemot 15:15). Dolayısıyla Tora'nın neresinde koçtan bahsedilirse, orada iki yaşındaki bir koç ima edilmektedir. Zira bir koç, iki yaşından itibaren “güçlü ve otorite sahibi” kabul edilir (*Torat Koanim; Talmud – Zevahim* 90b; Raşi).

16. Kutsal'a ait olup – Tam çeviriyle “Kutsal'dan”.

Tamamen tazmin eder – “Kutsal” statüsündeki bir nesneyi kişisel amaçları için kullanan bir kişi, öncelikle bunun maddi değerini *Bet-Amikdaş'ın* hazinesine ödemekle yükümlüdür.

Beşinci bir payını üzerine ekler – Yani “bütünü dört pay olarak kabul ederek, buna beşinci bir payı ekler”. İbranice *Hamişito*. Çoğu çeviri bunu “beşte bir” olarak çevirir. Ancak genel bir kurala göre, Tora veya *Talmud* böyle bir

ifade kullandığında, “beşte bir” olan bölüm, aslın değil, *toplam ödeme miktarının* beşte biridir. Başka bir deyişle, nesnenin tam parasal karşılığı dörde bölünür ve elde edilen sonuç, beşinci bir pay olarak, tazminata eklenir. Örneğin eğer bir kişi dört *şekel* değerinde bir objeyi zimmetine geçirmişse, *Bet-Amikdaş'ın* hazinesine toplam beş *şekel* ödeyecektir (*Torat Koanim*).

Bu çeyreğin ek bir ceza olarak getirilmesi, Tora'nın 613 emrinden biridir. *Mitsvat Ase* No. 55. Bu mitsvanın temelinde, insanın, kendi yetkileri dışında, kutsal olan şeylerle gereğinden fazla haşır neşir olmaması için bir tür caydırıcılık amacı vardır. Çünkü kişinin kutsiyete ve kutsal nesnelere olan saygısı, onun Tanrı'ya olan hizmetinin en önemli öğelerinden biridir (*Sefer Ahinuh*).

[Getirdiği koçu] – Raşbam. Tam çeviriyle “onu”. Pasuğun gidişatından “tazminat ve beşinci payı *Koen'e* verir” gibi hatalı bir sonuç çıkarılabilir. Fakat *Bet-Amikdaş'a* ait bir nesneyi amacı dışında kullanma sonucunda doğan borç, *Bet-Amikdaş'ın* hazinesine verilir; *Koen'in* bunda bir payı olması için hiçbir neden yoktur. Dolayısıyla para *Bet-Amikdaş'ın* hazinesine gider; getirilen koç ise, *korban* olarak gereken işlemleri yapması için *Koen'e* verilir (*Torat Koanim*; Raşi; Raşbam; Beer Yitshak). Parasal tazminat vermek ve koçun getirilmesi işlemlerinden bir tanesi eksik olduğu sürece, günahın onarımı tamamlanmış olmaz. Koçtan önce anapara getirilmelidir. Diğer yandan, pasuk bağışlanmanın “*Aşam-koçu*” ile sağlanacağını söylemektedir. Başka bir deyişle bağışlanma aşaması, “*Aşam – Suç*”un parasal karşılığının [yani anaparanın] ödenmesi ve “koçun” getirilmesi ile tamamlanmış olur. Kısacası, ceza olarak getirilmesi istenen beşinci pay verilmeden de onarım tamamlanır. Ama bu payı getirmedeği sürece, kişi, Tora'nın emrini tam olarak yerine getirmemiş olacaktır (bkz. ö.a.; *Talmud – Bava Kama* 111a).

¹⁶ “Kutsal’a ait olup, hakkında hata işlemiş olduğu şeyi tamamen tazmin eder ve beşinci bir payını üzerine ekler. [Getirdiği koçu] *Koen*’e verir. *Koen*, *Aşam*-koçu ile onun için bağışlanma sağlayacak ve [bu kişi] affedilecektir.

bir nesnenin kutsiyet dışında bir amaçla kullanılması. [2] “Kutsal” bir nesnenin, kutsal bir amaçla, ama hakkında belirlenmiş kullanım alanının dışında kullanılması (*Talmud – Meila* 19a).

Meila günahını affettirmek için getirilen bu *Aşam*-korbanı, “*Aşam Meilot*” olarak adlandırılır (*Rašbam*).

Tanrı Adına Kutsal olan şeylerden – Yani “sadece ve tümüyle Tanrı’ya ait olan”. Dolayısıyla “*Kadaşim Kalim – Düşük Düzeyde Kutsiyete Sahip*” korbanlar bu sınıfa girmemektedir (*Raşi*). Zira bu tip korbanlarda, korban sahibinin de şahsi bir payı vardır; başka bir deyişle tümüyle Tanrı Adına yakılmaya yönelik değildir. Benzer şekilde [*“Kodeş Kadaşim – En Üst Düzeyde Kutsal”* statüsündeki] *Hatat* ve *Aşam*-korbanları, kan işlemleri yapıldıktan sonra, artık “tümüyle Tanrı’ya ait” sınıfından çıkar; zira *Koenler*’in bu korbanların etinde payı vardır. Buna karşılık, “düşük düzeyde kutsiyete sahip” olan korbanların bile, insanlar tarafından yenmeyip *Mizbeah*’ta yakılan kısımları, “üst düzeyde kutsiyete sahip” olduğundan, bu pasuktaki yasaklamanın kapsamına girer (*Mizrahi*; *Sifte Hahamim*).

Hata işlerse – Bir kişinin “hata ya da günah işlediğini” söyleyebilmek için, öncelikle bahsedilen davranışın yasak olduğunun bir şekilde belirtilmiş olması gerekir (*Mizrahi*). Tanrı Adına Kutsal olan şeylerden birini, amacı dışında kullanmanın yasak olduğu nerede belirtilmiştir? Burada “hata işlemek”ten bahsedilmektedir. Benzer şekilde, daha ileride *Teruma* (mahsulden *Koenler*’e ait olan pay; bkz. *Bamidbar* 18:12) konusundan bahsedilirken de “hatayı taşımak”tan bahsedilecektir (22:9). Hemen ardından da, “kutsal” nitelikli bir pay olan *Teruma*’nın, *Koen* olmayan biri tarafından yenmesi yasaklanmaktadır (22:10). Kısacası “hata” sözcüğü, iki benzer konu arasında bir köprü görevi yapmaktadır ve şunu öğretmektedir: Nasıl ki *Teruma* konusunda, “kutsal”dan yemek açıkça yasaklanmışsa, aynı şekilde [Tora’nın açıkça belirtmemesine karşın] “kutsal” statüsündeki her

şeyden yarar sağlamak da yasaktır. *Teruma* konusunda sadece “yemenin” yasaklandığı doğrudur. Fakat Tora burada gereksiz görünen bir ikilemeyle “*Timol Maal – [Tam anlamıyla] ‘Uygunsuz Kullanım Uygunsuz Kullanımı’nda Bulunarak*” diyerek, [birkaç paragraf önce açıklananın dışında] iki türde yasağa gönderme yapmaktadır: “yemek” ve “yemek dışında başka bir şekilde yarar sağlamak” (*Torat Koanim*; *Talmud – Meila* 18b; *Raşi*).

Kutsiyet [konularındaki] şekel standardına göre – *Mışkan* ve *Bet-Amikdaş*’taki kullanımlarda *şekel* ölçüsünün belirli bir standardı vardır (bkz. *Şemot* 30:13). *Hazon İş*’e göre, buradaki iki *şekel*, 38,4gr. gümüşe denktir. Kitap boyunca açıklamalarımızda ise, Rabi Arye Kaplan’ın 1 *şekel* = 22,8gr. şeklindeki açıklamasını benimsedik (bkz. *Bereşit* 23:15 açk.).

[En az iki] Gümüş şekellik – İbranice *Keseş Şekalim*. Tam çeviriyle “gümüş şekeller”. Başka bir deyişle pasuk, miktarı açıklamamakta, yalnızca “şekeller” demektedir. Ancak genel bir kural olarak, Tora miktar belirtmeden çoğul ifade kullandığı zaman, bu, asgari çoğulu, yani “iki”yi belirtir. Dolayısıyla koçun parasal değeri en az iki gümüş şekel olmalıdır (*Torat Koanim*; *Talmud – Keritot* 10b ve 27a; *Talmud – Zevahim* 90b; *Yad – Meila* 1:3; *Pesule Mukdaşim* 4:22; *Raşi*; *Mizrahi*; İbn Ezra; *Abravanel*).

Tora diğer korbanlardan farklı olarak burada *korban* olarak getirilecek olan hayvanın parasal değerini belirtmektedir. Bunun amacı hatayı yapan kişinin maddi kaybını vurgulamaktır. Kişi buna yoğunlaştığında, gelecek sefere benzeri bir ihlalde bulunmamak için azami çabayı gösterecektir.

Bu *korban*, *Kodeş*’e [ya da *Talmud*’daki terimiyle *Ekdeş*’e] ait, sadece “bir *peruta*” değerinde bile olan bir nesnenin uygunsuz kullanımında (*Meila*) getirilir. “*Peruta*” sözcüğü, asgari para birimini ifade eder. Kutsiyet standartlarındaki iki *şekel*, 1536 *perutaya* eşittir. Tora’nın başka bir yerinde, iyi davranışlarının ödülünün, günahların

וְאִם-נִפְשׁ כִּי תַחֲטָא

17

וְעִשְׂתָּהּ אַחַת מִכָּל-מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ וְלֹא-יִדְעַ

וְאִשֶּׁם וְנִשְׂא עֹזֶנּוּ: יִהְיֶה וְהָבִיא אֵיל תָּמִים מִן-הֶצֶאן בְּעֶרְכָּךְ לְאִשֶּׁם 18

אֶל-הַכֹּהֵן וְכִפֹּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל שִׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר-שָׁגָג וְהוּא לֹא-יִדְעַ

וְנִסְלַח לוֹ: יֵשׁ אִשֶּׁם הוּא אִשֶּׁם אִשֶּׁם לִיהוָה: פ 19

bağımsız olarak, sabit getirilen bir *Hatat-korbanı* türüdür ve “*Hatat Kevua – Sabit Hatat-korbanı*” olarak adlandırılır; bkz. 4:27 açık.). Yok eğer sonradan, yemiş olduğu parçanın *Şuman* olduğunu öğrenirse, o zaman getirdiği *korbanın* yeterli olduğu anlaşılacaktır. Fakat durum kesinleşene kadar, *korbanın* kendisinin yeterli olup olmadığı, “askıdadır” – yani bilinmemektedir. Diğer yandan, durum hiçbir zaman kesinleşmediği takdirde, bu *korban*, günahı işleyen kişiyi cezaya karşı korur.

Mitsvanın temelinde insana mitsvalar konusunda laubali davranmaması gerektiğini öğretmek vardır. Kişi, herhangi bir yasağı ihlal ettiği konusunda kuşkuda olacağı bir durumla bile karşılaşmamaya özen göstermekle yükümlüdür. *Aşam Taluy korbanı*, işte bu özensizlik günahının onarımı için getirilir (*Sefer Ahinuh*).

Emin olamadığı – Tam çeviriyle “bilmediği”. Ama bir süre sonra, günah işlemiş olduğunu öğrendiği takdirde, bu *Aşam-korbanı* onun günahını onarmaya yetmeyecektir; ayrıca bir *Hatat-korbanı* getirmelidir. *Egla Arufa* örneği buna benzer: Bir yerde faili meçhul bir cinayet işlendiğinde, olay yerine en yakın şehrin ileri gelenleri bir seremoni ile bu olayda suçları olmadığını ifade ederler ve bir düvenin boynunu vururlar. Buna “*Egla Arufa – Boynu Vurulan Diüve*” adı verilir (Devarim 21:1-9). Bu seremoni, sadece cinayetin faili meçhul olduğu sürece işe yarar. Fakat daha sonra katil kesin olarak bulunursa, yine de gereken ceza ona verilir. Başka bir deyişle tıpkı *Egla Arufa* gibi, *Aşam Taluy korbanı* da sadece tedbirsiz bir başışlanma sağlar. Fakat olay kesinleştiği takdirde, hükmü kalkar (*Torat Koanim*; Raşi).

19. Bu bir Aşam-korbanıdır – Önceki pasukta bunun bir “*Aşam-korbanı olarak*” getirildiği

belirtildiğine göre, buradaki kullanım farklı bir şeyi öğretme amaçlıdır. Tora daha ileride başka bir *Aşam-korbanı*ndan bahsetmektedir (bkz. 19:20-21). Bir kişi, bir *Şifha Harufa* (19:20 açık.) ile ilişkiye girdiği takdirde, bu günah karşılığında *Aşam-korbanı* olarak bir koç getirmekle yükümlüdür [ama orada koçun değeri ile ilgili bir şey söylenmemektedir]. Tora buradaki gereksiz görünen kullanımla, işte bu *Aşam-korbanı* ile ilgili bir kuralı ima etmektedir: Tıpkı bu bölümde bahsedilen *Aşam-korbanı*nda olduğu gibi, *Şifha Harufa* için getirilen *Aşam-korbanı* da asgari iki *şekel* değere sahip, iki yaşında bir koç olmalıdır (*Torat Koanim*; Raşi; *Daat Zekenim*).

Mişna (Para 1:3), koyun cinsi erkeklerin yaşlarını şöyle sınıflandırır: Hayvan ilk yaş gününden bir gün önceye kadar “bir yaşında”dır ve “*Keves – Kuzu*” olarak adlandırılır. İkinci yılının 31. gününden, iki yılını doldurmasından bir gün önceye kadar “iki yaşında”dır ve “*Ayil – Koç*” olarak adlandırılır. İkinci yılının ilk otuz günü boyunca ne koç ne de kuzu olarak adlandırılır. Zira koç olacak kadar yetişkin ya da kuzu olacak kadar genç sayılmaz. Bu hayvan iki yılını doldurduğu andan itibaren, artık *korban* olarak getirilmeye uygun olmayacak kadar yaşlıdır (*Yad – Maase Akorbanot* 1:11; *Tiferet Yisrael*).

Suç işlemiştir – Ortada bir günahın olmama olasılığı nedeniyle, aklımıza bunun gereksiz ve uygun olmayan bir *korban* olduğu gelebilir. Bu düşünceye kapılmamız için pasuk, böyle bir kişinin, ne olursa olsun suç işlediğini vurgulamakta ve günahını onarma yollarını araması gerektiğini öğretmektedir. Zira kişi, en azından, “böyle bir hataya düşmüş olma olasılığına imkan verecek kadar dikkatsiz olduğu için” suçludur (*Sforno*).

[20. Muallaktaki Suç İçin Korban]

¹⁷ “Eğer bir kişi hata işleyip, Tanrı’nın yasak niteliğindeki tüm emirlerinden [belirli bazı türdekilerden] birini[n aksini] yaptığında, suç işlediğinden emin değilse [bile, yine de] günahını taşıyacaktır.” ¹⁸ Koen’e *Aşam-korbanı* olarak, davardan, [belirli bir] değere sahip kusursuz bir koç getirir. Koen, onun kazara yaptığından emin olamadığı ihlal üzerine bağışlanma sağlayacak ve [bu kişi] affedilecektir. ¹⁹ Bu bir *Aşam-korbanı*dır; [zira, söz konusu kişi] Tanrı’ya karşı kesinlikle suç işlemiştir.”

17-19. “Aşam-Taluy” – Kuşkulu Durum İçin Aşam-korbanı. Bir kişi, kasıtlı işlenmesi *Karet* cezasını, kasıtsız işlenmesi ise *Hatat-korbanı* gerektiren bir ihlalde bulunduğu konusunda kuşku içindeyse, bu *korbanı* getirir. Bir örnek: Kişinin önünde iki parça içyağı vardır. Bu kişi, her ikisinin de, yenmesinde sakınca olmayan *Şuman* olduğunu düşünerek bunlardan birini yer. Fakat daha sonra, parçalardan birinin, yenmesi yasak olan türdeki içyağı, yani *Helev* olduğunu öğrenir – ama yediğinin hangisi olduğunu bilmemektedir. Kasıtlı olarak *Helev* yemenin cezası *Karet*, bunun kasıtsız yapılmasının karşılığı ise *Hatat-korbanı* getirmektir. Fakat bu kişi, gerçekten *Helev* yiyip yemediğini de bilmediğinden bir *Hatat-korbanı* getirecek konumda değildir. Bunun yerine, bu kuşkulu durumda getirilen *Aşam-korbanı* türünü getirir. Bu *korbanı* “*Aşam Taluy – Kuşkulu [ya da Muallaktaki/Askıdaki] Durum İçin Suç Korbanı*” adı verilir. Bu *korbanı*, durum kesinleşene kadar, kişiyi ceza almaktan korur. Kişi *Aşam Taluy korbanı* getirdikten bir süre sonra, eğer gerçekten günah işlediğini öğrenirse, ayrıca bir de *Hatat-korbanı* getirmekle yükümlüdür (*Talmud – Keritot* 17b; Raşi).

Rabi Yose Agalili şöyle demiştir: “Tora burada durumu tam olarak bilmeyen birini bile cezalandırmaktaysa, bilerek günah işleyen kişiyi de kim bilir nasıl cezalandırır!” (*Torat Koanim*). Başka bir deyişle, buradan, kasıtlı günah işleyen bir kişinin cezası hakkında bir fikir edinilmektedir. Bu örnekte kişi, önünde yasak bir yiyeceğin olduğunu farkında bile olmamıştır. Dahası, doğru parçayı yemiş olması, yani günah işlememiş olması da, olasılıklardan biridir. Buna rağmen, Tora bu kişiden bir *korban* getirmesini istemiştir. Bunu yapmadığı takdirde, kişi, günahından sorumlu olacaktır. Bu da bir kişinin, bir şeyi yasak olduğunu bile bile yemesi durumunda ne kadar

ciddi bir suç işlemiş olduğu hakkında bir fikir vermektedir (Raşi; *Midraş – Yalkut Şimoni; Meam Loez*).

17. [Belirli bazı türdekilerden] – Kasıtlı işlenmesi *Karet* cezasını gerektiren türdeki yasaklardan; bkz. 4:2.

Suç işlediğinden emin değilse – Yani yaptığının bir suç olduğundan emin değilse ve dolayısıyla bir *Hatat-korbanı* getirmekle yükümlü olup olmadığını kesin olarak bilemiyorsa (Raşi). Alternatif olarak “*bilmemesine rağmen suçlu duruma düştüğü zaman [bile] günahını taşıyacaktır*”.

Günahını taşıyacaktır – Yani “günahının sorumluluğunu taşıyacaktır”. Bu sorumluluk, duruma göre değişkenlik gösterecektir: Bu kişi, gerçekten kasıtlı olarak günah işlememişse bile, kuşkulu bir duruma yol açacak şekilde, özenden uzak davranmıştır. Bu özensiz davranışın sorumluluğunu taşıyacaktır. Eğer günah işlemişse onun sorumluluğunu; özensiz davranmışsa onun sorumluluğunu (Sforno).

18. [Belirli bir] Değere sahip – Daha önce (p. 15) belirtilmiş olan asgari iki şekellik değere sahip (*Talmud – Zevahim* 90b; Raşi). İbranice *Erkeha*. Bkz. 27:2.

Bir koç getirir – Burada bahsedilen durumda, *Aşam Taluy* adlı *korbanı* getirmek, Tora’nın 613 emrinden biridir. *Mitsvat Ase* No. 56. *Korbanı* “*Askıdaki Aşam Korbanı*” olarak adlandırılmasının nedeni şudur: Daha önce (p. 17-19 açık.) verilen örnekte, eğer kişi, daha sonra, yediği yağın *Helev* olduğunu öğrendiği takdirde, getirdiği bu ilk *korbanı*ın yeterli olmadığı ortaya çıkacak, günahı için ayrıca bir *Hatat-korbanı* getirmesi gerekecektir (Bu, normal *Hatat-korbanı*ından farklı olarak, ekonomik durumdan

בַּיָּדְבָר יִהְיֶה

20

אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: כֹּא נִפְשׁ כִּי תַחֲטָא וּמַעֲלָה מַעַל בִּיהוָה וְכַחֵשׁ

21

בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקְדוֹן אֶו־בְּתִשׁוּמַת יָד אֹן בְּגִזָּל אוּ עֶשֶׂק אֶת־עַמִּיתוֹ:

etmiş olur. Bu da çok ciddi bir durumdur (*Torat Koanım*; Raşi).

Rabi Levi buradan yola çıkarak, bir insandan çalmanın, Tanrı'dan çalmaktan çok daha ciddi bir ihlal olduğunu açıklar. *Bet-Amikdaş*'a ait bir nesneyi alma durumunu açıklayan pasukta, önce “uygunsuz kullanımda bulunarak” ifadesi, sonra “hata işlerse” sözleri gelmektedir (p. 15). Bu, ancak uygunsuz kullanımdan sonra, günah işlenmiş olduğunu göstermektedir. Başka bir deyişle *Kutsal*'a ait bir şeyi sadece alma durumunda, kişisel kullanımda bulunulmadığı sürece, sadece malı geri vermek yeterli olacaktır; ne malın değerinin çeyreği kadar bir ceza ne de bir *Aşam-korbanı* getirmeye gerek vardır. Diğer yandan bu pasukta sıralama terstir: Önce “günah işleyip” sözlerine, sonra “uygunsuz davranış” ifadesine yer verilmiştir. Dolayısıyla bir başka insanın malı söz konusu olduğunda, mal ya da paranın sadece onun mutabakatı olmadan “alınması” bile – yani “uygunsuz [=kişisel] kullanımda bulunulması” bile – günahdır. Kısacası bir hırsız, çaldığı eşyayı kullansa da kullanmasa da günahkar duruma düşmüş olur (*Talmud – Bava Batra* 88b).

Bu bölümdeki pasuklar, önce “Tanrı'ya karşı uygunsuz davranış içine girmek”ten bahsetmekte, sonra da insanlar arasında gerek iş ilişkilerinde gerekse de başka alanlarda gerçekleşmesi muhtemel namussuzlukları sıralamaktadır. Hahamlarımız bu pasuklardan şu eğitsel sonucu çıkarırlar: Eğer bir kişi Tanrı'ya karşı günah işleyebiliyor ise, zaman içinde bu tavrını insan kardeşlerine karşı da göstermeye başlayacaktır. *Tosefta*, Rabi Reuven'i kaynak göstererek, Tanrı'yı inkar eden kişinin, dünyadaki en nefret dolu insan olduğunu belirtir. Zira Kanunkoyucu'nun otoritesini inkar edebilen kişi için, tüm ahlaki normları hiçe saymak hiç de zor olmayacaktır (*Tosefta – Şevuot* 3:5). Ateizm, ahlak kurallarının yok oluşunun habercisidir. Çünkü, Tanrı tarafından belirlenmiş normların yokluğunda, insanoglu, olası her türlü suç ve iğrençliğe mantıklı bir açıklama getirmekte hiç zorlanmayacaktır. İnsanoğlu neyin doğru neyin yanlış olduğuna karar verebileceğini iddia edecek

kadar kabalaştığı zaman, yakın tarihin çok acı bir şekilde ortaya koyduğu üzere, ahlaksızlık ve düzeysizlik bataklığına hızla batacaktır (Rabi Yosef Dov Soloveitchik).

Akranına – İbranice **Amito**. Ya da “yoldaşma”; “komşusuna” vs. Tam anlamıyla “bağlanmış olduğu kişiye”. Çünkü arkadaşlıkta, kişi karşındakini iyice tanımış, belirli bir bağlantı içine girmiştir (İbn Ezra; *Piruş Al İbn Ezra*).

İnkarda bulunursa – Ya da “yalan söylerse” (Rabi Arye Kaplan).

[**Aşağıdaki gibidir**] – Yani p. 23'ten itibaren açıklandığı şekilde.

Emanet – Yani “emanet olarak bırakılmış bir nesne”. İbranice **Pikadon**. Bir kişi, kendisine bırakılmış olan emanet geri istendiğinde “böyle bir şey yok; bana hiçbir şey vermedin” der, bu iddiasını güçlendirmek için bir de yalan yere yemin ederse bu günahı işlemiş olur (*Meam Loez*). Bkz. Şemot 22:10.

İş antlaşması – İbranice **Tesumet Yad**. Tam çeviriyle “el koyuş”. Fakat bu, ifadenin Türkçe'deki deyimisel anlamından farklıdır. Burada, bir kişiye, iş yapması amacıyla ya da borç olarak para teslim edilmesinden bahsedilmektedir (Raşi; Ralbag; Abravanel). Bu kişi, para geri istendiğinde, olayı inkar edip yemin ettiğinde buradaki günahı işlemiş olur (*Meam Loez*).

Alternatif olarak “ortaklık” (*Targum Onkelos*); zira bir işe ortak olunduğunda el birliğinde bulunulur, bir anlamda “tüm taraflar işe elini koyar” (İbn Ezra). Borç karşılığında güvence olarak alınmış olan bir eşyanın kaybolduğunu iddia edip yalan yere yemin etmek de buna dahildir (*Talmud – Bava Metsia* 48a).

Soygunculuk – İbranice **Gezel**. Her türlü soygunculuk ve haksız kazanç bu sınıfa girer. Bir kişi bir şeyi çalıp, sonra bunu inkar ederek bunun üzerine bir de yalan yere yemin ettiğinde bu günahı işlemiş olur (*Meam Loez*). *Gezel*, özellikle zor kullanarak yapılmış bir hırsızlık türü; yani “soygun”dur (İbn Ezra).

[21. Namussuzluk Durumu]

²⁰ Tanrı Moşe'ye konuşarak [şöyle] dedi:

²¹ “Bir kişi günah işleyip Tanrı'ya karşı uygunsuz davranış içine girerek, akranına [şu konularda] inkarda bulunursa [kanun aşağıdaki gibidir: Bu,] Bir emanet, bir iş anlaşması veya bir soygunculuk [konusundaki inkar olabilir]; veya akranının alacağını [ondan] esirgemştir;

20-26 Hırsızlık için Aşam-korbanı. Bir kişi, kanuna aykırı bir biçimde başka bir Yahudi'nin parasını ya da malını elinde tutuyorsa ve davacının elinde yeterli kanıt bulunmadığı için bunu asıl sahibine vermeye zorlanamıyorsa; bunun üzerine bir de suçlu olmadığına dair yemin etmişse, *Teşuva* yapmak istediğinde, para ya da malı geri vermeli, üzerine anamalin çeyrek değerinde bir ceza eklemeli ve bir *Aşam-korbanı* getirmelidir. Bu *korban*a “**Aşam Gezelot – Soygun Suçları Korbanı**” adı verilir.

Tora “bir kişinin mal ya da parasını, sonradan geri verme niyetiyle de olsa, onun mutabakatı olmadan almakta herhangi bir sakınca olmadığı” şeklindeki bir düşüncenin tamamen yanlış olduğunu öğretmektedir. Zira, bu paragrafta verilen örnek durumların hepsinde, gerçek kişiye ödemeler yapıldıktan sonra bile, ihlalde bulunan kişi ayrıca bir de *korban* getirmekle yükümlüdür. Çünkü bu yaptığıyla, sadece bir başka insana karşı değil, aynı zamanda Tanrı'ya karşı da günah işlemiştir (*Sefer Ahinuh*).

Daha önce, *Meila* durumunda getirilmesi gereken bir başka *Aşam-korbanı*ndan bahsedilmişti (p. 14-16: **Aşam Meilot**). Benzer şekilde Naso peraşasında görüldüğü üzere, isteyerek ya da istemeyerek *tame* konumuna girmiş olan bir *Nazir*'in de bir *Aşam-korbanı* getirmesi istenmektedir (Bamidbar 6:12: **Aşam Nazir**). Yine, *Tsaraat* rahatsızlığından kurtulan bir kişinin de bir *Aşam-korbanı* getirmesi gerekir (14:12: **Aşam Metsora**). Son olarak, bir *Şifha Harufa* ile ilişkiye girmiş olan kişi de bu tipte bir *korban* getirmelidir (bkz. 19:21: **Aşam Şifha Harufa**). Bu bölümde açıklanan **Aşam Gezelot** ile birlikte bu beş *Aşam-korbanı*, genel bir terimle “**Aşam Vaday – Kesin Suç Korbanı**” olarak adlandırılır. Bir önceki paragrafta anlatılan “**Aşam Taluy – Kuşku Durum İçin Suç Korbanı**”ndan farklı olarak, buradaki *korban*, kesin ve açık bir suç için getirildiği için bu adı alır. Bu *korbanın* getirilmesi, Tora'nın 613 emrinden biridir. *Mitsvat Ase* No. 57. Bu beş *Aşam-korbanı*ndan, hırsızlık, *Şifha Harufa* ve *Nazir* durumlarında getirilenler, söz

konusu günah ister bilinçli olarak isterse kasıtsız olarak işlenmiş olsun, getirilir. *Meila* durumu için getirilen *korban*, sadece kasıtsız günah işlenmesi durumunda getirilebilir. *Metsora* durumunda ise kasıtlı ya da kasıtsız olup olmadığının konuyla ilgisi yoktur (*Sefer Ahinuh*).

Burada bahsedilen ihlaller, parasal değere sahip menkul mallarla ilgilidir. Dolayısıyla gayrimenkuller, Tora'nın arazilerle eşdeğer tuttuğu köleler (bkz. 25:46) ve parasal değer ifade etmeyen belgeler, bu paragrafın konusu dışındadır (*Talmud – Şevuot* 37b).

21. Günah işleyip – Tora, p. 15'te vermiş olduğu, günahın “kazara” işlendiği detayına burada yer vermemektedir. Dolayısıyla bu bölümdeki kural, söz konusu ihlaller kasıtlı bir şekilde gerçekleştirildiği takdirde bile geçerlidir (*Talmud – Şevuot* 36b).

Tanrı'ya karşı uygunsuz davranış – Pasuğun devamında, burada bahsedilen uygunsuz davranışın, “*akranına inkarda bulunmak*” olduğu söylenmektedir. Başka bir deyişle, Tora, arkadaşına karşı hilekarca davranan kişinin, doğrudan Tanrı'ya karşı suç işlediğini [bazı çevirilere göre “*ihanet ettiğini*”] söylemektedir. Basit anlamda bu, insanlar arasındaki bir sorunu ifade etse de, sonuçta “Tanrı'nın” emretmiş olduğu emre karşı gelinmiş olmasından kaynaklanmaktadır (İbn Ezra).

Rabi Akiva bunu şöyle açıklar: Normalde bir iş anlaşması yapıldığı zaman, taraflar o sırada tanıkların hazır olmasına dikkat ederler. Taraflardan biri anlaşmaya karşı geldiği zaman, aynı anda tanıkları da hiçe saymış demektir. Bu bölümdeki ilk örnek, emanet verilen bir malla ilgili inkardır. İş anlaşmasından farklı olarak, bir kişi bir başkasına bir emanet verdiği zaman, bunun tanıklar huzurunda gerçekleşmesinden kaçınır. Bu durumda, olaya ikisinden başka tanık olan sadece bir üçüncü taraf vardır: Tanrı. Dolayısıyla bir kişi, kendisine bırakılmış emaneti inkar ettiği anda, olayın tek tanığı olan Tanrı'yı da inkar

כב אוֹ-מִצָּא אֲבֹדָה וְכֶחֶשׂ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל-שָׁקֶר עַל-אֲחֹת מִכָּל 22
 אֲשֶׁר-יַעֲשֶׂה הָאָדָם לְחֹטֵא בְּהֵנָה: כג וְהָיָה כִּי-יִחַטֵּא וְאִשֶּׁם וְהָשִׁיב 23
 אֶת-הַגְּזֻלָּה אֲשֶׁר גָּזַל אוֹ אֶת-הָעֶשֶׂק אֲשֶׁר עָשָׂה אוֹ אֶת-הַפְּקֻדֹן
 אֲשֶׁר הִפְקֹד אֹתוֹ אוֹ אֶת-הָאֲבֹדָה אֲשֶׁר מִצָּא: מִפְּטִיר

düşmek” ifadesi, iki yönlü günahkarlığı ifade etmektedir. Burada belirtilen suçları işlemiş olan kişi, bir yandan bir başka insana karşı suç, diğer yandan da Tanrı’ya karşı günah işlemiştir. Bu bölümün başında, diğer bölümlerden farklı olarak “kazara; kasıtsız” sözcüklerinin kullanılmaması, listelenen ihlallerin kasıtlı olduğunu göstermektedir. Bilindiği üzere tüm *korbanlar* sadece kazara ve kasıtsız işlenen günahlar için getirilir. Bu konuda sadece dört istisna vardır: [1] *Şifha Harufa* (bkz. 19:20-21), [2] *Nazir* (Bamidbar 6:12), [3] *Şevuat Bituy* (=telaffuzla edilmiş [ve ihlal edilmiş] bir yemin; bkz. p. 4) ve [4] *Şevuat Pikadon* (=emanet yemini; bu bölümde listelenen durumların her biri için edilmiş olan yalan yemin). Bunların her birinde günahlar kasıtlı olarak işlenmiş olsa bile, yine de *Aşam-korbanı* getirilir (Rabenu Behaye).

Geri vermelidir – Her şeyden önce, çalınan ya da burada bahsedilen diğer şekillerde haksız olarak elde tutulan mal ya da para, sahibine geri verilmelidir. Bu, Tora’nın emirlerinden biridir. *Mitsvat Ase* No. 58 (*Sefer Ahinuh*). Bkz. s.a.

Bu örneklerdeki hırsız kendi inisiyatifi ile *Teşuva* yaptığı için, sadece çalmış olduğu malı geri vermesi yeterlidir. Diğer yandan bir hırsız çalınmayı kendi inisiyatifi ile değil yakalandığı için geri veriyorsa, çalıntının niteliğine bağlı olarak üstüne ayrıca çalıntının bir (Şemot 22:3), üç ya da dört kat (Şemot 21:37) değerini eklemekle yükümlüdür.

Çalmış olduğu çalıntı malı – Malı çaldığına göre, o malın “çalıntı” olduğu açıktır. Bunu ayrıca vurgulamaya ne gerek vardır? Sadece “çalmış olduğu malı” demek yeterli olmaz mıydı? Fakat Tora burada bir kural öğretmektedir: Eğer söz konusu mal, çalındığı – “çalıntı mal” sıfatını aldığı – andaki halini koruyorsa, yani zarar görmemiş ya da bir başkasına satılmamışsa, aynı şekilde sahibine iade edilmelidir. Hırsızın malın parasını ödeyip malı elinde tutmasına izin verilmez. Fakat söz konusu mal, belirgin ve eski

haline dönmeyecek şekilde değişikliğe uğramışsa, hırsız onun parasal karşılığını ödeyebilir ve malı elinde tutabilir. Örneğin bir kişi birkaç kereste çalmış ve bundan kitaplık yapmışsa, kerestenin bedelini ödemekle yükümlüdür; ancak kitaplığı vermek zorunda değildir, çünkü bir kitaplık çalmamıştır (*Talmud* – *Bava Kama* 66a, 93b). Aynı açıklama, pasuktaki gereksiz görünen diğer kullanımlar için de geçerlidir (Rabenu Behaye).

Talmud’da bu konuda, Bet Şamay ile Bet İlel arasındaki görüş ayrılığı kaydedilmiştir: Bir kişi bir miktar kalas çalmış, sonra bunlarla bir bina dikmişse, *Teşuva* yapabilmesi için, Bet Şamay’a göre, [mümkün olduğu takdirde] binayı söktüp kalasları tek tek geri vermesi gerekir. Bet İlel’e göre ise sadece çaldığı kalasların parasını ödemesi yeterlidir. *Alaha* Bet İlel’e göredir ve insanların *Teşuva* yapmasını kolaylaştırma prensibi üzerine kuruludur (*Talmud* – *Bava Kama* 66b).

Eğer bir mal çalınmış ve değişikliğe uğramamışsa, fakat geçen süre zarfında parasal değeri düşmüşse, hırsız malı geri verdiğinde bu farkı da tazmin etmekle yükümlüdür (*Talmud* – *Bava Kama* 105a). Fakat aksine, eğer mal bu süre içinde değer kazanmışsa, Tora kanununa göre tüm kazanç malın asıl sahibine aittir; hırsız hiçbir fark talep edemez. Yine de Hahamlarımız, hırsızların *Teşuva* yapmaktan kaçınmalarını için, malın asıl sahibinin maldan ümidini kestiği durumlarda, bu süre içinde mal değer kazandığı takdirde, mal geri verildiği zaman bu farkın mal sahibi tarafından hırsıza ödenmesini öngörmüşlerdir (*Sefer Ahinuh*). Çalıntı maldan ümit kesilmesi, malın çalındıktan sonra başka ellere geçmesi gibi konularda, *Talmud*’un işaret ettiği çok sayıda detay vardır.

“Çalmış olduğu” ifadesi, ödenmesi gereken beşinci payla ilgili yükümlülüğün bizzat hırsıza ait olduğunu öğretmektedir. Eğer hırsız öldüyse, mirasçısı bu beşinci payı ödemek zorunda değildir; fakat başmalılı elbette vermelidir (*Talmud* – *Bava Kama* 67a).

²² veya kayıp bir şey bulmuştur, ama bunu inkar etmektedir. İnsanın, yapmakla hakkında günah işlediği tüm [bu ihlaller]den biri üzerine yalan yere yemin de etmiştir.

²³ “[Bu şekilde] Günah işleyip suçlu duruma düştüğünde, [öncelikle, ilgili şeyi] geri vermelidir: Çalmış olduğu çalıntı malı, esirgemiş olduğu esirgenmiş alacağı, kendisine emanet edilmiş olan emaneti, bulmuş olduğu kayıp şeyi,

Alacağını [ondan] esirgemiştir – İbranice **Aşak**. Bu fiil genel olarak her türlü hırsızlık ya da haksız kazancı ifade eder. Buradaki anlamı ise, parayla tutulmuş bir işçinin ücretini, ya da bir kişinin hakkı olan parayı kendisinden esirgemektir (*Torat Koanim*; Raşi; bkz. 19:13). İşveren, ücret istendiğinde bunu çoktan ödediğini iddia edip yalan yere yemin ettiği takdirde buradaki günahı işlemiş olur (*Meam Loez*). Diğer haksız kazanç türleri ise bu pasuktaki “soygunculuk” kategorisine dahildir (ö.a.). Her türlü kanun dışı parasal kandırma ve hile de bu sınıfa girer (Radak, Şeraşim; Abravanel). Bazılarına göre bu, özellikle gizliiden gizliye yapılan sinsi hırsızlıkları ifade eder (Saadya Gaon; İbn Ezra). Bkz. 19:13.

Rabenu Behaye’ye göre, **Gazal** ve **Aşak** kökleri iki farklı hırsızlık türünü ifade eder. *Gezel*’de, suçlu, elinde diğerinin malını tuttuğunu kabul etmesine karşın onu geri vermeyi reddetmektedir. Bu, *Gezel*’in, güç kullanılarak yapılmış bir hırsızlık türü olduğunu desteklemektedir. *Oşek* (=Aşak’ın isim hali) ise bir tür yüzüstülüktür. Hırsız, kurba-nına “tamam, çalmıştım; ama sana onu çoktan iade ettim” demektedir (krş. *Talmud* – *Bava Metsia* 111a).

Alternatif olarak “parasal bir konuda onu gizlice aldatmıştır” (İbn Ezra; krş. *Targum Onkelos*).

22. Kayıp – İbranice **Aveda**. Kayıp bir eşyayı bulup, bu eşya kendisinden istendiğinde durumu inkar edip yalan yere yemin eden kişi bu günahı işlemiştir (*Meam Loez*).

İnkâr etmektedir – Ralbag; Abravanel. İbn Ezra’ya göre, pasuğun anlamı şöyledir: “veya kayıp bir şey bulmuştur, ama bunu inkar etmektedir; veya [bir kişinin kendisinden talep etmekte olduğu parayı ödemek zorunda olmadığı] üzerine yalan yemin etmiştir”. Pasuk için alternatif bir çeviri de şöyledir: “Kayıp bir şey bulmuştur. İnsanın yapmakla hakkında günah işlediği tüm bunlardan biri ile ilgili inkarda bulunup yalan yere yemin etmiştir” (Raşi). Bkz. *Talmud* – Keritot 2b; *Talmud* – *Bava Kama* 103b; *Yad* – Şevuot 7:1-4).

Yapmakla hakkında günah işlediği – “Yaptığı ve böylece günah işlediği”. Tora özellikle bu sayılan durumlar için *Aşam-korbanı* getirilmesini gerektirmektedir; zira maddi yükümlülük inkarını içeren bu durumlar, “insanın yaptığı ve günah işlediği” – yani, insanın yapmaya eğilimli olduğu türde davranışlardır (*Mizrahi*; *Sifte Hahamim*).

İfadenin alternatif anlamı “İnsan ilişkilerini ilgilendiren tüm...” şeklindedir (Ralbag).

[Bu ihlaller]den – Pasukta genel bir ifadeyle “insanın yapmakla hakkında günah işlediği her şeyden biri” denmektedir. Fakat bu ifade, yasak olan her türlü hareketi kapsamış olurdu. Öyleyse burada listelenen spesifik günahlara ne gerek vardır? Bu nedenle Raşi, pasukta gizli bir “bu ihlaller” ifadesi bulunduğunu açıklar. Kısacası, bu bölümde belirtilen kural, özellikle bu listelenen günahlar için geçerlidir (*Gur Arye*).

Yalan yere yemin – Sonraki *Aşam-korbanı*nın (p. 25) getirilme sebebi, bu yalan yemindir.

23. Günah işleyip suçlu duruma düştüğünde – Günah işleyip suçlu duruma düşen her insan çalmış olduğu malı kendiliğinden geri vermez. Dolayısıyla burada, pasukta açıkça belirtilmeyen bir pişmanlık ve *Teşuva* niyeti vardır (*Mizrahi*). Başka bir deyişle pasuğun anlamı şöyledir: “Günah işleyerek suçlu duruma düştüğünü kendiliğinden kabul edip, *Teşuva* yapmak ve itiraf etmek istediğinde” (Raşi; *Sefer Ahinuh*). *Bamidbar* 5:6’daki açıklamasında, Raşi, burada bahsedilen türdeki ihlallerde, bazı tanıkların ortaya çıkıp suçluya karşı ifade vermeleri durumunda, suçlunun artık *korban* getiremeyeceğini belirtir. Zira *korban*ın amacı, işlenen günah için Tanrı katında onarım (*Kapara*) sağlamaktır. Ve buna, sadece samimi olarak *Teşuva* yapmak isteyen kişinin hakkı vardır. Ama sırf tanıklar nedeniyle buna mecbur kaldıysa, *korban* getirme hakkı yoktur. Dahası, başmalı iade etmenin yanında, bunun üstüne malın maddi değerini de eklemelidir (bkz. Şemot 22:3 ačk.).

“[Hem] Günah işleyip [hem de] suçlu duruma

כֹּד אוֹ מִכָּל

אֲשֶׁר-יִשְׁבַּע עָלָיו לְשֹׁקֶךָ וְשָׁלַם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְחֲמִשָּׁתָיו יִסֹּף עָלָיו
לְאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֵנוּ בֵּינָם אֲשַׁמְתָּ: כֹּה וְאֶת-אֲשַׁמְנוּ יָבִיא לַיהוָה
אֵיל תָּמִים מִן-הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ לְאִשָּׁם אֶל-הַכֹּהֵן: כֹּו וְכִפֹּר עָלָיו
הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה וְנִסְלַח לוֹ עַל-אֲחַת מִכָּל אֲשֶׁר-יַעֲשֶׂה לְאֲשַׁמָּה
בָּהּ: פ פ פ

24

25

26

oysa bu kişinin ödemelerinin nedeni Teşuva değil, suçunun sabit görülmüş olmasıdır.

Alternatif olarak “suçuma karşılık Teşuva yaptığı günde (diğer pasuk:) bir koç getirir” (İbn Ezra); “suçu [için bağışlanma aradığı] günde” (Abravanel; Raşbam; Rabi Arye Kaplan) veya “suç korbanını getirdiği günde” (Hizkuni).

Bunu [ona] teslim eder – Beşinci payı, borçlu olduğu kişiye teslim eder.

“Arkadaşının, bir peruta kadar bile olsa, malını çalan ve [yapmadığına dair yalan yere] yemin eden [kişi, Teşuva yapmak istiyorsa, parayı bizzat ona teslim etmek üzere] gerekirse Med’e kadar peşinden gitmelidir” (Mişna – Bava Kama 9:5). Zira çalmış olduğu şeyi, mağdura geri vermediği sürece bağışlanması mümkün değildir ve o kişi her neredeyse peşinden gitmeli, ona iade etmelidir – çok uzak bir ülkede yaşıyor bile olsa. Rambam, bu gerekliliği, suçlunun yemin etmiş olmasına bağlar. Mağdur, yemin edildiğini gördüğü anda, çalınan şeyden ümidini kesecek, bir daha hırsız dava etmeye yanaşmayacaktır. Bu nedenle, hırsız Teşuva yapmak istiyorsa, mağdurun peşinden gitmelidir ve bu konuda yükümlüdür. Fakat eğer yemin etmemişse, inkar etmiş olsa bile, sonradan kabul ettiği takdirde, malın sahibinin peşinden koşmasına gerek yoktur. Bunun yerine ilan eder ve çalıntı mal ya da parayı, sahibi gelip alana kadar kendi iyeliğinde saklar (Rabi Pinhas Keati).

Eğer malın sahibi ölmüşse, çalıntı mal ya da para onun mirasçılara verilir (Rabenu Behaye).

25. Tanrı Adına Aşam-korbanını... – Pasuk, hırsızın önce çalıntı eşyaları geri vermesi

gerektiğini ve Aşam-korbanı’nı ancak bundan sonra getirebileceğini ifade etmektedir. Tanrı, hırsız, çaldığı eşyaları sahibine iade edip onun gönlünü alıncaya kadar affetmeyecektir. Hahamlarımızın öğrettiği üzere, “çaldığı şeyi iade etmediği sürece, Aşam-korbanını getirse bile, yükümlülüğünü yerine getirmiş olmaz” (Talmud – Bava Kama 110a; Sforno).

26. Tüm [bu ihlaller]den biri için affedilecektir – Tam çeviriyle “Yapmakla hakkında suçlu duruma düşeceği her şeyden biri için affedilecektir”. Fakat bu ifadedden, her türlü günahın bu şekilde affedileceği gibi bir sonuç çıkabilir. Ancak öyle olsaydı, paragrafın başında listelenen beş günahı saymaya gerek olmazdı. Dolayısıyla burada açıklanan onarım metodu, özellikle ve sadece “bu beş günahın hepsi için” geçerlidir (krş. p. 22). Pasuk “biri” sözcüğünü ekleyerek, bir kişinin bu beş günahtan birkaçını birden yapmış olması halinde, işlemin bunların her biri için ayrı ayrı yapılması gerekeceğini öğretmektedir. Başka bir deyişle bu sürecin bir kere yapılması, sadece bir günahı affettirecektir. Örneğin bir kişi üç kişi tarafından, kendisine emanet edilen malla ilgili dava edilmişse ve bunu inkar edip her birine yalan yere yemin etmişse, her bir dava için bu işlemleri yapmalıdır. Benzer şekilde bir kişi, aynı kişi tarafından, hem çalıntı mal, hem emanet, hem buluntu için dava edilmişse ve bunları inkar edip her biri için teker teker yemin etmişse, günahlarını onarmak istediğinde her biri için bu prosedürü uygulamakla yükümlüdür. Tek işlem yeterli değildir (krş. Torat Koanim).

²⁴ veya hakkında yalan yere yemin etmiş olduğu her türlü şeyi. “Onu başmal haliyle tamamen tazmin etmeli ve üzerine beşinci paylarını eklemelidir. [Hilekarlık konusu olan şey] Kime aitse, suçunu kabul ettiği günde, bunu [ona] teslim eder.

²⁵ “Tanrı Adına *Aşam-korbanı* da Koen’e getirmelidir: *Aşam-korbanı* olarak, davardan [belirli bir] değere sahip kusursuz bir koç.

²⁶ Böylece Koen onun için Tanrı’nın Huzuru’nda bağışlanma sağlayacak ve [bu kişi,] yapmakla hakkında suçlu duruma düştüğü tüm [bu ihlaller]den biri için affedilecektir.”

24. ... yemin etmiş olduğu her şeyi – İhlaller listesinde “*Tesumet Yad – İş Antlaşması*” konusundaki düzenbazlık olmasına karşın, önceki pasuktaki “*Teşuva* listesinde” bu madde yer almamaktadır. Fakat buradaki “*hakkında yalan yere yemin etmiş olduğu her şeyi*” şeklindeki ifade, onu da bu listeye dahil etmektedir (*Talmud – Bava Metsia* 48a).

Başmal – Çalmış olduğu şey (*Talmud – Bava Kama* 110a; Raşi). İbranice **Berošo**. Tam çeviri “başında”. Yani söz konusu parasal davanın temelini oluşturan mal ya da para; “paranın başı” (*Mizrahi; Sifte Hahamim*). Türkçe’ye de girmiş olan “kapital” sözcüğü de, Latince’deki *caput* – “baş” sözcüğünden türemiştir (*Rashi – Sapirstein Edition*).

Alternatif olarak “bizzat ödemelidir” (İbn Ezra) veya “öncelikle tazminat ödemelidir” (Hizkuni; Ralbag).

Beşinci paylarını – Bkz. p. 16 açık. Fakat p. 16’dan farklı olarak burada tekil değil, “*Hamıştav – Beşinci paylarını*” şeklinde çoğul bir kullanım vardır. Tora bu kullanımla, aynı başmaldan türeyen birden çok “beşinci pay” olabileceğini ima etmektedir. Bu mümkündür; zira suçlu kişi, başmalı iade ettikten sonra, kendisinden talep edilen “beşinci payı” [ödememiş olmasına karşın] ödediğini iddia eder ve [yalan] yemin ederse, fakat ardından yalan söylediğini kabultenirse, bu beşinci payın içinden bir beşinci pay daha vermelidir – yani başmalın çeyreğinin çeyreğini ödemelidir. Suçlu yeni gelen beşinci payları inkar ettiği, yemin ettiği, sonra da kabulendiği sürece “çeyreğin çeyreğinin çeyreğinin ... çeyreği” dizisi, son hesaplanan “beşinci pay” asgari para birimini ifade eden “bir *peruta*”nın altına düşene kadar kümülatif bir şekilde hesaplanır. Buradan, bir başmaldan, çok sayıda

“beşinci pay” türeyebileceği görülmektedir (*Talmud – Bava Kama* 103b, 108a; Raşi). Başka bir şekil de olabilir: Eğer hırsız aynı çalıntı mal hakkında birden fazla kez yalan yere yemin etmişse, her yalan yemini için bu beşinci payı getirmelidir. Bu durumda bir başmaldan, çok sayıda beşinci pay türeyebilir (*Talmud – Bava Kama* 65b).

Burada verilen örneklerde, suçlu olan kişi, karşı tarafı dolandırmak, emanetine ihanet etmek, ya da malını çalmakla kalmamış, üzerine yalan yere yemin ederek, suçuna suç eklemiştir. Bu nedenle, Tora onunla ilgili ceza potansiyelini arttırarak, cezasına ceza eklemektedir (p. 15, Rabenu Behaye o.a.).

Suçunu kabul ettiği günde – Rabenu Behaye; *The Artscroll Chumash – Stone Edition*. Tam çeviriyle “*suçunun gününde*”. Ya da “[çaldığı şeyi] suçu işlediği gündeki değeriyle [iade eder]” (*Torat Koanim; Talmud – Bava Metsia* 43b; *Yad – Gezela* 3:1). Bu ifade aynı zamanda, hırsızın, çaldığı şeyi iade etmediği sürece, “suçu işlediği gün olduğu kadar suçlu” olduğunu öğretmektedir (Rabenu Behaye).

Buradan, tüm bu beşinci pay ve *Aşam-korbanı* gerekliliklerinin, sadece hırsız şahitler tarafından suçlanmadan önce, kendiliğinden *Teşuva* yapmaya karar verdiyse geçerli olduğu görülmektedir. Bu durumda hırsızlığı telafi etmek için başmalı iade eder, ettiği yalan yemini affettirmek için de beşinci payı öder ve *korbanı* getirir. Fakat eğer hırsız canlı ya da cansız herhangi bir şey çalmışsa ve şahitlerin gelmesi sonucu mahkemede suçlu bulunmuşsa, başmalı geri vermenin yanında, duruma göre malın değerini bir (*Şemot* 22:3), üç ya da dört kez (*Şemot* 21:37) daha ödemekle yükümlüdür. Beşinci payı ise ödemez, *Aşam-korbanı* da getirmez; çünkü bunlar *Teşuva* amaçlıdır;